

toveri

T A I S T E L E V A N

T Y O L A I S N U O R I S O L I I K K E E N

J U L K A I S U S A R J A

N O 4

AY-TIETOUDEN PERUSKURSSI

TOVERIN JULKAISUSARJA

**AY-TIETOUDEN
PERUSKURSSI**

Julkaisija: Uudenmaan Sosialistinen Nuorisoliitto
Simonkatu 8 A 8 - Puh. 643121

Lukijalle

Tässä kirjassa pyritään valaisemaan Suomen ammattiyhdistysliikkeen vaiheita ja nykytilaa sekä ajankohtaisia kamppailutehtäviä valtiomonopolistisessa kapitalismissa. Kirja täyttää tehtävänsä, jos siitä on apua jokapäiväisen työpaikka- ja ammattiyhdistystoiminnan suuntaamisessa oikein – mahdollisimman tehokkaasti suurpääomaa ja oikeistovoimia vastaan työläisten elinehtojen ja oikeuksien puolustamiseksi. Erityisen hyvin sen toivotaan soveltuvan työläisten ja amatillisten järjestöjen opintotoiminnan tarpeisiin.

Asiat esitetään työväenluokan lähtökohdista marxilais-leniniläisen yhteiskuntateorian valossa. Sellaisenaan – tässä laajuudessa – kirja lienee ainutlaatuinen maassamme. Se on valmistunut kokeneitten ammattiyhdistysaktiivien ja nuorempien tutkijojitten vapaa-ajan yhteistyönä. Sen sisältämät puutteellisuudet ja mahdolliset virheetkin selittyvät pääasiassa tästä toimitusresursien niukkuudesta. Julkaisijat toivovat joka tapauksessa runsaasti lukijoitten mielipiteitä ja korjausehdotuksia, jotta kirjan toisesta painoksesta voitaisiin tehdä nyt ilmestynyttä täysipainoisempi ja täsmällisempi.

Työväki yhteistoimintaan suurpääomaa ja oikeistoa vastaan!

Uudenmaan Sosialistinen Nuorisoliitto
Helsinki 25. 11. 1973

SISÄLLYS:

Esipuhe

JOHDANTO	7
A. SUOMEN AMMATTIYHDISTYSLIIKKEEN HISTORIA	
I SUOMEN SIIRTYMINEN KAPITALISMIIN	13
1. Kapitalismin synty Suomessa	13
2. Kapitalismi murtautuu esiin	13
3. Työväenliikkeen alkutaival	24
II FORSSAN KOKOUKSESTA LUOKKASOTAAN	28
1. Kapitalismin taloudellinen kehitys	28
2. Pääomat keskittyvät	30
3. Työväenluokan kasvu	31
4. Luokkataistelu voimistuu	33
5. Teollisuustyöläisten järjestäytyminen	35
6. Taantumuksen ote lujittuu	38
7. Työväen vallankaappaus	44
III TYÖVÄENLIIKE NOUSEE	48
1. Valkoinen Suomi	48
2. Toipuminen sota-ajasta	49
3. Ay-toiminta elpyy	50
IV PORVARISTON VALTAKOMENTO 1920-LUVULLA	54
1. Monopoliin Suomi	54
2. Oikeisto hyökkää	57
3. Ay-liike etenee	61
4. Sosdem. vähemmistöhallitus työläisiä vastaan..	64
V TALOUSPULASTA TOISEEN MAAILMANSOTAAN	66
1. Maailmanpula leviää Suomeen	66
2. Pääomien keskittyminen voimistuu	67
3. Avoin fasismi nousee	69
4. Sosdem. oikeisto hajoittaa ay-liikkeen	71
5. Pulan seuraukset työväenluokan kannettaviksi	73
6. Fasistinen vallankaappausyritys epäonnistuu ..	75
7. Ay-liike kokoaa voimiaan	76
8. Uusi nousukausi	78
VI TOINEN MAAILMANSOTA	81
1. Suojeluskuntasopimus ja "tammikuun kihlaus"	82
SAK:n johto rauhanvoimia vastaan	84
VII SODANJÄLKEISET VUODET JA SAK	86
1. Myönteinen kehitysvaihe 1945—48	86
2. Yhteistyösopimus SAK:ssa	87
3. Ay-liike voimistuu	89

VIII HAJOTUSTYÖ SAK:SSA	91
1. Taloudellinen lama	91
2. SDP "apuun"	92
3. SAK:n toiminta ja toimeltoisuus	92
IX VAKAUTTAMISESTA YLEISLAKKOOO	95
1. Linnarauha	95
2. Reformismi vataa aata	96
3. Hyöty kapitalisteille	97
X YLEISLAKKO	99
A I AMMATTIYHDISTYSLIIKKEEN	
HAJAANNUS	102
1. yleislakon jakunainnukkeja	102
2. Tuloksia mitätöidään	103
3. Ay-liikkeen hajoitus	104
4. Hajaannuksen aika	108
XII AMMATTIYHDISTYSLIIKKEEN	
YHDISTAMINEN	112
1. Eheytyksen valmistelua	112
2. Neuvottelut käyntiin	115
3. SAK:n 9. edustajakokous	117
4. Neuvottelupohjaa laajennetaan	120
5. Toimenpideohjeima	120
6. Tulopoliitikan myötätuuu	122
7. SAK:n yhmaääräinen edustajakokous	124
8. SAJ SAK:hon	125
9. Taktikointia ynaustamissopimuksela	125
10. SAK:n sääntömääräinen edustajakokous	129
Liitteet	130—139
B. VALTIOMONOPOLISTISESTA	
KAPITALISMISTA	141
I VALTIOMONOPOLISTISEN KAPITALISMIN	
OLEMUS	141
II TUOTANNON JA PÄÄOMIEN	
KESKITTÄMINEN	144
1. Suomen talouden monopousoituminen	144
2. Valtiovallan tuella	148
3. Työtätekevien riistoa tenostetaan	149
III FINANSSIPÄÄOMAN VAIKUTUS	
VALTIOKONEISTOSSA	153
1. Valtiovalta	153
2. Demokratian kaventamistendensi	154
IV VALTION TALOUDELLINEN TOIMINTA	157
1. Valtiomonopolistinen sääntely	157
2. Valtion yritystoiminta	158
3. Valtiolistaminen ja kansallistaminen	163

V	VALTIONTALOUS MONOPOLIEN VOITTOJEN LISÄAJANA	165
	1. Infrastruktuuri	165
	2. Suora rahallinen tuki	166
	3. Tutkimusapu	167
	4. Kauppa-apu	167
	5. Muu tukitoiminta	168
	6. Verotus	171
VI	SUHDANNEKRIISIT JA VALTIO- MONOPOLISTINEN KAPITALISMI	180
	1. Talouskriisit	180
	2. Inflaatio ja devalvaatio	183
VII	VALTIOMONOPOLISTINEN KAPITALISMI JA KANSAINVALISET TALOUDELLISET SUHTEET	188
	1. Kapitalistinen integraatio	188
	2. Suomen ulkomaankauppapolitiikka	190
VIII	KUNNAT JA VALTIOMONOPOLISTINEN SÄÄNTELY	196
IX	VALTIOMONOPOLISTINEN KAPITALISMI JA EI-PROLETAARISET VÄESTÖKERROKSET ..	198
	1. Maatalousväestö	198
	2. Toimihenkilöt	199
	3. Pienyrittäjät	200
C.	TULOPOLITIIKASTA	203
I	PORVARISTON KAKSI TAKTIKKAA JA TULOPOLITIikka	203
	1.	
II	TULOPOLITIikka = OSA VALTIO- MONOPOLISTA SÄÄNTELYÄ	206
	1. Tulopoliittikan esinnostamisen syitä	206
	3. Porvarilliset talousteoriat	210
	4. Ay-liikkeen voima	213
	5. Tuottavuuden käsitteestä	214
III	TULOPOLITIikka SUOMESSA	217
	1. Tulopoliittisten suunnitelmien toteuttaminen ..	217
	2. Vakauttamista jatketaan	220
	3. Tulopoliittisten neuvottelumekanismien kehittäminen jatkuu	221
	4. Kolmikantaisuus on perusasettaus	224
	5. Käytännön esimerkki miten indeksillä voidaan vääristellä: UKK-kauden selvitystä ..	225
IV	TULOPOLITIikka MUISSA MAISSA	227
	1. Ensimmäiset kokemukset	227

2. Tulopolitiikka horjuu — ja murtuu	228
3. Kokemukset karvaista työtätekeville	231
4. Ay-liikkeen rooli eri maissa	233
V TAISTELU TULOPOLITIIKKAA VASTAAN ..	237
1. Taloudellinen taistelu	237
2. Poliittinen taistelu	239
3. Ay-liikkeen integroimisen vaara	240
4. Ideologinen taistelu	241
Liite	243—245
D. KANSAINVALISESTA AMMATTIYHDISTYS-	
LIIKKEESTA	246
I KANSAINVALISEN KANSSAKÄYMISEN	
ENSIASKELEET	246
1. Ensimmäinen Internationaali	246
2. Toinen Internationaali	247
3. KAL perustetaan	248
II MAAILMANSOTIEN VALISET VUODET	250
1. PAI perustetaan	250
2. PAI:n toiminta	252
3. KAL 1920- ja -30-luvuilla	253
4. Ammatilliseen yhtenäisyyteen pyrkiminen	255
5. Yhtenäinen fasismin vastainen rintama muodostuu	257
III KEHITYS TOISEN MAAILMANSODAN	
JÄLKEEN	259
1. Lontoon konferenssi 1945	259
2. MAL:n perustaminen	260
3. MAL:n perustehtävät	261
4. MAL:n järjestörakenteesta	262
5. Hajoitustoiminta alkaa	264
6. VAKL:n perustaminen	266
7. VAKL:n kehitys	268
8. MTK	269
IV MAL TÄNÄÄN	271
1. Työväenluokan voimakeskus	271
2. Taistelujärjestö	273
LIITE: MAL:n VIII:n kongressin	
asiakirjoista	275—280
V SUOMI JA KANSAINVALINEN	
AMMATTIYHDISTYSLIIKE	281
1. Sotaa edeltäneet vuodet	281
2. Sotavuodet ja SAK	283
3. Hajotuksen tiellä	284
4. Suomi ja skandinavian ammatilliset järjestöt ..	285
5. SAK ja VZSPS	287

Johdanto

Ammattiyhdistysliikkeen synty ja kehitys liittyy läheisesti teolliseen vallankumouksen aiheuttamiin tuotantovoimien kehityksessä ja tuotantosuhteisissa tapahtuneisiin muutoksiin. Liikkeen peruspyrkimyksenä on alunperin ollut palkkatyöntekijäin taloudellisten ja yhteiskunnallisten etujen ja oikeuksien valvominen sekä kulttuuritason kohottaminen, joskin päivän tarpeisiin liittyneet kysymykset (palkka, työaika, työnsuojelu) ovat olleet etualalla.

Ammattiyhdistysten luonteeseen, järjestömuotoon, toimintamuotoihin ja menettelytapoihin ovat ratkaisevasti vaikuttaneet kullekin maalle ominaiset yhteiskunnalliset, kansalliset, uskonnolliset ym. olosuhteet ja kehitystaso. Tästä johtuen eri kapitalistisissa maissa on kehittynyt erilaisia ammattiyhdistystyypppejä. Perusolemuksestaan ne kuitenkin voidaan katsoa yhdenmukaisiksi, palkkatyöntekijäin yhteiseksi joukkojärjestöiksi. Ammattiyhdistykset, joiden synty ja kehitysvaiheet liittyvät fasistiseen järjestelmään, erottuvat tarkoituseriltään ja menettelytavoiltaan varsinaiseen työväenliikkeeseen liittyvistä ammatillisista järjestöistä siitä huolimatta, vaikka niiden jäsenenemmistö koostuisi palkan-saajista.

Ammattiyhdistysliikkeen järjestöllinen kehitys varsinkin teollisesti kehittyneissä kapitalistisissa maissa liittyy yleensä poliittisen työväenliikkeen syntyyn ja kehitysvaiheisiin. Kuitenkin on havaittavissa erinäisiä poikkeuksia esim. Englannissa, missä ammatilliset järjestöt (Trade Union) muodostuivat jo 1700-luvulla eli n. 100 vuotta ennen työväen poliittisten puolueiden syntyä. Vaikka Suomessa ammatillisia järjestöjä muodostui jo ennen (mm. Kirjatyöntekijäin yhdistys v. 1885) itsenäisen poliittisen työväenpuolueen syntyä, niin niiden myöhemmät kehitysvaiheet liittyvät läheisesti työväen poliittisten puolueiden kehitysvaiheisiin.

Tieteellisen sosialismin perustanlaskijat Marx ja Engels totesivat ammatillisten järjestöjen muodostuneen työvoimatavaran myyjien, palkkatyöläisten, etujärjestöksi ja olevan tarpeellisia "pääoman ja työn välisiä sissitaisteluja varten". Samalla he painottivat niiden olevan vielä tärkeämpiä "järjestyneenä voimana itse palkkajärjestelmän ja pääoman vallan tuhoamiseksi".

Perustana tälle katsomukselle on taloudellisen taistelun rajoittuneisuus. Taistelu työpalkan kohottamiseksi, työajan lyhentämiseksi ym. ei sellaisenaan kohdistu itse kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän muuttamiseen sosialistiseksi, joskin tällainenkin taistelu tietystä vaiheesta voi varsinkin valtiomonopolistisen kapitalismin kaudella muuttua myös poliittiseksi luonteeltaan.

Työväestön yhteisenä järjestönä, saman yhteiskuntaluokan jäsenten joukkojärjestönä ammattiyhdistysliike siis luonteensa vuoksi ei voi rajoittaa toimintaansa yksinomaan taloudellisuontoisiin vaatimuksiin, vaan sen tulee toimia myös työväenluokan muidenkin luokkaetujen puolesta. Tästä johdonmukaisesti seuraa, että ammattiyhdistysliike ei voi olla puolueeton järjestö vaan sen tulee, kuten Kansainvälisen Työväenliiton (I Internationalen v. 1864) päätöksessä sanotaan, alkuperäisestä päämäärästään riippumatta kannattaa jokaista yhteiskunnallista ja poliittista liikettä, joka tähtää työväenluokan täydelliseen vapautumiseen.

Nämä näkökohdat määrittävät myös ammattiyhdistysliikkeen suhteen työväen poliittisiin puolueisiin, ja muihin yhteiskunnallisiin ja kansalaisjärjestöihin sekä edustuslaitoksiin (parlamentti, kunnalliset elimet ym.), so. kaikkeen, jossa kysymys on myös työväenluokan luokkaeduista.

Eri mielipidesuuntiin lukeutuvien palkkatyöntekijäin yhteisenä järjestönä ammattiyhdistysliikkeen täytyy olla itsenäinen järjestö, jonka toiminnan perustana on työväenluokan luokkaedut. Jonkin työväen poliittisen puolueen vaikutus ammatillisessa järjestössä riippuu ratkaisevasti puolueen politiikasta ja sen puolestapuhujista ammatillisissa järjes-

töissä ja työpaikoilla, työväen luokkaetujen mukaisen politiikan noudattamisesta sekä siitä millaisia mahdollisuuksia on saada jäsenistö ja muu työväki vakuuttuneeksi puolueen politiikan oikeutuksesta.

Kamppailua ammatillisten järjestöjen muuttamisesta ja kehittämisestä työväen luokkaetuja ajaviksi järjestöiksi on ensisijaisesti käytävä kuitenkin järjestöjen sisällä. Työläisoukkoja ei tule jättää taantumuksellisten ay-johtajien käsiin.

Erityisesti sosialidemokraattisten puolueiden hegemoniapolitiikka (pohjoismaat, Englanti, Saksan Liittotasavalta) osoittaa havainnollisesti, miten tärkeätä tämänsuuntaisille pyrkimyksille on tukeutuminen ammatillisiin järjestöihin. Tätä ammattiyhdistysliikkeen välikappaleeksi alistamisen tietä pyrkii sosialidemokratia myös Suomessa yhteiskunnalliseen valta-asemaan.

Ammattiyhdistysliikkeen kehitysvaiheet ja saadut kokemukset osoittavat varsin havainnollisesti, kuinka ratkaiseva merkitys on sillä, miten ymmärretään luokkataistelun päämuotojen, taloudellisen, poliittisen ja ideologisen taistelun olemus, erikolspirteet ja ennen muuta niiden keskinäinen yhteys. Juuri tässä erottuu vallankumouksellinen, luokkaintainen ammattiyhdistystoiminta opportunistisesta.

Kokemukset lisäksi osoittavat, että luokkainnostus, joka on ominaista joukkoluontoiselle taistelutoiminnalle jota ammattiyhdistysliike edustaa, voi kehittyä luokkatietoisuudeksi vain ideologisen taistelun avulla. Sen välttäminen, väistäminen ja sivuuttaminen on tunnusomaista opportunistisille.

Taloudellisen taistelun merkitystä ei saa ala-arvioida. Paitsi että ammatillinen toiminta historiallisesti alkoi taloudellisista taisteluista, niin myös jatkossa se kapitalismin oloissa on aina tarpeellinen ja välttämätön taistelumuoto. Mutta rajoittuminen puhtaasti työväen taloudellisten etujen ajamiseen madaltaa työväenluokan taistelun tasolle, jolla ei horjuteta kapitalistista järjestelmää eikä rajoiteta monopolien herruutta.

Poliittinen taistelu — kysymys vallasta — on luokkataistelun korkein muoto. Taloudellisen ja poliittisen taistelun yhdistäminen eli taloudellisten ja sosiaalisten etujen ajaminen poliittisin keinoin ei kuitenkaan vielä riitä, vaan sitä on kehitettävä ja muutettava taisteluksi vallasta.

Luokkataistelun nykyinen vaihe, sekä työläisiä että viran- ja toimenhaltijoita käsittävät laajat lakkotaistelut miltei kaikissa kapitalistisissa maissa, yleisdemokraattisia ja sosiaalisia uudistuksia vaativa laaja kansanliikehtiminen, osoittaa luokkataistelun kohoavaa tasoa. Tämä kehitysvaihe vaatii kussakin tilanteessa ja taisteluvaiheessa tarkastamaan ja oikein soveltamaan luokkataistelun em. **perusmuotojen keskinäisiä suhteita**. Tältä pohjalta on kulloinkin tarkastettava myös ammattiyhdistysliikkeen tehtäviä.

Tieteellis-teknisen vallankumouksen ja kapitalismin valtiomonopolistisen kehitysvaiheen aikana tapahtuva tuotannon keskittyminen ja valtiovallan yhä voimakkaampi puuttuminen talouselämän kulkuun johtaa siihen, että elintärkeiden taloudellisten vaatimusten esittäminen ajaa palkkatyöntekijät valtiomonopolistista kapitalistista valtajärjestelmää vastaan ja siis poliittisen taistelun piiriin. Tähän vaikuttaa lisäksi koettu tosiasia, että noususuhdanteet eivät ole taanneet työllisyyden säilymisen ja siten epävarmuus toimeentulon jatkuvuudesta lisääntyy.

Tulopoliittisin keinoin, joihin sisältyy mm. erilaisten keinojen käyttäminen työväestön kulutuksen vähentämiseksi, luoviminen erilaisilla sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä ja yritykset kytkeä ammattiyhdistysliike tulopolitiikan tueksi, monopolit yhdessä valtiovallan kanssa pyrkivät heikentämään työväenluokan ja sen ammatillisten järjestöjen toimintaa turvatakseen itselleen suuremmat saalistamismahdollisuudet. Tulopolitiikka kuitenkin samalla vetää ammatilliset järjestöt poliittisen taistelun piiriin sillä työväki oivaltaa, ettei yksin taloudellisin vaatimuksin voida menestyksellä taistella monopolien herruutta vastaan.

Tieteellis-tekninen kehitys vaatii työntekijöiltä yhä korkeampaa ammattitaitoa, tietoa ja tuotannollista kokemusta. Nämä avut eivät kuitenkaan saa kapitalismissa riittävää arvostusta osakseen. Tältä pohjalta vaatimus tuotannon demokraattisesta johtamisesta, työväenvalvonnan pystyttämistä tuotantolaitoksiin on nousemassa erääksi tärkeäksi taistelukykyseksi, joka suuntautuu monopolien valtaa vastaan.

Torjuakseen vaaran osa porvaristosta on valmis suostumaan joissakin muodoissa esim. ns. yritysdemokratian rajoissa eräisiin vaatimuksiin jotka, kuten kokemukset osoittavat, eivät millään tavalla horjuta tai rajoita monopolien päätösvaltaa. Varsinaisen työläisedustuksen saaminen valtiojohtoistenkin yritysten hallintoelimiin on työlästä. Suostuminen tiettyihin myönnytyksiin onkin nähtävä yrityksenä houkutella työläisiä ja ammattiyhdistyksiä luokkayhteistyöhön eli siihen, että työläisten edut kytketään tuotantolaitoksen menestykseen ja siten tosiasiallisesti kohotetaan riiston astetta kapitalistien voittojen lisäämiseksi.

Joka tapauksessa kehitys väistämättä johtaa taloudellisen ja poliittisen taistelun yhteenkietoutumiseen, mikä puolestaan luo edellytykset luokkatietoisuuden laajenemiselle ja kasvulle (ei kuitenkaan automaattisesti!) ja siten myös ammattiyhdistysliikkeen siirtymiselle vasemmalle, huolimatta porvariston ja reformististen ammattiyhdistysjohtajien ponnistuksista tämän estämiseksi.

Niinpä on nähtävissä mm. Englannin ammattiliittojen yhä enemmän siirtyvän labour-puolueen vasemmisto-opposition tueksi, Saksan Liittotasavallan ammattiyhdistysliike on vasemmistolaisempi kuin Saksan Sosialidemokraattinen puolue, Italiassa v. 1972 kolme suurinta ammatillista keskusjärjestöä (kommunistit, sosialistit, sosialidemokraatit, katoliset) yhtyivät. Ranskassa, Belgiassa ym. on havaittavissa samankaltaisia ilmiöitä. Tällaiset kehitysilmiot asettavat yhä suurempia vaatimuksia ammattiyhdistysliikkeen luokkaintaisille voimille.

Luokkataistelun kärjistymisestä puhuvat voimistuvat hyökkäykset työtätekevien elinehtojen huonontamiseksi, työttömyyden lisääntyminen, fasismin aktivoituminen ja erilaisten painostuskeinojen ja pakkotoimenpiteitten lisääntyvä käyttö hallitsevan luokan taholta. Näiden kielteisten ilmiöiden torjuminen riippuu työväenluokan ja muiden edistyksellisten voimien yhteistoiminnasta. Entistä tärkeämmäksi muodostuu kommunistien ja sosialidemokraattisten voimien luokkapohjainen yhteistoiminta työpaikoilla ja ammattiyhdistysliikkeessä. Toimintayhtenäisyyden saavuttaminen ei ole välttämätön yksistään tämänpäivän vaatimustaisteluja silmälläpitäen. Se on nähtävä myös sen uudentyyppisen yhteistyön ensimmäisenä vaiheena, joka raivaa tietä sosialismin. Se on saavutettavissa sosialidemokraattien luopuessa luokkayhteistyöstä porvariston kanssa, ei sillä, että heikennetään tai luovutaan luokkakantaisesta politiikasta ja ideologisesta taistelusta marxismin-leninismän puolesta, työväenluokan kansainvälisen solidaarisuuden puolesta.

L. J.

A. SUOMEN AMMATTIYHDISTYS- LIUKKEEN HISTORIA

I Suomen siirtyminen kapitalismiin

Kapitalismin edellytykset kehkeytyivät Suomessa satakunta vuotta kehittyneimpien Länsi-Euroopan valtioiden kehitystä jäljessä. 1800-luvun alkuvuosikymmenien aikana saavutti tuotantovoimien kehitys Suomessa vaiheen, jossa kapitalismin tuotantosuhteet murtautuivat esiin niitä kahlinneen feodaalisen yhteiskunnan uumenista. Varsinainen murrosvaihe oli suhteellisen nopea ja lyhytaikainen, ajoittuen 1860- ja 1870-luvuille. 1800-luvun loppupuolen aikana kapitalistinen tuotantotapa tunkeutui yhä laajemmalle kansantalouteen ja muodostui vallitsevaksi.

Tunnusomaista tälle kehitykselle oli ensinnäkin kapitalismin edellytysten kypsyminen ja kapitalismin vakiintuminen ensimmäisenä vientiteollisuuden — erityisesti puunjalostusteollisuuden — alalla. Toinen läpikäyvä piirre kehityksessä oli maatalousväestön irtaantuminen maaseudulta ja muuttuminen kapitalismin tarvitsemaksi työvoimaksi. Kolmantena kehityspiirteenä voidaan erottaa kasvavan proletariaatin järjestäytyminen ensinnä ammattiyhdistysliikkeen — tosin alkuun porvarillisen — piiriin, ennen työväenliikkeen varsinaisen poliittisen järjestäytymisen kehittymistä.

1. KAPITALISMIN SYNTY SUOMESSA

Kapitalistisen yhteiskunnan taloudellinen rakenne kehittyi feodaalisen yhteiskunnan taloudellisesta rakenteesta, (jälkimmäisen hajoaminen vapauttaa edellisen alkeet). Kapitalistisen tuotantotavan edellytykset muodostuvat siten feo-

daalisen tuotantotavan uumenissa. Tätä prosessia, jossa kapitalismin edellytykset syntyvät, kutsutaan pääoman alkuperäiseksi kasautumiseksi.

Raha ja tavara, tuotantovälineet ja elintarpeet eivät alunperin ole olleet pääomaa. Ne muuttuvat pääomaksi prosessissa, jossa välittömät tuottajat; talonpojat ja käsityöläiset, erotetaan työnsä edellytysten omistamisesta ja he muuttuvat vapaiksi työläisiksi, palkkatyöläisiksi. Näin myös työvoimasta tulee tavara ja sille muodostuvat markkinat, mikä merkitsee kapitalistisen tuotannon perusedellytyksen täyttymistä. Tämä prosessi luo pääomasuhteen; se toisaalta muuttaa yhteiskunnalliset elintarpeet ja tuotantovälineet pääomaksi ja synnyttää teollisuuskapitalistin sekä toisaalta tekee välittömistä tuottajista palkkatyöläisiä.

Työmiesten vapaus on vapautta siinä kaksinaisessa merkityksessä, etteivät he itse kuulu tuotantovälineisiin kuten orjat, maaorjat jne. eivätkä myöskään tuotantovälineet kuulu heille kuten esimerkiksi talonpojilla, jotka pitävät omaa talouttaan. Tullakseen vapaaksi työvoimansa myyjäksi on työmiehen siten vapauduttava entisistä sidonnaisuuksistaan, feodaalierrojen holhouksesta, maaorjuudesta, ammattikuntalaitoksen määräyksistä ja säädöksistä. Orjuuden muoto muuttuu, feodaalinen riistäminen muuttuu kapitalistiseksi.

Historiallisesti käänteen alkuperäisessä kasautumisessa muodostavat mullistukset, joita syntymässä oleva kapitalistien luokka käyttää vipusimenaan. Ne ajankohdat, jolloin suuret ihmisjoukot äkkiä ja väkivalloin kiskaistaan irti elinkeinoistaan ja proletaareina heitetään työmarkkinoille, ovat ratkaisevia. Koko prosessin perustuksena on maalaistuottajan, talonpojan maaomaisuuden pakkoluovutus.

Edellytysten muodostuminen. 1700-luvulla väkiluku kasvoi voimakkaasti, kun taas tilojen määrä ja uudisraivaus lisääntyi vähäisesti. Tämä merkitsi sitä, että tilattoman väestön määrä alkoi nopeasti lisääntyä ja syntyi torpparijärjestelmä, joka palveli feodaalisten maanomistajien työvoimatarvetta. Torpparien luku kasvoi nopeasti, niin että vuonna 1805

heitä oli 24 % väestöstä ja koko alkupuolen 1800-luvusta (niiden) määrä kasvoi tasaisesti.

Varsinaisen täysin maattoman väestön määrä kasvoi vieläkin nopeammin, vuonna 1805 loisia ja mäkitupalaisia oli 18 % ja vuoteen 1875 asti heidän määränsä kasvoi yli nelinkertaiseksi. Samaan aikaan kun väestön, erityisesti tilattoman, määrä kasvoi suuresti, tilallisten omistusoikeutta vahvistettiin entisestäänkin ja tilattomien loputkin oikeudet riistettiin. Kaupunkien asukasluvut olivat pieniä, vuosisadan vaihteessa kaupungeissa oli 5,6 % väestöstä.

Suomessa ammattikunnat olivat pieniä eivätkä myöskään manufaktuuri- missään vaiheessa kohonneet merkittäviksi, ehkä kutomateollisuutta lukuunottamatta. 1700-luvun puolivälissä oli manufaktuuri-teollisuustyöntekijöitä 209, (ja) vuosisadan vaihteessa 658 ja puolivälissä (jo) 2588. Teollisuuden kasvu tapahtui tässä vaiheessa niin hitaasti, ettei lisääntyvälle tilattomalle väestölle löytynyt siitä vielä työpaikkoja.

Toinen alkuperäisen kasautumisen puoli on riittävän suurien pääomien, rikkauden, kasautuminen teollisuuskapitalistien käsiin. Talonpoikaisesta pientuotannosta eronnut ja kehittynyt itsenäinen teollisuus oli niin vaatimatonta, ettei siinä juuri pystynyt syntymään kapitalismille ominaiseen suurtuotantoon tarvittavia pääomia. Pääomanmuodostus tapahtui sensijaan pääasiassa ulkomaankaupan piirissä jo alusta alkaen. Tervantuotanto tuotti välittömille tuottajilleen tuskin suolarahoja, mutta sensijaan kyllä Pohjanlahden rannikon tervaporvareille huomattavia voittoja.

Niinpä 1800-luvulla alkanut itsenäisen teollisuuden kehittäminen tapahtuikin useimmiten kauppaporvariston aloitteesta, niin että vähintään 75 % teollisuuden pääomista olivat kaupan, kotimaisen tai Tukholmalaisen kauppaporvariston, sijoittamia. Tosin merkantilistinen talouspolitiikka suosi vallassa olevan feodaaliluokan tarpeita hidastaen siten uuden vallanpitäjän, teollisuuskapitalistien luokan esiin-
tunkeutumista.

Tuotantovoimien kehitys. 1800-luvun alkupuolen Suomessa oli tapahtunut varsin voimakasta tuotantovoimien kehitystä. Väkiluku oli puolessa vuosisadassa kaksinkertaistunut ja asutus tihentynyt, liikenneyhteydet ja kuljetusolot olivat alkaneet kohentua. Eräillä teollisuudenhaaroilla erityisesti oli tuotantotekniikka kulkenut ratkaisevasti eteenpäin. Niinpä kutomateollisuudessa oli jo varsin varhain otettu käyttöön uudenaikaisia koneita ja niitä pyörittämään uusi vallankumouksellinen voimanlähde, höyrykone.

Sahateollisuudessaakin oli tapahtunut teknillistä kehitystä, tuotanto oli voimaperäistynyt ja tuotteiden laatu tullut yhä kilpailukykyisemmäksi sahaustekniikan parantuessa. Mutta sahateollisuuden kapasiteetti oli suuresti vajaakäyttöistä merkantilistisen talouspolitiikan asettaessa sahaukselle rajoittavat kiintiöt, jotka tosin yleensä moninkerroin salaa ylitettiin. Pelättiin metsävarojen ja siten myös puuhiilen raaka-aineen ehtymistä.

Puuhilli oli kolmannen kehittyneemmän teollisuudenhaaran, rautateollisuuden, jalostusprosessissa välttämätön, kunnes 1850-luvulla keksittiin ns. putlausmenetelmä, joka teki rautateollisuuden riippumattomaksi metsistä. Rautateollisuuden kupeesta kehittyi vähitellen konepajateollisuutta, jolla oli erityinen merkitys kapitalismin kehitykselle, kun höyrykoneita ja muita tuotantotavaroita alettiin valmistaa kotimaassa. Tuotantovoimien kehitys keskittyi pääasiassa näille kolmelle alalle, joilla oli olosuhteista johtuen parhaat edellytykset.

Huolimatta tästä tuotantovoimissa tapahtuneesta kehityksestä ei itse tuotanto päässyt vielä kehittymään ja laajenemaan erityisen nopeasti. Feodaalisen tuotantotavan eri piirteet ja jäänteet jarruttivat tuotantovoimien edelleen kehittymistä.

1) Yhä useampi kauppaporvari, maanomistaja, apteekkari irrottautui entisestä ympäristöstään ja ryhtyi teollisuuskapitalistiksi, sijoitti pääomansa sopivaan sahaan tai ruukiin ja ympärillä oleviin, talonpoikien mielestä lähes arvot-

tomiin metsiin. Siitä oli hyvä lähteä kehittämään suurteollisuutta. Niinpä Suomen teollisuuden uranuurtajaksi mainitulla Nils Ludvig Arpella oli omistuksessaan lähes satatuhatta hehtaaria metsää.

2) Aineelliset edellytykset kapitalismin voimakkaalle kehitykselle alkoivat olla olemassa ja feodaalisen yhteiskunnan laitokset eivät enää vastanneet kapitalististen tuotantovoimien kohonnutta tasoa, vaan muodostuivat ristiriitaisiksi niiden kanssa.

2. KAPITALISMI MURTAUTUU ESIIN

Paine feodaalisen yhteiskunnan rakenteita vastaan voimistui, kun niiden jarruttava vaikutus kävi yhä selvemmäksi.

Lopulta oli tuotantosuhteiden tietysti muututtava. Talouspolitiikka muuttui teollisuuskapitalisteille suotuisaksi ja viimein myös vanhentunut lainsäädäntö antoi periksi.

Vuonna 1857 sai sahateollisuus luvan perustaa höyrykäyttöisiä sahoja ja vuonna 1861 poistettiin loputkin sahateollisuutta koskeneet rajoitukset. Vuosina 1859 ja 1861 sallittiin maakaupan harjoittaminen, sitä ennen ei maaseudulla saatu harjoittaa kuin suolan ja viljan kauppaa. Vuonna 1865 kumottiin palvelupakko, joka oli sitonut työntekijän kiinteästi isäntäänsä ja 1868 ammattikuntajärjestelmä, jolloin hävitettiin vapaan työmiehen syntymistä estävä viimeinen feodaalinen side. Viimein vuonna 1879 syntyi elinkeinonvapaus ja kapitalismin kehityksen viimeinen este poistui.

Samalla kun nämä aikaisemmat rajoitukset poistettiin, syntyi uusi järjestelmä, uusia sääntöjä, jotka perustuivat uuden (hallitsevan) valtaapitävän luokan kapitalistien etuihin ja jotka loivat puitteet kapitalismin kehittämiseksi ja pääomien kasaamiselle. Vuonna 1858 syntyi uusi vekselilainsäädäntö, vuonna 1864 uusi osakeyhtiölaki, jolla oli suuri merkitys pienten pääomien keskittämisessä ja yhdistämi-

sessä. Vuonna 1866 syntyi uusi pankkilaki ja vuosina 1860, 1865 ja 1877 suoritettiin rahanuudistuksia, joissa Suomen rahayksikkö itsenäistyi ja sidottiin kultakantaan.

Kapitalistisen tuotantotavan syntyminen, kehittyminen ja leviäminen liittyy siten tuotantovoimien kehitykseen, kilpailuun, jossa aikaisempaan nähden edistyksellinen ja ylivoimainen kapitalistinen tuotanto voitti kehittymättömän ja pirstoutuneen pientuotannon. Kapitalistinen tuotanto kehittyi asteittain yksinkertaisesta yhteistyöstä, manufaktuuri-tuotannosta koneelliseksi suurteollisuudeksi.

Kapitalistinen tuotanto levisi niiltä tuotannon haaroilta, joissa se syntyi ensiksi ja kehittyi, muille talouden aloille laajentaen mittakaavaansa. Se tunki markkinoitaan yhä laajemmalle, tempasi uusia kerroksia mukaansa ja samalla yhteiskunnallinen työnjako syveni, niin että yhä enemmän tavaroita tuotettiin myyntiä, markkinoita varten.

Tällä tavoin porttien avautuessa alkoi tuotantokin kehittyä, vaikkakin aluksi pienessä mittakaavassa:

vuonna	työ- paikkoja	työn- tekijöitä	tuotannon arvo
1845	103	2658 (2058)	2,5 milj. mk
1850		3064	
1854	186	3661	5,7 „ „ Kuvio
1865	403	7945	20,5 „ „
1870		8087	

Tässä murrosvaiheessa teollisuuden työpaikkojen määrä siis kasvoi noin nelinkertaiseksi ja tuotannon arvo kahdeksankertaiseksi. Työntekijöiden määrä kasvoi hiukan hitaammin, noin kolminkertaiseksi, mikä osoittaa toisaalta tuotannon koneellistamista ja toisaalta sitä, että pienet käsityöläismäiset työpajat olivat yhä vallitsevia.

Maalaisväestön erottaminen tuotantovälineistään ja elinympäristöstään, tilattoman väestön lisääntyminen, vapautti heidän elintarpeensa ja työaineksensa teollisuuspääomaa varten ja samalla se loi kotimaiset markkinat. Maalaiskotiteollisuus erosi maanviljelyksestä, erikoisesti kehruu ja kankaan kudonta itsenäistyi ja teollisuuspääoma valloitti ne, syntyi koneellista kutomateollisuutta. Tällä tavoin tavartalous, tavaroiden tuotanto kehittyi ja yhteiskunnallinen työnjako syveni. Esikapitalistisille tuotantotavoille lainalainen tuotantoprosessin toistuminen entisessä laajuudessaan, entisellä perustalla, muuttui vähitellen kapitalistisen tuotannon edistykseksi, tuotantotapojen herkeämättömäksi uudistamiseksi ja tuotannon mittasuhteiden rajattomaksi kasvuksi.

Sahateollisuudesta tulee suurteollisuutta. Sahateollisuudella on erityinen asema kapitalistisen suurtuotannon ja koko kapitalistisen tuotantotavan kehityksessä Suomessa. Jo 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla oli sahteollisuuden kapasiteetti suurempaa, kuin mitä se pystyi käyttämään kiintiöittensä rajoissa. Olosuhteet kypsyivät soveliaiksi suurteollisuuden syntymiselle 1860-luvun vaihteessa.

Euroopassa alkoivat runsaan rakennus- ja muun taloudellisen toiminnan vuoksi omat puuvarat ehtyä ja samalla puun kysyntä lisääntyä. Kysynnän nousu nosti hintoja ja höyrylaivojen ilmestyminen kuljetuksiin purjelaivojen sijaan laski kuljetuskustannukset niin alhaalle, että kun Englanti vielä vuonna 1860 poisti viimeisetkin kauppaesteet ja tullit, tuli vienti Suomestakin kannattavaksi.

Itse sahteollisuudessa oli jo tapahtunut huomattavaa kehitystä, oli otettu käyttöön höyrykoneet ja parempia sahoja. Tuotteiden laatu oli kohonnut paremmaksi, kilpailukykyisemmäksi. Uittotekniikka oli myös kehittynyt ja raaka-aine saatiin nyt halvalla sahoille, joita nyt oli perustettu jokien suihin vientiä varten erikoisesti, kun höyryvoima oli vapauttanut ne koskien kupeesta. Edelleen noissa oloissa sahoilla oli käytettävissä lähes ilmaista työvoimaa ja raaka-ainetta runsaasti.

Kaikki tämä johti siihen, että kun vuonna 1857 höyry-sahojen perustaminen tuli luvalliseksi, syntyi suuria vienti-sahoja lukuisasti uusien olosuhteiden ja odotusten katveessa. 1870-luvulla oli höyrysafoja jo 66 ja vesisafoja 163 ja niinä kymmenenä vuotena, jolloin safoateollisuus kasvoi suur-teollisuudeksi, kasvoi sen vienti kolminkertaiseksi entises-tään. Tällä tavoin Suomessa todellinen kapitalistinen suur-teollisuus kehittyi ensiksi vientisektorilla, sillä safoateollisuus tuotti lähes kokonaan ulkomaankauppaa varten kuten mel-kein kaikki muukin teollisuus tuohon aikaan.

Työvoiman vapautuminen maataloudesta ja palkkatyö-väestön synty. Samanaikaisesti safoateollisuuden nousun kanssa koettelivat maata myös suuret kato- ja nälkävuodet 1860-luvun loppupuolella. Näinä tapahtumat toimivat synty-vän kapitalismin vipusimena: Nälkä ja kurjuus ajoivat maaseudun tilattoman väestön liikkeelle. Monen tilallisenkin oli pakko vaihtaa tilansa pilkkahintaan kapitalistien ulko-mailta tuottamaan halpaan viljaan ja siirtyä palkkatyöläisten riveihin.

Maataloudessa oli siirrytty työvoimaa vaativasta kaski-viljelystä peltoviljelyyn, joten liikaväestölle ei enää ollut käyttöä eikä sitä elätetty, kun palveluspakkokin oli vuonna 1865 lakkautettu. Näin hävisivät ne feodaaliset siteet ja riippuvuudet, jotka olivat pidätelleet työvoiman muuttumista tavaraksi.

Valtio pyrki luomaan tuotannolle välttämättömiä perus-edellytyksiä kuten rautateitä ja kanavia. Niillä oli suuri merkitys ihmisjoukkojen irrottamisessa maaseudulta ja työ-voimareservien muodostamisessa. Niinpä esimerkiksi Hä-meenninnan rataa oli jatkuvasti rakentamassa 1000—2000 työläistä ja Riihimäki—Pietari rataa, jonka rakennustyö sattui juuri nälkävuosien ajaksi, oli joinakin aikoina raken-tamassa yli 10.000 työläistä. Tällä tavoin jatkuvasti yhä suurempi osa väestöstä siirtyi palkkatyöläisiksi. Vuoden 1870 aikoihin oli teollisuustyöläisiä 10.114 ja vuosisadan vaih-teessa 75.900.

Ulkomaankauppa kehityksen sysäjäjänä. Se, että juuri vientiteollisuus kehittyi ensimmäisenä ja nopeimmin, koska kapitalismille riittävää kotimarkkinateollisuutta ei ollut, osoittaa ulkomaankaupan asemaa ja välttämättömyyttä kapitalismin kehityksessä Suomessa niin pääomien alkuperäisessä kuin myöhemmässäkin kehityksessä, jolle yleensäkin on ollut ominaista epäsuhtaisuus ja epävakavuus, jatkuvasti laajemmassa mittakaavassa tapahtuva yli rajojen tunkeutuva tavarankielto. Näin ulkomaankaupan laajetessa saattoi kapitalistinen tuotanto kehittyä ja suurteollisuus syntyä ilman, että väestön elintason ja kulutuksen oli vastaavasti noustava.

Kotimarkkinateollisuuden syntyminen. Markkinoiden laajetessa yhä syvemmälle talouteen (pystyi syntymään) myös teollisuutta, joka tuotti pääasiassa kotimarkkinoita varten. Kutoma- ja rautateollisuus olivat aikaisemmin tuottaneet lähes yksinomaan vientiä varten, pääasiassa Venäjän suurille markkinoille, jonne suomalaisille tuotteille ei ollut tulliesteitä. Kun vienti vaikeutui Venäjän nostaessa tulleja, oli etsittävä uusia markkinoita kotimaasta.

Vuosisadan loppupuolella kasvoikin koko teollisuustuotanto nopeammin kuin vienti. Vielä vuonna 1880 meni metalliteollisuuden tuotannosta vientiin 60 %, mutta vuonna 1913 vastaava luku oli enää 13 %. Näin joutui luontoistalous ja siihen liittyvä tai siitä lähtevä koti- ja pientuotanto kilpailemaan uudenaikaisen kapitalistisen koneteollisuuden kanssa. Koneteollisuus osoittautui tietysti ylivoimaiseksi eivätkä pientuottajat ja käsityöläiset pystyneet kilpailemaan sen kanssa vaan joutuivat siirtymään palkkatyöläisiksi.

Tämä merkitsi rahan yleistymistä yhä laajemmalla ja yhä voimakkaampaa kysyntää, joka mahdollisti sitä tyydyttävän kotimarkkinateollisuuden lisääntymistä. Näin yhä useampi talouden ja tuotannon haara siirtyy kapitalistisen tuotannon piiriin ja alkaa kasvaa ja kehittyä nopeasti luopuen eskapitalistisille tuotantotavoille ominaisesta palkanpolkemisesta ja rajoittuneisuudesta. Samalla myös

markkinoiden laajetessa kotimaassa ja niitä varten tuottavan teollisuuden lisääntyessä tuli työläistenkin elintasosta kapitalismin toimintaan vaikuttava tekijä. Syntyi uusia teollisuudenaloja kuten elintarviketeollisuutta, kemiallista teollisuutta, nahkateollisuutta, tulitikkuteollisuutta jne.

Pääomat kasautuvat. Teollisuuden kehittyminen synnytti yhä suurempien pääomien tarpeen. Tarvittiin pankkijärjestelmää. Jo aikaisemmin oli kansalle tyrkytetty säästöpankkiaatetta ja säästäväisyyden merkitystä, mutta sillä tavalla kasatut pääomat olivat pieniä, mistäpä tavallinen kansalainen noissa köyhissä oloissa olisi säästänyt.

Vuonna 1862 sitten perustettiin ensimmäinen liikepankki, Yhdys-pankki ja yksitoista vuotta myöhemmin seuraava, Pohjoismaiden Osakepankki: Jo vuosisadan vaihteessa niitä oli 4 sekä vuonna 1920 yhteensä 25. Pankkien merkitys luoton järjestäjänä yrityksille kasvoi nopeasti. Vuosisadan puolivälissä olivat säästöpankkien keräämät säästö-pääomat vain 3.4 miljoonaa, vuonna 1865 Yhdys-pankin talletukset olivat jo 16 miljoonaa ja parissa kymmenessä vuodessa kohosivat pankkien säästöt 54 miljoonaan.

Samalla kun pankit huolehtivat pääomien keskittämisestä, keskittyi myös itse pankkipääoma. Vaikka paikallisten pankkien määrä oli lisääntynyt niiden merkitys suhteellisesti väheni, sillä jo vuosisadan vaihteessa kolme suurinta liikepankkia, jotka ulottivat verkostonsa yli maan, nimittäin yllä mainitut kaksi vahinta pankkia ja vuonna 1890 perustettu Kansallis-Osake-Pankki saivat haltuunsa 78 % kaikista talletuksista. Erikoisesti vuosisadan lopulla pankkien kasvu voimistui, vuonna 1890 oli liikepankeilla sivukonttoreita 54 ja kymmenen vuotta myöhemmin 98. Samana aikana kasvoivat talletukset kolminkertaisiksi 102 miljoonasta 310 miljoonaan ja pankkien vaikutus ja ote elinkeinoelämään tiukeni sitä mukaa kun keskittyminen eteni.

Vuoden 1858 uudella vekselisäännöllä ja vuoden 1864 osakeyhtiölailla oli myös merkityksensä riittävien pääomien kasaamiseksi kapitalististen suuryritysten muodostamiseksi,

sillä yksityisten kapitalistien varat eivät enää yksin riittäneet siihen. Osakeyhtiömuodon avulla voitiin koota yhteen hajallaan olevia pienempiä pääomia. Samalla valtion merkitys kapitalistien etujen turvaajana kävi yhä selvemmäksi. Teollisuutta avustettiin suoranaisesti, jatkuvasti laajeneva ja kiristyvää riisto mahdollistettiin, elinkeinoelämää avustettiin rakentamalla sen tarvitsemia rautateitä ja kanavia sekä järjestämällä sopiva tullisuoja ulkomailta tulevaa kilpailua vastaan. Suomen Pankki pyrki myös toimimaan kapitalistien luoton tarpeen tyydyttäjänä varsinkin kun oli kysymys ulkomaisen pääoman maahan tuonnista.

Kotimaankauppa kehittyi. Tavaroiden kiertokulun kiihtyessä myös kauppa laajeni ja kehittyi. Maakaupan vapaututtua vuonna 1865 oli maaseudulla 600 kauppiasta. Koska luontoistalous siirtyi syrjään kuitenkin varsin hitaasti, ei kauppa voinut laajeta nopeasti ennenkuin se vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä tempautui mukaan. 1890:n tienoilla oli maakauppiaiden luku ylittänyt jo 3000 ja kymmenessä vuodessa se kasvoi yli 1200:lla. Suurin osa kaupasta tehtiin maaseudulla edelleen kuitenkin velaksi ja luontoisuorituksia vastaan. Tavaroiden ja rahan kierron vähitellen kiihtyessä myös kauppapääomat kasvoivat ja alkoivat keskittyä. Kilpailu pakotti kaupan turvautumaan uusiin muotoihin ja liittoutumaan aivankuten muutkin pääoman muodot.

Työväenluokan turvattomuus. Työläisten elinolosuhteet olivat kurjat ja kapitalismin kehitys vain pahensi niitä, ennen kuin ne työläisten oman taistelun tuloksena viimein alkoivat parantua. Elinkeinonvapauden syntyessä vuonna 1879 ja kapitalismin silloin päästessä valloilleen riehumaan työläisten asema vain huononi. Työpäivä oli lailla rajoittamaton ja pyrki vain pitenemään, jotta koneellistuvasta kapasiteetista olisi saatu mahdollisimman paljon irti. Työn saanti oli epävarmaa pula-aikojen toistuessa jatkuvasti. Naisia ja lapsia käytettiin töissä, mikä vaikeutti yksityisten

työläisten mahdollisuuksia vastustaa pääoman hyökkäystä ja lisääntyvää riistoa. Työpäivä saattoi olla jopa 18-tuntinen kuten leipureilla ja alle 10-vuotiaita lapsia käytettiin rasittavassa työssä kapitalismin riehussa vapaimmillaan.

3. TYÖVAENLIIKKEEN ALKUTAIVAL

Porvarit työväen ammatillisen liikkeen järjestäjinä. V. 1886 oli teollisuustyöläisten lukumäärä jo n. 40 000; Suomen työväenluokka oli kylliksi monilukuinen kyetäkseen nousemaan taisteluun kapitalisteja vastaan. Muualla Euroopassa tapahtunut kehitys työväenluokan noustessa vaatimaan demokraattisia oikeuksiaan ja parempia elinolosuhteita sai Suomen porvarit pohtimaan, miten estää vastaavansuuntainen kehitys maassamme. Tehtailija V. J. von Wright kertoo: "Ulkomailla oloni aikana törmäsivät työnantajain ja työntekijäin edut jyrkästi vastakkain. Sain täten yleissilmäyksen siitä tilanteesta, joka syntyy, ellei ajoissa ryhdytä toimenpiteisiin työläisten tilan parantamiseksi." Kun von Wright sitten ryhtyi luokkasovintoa hieromalla perustamaan "omaa" työväenliikettään, hän ko. liikkeen luonteen mukaisesti vetosi kapitalistikollegoidensa hyväntahtoisuuteen.

Työväenyhdistyksiin liittyikin professoreita, tehtailijoita, opettajia, kirkonmiehiä, mutta työläisiä ei niissä juuri näkynyt. Toiminta tiivistyi laulukuoroiluun, lukuseurailuun ja ammattikursseihin — etteivät työläiset vain särkisi kalliita koneita. Nämä yhdistykset eivät totisesti nostaneet työväen luokkatietoisuutta.

V. 1884 perustettiin ensimmäiset työväenyhdistykset Helsinkiin ja Vaasaan. Wrightiläisen kauden lähetessä loppuaan v. 1895 oli Suomessa työväenyhdistyksiä 34, joissa jäseniä n. 4500 — näistäkin suuri osa kapitalistien hännyskelijöitä. Levikiltään alhaisempi oli yhdistyksen oma lehti Työmies-Arbetaren, joka kaksikielisenä ilmestyi Uuden Suomettaren (nykyinen kokoomuksen Uusi Suomi) alanurkassa.

Kuitenkin työväki vaistomaisesti jo tuolloin pyrki itsenäiseen toimintaan, mitä osoittavat työväenyhdistysten rinnalle perustetut ammattiosastot, joiden jäsenkunta oli työläisvoittoinen. Myös perustettiin ns. ulkotyöväenyhdistyksiä, joiden jäseninä oli pääasiassa rakennustyöläisiä.

Työväenyhdistysten sisälläkin heräsi taistelua porvariholhousta vastaan. Wrightiläisyys joutui vähitellen vastakkain sille vieraiden sosialististen aatteiden kanssa. V. 1893 alkoi työväestö ensi kertaa liikehtiä oma-aloitteisesti parempien työolojen puolesta. Itse Wright paheksui jyrkästi moista anarkismia ja holtittomuutta porvarilehtien palstoilla.

Jo v. 1891 oli yritetty kutsua kokoon työväenyhdistysten kokousta, mutta koska porvaristo ilman sitäkin näytti ohjaillevan työläisiä mielensä mukaan, ei kokous ollutkaan tarpeellinen. Vaistonvaraisuus oli kuitenkin antamassa tilaa työväen omalle toiminnalle ja tämä merkitsi wrightiläisyyden hiljaista kuolemaa. Loppujen lopuksi ei "kiltti" tehtailija voinut luopua luokkaeduistaan. Työläisten "kohtuuttomat" vaatimukset kärjistikivät luokkaristiriitoja, mikä huipentui lisääntyvään lakkoiluun.

Työväenliike itsenäistyy. V. 1893 pidetty ensimmäinen työväenyhdistysten kokous astui itsenäisen päätöksenteon tielle. Työväenyhdistysten väliportaaksi se asetti erityisen työväen valtuuskunnan. Lisäksi kokous esitti ohjelmajulistuksen, jossa vaadittiin paitsi kunnallista myös valtiollista äänioikeutta työväelle. Tosin valtiollinen äänioikeus olisi vielä esityksen mukaan sisältänyt varallisuuskynnyksen, siten sulkien köyhät piiristään. Lisäksi vaadittiin 10-tuntista työpäivää, koulupakkoa sekä maata maattomille.

Toivomuksina esitettiin, että olisi parannettava työväen asunto-oloja, saatettava pankit valtion valvonnan alaisiksi, edistettävä ammattiyhdistysten perustamista, naisten samapalkkaisuuteen olisi pyrittävä sekä tuettava raittiita elämäntapoja. Ohjelma oli wrightiläisten mielestä mahdoton toteuttaa ja samaa mieltä näyttivät olevan Suomen kapitalistitkin, joihin kokous vetosi. Työväen tukea ohjelmalle ei edes

kysytty. Niinpä kapitalistien ei ollut pakko sen ajatuksia ottaa vakavasti.

Luokkaristiriidat kärjistyvät. 1890-luvun alussa kapitalismi eli kriisivaihettaan. Pula-ajan huippuna 1894 oli esim. Helsingissä työttömiä rakennustyöläisiä n. 500. Samana vuonna järjestettiin Helsingissä suuri mielenosoitus vastalauseeksi työväen olojen kurjistumiselle. Työttömyys sai Helsingin ja myös muiden suurempien paikkakuntien työläiset ensimmäisen kerran käsittelemään tilannetta muussa kuin wrightiläisessä sopusointuhengessä. Iskulauseeksi muodostuivat erään Suomen ammattiyhdistysliikkeen uranuurtajan Eetu Salinin sanat: "irti porvareista."

V. 1896 oli lakkoliikkeen voimakkaan kasvun aikaa. Helsingin rakennustyöläiset olivat lakossa jonka murtamiseen paikallinen kapitalisti toi rikkurityövoimaa Venäjältä asti. Tuona vuonna lakkoja oli kaikkiaan 19 kun määrä aikaisempina vuosina on ollut korkeintaan kolme. Uusien paikallisten ammattiyhdistysten määrä kasvoi vastaavasti.

Työväenpuolue perustettiin. Työväenyhdistysten III edustajakokous pidettiin v. 1899 Turussa. Edellisen kokouksen kielteinen kanta työväen oman puolueen perustamisesta oli nyt muuttunut. Päätettiin perustaa työväenpuolue. Sen perustamisvuotena jäseniä oli 119 ammattiosastoa ja 64 varsinaista puolueosastoa. Jäseniä näissä ammattiosastoissa oli 5000—6000.

Ammatilliset järjestöt muodostivat siis alusta lähtien suurimman ryhmän puolueen järjestöverkostossa. Kokouksessa ehdotettiin myös ammattijärjestön perustamista. Ammattiyhdistyskongressin kokoonkutsuminen jätettiin tulevan puoluehallinnon tehtäväksi. Ensimmäinen puolueohjelma noudatteli aikaisempien kokousten suuntaviivoja. Siinä ei vielä hyväksytty sosialistista ohjelmaa, vaan vaadittiin ainoastaan vapaita ja suhteellisia vaaleja, kansalaisvapauksia, 8 tunnin työpäivää, työväensuojelulainsäädännön kehittämistä, valtion toimeenpanemaa työväenvakuutusta, progressiivista vero-

tusta, sukupuolten tasavertaisuutta, koulupakkoa, asutustoiminnan tehostamista jne.

Vasta Forssan kokouksessa v. 1903 nimeksi otettiin Sosialidemokraattinen puolue Suomessa ja sille hyväksyttiin sosialistinen ohjelma, jonka esikuvina olivat olleet Erfurtin ohjelma ja Itävallan sos.dem. puolueen ohjelma.

Forssan kokousta edeltäneen kauden tapahtumien ja niistä saatujen kokemusten perusteella voitiin ensinnäkin todeta, että kehittyvän työväenluokan yhteiskunnallisen tietoisuuden aste oli vielä perin olematon. Se ilmeni porvarillisten vaikutteiden voimakkuudessa orastavan ammattiyhdistysliikkeen alkutaipaleella ja poliittisen työväenliikkeen verraten myöhäisessä syntymisessä. Työväenluokka ei vielä juurikaan tuntenut marxilaisuutta ja sen yhteydet Venäjälle voimakkaasti kehittyneeseen työväenliikkeeseen eivät olleet vielä syntyneet

Kapitalistit saattoivat mielin määrin käyttää tilannetta hyväkseen ja niinpä sekä työväenluokan että maaseudun köyhäläisten olot kurjistuivat jatkuvasti. Kapitalismin pulakausien seuraukset siirrettiin arvelematta työtätekevien niskoille riittävän järjestäytyneen ja johdonmukaisen vastarinnan puuttuessa.

Työväenluokan tietoisuuden herääminen ja vastarinnan järjestäminen eteni vaistonvaraisena prosessina, joka ei vielä kovinkaan suurella määrällä perustunut luokkatietoisuuteen vaan välittömästi koettuun omakohtaiseen kurjuuteen. Vastarinta oli spontaania ja irtautuminen porvariston holhouksesta tapahtui lopullisesti vasta tämän vuosisadan puolella.

II Forssan kokouksesta luokkasotaan (vuodet 1903—18)

Tätä kautta leimasi ennen kaikkea luokkataistelun nopea ja voimakas kärjistyminen avoimeen vallankumousyritykseen. Työväenliikkeen — niin ammatillisen kuin poliittisenkin — kehitystä leimasi järjestöllisen ja poliittisen voiman mittava kasvu, jonka rinnalla eteni sosialistisen tietoisuuden syveneminen ja voimistuminen.

Työväenliikkeen taisteluvoima ja -tahto toivat työtätekeville merkittäviä parannuksia niin työ- ja elinolosuhteisiin kuin poliittisiin oikeuksiinkin, laajentaen huomattavasti demokratiaa koko yhteiskunnassa. Myös suhteet Venäjän valtakumoukselliseen työväenliikkeeseen kehittyivät.

Mutta myös taantumusvoimat ryhdistäytyivät kapitalistisen tuotantotavan laajetessa ja voimistuessa. Taantumuksen hyökkäys ilmeni toisaalta Venäjän tsaarin kansallisessa sortopoliitikassa ja toisaalta, ennen kaikkea, kotimaisen porvariston otteiden kiristymisenä. Suurpääoma ryhdisti rivejään ja tuki samalla voimakkaasti aatteellista ja poliittista hyökkäystä työväenliikettä vastaan. Tämän ohella se valmistautui jo aseelliseen välienselvittelyyn työväestön kanssa muodostamalla kansalliskiihkoisesta jääkäriiikkeestä itselleen armeijan selkärankaa.

Suomen talouselämän monopolisoituminen alkoi myös jo tällä suhteellisen varhaisella kehityskaudella. Tällä varhaisella monopolisoitumisella on ollut suuri merkitys koko kapitalismin myöhemmälle kehitykselle Suomessa.

1. KAPITALISTISEN TALouden KEHITYS

Jatkuvasta kasvusta ja kapitalistisen tuotannon laajenemisesta huolimatta — tai oikeastaan juuri siitä johtuen —

ei talouselämän kulku ollut mitenkään tasaista ja pelkkää nousua.

Tavaratuotannon kehitykseen ja kapitalistisen talouden kasvuun liittyvät välttämättä yhä useammin ja tiheämmin toistuvat pula-ajat ja lamakaudet, jolloin tavaroiden ja pääomien kierrot häiriintyvät. Tavaraita tuotetaan liikaa, niiden hinnat laskevat ja tuotanto supistuu, työttömyys lisääntyy ja palkat alenevat, rahamarkkinat kiristyvät ja pientuottajat ajautuvat vararikkoon. Pulat perimmäältään johtuvat kapitalismin perusristiriitaisuudesta, tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja työn tuotteiden yksityisen anastustavan välillä.

Tuotannon yhteiskunnallistuminen, joka on kapitalistisen tuotantotavan ominainen piirre, ilmenee tuotannon erikoistumisessa, syvenevässä työnjaossa ja tuotannon keskittymisessä yhä suurempiin tuotantolaitoksiin. Se merkitsee suunnattomia mahdollisuuksia laajentaa tuotantoa. Tämä pyrkimys törmää kuitenkin ristiriitaisuuteen yksityisen omistuksen (sen aiheuttaman kapitalismille ominaisen tuotannon anarkian) ja markkinoiden ahtauden (tavallisen ostajan tulojen rajoittuneisuuden) kanssa. Tästä ristiriidasta syntyvät alati toistuvat talouspulat ja siitä johtuu kapitalistisen talouden kehityksen epävakaisuus.

Kansainvälisen kapitalismin suhdanteet ulottuvat Suomeen. Kun kapitalismi työntyi syvemmälle Suomenkin talouteen, tuli taloudellinen kehitys lähemmin kytketyksi koko kapitalistisen talouden rytmiin. Erityisesti vientiteollisuuden ja ulkomaankaupan suuri merkitys liitti Suomen talouden kansainvälisiin suhdanteisiin ja koko kapitalistisen talousjärjestelmän kohtaloihin.

1870-luvun noususuhdanteen jälkeen jo vuodesta 1873 alkoi laskusuunta, vaikka sahatteollisuuden vielä onnistui jonkin aikaa lisätä vientiään. Maailmanmarkkinahinnat alkoivat kuitenkin pian laskea ja sitten putosi myös viennin määrä, sahauspalkkiot ja kantohinnat laskivat ja vuosina 1878—79, jolloin lamakausi huipentui, esiintyi huomattavaa työttö-

myyttä. Pulan vaikutukset levisivät jo varsin laajalle, vaikei tavaratalous hallintutkaan vielä koko taloutta.

Parin paremman vuoden jälkeen jouduttiin jo vuodesta 1883 uuteen laskukauteen, jolloin viennin arvo väheni huomattavasti. Esiintyi jälleen työttömyyttä ja palkat alenivat. Seuraava lamakausi alkoi vuonna 1891. Jälleen laskivat viennin hinnat ja tuonnin lisääntyessä kauppatase huononi, rahamarkkinat kiristyivät ja tehtiin vararikkoja, rakennustuotanto ja teollisuus supistivat toimintaansa, palkkataso aleni ja syntyi työttömyyttä. Talvella 1892 oli Helsingissä noin 70 % työläisistä työttöminä, yksistään rakennustyöläisiä 500. Vuosikymmenen viisi viimeistä vuotta olivat vaihteeksi lihavampia, kunnes uusi taantuma iski vuosiksi 1900—04 ja uudelleen entistä ankarammin vuosina 1907 ja 1908. Sen jälkeen alkanut parempi aika huipentui ensimmäiseen maailmansotaan ja sen tuomaan romahdukseen.

2. PÄÄOMAT KESKITTYVÄT — MONOPOLISOITUMINEN ALKAA SUOMESSA

Toistuvat pulakaudet ja ankara kilpailu vievät heikoimmat ja pienimmät tuottajat häviöön ja jäljelle jäävät varautuvat taloudellisen kehityksen epävarmuuteen pyrkimällä vähentämään kilpailua ja liittymällä yhteen. Näin kapitalismin kehitys vie pääomien yhteenliittymiseen ja monopolien muodostumiseen. Tämä prosessi lähtee liikkeelle niistä yrityksistä, jotka ovat keskeisessä asemassa.

Suomessa se alkoi puunjalostusteollisuuden piirissä. Aluksi pyrittiin turvaamaan raaka-aineiden saanti ja kuljetus edullisesti välttämällä kilpailua, joka olisi nostanut hintoja. Kiinteämpiä muotoja yhteistyö sai, kun se ulottui myös tuotteiden myyntiin. Ensimmäinen myyntiyhdistys perustettiin puuhiokkeen ja pahvin myymiseksi vuoden 1874 kovien kokemusten pohjalta. Silloin oli puuhiokkeen hinta alentunut

25 % ja pahvin hinta 40 %. Syynä tähän pidettiin lähinnä tehtailloitten keskinäistä kilpailua eikä niinkään kysynnän vähenemistä. Pyrittiin sopimaan yhteisistä minimihinnoista.

Vuonna 1892 perustettiin Suomen puuhiomayhdistys, joka otti haltuunsa jäsentensä myynnin tilitykset ja rahoituksen sekä ylipäättänsä koko myynnin. Samana vuonna perustettiin myös Suomen paperiyhdistys, kun paperitehtailta oli ollut laskusuhdanteen aikana kovaa kilpailua kysynnän vähentyessä ja hintojen alentuessa. Vuonna 1895 perustettiin Suomen Sahanomistajayhdistys ja vuonna 1909 Suomen Seluloosayhdistys.

Tuotantovoimien nopea kehittyminen muodosti perustan uudelle vaiheelle kapitalistisen talouden kehityksessä. Tuotannon ja pääomien keskittyminen johti kilpailun muuttumiseen monopoliksi, kilpailukapitalismi muuttui monopolikapitalismiksi. Suuret monopoliyhtiöt saivat ratkaisevan osan taloudellisessa kehityksessä. Suomen taloudellisessa kehityksessä ovat ratkaisevassa asemassa olleet nimenomaan puunjalostusteollisuuden monopolit.

Puunjalostusteollisuuden osuus viennistä on ollut aina toiseen maailmansotaan saakka noin 70 %, aluksi etupäässä sahateollisuuden sitten yhä enemmän puuhiokie-, selluloosa-, ja paperiteollisuuden tuotteita. Monopolikapitalismin aikana tuotanto saavutti aivan uudet mittasuhteet. Vuodesta 1895 vuoteen 1914 oli teollisuustyöntekijöiden määrä kasvanut yli kaksinkertaiseksi, ja tuotannon bruttoarvo oli yli nelinkertaistunut, 188 miljoonasta 807 miljoonaan markkaan. Monopolioiden muodostaminen mahdollisti entistä tehokkaamman riiston, pientuottajien ja talonpoikien alistamisen ja häviöön saattamisen.

3. TYÖVAENLUOKAN KASVU

Kapitalistinen kasautuminen, siihen liittyvä tuotantovoimien kehitys, suurteollisuuden syntyminen merkitsee tuo-

tantovälineiden lisääntymistä verrattuna, ne liikkeellepanevaan, elävään työvoimaan. Kapitalistinen tuotanto tarvitsee näin suhteellisesti vähemmän työläisten elävää työtä. Kun työläisten määrä kuitenkin kasvaa jatkuvasti, muodostuu suhteellista liikaväestöä, joka toimii teollisuuden vara-armeijana. Tästä vara-armeijasta voi teollisuus ammentaa lisää työvoimaa laajentuessaan ja samalla sen olemassaolon avulla pakotetaan työläiset suostumaan elinehtojensa kiristämiseen, työn voimaperäisyyden nostamiseen, työpäivän pidentämiseen ja jopa palkkojen alentamiseen.

Suomessa on kapitalismin kehittyessä ollut sen tarpeita vastaavasti tarjolla jatkuvasti suhteellista liikaväestöä joka on vähitellen irrotettu maaseudulta. Vuosina 1880—1920 lisääntyi maaseutuväestö yli puolella miljoonalla. Tätä lisääystä eivät maatalouden tuotantosuhteet kyenneet nielemään. Torpparilaitos, joka oli feedaalisten tuotantosuhteiden tuote, joutui ristiriitaan tuotantovoimien kehityksen kanssa, kun sahateollisuuden synnyttämä kysyntä nosti metsien arvoa siten, että maanomistajat eivät enää halunneetkaan muodostaa uusia torppia.

Liikaväestökysymys tuli nyt todella polttavaksi, sillä tilantonta väestöä oli maaseutuväestöstä yli 80 %, josta noin 8 % oli torppareita vuosisadan vaihteessa. Suuret yhtiöt omistivat jopa useita satoja torppia, jotka olivat tulleet niiden haltuun metsiä ostettaessa ja joita ylläpidettiin halvan metsätyövoiman turvaamiseksi. Niinpä esim. Ahlström Oy:llä oli yli 500, Gutzeit yhtiöllä yli 300 ja Fiskarssin ruukilla ja Rosenlew yhtiöllä toistasataa torppaa.

Palkkatyöläisten elintaso pääsi Suomessa vakiintumaan alhaisemmaksi kuin yleensä muissa maissa, erikoisesti talouden epäsuhtaisen rakenteen ja kehityksen vuoksi. Työvoiman arvo pysyi näin alhaisena, vaikka pääoman kasautuminen ja tuotannon laajeneminen tapahtuikin varsin nopeasti.

4. LUOKKATAISTELU VOIMISTUU

Työläisten ammatillisten olojen parantamiseen tähtäävä taistelu sai vuosisadan vaihteessa rinnalleen myös taistelun Venäjän kansalliskiihkoista sortoa vastaan. Toisin sanoen oli taisteltava Suomen itsemääräämisoikeuden puolesta samalla kun taisteltiin valtiollisen ja kunnallisen demokratian lisäämiseksi, koska tämä taistelu loi paremmat edellytykset luokkataistelulle, jota käytiin oman maan porvaristoa vastaan. Poliittista taistelua ei siten voitu, eikä voida erottaa ammatillisesta taistelusta. Vaikka työläiset usein tiivistivätkin lakkotaistelunsa esim. vaatimuksen 10 tuntisesta työpäivästä, merkitsi jokainen voitto samalla työväen demokraattisten oikeuksien asteettaista laajenemista.

Vuosisadan vaihteessa Suomessa vallitsi taloudellinen ja poliittinen taantumuskausi. Taistelussa Venäjän sortopoliittikkaa vastaan voi työväki turvautua ainoastaan Venäjän työtätekevien tukeen. V. I. Lenin antoi kirjoituksessaan "Suomen kansan vastalause" v. 1901 täyden tukensa kampailevalle Suomen työväelle. Suomen porvaristo julisti tsarisminvastaista taistelua, mutta toimi samanaikaisesti yhteistyössä tsarismien kanssa suomalaisia työläisiä vastaan.

Suurilakkoa kohti. Tilanne sekä Suomessa että Venäjällä oli kärjistymässä. Työväki sai itseluottamusta onnistuneilla luokkataisteluillaan. Taantumus käytti kaikkia voimakeinoja, mutta Suomen työväki lähestyi jatkuvasti kansainvälistä työväenliikettä. Vapunpäivästä tuli myös Suomen työväen mielenosoituspäivä Euroopan työväenliikkeen yleisen käytännön mukaan.

Torpparien ja työläisten toisiinsa lähentyminen veti luokkaristiriidat työläisten ja kapitalistien välillä entistä kärjistyneempänä esiin. Tehtailijat kielsivät usein Venäjän taantumusta hyväksikäyttäen työläisiltä järjestäytymisoikeuden työpaikan menettämisuhallalla. Niinpä mm. Billnäsin tehtaan omistaja pakotti työläiset eroamaan työväenyhdistyksistä. Fiskarsin von Julin ja Högforsin V. Ramsay menettelivät

samoin. Työnantajat kielsivät työläisiä tilaamasta työväenlehtiä. Varkauden tehtailla tsaarin viranomaiset häätivät joulukuussa 1903 lähes 200 työväenyhdistykseen ja siitä eroamaan kieltäytynyttä työläistä asunnoistaan.

Näihin aikoihin teollisuustyöläisten lukumäärä oli jo n. 80 000, mutta vuosina 1901—1902 oli lakkolaisia vain 500—600. V. 1903 tapahtui lakkotaistelujen määrän jyrkkä nousu, lakossaolleiden työläisten lukumäärä ylitti 1600. Varkauden tehtaiden työläisten nousu järjestäytymis- vapauden puolesta oli tappiostaan huolimatta vuoden merkittävin työtaistelu.

Äänioikeustaistelu kiihtyi porvarissäädyn vaalien lähes-tyessä. Tuolloin vain kolmannes kuului säätyihin, loput olivat vailla minkäänlaisia valtiollisia ja kunnallisia oikeuksia. Joukot alkoivat liikehtiä, eivätkä ne voineet tyytyä vanhan säätylaitoksen paikkausyrityksiin. Helsingin työväenyhdistysten äänioikeuskomitean mielenosoituskokous ilmoitti kantanaan, ettei työväkeä sido porvariston laki, koska sillä ei ole valtiollisia oikeuksiaakaan. Huhtikuussa v. 1905 pysähtyivät tehtaat Helsingissä, n. 16 000 työläisen lähdettyä mielenosoitukseen. Siitä huolimatta säädyt tekivät lykkäyspäätöksen.

Suurlakko 1905. Venäjän lokakuun tapahtumien yhteydessä Suomessakin taistelu kehittyi marraskuussa poliittiseksi suurlakoksi. Lakkolaisten vaatimuksina olivat Suomen perustuslaillisen autonomian palauttaminen, kansalaisvapauksien tunnustaminen, puhe-, paino-, kokoontumis- ja yhdistymisvapauden toteuttaminen sekä koko säätyvaltiopäivälaitoksen poistaminen.

Venäläis-japanilaisessa sodassa heikentynyt tsarismi oli pakotettu perääntymään. Kansalaisvapaudet laajenivat ja vihdoin vuonna 1906 saatiin työläisten sitkeän kamppailun ja muiden Venäjän vähemmistökansalaisuuksien ja Venäjän työväenluokan tuen tuloksena yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ja kansanedustuslaitos.

Koko työväenliike astui suurlakossa tuntuvaan askeleen eteenpäin. Tämä näkyy selvästi tietenkin myös ammattiyhdistysliikkeessä. V. 1906 puolueeseen kuului 457 ammattiosastoa eli yli kaksi kertaa niin paljon kuin ennen suurlakkoa. Ammatilliset järjestöt muodostivat edelleenkin suurimman ryhmän kaikkiaan 85 027 jäsentä käsittävän puolueen perusjärjestöistä. Palkkaliikkeitä rekisteröitiin 173 eli viisi kertaa enemmän kuin v. 1904. Huomattava osa tämän kauden työtaisteluista päättyi työläisten voittoon. Palkat kohoivat ja työpäivä lyheni.

5. TEOLLISUUSTYÖLAISTEN JÄRJESTÄYTYMINEN

Suurlakkokaudella teollisuustyöläisten järjestäytymisaste kohosi voimakkaasti. Suurlakkovaiheessa perustettiin 10 uutta ammattiliittoa ja v. 1906 pidetyssä maatakäsittäneessä tehdastyöläisten edustajakokouksessa oli edustettuna 16 250 työläistä. Suurin osa ammattiliitoista oli kuitenkin pieniä ammattiryhmien liittoja jotka aikanaan sulautuivat teollisuusalojensa liittoihin. Puoluesihteeri Yrjö Sirola, joka oli myös ammatillisen järjestäytymistyön johdossa, esitti, että kutomo-, paperi- ja sahateollisuuteen perustettaisiin omat ammattiliitot. Pienempiä teollisuusaloja varten muodostettaisiin yhteinen ammattiliitto. Puolueen nousevan marxilaisen osan johtomiehet olivat selvillä suurten teollisuusryhmien järjestäytymisen merkityksestä. Siksi he ponnistelivat määrätietoisesti ammattiyhdistysliikkeen kehittämiseksi kapealta ammattikunta pohjalta suurten joukkojen liikkeeksi.

Pohjolan Tukkipöytäliikkeen Rengas — alan ensimmäinen ammattiliitto — perustettiin v. 1906 suurten koko talven kestäneiden lakkojen yhteydessä. Palkkojen korottamisen lisäksi työläiset vaativat että Kemiyhtiön on myytävä kunnollisia elintarvikkeita ja käytettävä kruunattuja vaakoja niitä myytäessä. Kun yhtiö kieltäytyi myymästä elintarvik-

keita ja yritti nälän avulla pakottaa työläiset luopumaan taistelusta, ottivat työläiset jakelun omiin käsiinsä. Luottamusmiehet jakoivat elintarvikkeita ja tarjosivat niistä maksua kemiyhtiölle. Kun lakkolaisia sitten vangittiin ja tuomittiin vuosien vankeusrangaistuksiin julistivat Kemiyhtiön työläiset muilla paikkakunnilla kannatuslakkoja. Kun lakkoja ei muuten saatu murrettua lähetti perustuslaillinen hallitus avuksi 35 poliisia Helsingistä ja uhkaili venäläisellä sotaväellä.

Vaikka taistelut päättyivät tappiollisesti oli niillä huomattava merkitys pohjoisen työläisten tietoisuuden kohottajana.

Kun vielä 1904 lakkoja oli vain 36 niin jo seuraavana vuonna niiden määrä oli kohonnut 93:een. V. 1906 lakkoliike kuitenkin saavutti huippunsa 174 vuodessa, mistä se taantumuksen alkaessa takaisinvyörytyksensä putosi v. 1909 kuuteenkymmeneen. Noin puolet lakoista päättyi työläisten voittoon.

Lakkojen alhaista onnistumisprosenttia oli aiheuttamassa mm. huonosti järjestetty lakonjohto. Joskus sitä hoitivat ammattiliitot, toisinaan taas ammatilliset paikallisjärjestöt, mutta yhtä usein sai johtotyön ottaa tilapäinen lakkotoimikunta. Puoluetta pyydettiin monta kertaa hoitamaan ammatilliselle keskusjärjestölle kuuluvia tehtäviä. Kun laajoja lakkoja syntyi jatkuvasti tarvittiin maahan oma ammatillinen keskusjärjestö lakkoliikettä johtamaan.

Suomen ammattijärjestö. Forssan puoluekokouksessa oli tehty päätös ammatillisen keskusjärjestön perustamisesta. V. 1906 perustettiin puolue toimikunnan ja ammattiliittojen edustajista kokoonpantu toimikunta valmistelemaan järjestön perustamista. Sen johdossa oli puoluesihteerinä Yrjö Sirola. Suomen Ammattijärjestön varsinainen perustava kokous pidettiin Tampereella huhtikuussa 1907. Eri ammattialojen 365 edustajaa edustivat n. 18 000 ammatillisesti järjestäytyneitä työläisiä. Myös puolue oli hyvin edustettuna, mikä SAJ:n myöhemmän kehityksen kannalta oli tärkeää. Järjestön sääntöjen mukaan sen piti "edistää ja vahvistaa Suomen

työväen liikkeen ammatillisia pyrinnoitä” ja edistää ammattiyhdistysten perustamista sinne, missä niitä ennestään ei ole, saada osastoja ja ammattiyhdistykset liittymään yli maan ulottuviksi liitoiksi ja liitot liittymään ammattijärjestöön.

Suhteiden järjestämisessä SAJ:n ja sosialidemokraattisen puolueen välillä ei ilmennyt samanlaisia ristiriitoja kuin vuosisadan vaihteessa. Tällöin puolueen turkulainen johto oli vastustanut ammattijärjestöjen perustamista vedoten Euroopan työväenliikkeen kokemuksiin ammattiyhdistyssaralta. Sangen usein oli juuri ammattijärjestö ollut pikkuporvarillisuuden ja luokkasovun pesäpaikka.

Puolueen ja ay-liikkeen yhteistyö. Nyt korostettiin, että kummallakin järjestömuodolla oli oma toimintatapansa, mutta kumpikin pyrki samaan päämäärään — vaikkakin eri teitä. Niinpä kokous totesi, että ammatillinen liike kulkee käsi kädessä sosialidemokraattisen puolueen kanssa noudattaen luokkataisteluperiaatteita. Kuitenkin ne, jotka jostakin syystä halusivat olla puolueen ulkopuolella, voivat hyvin osallistua ammattiyhdistystoimintaan. Jokaiselle puolueen jäsenelle sen sijaan ammattiyhdistystoiminta on velvoite. Näin kokous lopetti erimielisyydet joita on esiintynyt ammatillisen liikkeen ja puolueen suhteista. SAJ säilyi kuitenkin kauan jäsenmäärältään puoluetta pienempänä.

Rinnan ammatillisen järjestön luomisen kanssa perustettiin myös nuorisoliitto ja Suomen työläisnaisliitto jotka omilla saroillaan ja puoluekentällä antoivat huomattavan panoksensa työläisten taistelussa oikeuksiensa ja parempien ehtojen puolesta.

Kahden vuoden kuluttua pidetyssä ammattijärjestön edustajakokouksessa keskusjärjestön ohjelmaa täsmennettiin niin, että se toimi yhdessä poliittisen työväenliikkeen kanssa tuotantovälineiden yhteiskunnallistamiseksi. Myös liittymispäätös kansainväliseen sihteeristöön, mikä tehtiin v. 1909 ilmensi ohjelmallista selkiytymistä.

Vuoden 1907 lopussa ammattijärjestöön oli liittynyt 19 ammattiliittoa ja viisi paikallisjärjestöä. Perusjärjestöjä oli kaikkiaan 470 ja jäsenmäärä oli 25494. Ammattijärjestön ulkopuolella oli vielä 12 ammattiliittoa, mutta useat niistä liittyivät jäseniksi seuraavana vuonna, jolloin jäsenliittojen määrä kohosi 27:ään.

6. TAANTUMUKSEN OTE LUIJTUU

Suomen Ammattijärjestön perustaminen liittyi erottamattomasti v:n 1905 suurlakon nousukauteen. Lukuisat menestykselliset lakkotaistelut, uusien ammatillisten järjestöjen perustaminen, jäsenmäärän lisääntyminen jouduttivat jo aikaisemmin keskusjärjestön perustamisesta tehdyn päätöksen toteuttamista. Ensimmäisistä toimintavuosistaan alkaen ammattijärjestö joutui suurten työtaistelujen johtoon. Vielä keväällä 1907 Valkeakosken paperityöläiset saavuttivat 8 tunnin työpäivän, mutta saman vuoden syksyllä Enson paperityöläiset hävisivät työtaistelun. Seuraavana vuonna Mäntän paperityöläiset samoin hävisivät 8 tunnin työvuoron puolustamiseksi aloittamansa lakon. Myös metallityöläisten lukuisat työtaistelut vv. 1907—08 päättyivät tappiollisesti. Työpaikkoja suljettiin ja työttömyys lisääntyi. Työnantajat jotka entiseen tapaan nojautuivat estottomasti Venäjän tsarismiin, yrittivät riistää työläisiltä kaikki nousukauden saavutukset.

Eduskunnan päätösten toteuttaminen riippui edelleen keisarin vahvistuksesta. Myös senaatin asema oli ennallaan. Sen ei tarvinnut nauttia eduskunnan luottamusta, joten eduskuntauudistus ei merkinnyt parlamentaariseen hallitustapaan siirtymistä. Vuoden 1905 vallankumouksellista nousua seurasi taloudellinen ja poliittinen taantumuskausi.

Luokkataistelu kiihtyy. Kymmenettuhannet työläiset saivat peruskoulutuksensa järjestöelämässä ammattijärjestön

ja sen jäsenliittojen riveissä. Sosialidemokraattisen puolueen edustajakokouksissa Tampereella 1905 ja Oulussa 1906 tapahtunut siirtyminen kohti entistä selkeämpää luokkataistelulinjaa mahdollisti määrätietoisen valistustyön, joka ulottui myös ammatillisiin järjestöihin. V. 1908 alkoi ilmestyä Suomen Ammattijärjestö-lehti. V:n 1905 jälkeen alkoivat Sosialistisen Aikakauslehden perustajat O. W. Kuusinen, Yrjö Sirola ja Sulo Wuolijoki perehtyä toden teolla marxilaisuuteen. Vuoden 1905 lopulla julkaistu kommunistinen manifesti oli ensimmäinen suomenkielellä julkaistu marxilaisuuden perustajien teos. V. 1907 Sosialistinen Aikakauslehti varoitti:

"Jos koskaan käymme liittoon porvarillisten kanssa, niin kaivamme omaa hautaamme. Kaikkia porvarillisia yhdistävät samat luokkaedut, ja jos yhteistoiminta heidän kanssaan näyttäisikin joskus lupaavan köyhälistölle hetken pieniä etuja, niin ovat ne edut pitemmälle katsoen vain vaarallista virvatulta. Siksi: ero heistä! Aukaskaamme luokkarajat selviksi ja tietäkäämme että mitä jyrkempi on köyhälistön ja porvariston välinen kuilu sitä lähempänä on meidän päämäärämme ja kaiken edistyksen voitto. Luokkataistelu täytyy aina olla meidän toimintamme johtavana periaatteena!

Näin kielteinen asennoituminen kaikenlaiseen yhteistoimintaan porvarillisten ja puoliporvarillisten aineiden kanssa on vähintään ymmärrettävää, kun muistaa, että työväenliike oli vasta muutama vuosi sitten, wrightiläisyydestä saatujen kielteisten kokemusten jälkeen, irtautunut porvariston holhouksesta, ja että porvarilliset piirit opiskelevaa nuorisoa myöten olivat jokseenkin yksimielisiä vihamielisessä suhtautumisessaan työväenliikkeeseen.

Ennen I maailmansotaa kääntyi työväenliikkeen kehitys uuteen nousuun. Ammattijärjestön jäsenluku joka välillä oli alittanut 20 000, nousi jälleen ja saavutti 30 000 rajan v. 1913. Taloudellinen tilanne oli parantunut ja valtiollinenkin taantumus hellitti otettaan. Useat palkkaliikkeet päättyivät voitollisesti. Työehtosopimukset yleistyivät niin, että vuo-

den päättyessä oli voimassa 183 sopimusta jotka koskivat 13 902 työläistä.

Ensimmäinen maailmansota. Lähenevä imperialismiin kriisi nostatti useissa Euroopan maissa sodanvastaisia mielenosoituksia. Baselin II sosialistinen internationaali kehotti kaikkien maiden työläisiä nostamaan imperialismia vastaan köyhälistön kansainvälisen yhteyden voiman.

V. I. Leninin sanojen mukaan ensimmäisen maailmansodan tarkoituksena oli mm. "työväestöjen joukkojen luomien kääntäminen pois Venäjän, Saksan, Englannin ja muiden maiden sisäisestä poliittisesta kriisistä, työläisten hajottaminen ja nationalistinen petkuttaminen..."

Tähän imperialistiseen ansaan sortuivat sitten Euroopan reformistit. Suomen työväen kurissapitämiseksi tarjosi julistettu sotatila hyvät mahdollisuudet. Sanomalehdet alistettiin ennakkosensuuriin ja työlakot kiellettiin. Eduskuntakaan ei kokoontunut sodan aikana. Työnantajat käyttivät hyväksseen sotatilan sallimia pakotteita, joilla estettiin työläisten palkkaliikkeet. Elintarvikkeiden hinnat nousivat, mutta palkkoja jopa alennettiin ja porvaristo kääri Venäjän armeijan varustamisella melkoiset voitot.

Suomen työväki yhtyi siis täysin Baselin vetoomukseen. Moni tiedostamaton työläinen ja talonpoika hairautui kuitenkin "aktivistien" houkuttelemina lähtemään Saksaan imperialistien jääkäriskoulutukseen. Niinpä nämä sitten upseeriaineksena osallistuivat luokkasotaan kapitalismin puolustajina. Luonnollisesti reformistinen siipi hyväksyi moisen varauksetta. SAJ:n reformistinen johto vapaaehtoisesti vielä pidättyi ammatillisesta toiminnasta sodan aikana siten helpottaen kapitalistista riistoa. Työväen joukkojärjestöjen jäsenmäärä aleni tästä syystä huomattavasti sodan alussa.

Vuoden 1915 lopulla työväenjärjestöjen toiminta kuitenkin vilkastui nopeasti. SAJ:n jäsenmääräkin nousi yli kahdeksalla tuhannella, vuoteen 1916 mennessä se ylitti 40 000. Työlakkojen ollessa kiellettyjä sanoutuivat työläiset irti työpaikoistaan sankoin joukoin. Keino osoittautuikin melko te-

hokkaaksi. Koko työväenliikkeen toiminnallisuus kasvoi ja v. 1916 vaaleissa sosialidemokraatit saivat eduskuntaenemistön, 103 paikkaa. Näin taantumus löi itseään korvalle työläisten taistelutahto oli osoittautunut murtumattomaksi.

Helmikuun vallankumous. Helmikuun vallankumous 27 päivänä 1917 kukisti tsarismen ja Venäjän hallitusvaltaan (Kerenskin hallitus) tuli hieman demokraattisia vivahteita. Porvarillisen hallituksen rinnalle kehittyi työväestön ja talonpoikain edustuslaitos, mistä myöhemmin lokakuun vallankumouksen jälkeen muodostettiin uuden valtiorakenteen perusta. Samanaikaisesti kun työväki vaati rauhan solmimista, yritti väliaikainen hallitus tehostaa sotaponnistuksia ja valmisteli neuvostojen hajoittamista asevoimin.

Tämä helmikuun vallankumous aiheutti tuntuvia muutoksia myös Suomessa Mielenosoitustoiminta kiihtyi. Vaadittiin palkankorotuksia, 8 tunnin työpäivää ja kunnallista demokratiaa. Kun lisäksi eduskunta sosialistienemmistöineen pääsi kokoontumaan, kiristyivät luokkavastakohtat äärimmilleen. Näissä oloissa ei yksikään vallassaoleva porvarillinen puolue uskaltanut kannattaa täyttä itsenäisyyttä Suomelle.

Työväenliikkeessä alkoi ennen kokematon nousukausi. SAJ:n jäsenmäärä oli vuoden lopussa 160 695. Kaikkien suurimpien teollisuusalojen jäsenmäärät moninkertaistuivat. Vallankumouskauteen liittyi myös maaseututyöväen järjestäytyminen: perustettiin 70 ammattiosastoa ja maatyöväen liitto. V:n 1917 500 lakkotaisteluun osallistui n. 100 000 työläistä.

Työväenliike itsenäisyyden esitaistelijana. Pystytettiin uusi senaatti, johon sosialidemokraattisesta puolueesta menivät vain oikeistosiiven edustajat. Puolue teki selväksi, ettei senaatti nauttinut työväen luottamusta. Pyrkimyksenä sillä olikin työväen taistelutahton lannistaminen. Kun senaatti oli valmis myöntämään porvarilliselle kenraalikuvernöörille

laajan vallan, joka olisi merkinnyt Suomen alistussuhteen vakiinnuttamista Venäjän hallitukseen nähden, veivät sosialidemokraatit läpi ns. valtalain, jonka mukaan eduskunta tuli määräämään Suomen toimeenpanevan vallan. Tämä oli eduskunnassa vähemmistönä olleille porvareille kauhistus. Eduskunta päätti lisäksi, ettei valtalakia alisteta väliaikaisen hallituksen vahvistettavaksi, vaikka porvarit toiveikkaasti niin esittivät. Porvaristo vakuutti "Pietarin tietä" käyttäen Venäjän väliaikaiselle hallitukselle tukevansa eduskunnan hajotusta, mikä sitten tapahtuikin.

Sosialidemokraattien oli mukauduttava uusiin vaaleihin, joissa puolue sitten menetti enemmistönsä. Näin raukesi osittain puolueen sisäseenkin horjuntaan haave laajan työtä tekevien tukeman demokratian toteuttamisesta.

Tämän jälkeen porvaristo torjui niukan eduskuntaenemmistönsä turvin ja venäläisen tsarismmin tuella jokaisen työläisten tekemän työaikalakiesityksen. Huhtikuussa 1917 SAJ:n valtuusto käsitteli asiaa ja totesi tilanteen muuttuneen niin, että taistelu työajan lyhentämiseksi voidaan lopultakin viedä voitolliseen päätökseen. "Alkanut vallankumousliike on työväestössä synnyttänyt kiihkeän halun 8-tuntisen työpäivän pikaisesta toteuttamisesta. Vallankumous on myös antanut ammatillisesti järjestäytyneelle työväestölle tilaisuuden tämän vaatimuksen juuri tällä hetkellä perille ajamiseen". Tämä arvio osoittautui oikeaksi, sillä työnantajat taipuivat heti metallityöläisten aloitettua ensimmäisinä lakkotaistelun. Joukkoliikkeet saivat monesti vaatimuksensa läpi, ennenkuin sitä koskeva lakiesitys oli edes ehtinyt eduskuntakäsittelyyn. Raumalla saavuttivat sosialidemokraatit paikallisella lakolla puolet valtuustopaikoista. Aikaisemmin ei sosialidemokraateilla kunnallislain takapajuisuudesta johtuen ollut yhtään paikkaa Senaatti käytti hankasti "sovittelijoina" oikeistososialidemokraatteja.

Vastaavaa liikehdintää esiintyi myös torpparien ja maatyöläisten keskuudessa. Porvaristo käytti kaikki keinot aina

ylloppilasrikkurien käyttämisestä vangitsemisiin asti. Joukkoliikkeitä vain paisui.

Punakaartit. Eduskunnan hajotuksen jälkeen muodostetun porvarillisen hallituksen toimesta ruvettiin sitten valmistelemaan aseistautumista, suojeluskuntien perustamista, saksalaisten kanssa käytiin neuvotteluja miehitysjoukkojen mahaantuomisesta. Työttömyys lisääntyi ja elintarvikekurjuus paheni.

SAJ:n valtuusto totesi syksyllä 1917 pitämässään kokouksessa:

"Kun porvariluokka nyt kuumaisesti järjestäytyy ja aseistuu ilmeisesti työväkeä vastaan ja niiden tärkeimpiä edistyspyrkimyksiään tukahduttaakseen, katsoo valtuusto, että työväestön on itse puolustustarkoituksessa ja kaikkien mahdollisten tapausten varalle muodostettava kaikkialle maassa työväen järjestökaarteja ja järjestyneen työväen näihin runsaslukuisesti liityttävä. Työväen järjestyskaartien perustamiseen on aloite viipymättä tehtävä työväen paikallisten eduskuntien, tai ellei sellaisia ole työväenyhdistysten ja ammattiosastojen. Näiden järjestyskaartien on kiireellisesti harjaannuttava tehtäviensä täyttämiseen".

Suurilla teollisuusseuduilla nojaututtiinkin punakaarteja muodostettaessa ammattiyhdistysliikkeen järjestöverkkoon. Helsingissä ja eräillä muilla paikkakunnilla komppaniat koostuivat ammattiryhmittäin ja työpaikoittain. Työläisten järjestökokemus auttoi sotilaskoulutuksen puutteesta huolimatta muodostamaan melko yhtenäisen ja kurinalaisen sotajoukon.

Suomen itsenäistyminen. Vasta sosialistisen neuvostotasavallan synty vapautti maamme vieraan porvariston kurituksesta. Ainoa vihollinen oli enää Suomen porvaristo joka lokakuun vallankumouksen myötä oli menettänyt luokkaliitollaisensa. Suomen kapitalistiluokka esitti hädissään vallan keskittämistä kolmihenkiselle valtionhoitajakunnalle. Vastapainoksi sosialistit esittivät nk. "Me vaadimme" julistuksen. Se sisälsi vaatimuksen valtalain vahvistamisesta sekä itse-

näisyyden toteuttamisesta Venäjän neuvostohallituksen kanssa. Elintarvikepulaa helpottamaan vaadittiin kaikkien ruokavarastojen takavarikoimista valtiolle ja jakamista työtätekeville. Lisäksi vaadittiin työtä työttömille sekä kunnallislakien julkaisemista. Sosialidemokraatit jäivät kuitenkin yksin ohjelmineen. Talonpoikaistoa (maalaisliitto) ei puolue ollut kyllin pystynyt vakuuttamaan luokkaliiton välttämättömyydestä.

Vaatimuksiensa tukemiseksi puolueen ja SAJ:n muodostama vallankumouksellinen keskusneuvosto julisti suurlakon marraskuun 13. päivänä. Lakon aikana oli kaikki valta varsinkin suurissa teollisuuskeskuksissa työväenjärjestöjen ja punakaartien käsissä. Porvaristo ei kuitenkaan uskaltanut ryhtyä maan laajuisiin vastatoimiin.

Porvariston peräydyttyä eduskunta vahvisti valtalin, työaikalain ja kunnallislait, ja vallankumouksellinen keskusneuvosto päätti lopettaa lakon marraskuun 20 päivänä. Porvariston diktatuuripyrkimykset torjuttiin sillä kertaa, mutta tilanne kärjistyi jälleen. Käsiteltäessä eduskunnassa maan itsenäiseksi julistamista joulukuun 6 päivänä 1917 porvarillinen enemmistö torjui sosialistien päätösesityksen, minkä mukaan itsenäisyydestä olisi sovittava neuvotteluteitse neuvostohallituksen kanssa. Tästä huolimatta vallassaoleva Svinhufvudin hallitus joutui menettelemään työväestön kannan mukaisesti ja hankkimaan ensin tunnustuksen itsenäisyydelle neuvostotasavallalta. Sitä ennen muut valtiot eivät olleet halukkaita tunnustamaan Suomen itsenäisyyttä.

Porvaristo valmistautui ratkaisevaan yhteenottoon Suomen työväenluokan kanssa. Senaatti lähetti neuvottelijansa pyytämään sotilasapua, ennenkuin luokkasota oli alkanutkaan.

7. TYÖVÄEN VALLANKUMOUS

Svinhufvudin johtama senaatti julisti vuoden 1918 tammi-kuussa porvariston aseelliset järjestöt, suojeluskunnat halli-

tuksen sotavoimiksi. Tilanne kehittyi nopeasti ruokkasodaksi. Työväki ei enää voinut kuvitellakaan paluuta "vanhoihin hyviin aikoihin" olkoonkin että vauhtia oli antamassa valkoinen armeija. Vallitseva nälänhätä ja työtätekevien olojen yleinen kurjistuminen sekä torppareita alati uhkaava häätö edellyttivät todellakin pyrkimistä työväenvaltaan.

Tammikuun 27 päivänä sosialidemokraattisen puolueen ja SAJ:n muodostama toimenpaneva komitea julisti kaiken vallan kuuluvan järjestyneelle työväelle ja sen vallankumouselimille. Porvarillisen hallituksen tilalle tuli Kansanvaltuuskunta, josta puolueen oikeistosiipi jättäytyi syrjään. Myöhemmin helmikuussa muodostettiin Työväen Pääneuvosto. Tämän eduskuntaa vastaavan lainsäädäntöelimen 35:stä jäsenestä oli 10 SAJ:n nimeämää ammattiyhdistysliikkeen edustajaa. Punaisten päiväkäsky velvoitti työläisiä astumaan valtion ja kunnallisten laitosten johtoon. Porvarilehdet oli lakkautettava.

Ammatilliset järjestöt olivat monin eri tavoin mukana vallankumouksessa. Siviilihallinto, eri virastojen toiminta Kansanvaltuuskunnan vallassa olevilla alueilla oli ammatillisissa ja työväenjärjestöissä kouliintuneiden henkilöiden varassa. Tuotantolaitoksia käynnistettäessä olivat ammatilliset järjestöt johdossa, jne.

Kuitenkin ammattiyhdistysliikkeen osuus työväenluokan järjestämisessä taisteluun työväenvallan säilymisen ja lujittumisen puolesta jäi puolinaiseksi. Keskusjärjestön ja eräät ammattiliittojen johdot olivat verrattain passiivisia. Tämä johtui reformistisesta vaikutuksesta, joka tuntui edelleen enemmän ammattiyhdistysliikkeessä kuin puolueessa, ja kokonaisnäkemysten puutteesta. Koko työväenliikkeen keskittäminen taistelun voittamiseksi ei ollut itsestään selvä asia.

Syyt punaisen Suomen sortumiseen olivat lähinnä ulkoiset. Saksalainen sotilasapu sodan ratkaisuvaiheissa, samoin venäläisten valkoupseerien sodanjohdollinen apu valkoarmeijalle

kallistivat vaakakupit porvariston hyväksi. Mutta oli myös sisäisiä syitä. Oikeistososialidemokraattien toiminta puolueen selän takana ei todellakaan ole kunniaksi Suomen vanhalle työväenpuolueelle. Väinö Tanner "tovereineen kehotti työläisiä luopumaan "turhasta taistelusta" aiheuttaen näin hämminkiä ja rintaman taistelutahdon horjumista kriittisellä hetkellä saksalaisten edetessä kohti Helsinkiä. Sama ryhmä onnistui vielä julkaisemaan antautumiskehoituksen Työmies-lehdessä. Heti saksalaisten vallattua Helsingin olivat nämä työmiehen ystävät tarjoamassa palveluksiaan "tarpeettoman verenvuodatuksen estämiseksi". Luokkasodan jälkeinen valkoinen terrori ei näitä reformisteja hätkähdyttänyt, vaikka vanhoillinen Englantikin epäili, voitaisiinko Suomi ensinkään lukea länsimaisten demokraatioiden joukkoon. Vankileireillä ja "sotaoikeudenkäynneissä" kuoli kymmeniä tuhansia työläisiä.

Toinen tärkeä syy tappioon oli se, ettei oltu otettu oppia kansainvälisen työväenliikkeen kokemuksista. Arvokasta tietoa olisi saatu Neuvostovenäjän bolševikeilta. Luokkasodan suuri opetus valkeni vasta Venäjälle paenneiden sosiaalidemokraattien yhdistettyä omat kokemuksensa Venäjän vallankumouksellisen liikkeen historiaan. Tämän seurauksena perustettiin elokuussa 1918 Suomen kommunistinen puolue.

Suomen porvaristo saavutti v. 1918 voiton saksalaisten aseiden avulla. Mutta vaikka työväenluokka kärsikin tappion ei sen vallankumouksellinen taistelu ollut turhaa. Ne lukemattomat uudistukset, 8 tunnin työaika ja monet sosiaaliset edut, demokraattiset oikeudet ja vapaudet jotka maamme työväenluokka saavutti vuoden 1918 tappiosta huolimatta ovat kaikki sen käymän vallankumouksellisen luokkataistelun tuloksia. Niihin tuloksiin kuuluu myös työväenluokan liittolaisena taistelleiden torpparien vapautus joka osoitti, että työtätekevä maanviljelijäväestökin voi saavuttaa voittoja vain yhdistämällä voimansa työväenluokan voimaan.

Eritellessään kapinan ja siihen johtaneen kauden kokeuksia totesi O. W. Kuusinen ensinnäkin, että vanha sosiaalidemokraattinen työväenpuolue teki aivan oikein lähtiessään vallankumoustaisteluun. Mutta vika oli siinä, ettei se ajoissa valmistautunut vallankumoukseen eikä valmistanut siihen työväenluokkaa. "Sen sijaan että se olisi pyrkinyt vallankumoukseen, se itse asiassa ajautui siihen".

Johtopäätös tästä puoluetta leimanneesta poliittisesta puolinaisuudesta ja organisatorisesta valmistautumattomuudesta oli se, että "työväenasian saattamiseksi voittoon täytyy työväenluokalla olla toisenlainen puolue kuin vanha, sosialidemokraattinen puolueemme oli, että sillä täytyy olla marxilais-leniniläinen puolue, joka ei ainoastaan ole puhdas oikeistolaisista pettureista, vaan myös vapaa vasemmistososialidemokratian puolinaisuudesta, horjuvaisuudesta ja opportunistisesta sovitteluaisuudesta."

Kuusisen mukaan puolueen vasemmistolaiset eivät käyneet riittävän voimakasta ideologista taistelua tannerilaisia oikeistososialidemokraatteja vastaan, vaan tyytyivät puolinaisiin kompromisseihin. Sitä paitsi puolueen vasemmistokin oli ennen vuotta 1918 tietämätön Leninin opeista, eikä täten kyennyt soveltamaan marxilaisuutta 20. vuosisadan oloihin taistelun viemiseksi voittoon.

III Työväenliike nousee

1. VALKOINEN SUOMI

Vuoden 1918 luokkasodassa Suomen porvaristo keisarillisen Saksan avulla kukisti oikeuksiaan puolustavan työväenluokan. Voittoa porvaristo vannoi, ettei työväenliike enää nostaisi päätään. 90 000 henkilöä teljettiin vankileireille. Terroriolosuhteissa n. 30 000 menetti henkensä. Porvarien kostonhimo oli niin pohjaton, että vankeja aiottiin lähettää Saksaan kaivoksiin orjiksi maksuna lannoitteista. Suomeen valittiin saksalainen kuningas ja Suomi myytiin Saksalle mahdollisimman epäedullisella kauppasopimuksella. Vain Saksan tappiot I maailmansodassa pelasti Suomen joutumasta Saksan suoranaiseksi siirtomaaksi.

Luokkasodan lopputulos määräsi "valkoisen Suomen" olosuhteet vuosina 1918—44. Saavuttamaansa voittoa porvaristo pyrki käyttämään hyväkseen huonontaakseen työväenliikkeen saavuttamia tuloksia. Edellisenä vuonna säädetty 8 tunnin työaikalaki romutettiin. Kunnallista demokratiaa ei pystytty täysin mitätöimään, mutta kunnallisvaalien äänioikeusikärajaa korotettiin 21 vuodesta 24:än. Kun työväen Kansanvaltuuskunta oli vapauttanut torpparit ilman lunastushintaa, pani valkoinen Suomi torpparit maksamaan rai-vaamistaan maista. "Valkoisen Suomen" aika oli täydellistä porvariston ylivaltaa. Asemansa takeeksi ja turvaksi porvaristo säilytti voittaneen valkoisen armeijan aseistettuna luokka-armeijanaan, Suojeluskuntajärjestönä.

Työväenliike jakautuu. Työväenluokan ja vanhan työväenpuolueen parhaat voimat olivat joko vankileireissä, kuoleita tai Venäjälle paenneita. Venäjälle paenneet perustivat elo-syyskuussa samana vuonna uuden marxilais-leniniläisen puolueen, Suomen Kommunistisen Puolueen, johtamaan työväenluokan taistelua valkoista terroria vastaan. Näissä olo-

suhteissa muutamat luokkasodan ulkopuolelle jättäytyneet oikeistososialidemokraatit Väinö Tannerin johdolla ja porvariston avulla kaappasivat sos.dem. puolueen haltuunsa ja johdattivat sen reformistisille, kommunisminvastaisille linjoille. Puolueen vasemmisto-ainekset ryhtyivät vastarintaan, mutta puoluekokouksessa v. 1919 oikeistolaiset sääntörikkomuksin ja muin laittomuuksin säilyttivät johto-asemansa. Vasemmistolaiset perustivat vuonna 1920 Sosialistisen työväenpuolueen (SSTP). Se ei ollut marxilais-leniniläinen kuten SKP, vaan kommunistien ja vasemmistososialistien yhteistyöpuolue.

2. TOIPUMINEN SOTA-AJASTA

Ensimmäisen maailmansodan ja kansalaissodan aikoina taloudellinen toiminta supistui runsaasti ja taloutta oli säännösteltävä laajalti. Ainoastaan metalliteollisuus ja jotkut muut sotateollisuuden alueet lisäsivät tuotantoaan Venäjän armeijan tarpeita varten. Erikoisesti ulkomaankauppaa säännösteltiin. Suurpääoma oli kansalaissodan aikana tehnyt liiton saksalaisten kanssa ja kutsunut sieltä apua siten, että sen oli ollut kirjoitettava varsin arvelluttava väliaikainen kauppa- ja merenkulkusopimus Saksan kanssa.

Sopimus antoi saksalaisille, niin yrityksille kuin yksityisillekin, oikeuden nauttia samoja etuja liikkeenharjoittajina kuin suomalaisille. Saksalaisten kanssa käytävä kauppa muodostui erittäin epäedulliseksi. Suomesta vietiin maalle välttämättömiä ja arvokkaita tuotteita ja Saksasta saatiin vastineeksi tarpeettomia, vähämerkityksellisiä tuotteita. Tämän vuoksi oli edelleen kiristettävä säännöstelyä ja se keskitettiin joko aikaisemmin syntyneisiin tai vartavasten perustettuihin tuonti- ja vientiyhtymiin.

Samalla tavalla kehitettiin myös kotimaan kaupan säännöstelyä osaksi suuresta tavarapulasta ja osaksi saksalaisten sotilaiden maassaolosta johtuen. Välittäjille ja tuotta-

jille taattiin runsaat voitot tällä tavalla. Tästä huolimatta kiskonta ja keinottelu pyrki edelleen kiihtymään. Valuuttatilanne alkoi kärjistyä, sillä vuonna 1919 oli tuonti kolme kertaa vientiä suurempi ja kun säännötelyä alettiin purkaa, kiristyi jo sodan aikana puhjennut inflaatio, osaksi tavara-pulan ja osaksi valtion toimenpiteiden vuoksi.

Torppari-kysymyksen ratkaisu oli tyypillisesti kapitalis-tiselle tuotannolle edullinen ja ominainen. Lain suoma lunastusoikeutta käytti 46 645 torpparia ja lampuotia sekä 45 580 mäkitupalaista. Näin muodostetut tilat olivat niin pieniä ja elinkelvottomia että ne eivät voineet olla itsenäisiä, vaan ne palvelivat maan erikoista taloudellista rakennetta. Talveksi turvattiin puunjalostusteollisuudelle edelleenkin hal-paa työvoimaa metsiin ja kesällä lisätyövoimaa suurviljel-mien tarpeisiin. Samalla odotettiin, että päästessään omis-tamaan palasen maata työläiset muuttaisivat poliittisia mie-lipiteitään. Näin ei kuitenkaan käynyt.

Vuodesta 1919 alkoi vientikin vähitellen kasvaa, vaikka muualla maailmassa vallitsi syvä kriisi. Suomeen ei kriisi yltänyt, koska valuuttakurssit jatkuvasti nousivat ja in-flaatio kehittyi. Tämän kehityksen johdosta työllisyys säilyi jotakuinkin hyvänä, mutta työväestön sotien aikana alas painunut elintaso ei myöskään päässyt nousemaan nälkä-ajan yläpuolelle. Inflaatiokehitys helpotti kyllä viljelijöiden kasvanutta velkataakkaa, mikä mahdollisti uuden sijoitus-toiminnan alkamisen seuraavina vuosina.

3. AMMATTIYHDISTYSTOIMINTA ELPYY

Vuonna 1918 ammattijärjestöjen toiminta estettiin, mutta niitä ei rautatieläisten liittoa lukuun ottamatta lakkautettu. Kun ne myöhemmin vaikeissa oloissa pääsivät toimimaan, niiden asemaa ei neuvotteluosapuolena tunnustettu koko "valkoisen Suomen" aikana.

Luokkasodan jälkeen ammattiyhdistysliike pyrki saamaan toimintaoikeutensa palautetuksi. Tämä onnistui helmikuussa 1919 ja silloinkin hallituksessa istunut Suomen Työnantajain Keskusliiton (STK) puheenjohtaja Axel Palmgren vastusti toimenpidettä kiihkeästi. Vuoden loppuun mennessä nousi SAJ:n jäsenmäärä jo yli 40.000:n. Seuraavana vuonna (1920) pidettiin ensimmäinen edustajakokous luokkasodan jälkeen.

Ay-liike luokkataistelulinjalla. Sama suuntataistelu, jota oli käyty sos.dem. puolueessa ja nuorisoliitossa, toistui ammattiyhdistysliikkeessäkin. SDP:n kaapannut oikeistososialidemokraattinen ryhmä yritti saada myös SAJ:n valvontaansa ja pyrki Ruotsin esimerkin mukaisesti liittämään ammattiyhdistysliikkeen osaksi sosialidemokratiaa. Jäsenistön enemmistö kannatti kuitenkin toiminnan säilyttämistä luokkataistelulinjalla vanhan työväenpuolueen ja SAJ:n perinteiden mukaisesti. Vasemmistolainen linja oli näinollen selvänä enemmistönä edustajakokouksessa.

Kokouksessa päätettiin teollisuusliittorakenteeseen siirtymisestä. Suhteista työväenpuolueisiin päätettiin, että ammattiosastojen valittavissa oli kuuluisivatko ne SSTP:en, SDP:en tai eivät kumpaankaan. Puolueen jäsenmaksujen maksaminen oli yksityiselle jäsenelle vapaaehtoista riippumatta ammattiosaston mahdollisesta puoluejäsenyydestä. Kokous suhtautui kielteisesti urakkatyöhön ja pitkäaikaisiin työehtosopimuksiin inflaation takia. Inflaatio jatkui voimakkaana koko 1920-luvun alkupuolen, kunnes markan arvo v. 1925 vakiinnutettiin ns. kahdeksasosaan sodan edellisestä arvosta samalla kun se sidottiin kultakantaan. Edustajakokouksen päätöslauselmat tähtäsivät työväen luokkatietoisuuden syventämiseen ja luokkataistelun voimistamiseen niin, että kapitalistinen riisto voitaisiin lakkauttaa.

SDP:n johtoa tulos ei miellyttänyt. Ajatuksia hajotusjärjestön perustamisesta esitettiin, mutta niistä luovuttiin kuitenkin vielä tässä vaiheessa, koska arveltiin etteivät sosialidemokraattisetkaan työläiset sellaista tempua hyväksyisi.

Taistelu jatkuu. Vuonna 1919 käytiin jo 39 työtaistelua, joihin otti osaa n. 4 000 työläistä. Kun perustuslakiin oli sisällytetty yhdistymis- ja kokoontumisvapaus, eivät taantumuksellisimmatkaan lakimiehet pystyneet todistamaan lakkoilua lainvastaiseksi toiminnaksi. Suurin vuoden 1919 lakkoista alkoi kesällä satamissa. Se leimattiin työnantaja- ja muiden taantumuspiirien toimesta kommunistien aikaansaannokseksi ja Moskovasta johdetuksi (Samaa menetelmää käytettiin sitten kautta 1920- ja 30-lukujen. Kaikki lakot pyrittiin todistamaan Moskovasta ohjeensa saavien kommunisti-agenttien eli "ruplakommunistien" kiihoituksen tulokseksi. Tästä oli se hyöty, että lakkorikkuruus, työmaaterrori, lakkojen murtaminen ja muut työläisvainot voitiin porvariston propagandassa selittää isänmaalliseksi kommunisminvastaiseksi taisteluksi.) Todellisuudessa satamissa oli vain muutamia SKP:n jäseniä, mutta satamamiehet olivat tiukasti luokkataistelukannalla ja kannattivat SKP:n toimintalinjaa.

Satamalakko herätti Suomen työväestön taistelemaan oikeuksistaan ja teki laajalti tunnetuksi kommunistien periaatteellista politiikkaa. Satamatyöläisten voitto oli osittainen, mutta olosuhteet huomioiden sitä on pidettävä hyvänä saavutuksena. Vuonna 1920 SAJ:n jäsenmäärä ylitti 59.000. Työtaisteluja käytiin 146 ja niihin osallistui 21.000 työläistä. Nämä jäivätkin korkeimmiksi luvuiksi 1920-luvun loppupuolelle saakka. Useat taistelut olivat voitollisia ja palkat nousivat. Vuosien 1920—21 pulaa työnantajat käyttivät hyväkseen alentaen palkkoja monilla aloilla jopa 10—30 %. Monet työläisten puolustustaistelut olivat kuitenkin menestyksellisiä työttömyydestä huolimatta.

Suomen työväenluokkaa ei siis nujerrettu, vaan porvariston verisestä sorrosta ja työtätekevien elinehtoja ankarasti koetelleesta taloudellisesta tilanteesta huolimatta se nousi uudelleen, kokosi rivinsä ja ryhtyi taisteluun oikeuksiensa puolesta, niin ammattiyhdistysliikkeen kuin poliittisen toiminnankin saralla. O. W. Kuusinen totesikin, että Suomen työväki ei suinkaan masentunut vallankumouksen tappiosta.

"Jos sitävastoin vanha työväenpuolue olisi tammikuussa 1918 tannerilaisen taktiikan mukaisesti pettänyt työväen vallankumouksen ja antautunut lahtarien armoille, niin sellaisesta häpeäteosta olisi epäilemättä seurannut pitkäaikainen masennus Suomen työväenliikkeessä."

Suomen työväenliikkeen kannalta merkittävin tapahtuma tällä kaudella oli epäilemättä työväenliikkeen avoin kahtiajakautuminen.

Suomen Kommunistinen puolue kehittyi vähitellen sellaiseksi työväenpuolueeksi, jonka johtoon kansan syvät rivit saattoivat luottaa, "puolue, joka Suomen työväenluokalla täytyy välttämättä olla, jotta se suuri asia voisi lopullisesti voittaa" (O. W. Kuusinen).

SKP oli perustavan kokouksensa päätöksillä muotoutumassa marxilais-leniniläiseksi puolueeksi, joka osasi antaa arvoa työväenluokan joukkojärjestöille ja pystyi järjestämään työnsä niissä verrattain nopeasti luokkasodan päättymistä seuranneella kaudella. Tästä on osoituksena nimenomaan kommunistien vaikutusvallan jatkuva kasvu ammattiyhdistysliikkeessä 20-luvulla.

IV Porvariston valtakomento 1920-luvulla

Jo aikaisemmin II luvussa oli puhe pääomien keskittymisestä ja monopolisoitumisesta Suomessa. Se oli yleismaailmallinen ilmiö ja vaikutti myös kapitalistisen yhteiskunnan poliittiseen päällysrakenteeseen. Niin tapahtui myös Suomessa, jossa monopolien kehitys ja valta-aseman lujittuminen vaikutti myös maamme poliittiseen valtajärjestelmään ja valtiovallan olemukseen, kuten alempana tulemme näkemään. Tästä muutoksesta Lenin kirjoitti v. 1916: "Monopolistisen kapitalismin poliittisena päällysrakenteena on siirtyminen demokratiasta poliittiseen taantumukseen. Vapaata kilpailua vastaa demokratia. Monopolia vastaa poliittinen taantumus. "Finanssipääoma pyrkii herruuteen eikä vapautteen".

Suomen poliittinen kehitys luokkasodan jälkeisellä kaudella valaisee havainnollisesti tätä leniniläistä johtopäätöstä. Samalla kun pääomien monopolisoituminen jatkuu voimistuu politiikassa taantumus ja sen mukanaan tuomat diktatoriset hallitusmenetelmät olipa sitten kyse avoimesta terroristisesta diktatuurista tai peitetystä muodollisesta demokratiasta.

1. MONOPOLIEN SUOMI

Teollisuuden tuotanto saavutti jo vuonna 1922 sotaa edeltäneen tason ja seuraavana vuonna se oli jo niin suuri, että teollisuustyöläistenkin määrä saavutti uuden huipun, vaikka vuonna 1917 säädetty 8 tunnin työpäivä vaikuttikin, siten että kapitalistit pyrkivät lisäämään koneiden käyttöä elävän työvoiman kustannuksella. Teollisuuden käyttövoima lisääntyi huomattavasti, erikoisesti sähköenergian käyttöönotto levisi. Pääomien keskittyminen, suurten yritysten ja niiden

liittojen lisääntyminen synnytti uuden entistä korkeamman tuotantovoimien tason, tuotannon yhteiskunnallistumisen prosessin.

Vuonna 1927 oli suuria yrityksiä, niitä, joiden työntekijämäärä oli 400 tai yli, 2 % kaikista yrityksistä eli 64 kappaletta. Tämän suurimman 2 %:n osuus teollisuuden työvoimasta oli 41 %, tuotannosta 48 % ja energiasta 53 %. Kaikkein suurimmat yritykset olivat puunjalostusteollisuudessa, sillä näistä 64 suuryrityksestä 35 oli puunjalostusteollisuudessa. Vienti kehittyi myös aivan uusiin lukemiin ja keskittyi entistä enemmän. Niinpä esimerkiksi sahatuotteiden viennistä 12 suurimman yrityksen osalle tuli 40—50 % viennistä, pahvin viennissä 70—80% ja paperin ja selluloosan viennissä vieläkin enemmän.

Tämä keskittymisprosessi vie välittömästi loppujen lopuksi monopolien syntymiseen. Tuotanto yhteiskunnallistuu, mutta omistus jää yksityiseksi. Kourallinen monopolisteja, parikymmentä perhettä omistaa ja hallitsee tuotantoa. Pääomien kasautuessa ja osakeyhtiömuodon yleistyessä käy näille omistajasuvuille mahdolliseksi hallita yhä laajempia tuotannon alueita ja yhä suurempia pääomia, myös muiden kuin omiaan. Vuonna 1924 oli osakeyhtiöiden merkitys vientiteollisuudessa seuraavanlainen:

omistaja	työ- palkkoja	työn- tekijöitä	tuotannon bruttoarvo
osakeyhtiö tai muu yhtiö	638	57.358	3.715,4 milj.
osuuskunta	27	921	52,6 „
muu	249	6.601	288,8 „

Suurten yritysten, monopolien syntyminen ja niiden tulo koko talouden perustaksi vaikutti talouden kehitykseen ja kasvuun, tuotantoon sen vaihteluihin, hintoihin, palkkoihin ja sitä mukaa työläisten elinolosuhteisiin. Monopolit mah-

dollistivat entistä suurempien voittojen saavuttamista, työläisten riisto tehostui ja työn tuottavuuden kohoamisen, tuotannon yhteiskunnallistumisen luoma uusi ylimääräinen tuotannon tulos tuli monopolien osaksi. Samoin kykenivät monopolit riistämään myös entistä enemmän pientuottajia, erityisesti talonpoikia.

Suurten jättiläisyritysten oli helppo päästä keskenään sopimukseen, syntyi kartelleja ja muita monopolien yhtymiä. Suomessa näiden yhtymien muodostuminen alkoi jo ennen sotaa, mutta sodan aikana ja sen jälkeen ne saivat entistä enemmän laajuutta ja lujempia muotoja. Esimerkiksi vuonna 1918 oli kuusi sokeritehdasta sulauttamalla perustettu Suomen Sokeri Oy, joka sai alalla täyden monopoliaseman. Samana vuonna perustettiin mm. Suomen Selluloosayhdistys ja Suomen paperitehtaitten yhdistys sekä Suomen Metalliteollisuuden liitto. Vuonna 1921 perustettiin Suomen teollisuusliitto ja Suomen Puunjalostusteollisuuden liitto, jonka kautta tapahtuu esim. myynnin ja tuotannon laajamittaisempi suunnittelu.

Kehitys kulki edelleen samansuuntaisena entistä laajemmille markkinoille ja suurempiin sopimuksiin, käsittäen lopulta kaikki puunjalostusteollisuuden tuotteita vievät maat Neuvostoliittoa lukuunottamatta, jotka sopivat yhdessä maailmanmarkkinoiden hinnoista ja tuotetuista ja viedyistä määristä.

Vaikka monopolisoituminen johtuikin osaksi kapitalistisen talouden epätasaisesta kehityksestä ja monopolien liitot on osittain tarkoitettu kriisien ehkäisemiseksi, ei yhä syveneviä kriisejä kyetä välttämään. Itseasiassa monopolisoituminen vain lisää talouden epäsuhtaisuutta, tuotannon anarkiaa. Entistä voimakkaampi riisto vain kärjistää tuotannon kasvun ja kysynnän rajoittuneisuuden ristiriitaa ja johtaa suurempaan epävakaisuuteen.

Kapitalismin suhteellisen vakaan kehityksen kausi. Sodasta ja sitä seuranneesta inflaatiosta toivuttuaan taloudella oli jonkin aikaa nousukautta. Vuonna 1925 rahanuudistuk-

sessä markka oli sidottu kultakantaan, nyt odotettiin vakaata rahan arvoa, suotuisaa jaksoa sijoitustoiminnalle, säästämisen ja tuotannon kasvulle. Erikoisesti puunjalostusteollisuus, rakennus- ja maataloustuotanto alkoivat laajentaa ja tehostaa toimintaansa, hankkia uusia ja uusia vanhoja tuotantovälineitä. Tuonti, erityisesti tuotantovälineiden, lisääntyi kaksin-kolminkertaiseksi vuosikymmenen alusta. Vientikin lisääntyi samassa suhteessa vuosina 26 ja 27, kunnes vuonna 1928 sen kasvu tyrehtyi. Rahamarkkinoilla sijoitustoiminnan lisääntyessä myös luotonanto kasvoi, mutta samaan aikaan kasvoi myös säästäminen, joten rahamarkkinoiden kireys alkoi hellittää, korkokanta laski ja sijoitustoiminta kiihtyi siitä edelleen. Tuotannon laajenemisesta johtuen lisääntyi myös lyhytaikainen ulkomainen velka. Näiden tekijöiden avulla tuotantokapasiteetti ja tuotanto paisuivat tavattomasti samanaikaisesti kun kilpailuosuhteet ja talouden rakenne muuttui. Tuotannon valtava keskittyminen, yhteiskunnallistuminen ja monopolisoituminen aiheutti sen, että aivan uudella tavalla jouduttiin tuotannon laajuuden ja markkinoiden rajoittuneisuuden välisen ristiriidan eteen. Samalla hinnat, monopolisoitumisesta johtuen, eivät kuten aikaisemmissa pulissa päässeetkään jyrkästi laskemaan. Syntyi ylituotantoa, jota ei kyettykään realisoimaan, ja varastoja tuhottiin. Valtio toimi varsin passiivisesti, jollei suorastaan pulaa syventävästi. Työväenliikkeen lamaannus ja fasismin puristus vaikutti siten, että monopolit kykenivät painamaan työpalkat alas ja lisäämään työttömyyttä kasvattaen vain edelleen maksukykyisen kysynnän riittämättömyyttä.

2. OIKEISTO HYÖKKÄÄ

Porvaristo kiristää luokkasorttoaan. Vuonna 1920 perustettiin Valtakunnan Lentävien Työjoukkojen Järjestö, jonka nimi pian vaihdettiin Vientirauhaksi. Kysymyksessä oli la-

konmurtajajärjestö. Perustaja oli STK ja kustannukset maksoivat eri alojen työnantajat. Myös valtion yritykset omien alojensa työnantajaliittojen kautta rahoittivat järjestöä. Tämä ei kuitenkaan ollut valtiokoneiston ja ko. järjestön ainoa yhteistyömuoto. Vientirauhalla oli lämpimät ja kiinteät suhteet porvariston luokka-armeijaan Suojeluskuntajärjestöön sekä ohraan eli Etsivään Keskuspoliisiin (EK). Vientirauhan johtokunnan työvaliokuntaan kuuluivat mm. nimet Walden, Julin ja Serlachius.

Järjestön toiminnanjohtajan Martti Pihkalan mukaan Vientirauhaa kutsuttiin yleisemmin "Pihkalan kaartiksi". Suomalainen lakonmurtajajärjestö oli tarpeen, koska tsaarin Venäjää, josta lakonmurtajat oli ennen hankittu, ei enää ollut. Vientirauhan menetelmänä oli työtaistelujen leimaaminen poliittisiksi. Vientirauhan logiikan mukaan kohtuuttomat palkankorotusvaatimukset olivat poliittisia ja 1920-luvulla kaikki palkankorotusvaatimukset olivat kohtuuttomia. Syntyi lakko mistä syystä tahansa, aina oli "ryssä" asialla ja taas lähdettiin "isänmaalliseen kommunisminvastaiseen taisteluun".

Lakonmurtajiksi värvättiin tietämätöntä väkeä maaseudulta ja suojeluskuntalaisia. Usein oli tyydyttävä rikolliseen ainekseen, joka ensi sanoikseen uudella "työmaalla" totesi "En minä tänne työtä ole tullut tekemään vaan lakkoa murttamaan" ja joiden rällästelyä ei palkallinen nimismies monasti uskaltanut mennä hillitsemään. Lapuan liikkeen keulakuvaksi myöhemmin nostettu Vihtori Kosola aloitti toimintansa Vientirauhan piirivärvärinä. Pihkalan kaartin organisaatio nojautui suojeluskuntiin. Lakonmurtajien laskut maksoi suurpääoma, mutta se sai omansa moninkerroin takaisin polkemalla työläisten palkkoja.

Vuoden 1918 valkoinen armeija säilytettiin porvariston luokka-armeijana Suojeluskuntien muodossa. Suojeluskunnat kuuluivat armeijan organisaation puitteisiin ja niillä oli siten virallinen asema. Niiden rahoituksen hoiti ennen kaikkea suurpääoma. Esim. Kymin OY rahoitti 41 % koko

Kymenlaakson suojeluskuntien menoista ja sen lisäksi oman tehdassuojeluskuntansa, jollainen oli kaikilla teollisuuspaikkakunnilla 1920- ja 30-luvuilla. Monin paikoin työläisiä painostettiin liittymään suojeluskuntaan. Kymin OY:n Kuusankosken tehdas on hyvä esimerkki siitä, miten perustuslain takaamia oikeuksia sovellettiin työväestöön noina aikoina. Tehtaalla oli 20 omaa poliisia ja 52 miehen aseistettu suojavartio. Ammatillisiin ja poliittisiin työväenjärjestöihin kuuluminen oli kiellettyä ja salaa järjestäytyneitä erotettiin. Työhön pääsyn ehtona oli suojeluskuntaan liittyminen. Yhtiöllä oli oma ammattikoulunsa "isänmaallisten" työläisten kouluttamiseksi. Uuden Suomen ja muun taantumuspropagandan tilaajat saivat tilauksistaan 50 %:n alennuksen.

Mustat listat tunnettiin jo 1920-luvun alussa työnantaja-piireissä. Vuonna 1928 työläisten kortistointia tehostettiin ja rationalisoitiin kun STK: on perustettiin työtilasto-osasto. Johtoon otettiin asiantuntijaksi katsottu mies, EK:n eli ohranan entinen päällikkö. II maailmansodan jälkeen osaston nimi muutettiin tilasto-osastoksi.

Voiton huumassa 1918 oli STK:n valtuusto tehnyt päätöksen neuvottelukiellosta ammatillisten järjestöjen kanssa. Jo vuonna 1919 se oli peruttava. Työehtosopimuksia ei kuitenkaan ennen toista maailmansotaa solmittu kuin rajoitetusti, joillakin aloilla ja joillakin paikkakunnilla. Työnantajat kieltäytyivät tunnustamasta työläisten ammatillisia järjestöjä neuvotteluosapuoleksi, eikä suurteollisuutta pystytty lainkaan pakottamaan työehtosopimuksiin. Työtaistelun satuessa taattiin työnantajapuolella keskinäinen solidaarisuus ottamalla etukäteen jokaisen työnantajan nimi tarpeeksi suureen velkakirjaan tai vekseliin. Toinen kiristyskeino oli raaka-ainesaarto.

Porvarillinen luokkaoikeus. Lakonmurtajien, mustien listojen, suojeluskunnan ja ohranan lisäksi oikeuslaitos oli porvariston uskollinen apuri tässä tehtävässä. 1922 alkoi saha-, kuljetus- ja uittotyöläisten lakkoliike Pohjois-Suomessa. Etsivä keskuspoliisi sekaantui työtaisteluun ja vangitsi am-

matillisen piirijärjestön johdon sekä SAJ:n puheenjohtajan Matti Väisäsen. Kun lakkoilusta ei maan lakien mukaan voinut tuomita, syytettiin vangittuja valtiopetoksellisesta toiminnasta. Valtiopetossyytteet olivat tavallisia pyrittäessä tukahduttamaan työväenjärjestöjen toimintaa. Yleensä ohrana pystyi myös tekaisemaan senverran todisteita, että syytetyt jotenkuten voitiin tuomita, mutta tällä kertaa juttu oli niin läpinäkyvä, että hovioikeus joutui vapauttamaan syytetyt. Juttu siirtyi senjälkeen korkeimmalle oikeudelle.

Ennen korkeimman oikeuden käsittelyä oli Suomen Työväenpuolue (STP) ehditty lakkauttaa "valtiopetoksellisena" järjestönä. Tästä korkein oikeus sai tekosyyän hovioikeudessa vapautettujen tuomitsemiselle, sillä ilman mitään järjestöllisiä perusteita SAJ:n ja sen alaisten järjestöjen todettiin olevan STP:n toiminnan jatkajia. Näinollen syytetyt tuomittiin "valtiopetoksen valmistelusta" ja ammatillinen piirijärjestö lakkautettiin. Porvarillisetkin tutkijat ovat todenneet, että tällä päätöksellä koko ammattiyhdistysliike todettiin rikolliseksi ja johdonmukaisuuden vuoksi myös SAJ olisi pitänyt lakkauttaa. Halua tähän varmasti olikin, mutta porvariston voima ja uskallus eivät toistaiseksi riittäneet.

Suomen Työväenpuolue lakkautetaan. Suomen Sosialistinen Työväenpuolue (SSTP) perustettiin vuonna 1920 kahdeksan kertaa, sillä ensimmäisen perustavan kokouksen poliisi hajotti ja osa osanottajista tuomittiin "valtiopetoksen valmistelusta". Toukokuussa 1923 SSTP:n piirijärjestöjen edustajakokous perusti uuden puolueen Suomen Työväenpuolueen (STP) välttääkseen julkisen vasemmistolaisen työväenpuolueen lakkauttamisen. Elokuussa samana vuonna kuitenkin STP:n johtohenkilöt, eduskuntaryhmä ja toimihenkilöitä pidätettiin — yhteensä yli 200 henkilöä. Samalla järjestöjen toiminta estettiin, sanomalehdet lakkautettiin ja kirjapainot takavarikoitiin. Eduskuntaryhmän vangitseminen tapahtui valtiopäiväjärjestyksen vastaisesti. Kirjapainojen takavarikointi loukkasi painovapauslakia ja sen puolustuk-

seksi oikeusministeri pystyi esittämään vain lain, jossa toisen kalavesillä pyydystänyt tuomitaan menettämään pyydöksensä valtiolle. Vuonna 1924 hovioikeus antamallaan päätöksellä lakkautti STP:n ja antoi yli 380 vuotta vankeustuomioita yhteensä 189 henkilölle, tietystikin "valtiopetoksen valmistelusta". Kirjapainojen takavarikointi oli kuitenkin pakko peruuttaa. Vasemmistolaista työväenliikettä ei näillä tuomioilla pystytty murskaamaan. Kielletty SKP jatkoi maanalaista toimintaansa työväenluokan taistelun organisoijana ja käynnistäjänä. Ammatillinen liike saattoi edelleen jatkaa julkista toimintaansa.

Vasemmistolaisen työväenliikkeen julkiseksi organisaatioksi muodostettiin v. 1924 työväen ja pienviljelijäin vaalijärjestö, joka vaikeissa oloissa jatkoi toimintaansa kunnan lapualaisterrorin riehuessa kaikki vasemmistolainen julkinen toiminta lakkautettiin v. 1930. Vuoden 1929 eduskunta-vaaleissa vaalijärjestön piiristä valittiin 23 kansanedustajaa.

Vasemmistolaisen työväenliikkeen haltuun jäi myös muutamia lehtiä, esim. Työväenjärjestöjen Tiedonantaja. Niiden kautta vasemmistolainen mielipide pääsi julkisuuteen, kunnes nekin lapualaisterrorin oloissa vaiennettiin.

3. AY-LIIKE ETENEE

SAJ:n kansainväliset suhteet. SAJ:n sosialidemokraattinen sivusta yritti useaan otteeseen liittää keskusjärjestöns. Amsterdamin Internationalen jäseneksi. Vuonna 1920 toimitetussa jäsenäänestyksessä vajaat 1/3 SAJ:n jäsenistä kannatti sosialidemokraattien ehdotusta. Sitä vastoin v. 1922 jäsenäänestyksessä Punaiseen Ammattiyhdistysinternationaaleen liittymistä kannatti 2/3 SAJ:n jäsenistä. Tätä päätöstä ei toimeenpantu ja syynä yhtäällä SAJ:n sisäisen yhtenäisyyden säilyttäminen (toimeenpano olisi johtanut sosialidemokraatit jo tässä vaiheessa SAJ:n hajoittamiseen) ja toisaalla valtiolta asetti monenlaisia esteitä SAJ:n ja

Neuvostoliiton ammatillisten järjestöjen yhteistoiminnan tielle.

SAJ oli jäsenliittoineen yhteistyössä Skandinaavisten veljesjärjestöjensä kanssa. Laajempaan yhteistyöhön pyrittiin ns. Kööpenhaminan sopimuksella, joka oli syntynyt Neuvostoliiton, Norjan ja Suomen ammatillisten keskusjärjestöjen Kööpenhaminassa pidettyjen neuvottelujen tuloksena. SAJ:n jäsenistön suuri enemmistö oli tämän sopimuksen hyväksymisen kannalla. Sopimus olisi merkinnyt tukitoimia työtaistelussa, yhteistoimintaa kansainvälisen ammattiyhdistysliikkeen yhtenäisyyden palauttamiseksi ja taistelua sodan uhkaa vastaan. Periaatteelliselta kannalta katsoen sopimuksen suurin merkitys oli siinä, että sen edellyttämin toimin pyrittiin määrätietoisesti kehittämään yhteistyösuhteita ay-liikkeen yleiseurooppalaisella tasolla mikä sellaisenaan tuki Punaisen Ammattiyhdistysinternationalen samansuuntaisia pyrkimyksiä.

Kööpenhaminan sopimusta ei SAJ:n hallintoelimet vahvistaneet. Tämänlaatuisen menettelyyn vaikuttivat edelleen pelko sosialidemokraattien hajoitustyön voimistumisesta SAJ:ssa ja toisaalla johtelinten horjuva kanta johtui sen piirissä vallitsevista erimielisyyksistä, joiden aiheuttajina olivat "hoipertelijoiden" nimellä tunnetut eräät ay-liikkeen johtajat.

Ammattiyhdistysliikkeen voima nousee — SDP aloittaa hajoitustyön. SAJ:n edustajakokous 1920 teki työläisten taistelun kannalta tärkeitä päätöksiä mm:

Entisestä pääosiltaan ammattikuntapohjaisesta järjestömuodosta päätettiin siirtyä teollisuusliittoperiaatteita vastaavalle pohjalle. Tämä merkitsee saman työpaikan ja työalan työläisten kuulumista ammattiin ja työn laatuun katsomatta samaan ammattiliittoon. 1920-luvun työtaistelut olivat menetyksellisimpiä aloilla, joiden ammattiliitot olivat omaksuneet teollisuusliittoperiaatteet myös käytännössä.

1920-luvun alkupuolella syntyivät pienimmistä liitoista metalli- (10.300 jäsentä), rakennus- (11.300), puu- ja kulje-

tustyöväen liitot. Ne käsittivät yli puolet SAJ:n jäsenmäärästä, joka alkoi jälleen kohota (v. 1924: 47.000 — v. 1928: 90.000).

Vuonna 1926 SAJ:n edustajakokouksen enemmistö torjui SDP:n uhkavaatimuksen liittymisestä Amsterdamin internationaaliin ja järjestön johdon luovuttamisesta sosialidemokraateille. Vaikka vasemmistolaiset olivat saaneet 78 % äänistä, annettiin sosialidemokraateille kolmasosa johtopaikoista yhtenäisyyden vuoksi. Yhtenäisyys säilyi, mutta sos. dem. hajoitustyö jatkui.

Työtaistelut lisääntyvät. Ammatillisen liikkeen nousua vuosina 1925—28 kuvastavat myös jyrkästi nousseet lakkosten ja lakkolaisten määrät. Vuonna 1927 alkoi 30-viikkoinen metalliteollisuuden työtaistelu sulkuineen ja 9.000 lakkolaisineen.

Metalliteollisuuden työnantajaliitto julisti metallisulun 21. 5. 1927 ja sen piiriin kuuluivat po. liiton kaikki jäsenyritykset. Sulku oli 20-luvun laajamittaisin työnantajien hyökkäys ammatillisesti järjestynyttä työväkeä vastaan. Vaikka se kohdistui pääosiltaan metallityöläisiin, niin tarkoituksena oli antaa tuntuva isku koko ammattiyhdistysliikkeelle ja siten tukahduttaa työläisten taistelut vuosiksi eteenpäin.

Metallityöväen liitto julisti vastaavasti kaikki sulun piiriin kuuluvat työpaikat lakkoon. Taistelun pitkittyessä alkoi laaja avustustoiminta. Ulkomaista avustusta saatiin kaikkiaan 8,3 miljoonaa silloista markkaa. Neuvostoliiton ammatillisten järjestöjen avustus oli yli puolet em. määrästä. Sulku kesti 30 viikkoa. Metallityöväen liiton laskelmien mukaan työnantajat joutuivat korottamaan työläisten palkkoja keskimäärin 55 p/tuntia kohti.

Metallityöläisten taistelu oli sen kehittyessä muuttunut puolustustaistelusta hyökkäykseksi, joka johti voittoon. Tämä voitto rohkaisi myös muiden alojen työläisiä. Vuonna 1928 työlakkojen lukumäärä oli 71 ja niihin osallistui lähes 28.000 työläistä. Nämä taistelut johtivat melkein poikkeuk-

setta työläisten voittoon — sadat tuhannet työläiset saivat niiden tuloksena korotuksia palkkoihinsa ja parannuksia työehtoihinsa.

SAJ:n voima riitti 1920-luvun loppupuolella mm. pakottaamaan rakennusalan työnantajat 72 työehtosopimukseen, jotka koskivat yli 14.000 työläistä. Useilla työpaikoilla oli järjestäytymisaste sataprosenttinen. Ammattiyhdistysliikkeen voima oli nousussa, mutta sen maahanlyömistä suunniteltiin jo. Jäsenmäärä ylitti seuraavan kerran vuonna 1928 saavutetun huippulukeman 90.000 vasta II maailmansodan jälkeen.

4. SOS.DEM. VAHEMMISTÖHALLITUS TYÖLÄISIÄ VASTAAN 1926—27

Vuonna 1926 olivat porvarilliset puolueet vieneet maan vaikeasti ratkaistavaan hallituskriisiin. SDP oli jo monin tavoin ehtinyt osoittaa, ettei siitä ollut pienintäkään vaaraa kapitalismille ja porvaristo laski, että syntyneessä tilanteessa on edullisempaa tilapäisesti luovuttaa hallitusvastuu SDP:lle.

Sos.dem. hallitus täytti porvariston suurimmatkin toiveet. Vuonna 1926 80 % paperityöläisistä äänesti 25—50 %:n palkankorotusvaatimusten ja tarvittaessa lakon puolesta. Tällöin ministeri Helo ryhtyi sovittelijaksi ja sai taistelun tyrehtymään vedoten työnantajapuolen epämääräisiin lupauksiin. Sama yritys toistui suuren metallilakon ja -sulun aikana. Sitävastoin suurpääoman verotusta helpotettiin. Hallitus ei myöskään puuttunut vasemmiston vaalityön häirintään vuoden 1927 eduskuntavaalien yhteydessä. Työläisten erityistä paheksuntaa herätti hallituksen kuhertelu suojeluskuntien kanssa. Sos.dem. sotaministeri Heinonen, yhdessä presidentti Relanderin kanssa, kiitti vuoden 1927 alussa julkaistussa päiväkäskyssä tätä porvarien luokkarmeijaa "suuriarvoisesta ja uskollisesta työstä" kuluneena

vuonna. Valkoisen armeijan luokkasodan voitonparaatin vuosipäivänä toukokuussa 1927 pääministeri Tanner ja em. sotaministeri ottivat vastaan suojeluskuntien ohimarssin, Tanner paljastetuin päin ja Heinonen jopa eläköötä huutaen. Kun uusi suurhyökkäys kommunisteja ja vasemmistolaista työväenliikettä vastaan alkoi v. 1927, ehdittiin sos.dem. hallituksen aikana sisäministeri Puron toimesta suorittaa lukuisia vangitsemisia. Kuten jo pohjolan lakkojen yhteydessä v. 1922 yllytti SDP:n lehdistö nytkin ohranaa vangitsemaan monia henkilöitä "Moskovan agenteina", tiettyjä kansanedustajia nimeltä mainiten.

Sos.dem. vähemmistöhallituksen päätehtävä oli työläisten voimistuneen taistelun hillitseminen, vesittäminen ja tarvittaessa murskaaminen. Apunaan sillä oli ammattiyhdistysliikkeen piirissä hajotustyötä tekevä sos.dem. juntaelin, joka jatkoi ja kiihdytti toimintaansa v. 1926 muodolliseen yhtenäisyyteen päätyneestä SAJ:n edustajakokouksesta huolimatta.

Vangitsemiset kiihtyivät v. 1928. Huolimatta valtiopäiväjärjestyksen takaamasta koskemattomuudesta vangittiin jälleen kaksi vasemmistolaista kansanedustajaa. Hovi-oikeudessa toimi syyttäjänä Olavi Honka, josta taantumus sittemmin 1960-luvun alussa tekaisi presidenttiehdokkaan. Syytetyt tuomittiin syyttäjän vaatimusten mukaisesti luonnollisesti "valtiopetoksen valmistelusta".

V Talouspulasta toiseen maailmansotaan

Maailmanlaajuinen talouspula alkoi kapitalistisissa maissa 1920-luvun viimeisinä vuosina. Niiden teollisuustuotanto laski 38 % vuosina 1930—33. Työttömiksi joutui yli 35 miljoonaa ihmistä. Porvaristo pyrki luonnollisesti säilyttämään pulan seuraukset työtätekevien kannettavaksi. Palkkojen alennuksia, erottamisia ja työttömyyttä vastaan työläiset kehittivät mahtavia lakkoliikkeitä. 15 suurimmassa kapitalistisessa maassa osallistui vuosina 1929—32 8,5 miljoonaa työläistä n. 19.000 lakkoon. Liikehdintä osoittautui vaaralliseksi kapitalististen maiden taloudelliselle ja poliittiselle järjestelmälle. Työtätekeviä ei saatu maksamaan pulan kustannuksia, ellei heidän poliittisia ja ammatillisia järjestöjään murskattu. Suurpääoma valjasti käyttöönsä fasisi- sen liikkeen. Porvarillinen demokratia korvattiin avoimella fasisisella diktatuurilla useissa maissa, mm. Saksassa v. 1933.

1. MAAILMANPULA LEVIÄÄ SUOMEEN

Vuonna 1928 tyrehtyi viennin kasvu, erikoisesti saha- teollisuudessa. Sahateollisuuden monopolit epäonnistuivat maailmanmarkkinahintojen pitämisessä ylhäällä ja kansain- välisen kilpailun välttämässä, kun Neuvostoliitto ei suos- tunut tällaisiin monopolistisiin toimenpiteisiin. — Tämän verukkeen varjolla Suomen monopoliporvaristo asetti syyn kapitalismin epävakaisuuden aiheuttamasta lamasta ja työt- tömyydestä NL:n niskoille. Suomalaiset sahamonopolit las- kivat sahauspalkkioita ja kantohintoja sekä vähensivät varastojen täytyttyä ostoja.

Maaseudulla metsätulojen vähenemisen lisäksi vuonna 1928 sattunut huono sato merkitsi ostokyvyn vähenemistä, var- sinkin kun velkaantuminen oli jälleen lisääntynyt sijoitus-

toiminnan kiihtyessä. Rahamarkkinat kiristyivät jälleen, korkokanta nousi ja yritykset joutuivat vaikeuksiin. Ensiksi pula kohtasi rakennustuotantoa, josta oli tullut lähes keinottelua. Se lamaan tui melkein kokonaan ja työttömien määrä lisääntyi.

Taloudellinen toiminta kääntyi laskuun, vienti ja tuonti, hinnat ja erityisesti palkat alenivat ja työttömien määrä lisääntyi, niin että pahimpina pulan aikoina niitä oli yli 100.000. Valtio kyllä otti työllistääkseen osan työttömyystöinä, mutta samalla tulo- ja menoarviosta vähennettiin säännöllisiä määrärahoja, jotka normaalisti olisivat ylläpitäneet työllisyyttä. Todellisuudessa valtion toimenpiteet alensivat työllisyyttä, sillä työttömyystöissä oli 20 % normaalia alemmat palkat.

Joka kerta kun työnantajat alensivat palkkoja, alennettiin niitä myös työttömyystöissä, joten syntyi eräänlainen "palkanalennusautomaatti". Lopulta eivät palkat enää kyenneet elättämään työntekijöitä, vaan sosiaaliturvan oli elätettävä niin työntekijät kuin työttömätkin. Erikoisesti maaseudun työläisten asema oli heikko ja työttömyys laajaa.

Vuonna 1932 kun Suomi jälleen irrottautui kultakannasta, markka devalvoitiin ja vientiteollisuus pääsi kilpailijamaita edullisempaan asemaan. Kauppataseesta oli muodostunut ylijäämäinen, vienti lisääntyi ja tuotannon arvo nousi. Vuonna 1933 oli teollisuus sivuuttanut laman ja maataloustuotannossa nousu alkoi seuraavana vuonna. Kaikkein viimeisimpänä uusi nousukausi ilmeni työläisten palkoissa, vuosina 1935—36 reaaliensiot saavuttivat lamaa edeltäneen tason. Valtiovallan ja Suomen Pankin politiikka olivat koko ajan myötäilleet vientiteollisuuden ja pankkipääoman etuja.

2. PÄÄOMIEN KESKITTÄMINEN VOIMISTUU

Pankkien keskittyminen. Pankkien tehtävä muuttuu pääomien keskittyessä ja kapitalismin kehittyessä. Niiden alku-

peräinen tehtävä, maksujen välittäminen, ja lyhytaikaisen luoton antaminen, muuttui pääomien kasvaessa. Niiden vaikutusvalta taloudessa lisääntyi, ne muuttuivat monopoliksi, jotka määräisivät suurista rahoista, tuotantovälineistä ja niiden käyttäjistä. Pankkien monopolisoituminen on kapitalismin imperialismiksi kasvamisen perusprosesseja. Pankkien keskittymistä kuvaavat vaikka seuraavat luvut, liikepankkien omista pääomista ja haarakonttoreista:

vuosi	omat pääomat	haarakonttorit
1900	50,8 milj. mk	103
1924	1078,6 „ „	453
1938	1521,8 „ „	493

Vuonna 1938 oli kahdella suurimmalla liikepankilla hallussaan yli 70 % näistä pääomista.

”Pankkitoiminnan kehityksen viimeisenä sanana on yhä uudelleen monopoli”, sanoo Lenin. Suomessa maailmansodan jälkeen alkoi monopolisoituminen kovalla kyydillä. Ensimmäinen toimenpide, Uudenmaan Osakepankin liittyminen Helsingin Osakepankkiin tapahtui vuonna 1918.

Samana vuonna päättivät maan kaksi vanhinta pankkia, Suomen Yhdys-Pankki ja Pohjoismaiden Osakepankki yhdistyä. Yhdistymistä oli harkittu tarkkaan ja sitä pidettiin välttämättömänä. Syyksi ilmoitettiin, että pankit olivat samansuuruiset ja yhtä vakavaraiset, ne toimivat samoilla paikkakunnilla antaen luottoa samoille asiakaspiireille ja lopuksi katsottiin, että kauppa- ja teollisuusliikenteen kasvu vaatii entistä suurempia pankeja. Haluttiin välttää pankkien piirissä esiintyneet ”turhanaikaiset ambitiot ja kilpailu”. Uudelle pankille annettiin nimeksi Pohjoismaiden Yhdyspankki.

Kaikenkaikkiaan vuosina 1914—1939 perustettiin 16 pankkia, 4 syntyi yhteenliittämisen tuloksena ja yksi pankki

muodostettiin uudelleen. Samana aikana lopetettiin yksi pankki, 3 teki vararikon, kahden asiat järjestettiin muuten vain sekä 18 pankkia liitettiin johonkin toiseen pankkiin.

Suurimmillaan liikepankkien määrä oli vuonna 1920, kun niitä oli 25. Vuonna 1938 oli niiden määrä vähentynyt jo yhdeksään. Näistäkin vain kaksi oli todella merkittäviä, sillä Pohjoismaiden Yhdyspankin ja Kansallis-Osake-Pankin taseitten yhteissumma edusti vuonna 1939 79 %:a kaikkien pankkien taseitten yhteissummasta.

Pankkien vaikutusvalta lisääntyi, kun teollisuuden oli laajetessaan toimittava yhä enemmän vieraan pääoman turvin kuten vuonna 1938, jolloin keskimäärin 47,6 % puunjalostusteollisuuden varoista, 35,5 % kotimarkkinateollisuuden varoista ja 47,5 % kaupan ja liikenteen varoista oli peräisin vieraasta pääomasta, joka on peräisin pääosiltaan pankeilta.

Pankit kykenevät vaikuttamaan luoton lisäämisen tai vähentämisen, sen helpottamisen tai vaikeuttamisen avulla yritysten menestykseen ja suunnitelmiin, tuotantoon. Näin teollisuus- ja pankkipääomat kietoutuvat yhteen niinsanoiksi finanssipääomaksi. Suomessa on syntynyt varsinaisesti kaksi tällaista finanssiryhmittymää, PYP:n ja KOP:n ympärille sekä myöhemmin kolmas, johon kuuluvat maatalouden monopolit ja osuuspankit. Yhä kasvava osa teollisuuden pääomasta on pankkien, finanssiharvainvallan käsissä, ja omistus ja valta keskittyy harvojen perheiden ja sukujen omistukseen.

3. AVOIN FASISMI NOUSEE — LAPUANLIKE SYNTYY

Kun yleismaailmallinen pula alkoi vaikuttaa Suomessa katsoi suurpääoma ajan koittaneen ryhtyä ratkaisevaan hyökkäykseen työväenliikkeen murskaamiseksi "lopullisesti". Välineeksi synnytetään "spontaani talonpoikainen" kansanliike eli Lapuanliike. Porvarillinen historiankirjoitus ja

koulujen oppikirjat pitävät sitkeästi kiinni näistä kahdesta myytistä. Spontaanisuus kumoutuu jo sillä, että ensimmäisiä "spontaaneja" väkivaltaisuuksia Lapuan työläisnuorisopäivillä v. 1928 lopussa oli organisoimassa kaksi Vientirauhan piiri-asiainmiestä. Toinen heistä oli Vihtori Kosola. Myöhemminkin "spontaaneja" kokouksia, marsseja ja väkivaltaisuuksia kehiteltäessä turvauduttiin ennenkaikkea Vientirauhan, osin myös Suojeluskunnan apuun. Paljon mainostettua nk. "Talonpoikaismarssia" organisoimassa oli myös valtiovalta mm. rautateiden ja armeijan välityksellä.

Talonpoikaisuus nojautuu lähinnä keulakuvaksi nostettuun Vihtori Kosolaan ja varsinkin ensimmäisiin väkivaltaisuuksiin, joissa pohjanmaalaiset suurtilalliset olivat näkyvimpänä joukkona. Talonpoikaisuus kumoutuu kuitenkin pelkästään tarkastelemalla Lapuanliikkeen johtoelimä. Niissä vähemmistönä olivat maanviljelijät ja valtaa käyttelivät suurpääoman edustajat, esim. Yhtyneiden paperitehtaiden kenraali Walden, KOP:n pääjohtaja Mauri Honkajuuri sekä eräät kokoomuksen johtohenkilöt. Nämä todelliset johtajat pysyttelivät viisaasti taka-alalla, sillä Lapuanliikkeen toiminta ylitti pian kaikki laillisuuden rajat. Laskut he sitävastoin maksoivat ilmeisen tyytyväisinä saavuttamiinsa tuloksiin.

Vuonna 1930 perustettiin Suomen Lukko-niminen järjestö fasistisen liikkeen käynnistäjäksi, organisoijaksi ja rahoittajaksi. Järjestö toimi läheisessä yhteistyössä Lapuanliikkeen kanssa ja niiden johtoelimissä oli samoja henkilöitä. Suomen Lukon keskustoimisto oli samassa huoneessa kuin STK:n omistaman Vientirauhan. Jopa toiminnanjohtaja oli sama — Martti Pihkala. Organisaatio oli myöskin sama ja tietenkin myös rahoittaja — suurpääoma.

Vuosi 1930 tiesi työväenliikkeelle avointa terroria "Talonpoikaismarsseineen", kirjapainojen hävityksineen, pahoinpitelyineen, murhineen ja muilutuksineen. Fasistien toiminnan kohteeksi eivät joutuneet yksistään kommunistit ja sellaiseksi epäillyt; myös eduskunnan sosialidemokraattinen

varapuhemies Väinö Hakkila muilutettiin. Poliisi ei koskaan "saanut" mitään selville. Maassa vallitsi "Lapuan laki".

Ensimmäisenä päätavoitteena oli vasemmistolaisen poliittisen työväenliikkeen murskaaminen. Maalaisliittolaisen pääministerin, Kyösti Kallion johtama hallitus lakkautti sen sanomalehdet itsekkin myöntäen teon laittomuuden. Sitä seurannut kokoomuslainen P. E. Svinhufvudin hallitus vangitutti 23-jäsenisen työväen ja pienviljelijäin eduskuntaryhmän, tietenkin vastoin valtiopäiväjärjestystä. Eduskunnalle jätettiin lakipaketti, jolla oli tarkoitus estää kaikki kommunistien ja muiden vasemmistolaisten julkinen poliittinen toiminta.

Niiden mukaan valtakunnan tai yleisen järjestyksen ollessa uhattuna presidentti saattoi väliaikaisesti ja sitten eduskunnan yksinkertaisella ääntenemmistöllä kumota perustuslain takaamat kansalaisoikeudet. Edelleen vaalikelpoisuus voitiin riistää "kumouksellista toimintaa harjoittavilta". Painovapauslakia ehdotettiin huononnettavaksi.

Lakeja hyväksyttäessä ei sos.dem. eduskuntaryhmä asennoitunut johdonmukaisen torjuvasti kaikkiin ehdotuksiin kuvitellen näin hillitsevänsä Lapuanliikettä. Lopputulos oli tietystikin päinvastainen. Lapuanliikkeen kiihkeimmillä fasisteilla ei ollut mitään myös SDP:n lakkauttamista vastaan, ja uudet ns. "kommunistilait" tarjosivat siihen mahdollisuuden, jota eräät kokoomuksen johtajat yhdessä lapualaisten kanssa myöhemmin pyrkivät hyväksikäyttämään.

4. SOS.DEM. OIKEISTO HAJOTTAA AY-LIIKKEEN

Merkittävä syy siihen, ettei työväenluokka kyennyt torjumaan fasistista päällekkarkausa, jonka seurauksena vasemmistolainen poliittinen — ja myöhemmin ammatillinen työväenliike kiellettiin oli sos.dem. oikeiston v. 1929 toimeenpanema SAJ:n hajotus.

SAK perustetaan. Vuoden 1929 keväällä pidetyssä SAJ:n edustajakokouksessa sosialidemokraatit, jotka olivat kokouksessa vähemmistönä äänin 109—28, jättäytyivät ennalta tehdyn suunnitelman mukaan pois järjestön johdosta huolimatta vasemmistolaisten sovitteluyrityksistä. Juntaelin sosialidemokraateilla oli ollut toiminnassa vuoden 1926 edustajakokouksesta lähtien, mutta avoin hajotus aloitettiin vasta nyt. Samana syksynä (1929) perustettiin eräiden sos. dem. puolue- ja ammattiosastojen toimesta rinnakkaisjärjestö, josta seuraavana vuonna muotoutui Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto (SAK). Jäsenet SAK: on saatiin perustamalla uusia ammattiosastoja, joihin pääsivät vain sosialidemokraatit.

SAJ lakkautetaan. Kun vasemmiston poliittinen toiminta oli kielletty ja ammattiyhdistysliike hajotettu, oli porvarien helpompaa käydä SAJ:n kimppuun. Vuonna 1930 SAJ:n toiminta kiellettiin, toimisto suljettiin ja n. 2.000 ammatillista järjestöä haastettiin Helsingin raastuvanoikeuteen vastaamaan niille esitettyihin syytteisiin. SAJ:n lakkauttaminen oli "saavutus", johon suomalainen porvaristo ei ollut pystynyt edes Venäjän avulla tsaarivallan pimeimpinä sortovuosina. Nyt se oli siihen pystynyt fasisin Lapuanliikkeen ja sos. dem. oikeiston avustuksella.

Tannerilaiset paljastavat kasvonsa. Miksi sitten oikeisto lähti hajotuksen tielle. Hajottajat itse ilmaisivat sen varsin selvästi. Hajotusjärjestön perustavassa kokouksessa todettiin mm. "Ruotsalaiset omassa maassaan soveltavat hajotusmenettelyä erottamalla kommunistisen opposition liitoista ja ammattijärjestöistä. Tämä tapahtuu siellä ammatillisen liikkeen yhtenäisyyden nimissä, mutta se ei asiaa miksikään muuta... Me emme voi erottaa, vaan meidän on itse erottava varataksemme itsellemme välttämättömät toimintamahdollisuudet taistelussamme kommunisteja vastaan." Dagens Nyheterille lausui eräs sos. dem. ammattiyhdistysjohtaja v. 1931: "Työläisliitto perustettiin jo vuoden 1929

lopulla jolloin havaitsimme, ettei sosialidemokraateilla ollut mitään toiveita päästä valtaan SAJ:ssä. Liittoon otettiin jäseneksi kaikenlaisia työläisiä. Ainoa ehto oli, että he omaksuivat sosialidemokraattisen mielipiteen... Tällöin oli työläisliitto taistelujärjestö, jonka tuli taistella kommunismia vastaan — tämä tapahtui muuten yhdessä Lapuanliikkeen kanssa — mutta kun heidät kukistettiin ja heidän järjestönsä hajotettiin (SAJ), muodostui liitto perustaksi Suomen uudelle ammattijärjestölle (SAK)... Oltuaan taistelujärjestö, se on nyt muuttunut puhtaaksi länsimaiseksi ammattiliitoksi.

Eräänä syynä hajotuspuuhiin olivat työnantajien ja porvarillisten sanomalehtien lupailut siitä, että sosialidemokraattien johtamiin ammatillisiin järjestöihin suhtauduttaisiin toisella tavalla kuin SAJ:ön. Niiden kanssa voitaisiin neuvotella ja solmia sopimuksiakin. Näihin lupauksiin mahdollisesti uskoneet saivat kokea karvaan pettymyksen. Alussa joitakin sopimuksia solmittiin, mutta ne merkitsivät olemassa olevien työehtojen huonontamista. SAJ:n lakkauttamisen jälkeen SAK:a alettiin kohdella lähes yhtä kaltoin kuin SAJ:ä aikaisemmin.

SAJ:n hajotustyöhön ryhtyminen kuvastaa SDP:n oikeistojohtajien puolueessaan saavuttamaa yliotetta työväen yhtenäisyyden puolustajista. SDP:n oikeistojohdon halu alistaa ammattiyhdistysliike valvontaansa oli niin suuri, että sille uhrattiin ammatillisen työväenliikkeen yhtenäisyys, vieläpä fasistisen hyökkäyksen uhatessa. Työväenluokalle ei tästä toimenpiteestä ollut vähäisintäkään hyötyä. Voiton korjasivat porvarit, ennenkaikkea suurpääoma.

5. PULAN SEURAUKSET TYÖVÄENLUOKAN KANNETTAVAKSI

Pian kävi selville, mitä työväenluokalle merkitsi sen poliittisten ja ammatillisten järjestöjen lakkauttaminen. Jo 1920-

luku oli ollut vaikeaa aikaa työläisille, mutta 1930-luvulla sorto vain yltyi. Työnantajat alensivat systemaattisesti palkkoja pannen siten työläiset maksamaan sekä pulan että heitä sortavan koneiston kustannukset. Teollisuustyöläisten palkat laskivat pulavuosina 20 %, metsätyöläisten 33 % ja maatyöläisten 39 %. Työttömät huomioiden oli kaikkien työläisten reaalipalkkojen pudotus neljässä vuodessa 52 %. Työttömiä oli eräässä vaiheessa n. 100.000. Kaikki eivät päässeet edes hätäaputöihin, joissa palkat määrättiin 20 % alhaisemmiksi kuin muissa töissä. Kun työnantajat alensivat palkkoja ns. "vapailta markkinoilla", alennettiin hätäaputöidenkin palkkoja vastaavasti. Lopputuloksena oli, että köyhäinhoitoviranomaiset joutuivat huolehtimaan työssäkäyvien työläisten perheiden toimeentulosta.

STK:n puheenjohtaja Axel Palmgren hyökkäsi paitsi yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta myös työlainsäädäntöä vastaan, jonka hän kehotti Lapuanliikkeen uutta luutaa lakaisemaan roskakoriin. STK asetti komitean suunnittelemaan työlainsäädännön huonontamista. Mm. työtaturmavakuutuslakia, vanhojen työntekijöiden eläkeoikeutta ja työttömyyskassajärjestelmää huononnettiin. Vuonna 1931 säädetyn työrauhalain nojalla voitiin lakkoilevia työläisiä tuomita oikeudessa "uhasta", "pakotuksesta" ja "työmaaterrorista". Sensijaan lakia, jolla viranomaisille olisi annettu oikeus halutessaan kieltää lakkoja, ei yrityksistä huolimatta saatu säädetyksi.

Aina ei työläisten aseman huonontamiseen tarvittu edes lainmuutoksia, koska työnantajat saattoivat rauhassa rikkoa työlainsäädännön useita kohtia. Esim. ylityön teettäminen ilman lakisääteistä ylityökorvausta oli varsin yleistä. Ammattientarkastus- ja syyttäjäviranomaiset eivät puuttuneet asioihin kuin poikkeustapauksissa, vaikka olivatkin tietoisia lakien järjestelmällisestä rikkomisesta. Harvoin työläiset uskaltautuivat työpaikan menettämisen pelossa vetoamaan viranomaisiin. Tällöinkin he yleensä hävisivät juttunsa oikeudessa. Niin näissä kuin muissakin työriidoissa työn-

antajapuoli mielellään leimasi vastapuolen kommunistiksi, jolloin lopputulos viimeistään varmistui.

Työmaaterroirin muodot rikastuivat. Kajaani Oy:ssä työläisiä estettiin äänestämästä määräämällä heidät ennen vaaleja hankkimaan vaaliote, joka työpaikan menettämisen uhalla oli jätettävä yhtiön konttoriin. Ei tiedetä äänestivätkö niillä mahdollisesti jotkut toiset, työnantajan luottamusta nauttivat henkilöt. Samassa yhteydessä poltettiin ammattiosaston jäsenkirjat. Oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies eivät havainneet aihetta toimenpiteisiin. Lohjan Kalkkitehdas Oy:ssä välitettiin kerran oikean listan äänestämiskehoitus palkkapussiin sujautetulle johtajan allekirjoittamalla määräyksellä. Yhtyneiden paperitehtaiden Jämsänkosken tehtaalla työnantaja saneli ketkä saivat olla paikallisen sos. dem. työväenyhdistyksen ehdokkaina kunnallisvaaleissa. Vastaavia esimerkkejä riittäisi loputtomiin.

Kokoomuspuolue laati lakiesityksen, jonka mukaan äänioikeus oli vain veroa maksavilla tai erityistä henkirahaa suorittavilla kansalaisilla. Arveltiin, etteivät varattomat ja vähävaraiset, jotka eivät maksaneet veroa, maksaisi henkirahaakaan. Kokoomuksen aiheet eivät toteutuneet, mutta äänioikeus ei silti ollut kaikille taattu. Vaalilautakunnat saattoivat ns. kommunistilakien nojalla riistää vaalikelpoisuuden "kommunisteiksi" arvelemiltaan äänestäjiltä.

6. FASISTINEN VALLANKAAPPAUSYRITYS EPAONNISTUU

Vuonna 1931 suurpääoma näytti saavuttaneen välittömimmät tavoitteensa. Koska työväenluokan yhtenäisyys oli hajotettu sisältäpäin, ei se ollut kyennyt nousemaan oikeistohyökkäystä vastaan. Edellisenä vuotena säädettyjen perustuslain muutosten nojalla oli voitu lakkauttaa voimakas ammattiyhdistysliike ja vasemmistolaisen työväenliikkeen julkinen toiminta, jolloin ei enää ollut esteitä pulan seurausten siirtämiselle työtätekevien kannettaviksi. Taantumuk-

sellisen poliittisen suuntauksen jatkumisen takeeksi valittiin v. 1931 presidentiksi oikeiston ehdokas P. E. Svinhufvud. Lapuanliikkeen toiminta oli alussa saanut lähes kaikkien porvarillisten piirien tuen, vaikka sen aktiivit olivat yleensä maalaisliiton ja ruotsalaisten oikeistosiipiä sekä ennenkaikkea kokoomuksen kannattajia. Kun nyt välittömät tavoitteet oli saavutettu ja kun toisaalta Lapuanliikkeen toiminta saavutti yhä avoimemmin rikollisen luonteen alkaen suuntautua paitsi vasemmistoa myös vapaamielistä porvaristoa vastaan (mm. tasavallan ensimmäisen presidentin K. J. Ståhlbergin kyyditys), alkoi porvarillinen rintama rakoilla. Merkittävä osa suurpääomaa lopetti tukensa Lapuanliikkeelle. Sille riitti P. E. Svinhufvudin ja pääministeri Kivimäen vähemmistöhallituksen "luja komento".

Helmi-maaliskuussa 1932 lapuanliikkeen kannattajat yrittivät suojeluskuntien avulla kaapata vallan. Suurpääoman ja poliittisen oikeiston sisällä tapahtunutta eriytymisprosessia kuvaa se, että entinen Lapuanliikkeen avoin kannattaja presidentti Svinhufvud asettui kapinallisia vastaan, ja että lapualaisten panttivankilistalla oli mm. KOP:n pääjohtajan Honkajuuren nimi. Mäntsälä ja muut kapinapesäkkeet antautuivat kun presidentti Svinhufvud lupasi radiopuheessaan, ettei kapinallisten rivimiehiä rangaistaisi. Vain johtajat tuomittiin oikeudessa. Tuomiot olivat huomattavan lieviä verrattuna työväenliikkeen taisteilijoiden saamiin rangaistuksiin, ja päättyivät armahduksiin. Mäntsälän kapinan jälkeen fasistit järjestäytyivät omaksi puolueekseen, Isänmaalliseksi kansanliikkeeksi (IKL). Suomi ei siirtynyt avoimeen fasistiseen diktatuuriin, mutta työväenluokan demokraattiset oikeudet pysyivät typistettyinä koko 30-luvun ja aina vuoteen 1944 saakka.

7. AY-LIIKE KOKOAA VOIMIAAN

SAK:n vaisu alkua. Perustamisvuotensa 1930 lopussa Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliittoon SAK:on kuului

vajaat 15.000 jäsentä, joka oli kuudesosa lakkautetun SAJ:n jäsenmäärästä. Jäsenluku alitti sosialidemokraattien kannatuksen SAJ:n edustajakokousvaaleissa, mikä osoittaa, etteivät kaikki sosialidemokraattisetkaan työläiset tunteneet uutta keskusjärjestöä omakseen. Vielä 1933 jäseniä oli vain 19.900.

Oikeiston kiitokset ja yritysten runsaat ilmoitukset SAK:n Palkkatyöläinen-lehdessä tyrehtyivät, kun SAJ oli saatu lakkautetuksi. V. 1931 Uusi Suomi vaati pääkirjoituksessaan SAK:n lakkauttamista "piilobolshevistisena" järjestönä. SAK:n alainen ammattiyhdistystoiminta joutui samanlaisen terrorin kohteeksi kuin SAJ ennen. Ammatillisten järjestöjen toimintaa vaikeutettiin. Internationalea — Kansainvälistä työväenmarssia — ei saanut laulaa eikä punaisia lippuja saanut pitää ulkosalla esim. kulkueissa tai saloissa. V. 1931 säädetyllä työrauhalailla turvattiin suojeluskuntalaisten ja lakonrikkurien toiminta, lakkotaisteluja estettiin. Kapitalismi ei ollut vielä kehittynyt niin pitkälle, että monopolien edut olisivat vaatineet ammattiyhdistysliikkeen ja koko työväenluokan kytkemistä kapitalistiseen järjestelmään reformismin avulla. Sosialidemokraattinen poliittinen liike säästyi samanlaisilta poliittisilta vainoilta kuin kommunistinen ainoastaan siksi, ettei siitä katsottu koituvan vaaraa kapitalismin säilymiselle.

Taistelu tehostuu. Lapuanliikkeen hyökkäys onnistui lamauttamaan joksikin aikaa SKP:n maanalaisen toiminnan. Pian yhteydet joukkoihin palautuivat ja vasemmistolainen työväenliike organisoitui salaisiksi työpaikkaryhmiä, erilaisiin julkisiin ja puolijulkisiin järjestöihin sekä julkaisi työpaikkalehtiä. Työväen yhteistoiminnalle ei ollut edellytyksiä puoluetasolla mutta sitä enemmän työttömien ja hätäaputyöläisten parissa, jossa kommunistit ja sosialidemokraattiset työläiset olivat aivan yhtä huonossa asemassa. Työttömien määräksi ilmoitettiin vuoden 1932 alussa n. 98.000, joista valtion ja kuntien hätäaputoissa oli n. 36.000. SKP tuki aktiivisesti näiden jo edellisenä vuotena alkanutta jouk-

koliikehdintää. SAK:n johtoa ei ajatus työväen yhteisrintamasta miellyttänyt. Toukokuussa kutsui Helsingin ammattillinen paikallisjärjestö yleisen työväenkokouksen koolle käsittelemään työttömyysongelmaa. Paikalle saapui 1.200 työläistä, jotka kokouksen puheenjohtajan yllätykseksi ryhtyivät esittämään selviä vaatimuksia tilanteen korjaamiseksi ja vaatimaan puheoikeutta kokouksessa muillekin kuin SAK:n johdon edustajille. Kokouksen puheenjohtaja antoi poliisin hajottaa mielenosoitukseksi muuttuneen kokouksen. Työläisten vaatimukset leimattiin "Moskovan ohjeiden" mukaisiksi. SAK:n toimesta hajotettiin muitakin työttömien kokouksia.

Yhteistoiminnan kehittyminen ei ollut pysäytettävissä. Vuonna 1933 SKP kehotti kaikkia työläisiä liittymään SAK:n jäsenjärjestöihin. Vaikka jotkut aluksi vierastivat SAK:a sen syntyhistorian takia, oli seuraavana vuonna SAK:ssa jo yli 27.000 jäsentä. Lakkotaisteluihin osallistui lähes 6.000. Jäseneksiottodiskriminaatio väheni ja monet vanhan ammattijärjestön aktiivit valittiin perusjärjestöjen luottamustoimiin. V. 1935 työehtosopimusten alaisina työskenteli jo 26.000, joista järjestäytyneitä 14.000. Silti järjestäytyneiden vainoaminen pysyi yleisenä ilmiönä useilla aloilla.

8. UUSI NOUSUKAUSI

Jo lamakauden aikana oli tuotantokapasiteettia uusittu ja laajennettu. Perustettiin uusia tehtaita ja uusia koneistoja, samalla kun uusia keksintöjä tehtiin ja otettiin käyttöön tuotantoon. Erityisen merkittävä oli sähköenergian käyttöön-otto ja koko voimatalouden kehitys. Jo vuonna 1929 oli perustettu Imatran voimalaitos ja lisää voimalaita perustettiin myöhemmin. Vuonna 1938 oli energiantuotanto 2 kertaa suurempi kuin vuosikymmenen alussa. Vuonna 1935 tuotannon arvo ylitti siihenastisen huipun vuodelta 1928 ja

vuonna 1937 työläisten määrä ylitti vuoden 1928 määrän. Kulutustavaroitten, valmiiden teollisuustuotteiden ja elintarvikkeiden osuus tuonnista oli laskenut kun taas raaka-aineiden, puolivalmisteiden ja tuotantohyödykkeiden osalle tuli nyt kaksi kolmasosaa koko tuonnista. Myös viennin rakenne oli muuttunut sikäli, että sahateollisuuden osuus oli vähentynyt muiden puunjalosteiden osuuden lisääntyessä. Vuonna 1937 maailmantalous koki uuden huipentuman, jonka jälkeen oltiin menossa, Suomi siinä ohessa, kohti uutta pulaa, tuotanto oli jo laskussa, kun valmistautuminen maailmansotaan muutti kehitystä.

Työtaistelut tuovat tuloksia. Vuonna 1936 ammatillisten järjestöjen johtamista palkkaliikkeistä johti 236 palkan- korotukseen ja vain 18 merkittiin tappiollisiksi. Myös seuraavien vuosien palkkaliikkeiden enemmistö oli voitollisia. V. 1937 niihin otti osaa 120.000 työläistä. Seuraavana vuonna SAK:n jäsenmäärä ylitti 70.000. Yhä useammat suuryritykset pakotettiin sopimuksiin. Vakinaiseksi ei neuvottelu- ja sopimuskäytäntö tullut työnantajapuolen vastustuksesta, sillä ennen jokaisen sopimuksen syntymistä oli työnantaja pakotettava tunnustamaan ammatilliset järjestöt neuvottelukumppaneiksi. V. 1936 saavutettiin pulaa edeltänyt reaalipalkkataso.

SAK:n johdolle esitettiin perusjärjestötasolta vaatimuksia, että sen oli suunnattava liikkeen kasvanut voima keskitehtyksi murtamaan työnantajien harrastama järjestäytyneiden työläisten vainoaminen ja ammattiyhdistysliikkeen boikotointi. Tähän ei SAK:n johdolla ollut haluja. V. 1937 joutui SKP:n keskuskomitea toteamaan, että "useassa tapauksessa kun työläiset ovat alkaneet valmistautua lakkotaisteluihin on SAK:n johto ottanut ensivuoroiseksi tehtäväkseen työläisten taistelutahdon hillitsemisen, taistelujen välttämisen, eikä, kuten pitäisi, taistelutahdon nostamisen, taisteluihin valmistautumisen ja taisteluiden puhjettua niiden voittoon johtamisen". SAK:n johto varoitteli perusjärjestöjä kommunisteista, joita piti välttää valitsemasta luottamustoimiin.

Näin yritettiin päästä samaan käytäntöön kuin Ruotsissa ja Iso-Britanniassa, joissa kommunisteista oli tehty eräänlaisia toisen luokan kansalaisia. Suomessa ei kuitenkaan perusjärjestötasolla harjoitettua yhteistoimintaa pystytty estämään. Kokemus oli opettanut työläisille, että vain yhteisin voimin he saattoivat puolustaa ja laajentaa oikeuksiaan.

Työväestön taistelu elinehtojensa parantamiseksi 1930-luvun loppupuolella oli suhteellisen menestyksellistä. Vuodesta 1934 vuoteen 1937 jatkunut taloudellinen nousukausi ja sen myötä parantunut työllisyystilanne samoin kuin poliittisella tasolla voimistunut taistelu fasismia ja sodanvaaraa vastaan loivat siihen aikaisempaa paremmat edellytykset. Työläisten noussut taistelutahto näkyi sekä SAK:n jäsenmäärän nousussa että työtaistelujen määrän kasvussa. SDP:n oikeistojohto ja sen hallitsema SAK eivät suhtautuneet myötämielisesti työläisten taisteluun, mutta eivät kokonaan voineet jättää huomiotta kasvanutta taistelutahtoa. Vuosikymmenen loppupuolella porvaristo valmistui sotaan Neuvostoliittoa vastaan ja tämä seikka pakotti myös sen jonkin verran lieventämään asennettaan työläisten vaatimuksiin.

Koko maailmansotien välinen aika oli tyypillistä kommunistivainojen aikaa, eikä tämä vainoaminen rajoittunut pelkästään kommunisteihin, vaan se kohdistui myös muihin taantumuksellisen osin fasistisen hallituskomennon vastustajiin. Koko työtätekevä väestö eli mitä raskaimman taloudellisen ja poliittisen sorron aikaa.

Porvarillinen parlamentarismi, kuulu pohjoismainen demokratia paljasti todelliset kasvonsa. Se osoittautui kansan pettämisen ja sortamisen mitä törkeimmäksi välikappaleeksi. Porvarillista valtiokoneistoa täydensi "onnistuneesti" omalta osaltaan tannerilainen oikeistososialidemokratia, joka osoittautui valtaporvariston politiikan alttiiksi palvelijaksi, aina sillä tavoin kuin porvariston sisärengas kussakin tilanteessa tarpeelliseksi ja mieleisilleen työväenjohtajille tarkoituksenmukaiseksi katsoi.

VI Toinen maailmansota

Toisen maailmansodan syttyessä porvariston vuosikausia hautomat unelmat toteutuivat: Sota maailman ensimmäistä työläisten valtiota, Neuvostoliittoa, vastaan saatettiin aloittaa fasististen akselivaltojen rinnalla. Porvariston harjoittamalla propagandalla ja imperialististen suurvaltojen tuella saatiin nousemaan sellainen sotaisan innon aalto, että se veti mukaansa työläisjoukkojakin. Sotaa Neuvostoliittoa vastaan markkinoitiin puolustusotana, mutta jo sodan alkupäivinä Mannerheimin antama päiväkäsky selvitti sodan luonteen varsin selvästi: "Nyt käytävä sota on jatkoa vuoden 1918 valkoisten käymälle sodalle ja sen loistava loppunäytös."

Sodan vastaiset ainekset oli onnistuttu vaimentamaan — koko 20- ja 30-luvun jatkunut lapuanliikkeen ja valtiiovallan terrori ja mielipidesensuuri olivat tehneet tehtävänsä: Osalla työväenliikettä ei ollut toimintamahdollisuuksia — kommunistinen puolue oli illegaalinen ja suuri osa sen jäsenistä oli teljetty vankiloihin ja keskitysleireihin. Sosiaalidemokraattista puoluetta johtivat oikeistososiaalidemokraatit, jotka asettuivat täysin palkein toittamaan Suomen työväenluokalle porvariston ja Hitlerin Saksan sotapropagandaa. Suomen sosiaalidemokraattinen puolue olikin ainoa työväenpuolue maailmassa, joka tuki fasistien sotapolitiikkaa ja toimi aktiivisesti sen puolesta.

Sota merkitsi suunnattomia kärsimyksiä työväenluokalle: Sen parhaat pojat heitettiin rintamalle uhraamaan henkensä Suomen ja kansainvälisen imperialismien taantumusvoimien puolesta. Maahan saatettiin sotatilatalous. Kulutustarvikkeiden hinnat nousivat huimasti ja palkat jäädytettiin. Työntantajat vedoten viranomaisten päätöksiin suorittivat "uudelleenjärjestelyjä" työpaikoilla: työpäivää pidennettiin miltei rajattomasti, nais- ja lapsityövoiman riisto tehostui, pakko-

työjärjestelmä otettiin käytäntöön jne. Kaikkeen tähän SAK:n oikeistososiaalidemokraattinen johto ei kiinnittänyt mitään huomiota. Päinvastoin se SDP:n johdon myötä löi kättä Hitlerin kanssa ja pumppasi sotaintoa Suomen työväenluokkaan mm. säännöllisillä yleisradiopuheenvuoroilla.

1. SUOJELUSKUNTASOPIMUS JA TAMMIKUUN KIHLAUS

Vuonna 1940 helmikuussa tekivät SDP:n ja suojeluskuntien johtajat sopimuksen, jonka mukaan ei ollut mitään estettä sille, että sosiaalidemokraattiset työläiset kuulusivat suojeluskuntiin. Tätä sopimusta mainostettiin voimakkaasti osoituksena kansan yhtenäisyydestä. Sopimuksen solmijat olivat kuitenkin tehneet virhepäätelmän, he eivät tunteneet työläisten mielialoja ja kokemuksia suojeluskunnista lakonmurtajina ja työläisten tilaisuuksien hajottajana. Niinpä työläiset eivät mainittavissa määrin niihin liittyneetkään ja useat paikalliset ammattiosastot tuomitsivat ko. sopimuksen ja laativat vastalausekirjelmia. Näiden tulo yleiseen tietoisuuteen estettiin kuitenkin tehokkaasti valtiovallan harjoittaman lehdistösensuurin avulla. Tämä suojeluskuntasopimus sai lukuisat työläiset jättämään SAK:n, sen jäsenmäärä putosi n. 50.000:n.

SAK:n johto jatkoi työläisjoukkojen vastaista toimintaansa propagoimalla sodan ja suojeluskuntasopimusten puolesta. SAK:n sihteeri Aku Sumu yritti puolustella Palkkatyöläisessä sopimusta seuraavasti: "Suojeluskuntasopimus on erittäin arka kysymys... Asialla on vanha pohjansa ja sitä ei ole helppo unohtaa, mutta toisaalta on huomioitava se kieltämätön tosiasia, että meidän maantieteellinen asemamme on se mikä se on eikä siitä päästä yli eikä ympäri. Tämä kieltämätön tosiasia ja ne kokemukset mitä meillä on tuoreina edessämme, ovat sellaisia tekijöitä, jotka on välttämättömyyden pakosta otettava laskuun ja sen mukai-

sesti määriteltävä käsitykset ja katsantokanta eräissä kysymyksissä." Sen sijaan Niilo Wälläri ei pahemmin selitellyt kirjoittaessaan samaisella palstalla: "Suomen turvallisuus vaatii nyt sellaista valmiutta, että koko kansan osallisuus on välttämätön. Tämän vuoksi edellä mainittujen julistusten (tarkoittaa sos.dem. puolueen ja suojeluskuntien päällikön päiväkäskyä) pitääkin muodostua eläväksi todellisuudeksi... Suojeluskuntaliike, joka käsittää myös järjestäytyneen työväen, on maan vapauden varmin suoja ja kansanvallan tae."

SAK:n edustajakokouksessa syksyllä 1940 suojeluskuntasopimus hyväksyttiin 62 äänellä 28 vastustaessa ja vaatiessa Suomea rakentamaan suhteet Neuvostoliiton kanssa ystävyyden ja yhteistyön perustalle. Tämä ehdotus sai sosialidemokraattien taholta ivaa osakseen. Välittömästi edustajakokouksen jälkeen suoritettiin sotapolitiikkaa vastustaneiden mm. SAK:n edustajakokouksessa olleiden edustajien vangitsemisia, Suomi—Neuvostoliitto-Seuran (SNS) toiminta estettiin ja ns. "kuutoset" pidätettiin.

Niin ns. talvisodan kuin toisen sodankin aikana joukko sosialidemokraattisia ammattiyhdistysjohtajia osallistui Suomen Aseveljiin perustamiseen ja johtoon sekä sen rinnakkaisjärjestönä toimivan Suomen Aseveljien Työjärjestön (SAT) ("satiaiset" kuten työläiset sanoivat) toimintaan, jonka tehtävänä oli urkinta työpaikoilla ja ammatillisissa järjestöissä yhteistoiminnassa Päämajan valvontaosaston ja Valtiollisen poliisin (ohranan) kanssa. "Työväen keskusjärjestöjen yhteistyötoimikunta" huolehti sotapropagandasta, johon käytettiin mm. SAK:n ja liittojen varoja. Voimassaolevan palkkasäännöstelypäätöksen mukaan työläiset saivat vain 2/3 hyvityksen kohonneisiin elinkustannuksiinsa.

Suojeluskuntasopimuksen myötä Suomen työnantajien keskusliitto ja SAK tunnustivat toisensa tasavertaisiksi neuvottelukumppaneiksi työehdoista sovittaessa. Tätäkin sopimusta, ns. tammikuun kihlausta, käytettiin sotapropagandan aseena. Sopimuksella yritettiin vaimentaa kasvavaa tyyty-

mättömyyden aaltoa ja herättää työläisten keskuudessa uutta uskoa paremmasta huomisesta — kunhan sota on voitollisesti sodittu.

Kuitenkin käytäntö osoitti, ettei tällä sopimuksella itse asiassa turvattu mitään muuta kuin työnantajien täydellinen riistorauha. Seuraavat indeksiluvut osoittavat työläisten taloudellisen aseman heikkenemistä sotavuosien aikana:

vuosi	työssä olevien reaalipalkka
1939	140
1940	120
1941	108
1942	102
1943	92
1944	94

2. SAK:n JOHTO RAUHANVOIMIA VASTAAN

Talvisodan päätyttyä lukuisat ammatilliset järjestöt tuomitsivat kansallemme turmiolliseksi osoittautuneen sotapolitiikan. Kriisi SAK:n johdon ja jäsenjoukkojen välillä kärjistyi entisestään johdon antaessa edelleen täyden tukensa maan hallitukselle, sen aloittaessa neuvottelut Saksan kanssa uuden ristiretken suorittamiseksi Neuvostoliittoon.

Sodan vastainen mieliala voimistui jatkuvasti. Tästä oli osoituksena mm. kesällä 1940 perustettu Suomen ja Neuvostoliiton Rauhan ja Ystävyyden seura (SNS), johon liittyi lukuisia ammatillisia järjestöjä ja tuhansia yksityisiä työntekijöitä. Sen jäsenmäärä kohosi nopeasti yli 35.000 ja siitä kehittyi varsin merkittävä rauhan puolesta kamppaileva kansalaisjärjestö.

Valtiovalta turvautui sotatilamääräyksiin rauhankannattajia vastaan: Sanomalehtisensuurin avulla estettiin epämieluisien kannanmäärittelyjen julkisuuteen pääsy. Enemmän kuin 30 hengen kokouksiin oli saatava lääninhallituksen lupa. Suomi-Neuvostoliitto Seura lakkautettiin oikeuden päätöksellä. SAK:n johto avusti suosiollisesti valtiovaltaa laatimalla listan "luotettavista" puhujista.

SAK:n johdon usko fasismin voittoon oli pitkään vankkumaton. SAK:n sihteeri Jorma Tuominen kirjoitti Palkkatyöläisessä 23. 3. -40, ettei Pietari Suuren aikanaan miekalla piirtämä rajakaan ollut ikuinen ja jatkoi: "Euroopassa alkavat pian puhaltaa ankarat tuulet. Tämä on rintamamiesten käsitys." Saksan hyökätessä kesällä 1941 Neuvostoliittoon toivotettiin Palkkatyöläinen viikosta viikkoon porvarilehtien tavoin, että sota on jo itse asiassa voitettu. SAK:n järjestöverkkoa käytettiin hyväksi moninaisen propagandamateriaalin levittämiseksi.

Sodan pitkistyessä ja lopputuloksen tullessa näkyviin, alkoi SAK:n johtokin siirtyä vähitellen rauhanoppositioon. Fasistien murskatappion tultua selväksi käsitteli SAK:n työvaliokunta rauhankysymystä ja ehdotti rauhanneuvotte-lujen aloittamista Neuvostoliiton kanssa.

VII Sodanjälkeiset vuodet ja SAK

1. MYÖNTEINEN KEHITYSVAIHE 1945—48

Neuvostoliiton murskattua Natsi-Saksan armeijan ja pakotettua Suomen taantumuksen laskemaan aseensa, alkoi maassamme työväenluokalle edullinen kehitysvaihe. Tämän kehityksen pohjana oli v. 1944 allekirjoitettu välirauhasopimus ja erityisesti sen 20. artikla, joka myös siirtyi lopulliseen rauhansopimukseen ja joka edellytti kaikkien vapaata kansalaistoimintaa, yhdistymis- ja kokoontumisvapautta kahlehtivien lakimääräysten pikaista kumoamista.

Sodan jälkeen Suomen kommunistinen puolue astuikin julkisuuteen ja sen osuus oli varsin merkittävä maan poliittisen ja taloudellisen elämän monilla aloilla. Alkuaikoina oli suuri merkitys kommunistien ja kansandemokraattien aloitteesta syntyneellä ns. kolmen suuren yhteistyösopimuksella. Sopimuksen sisältöä, maan koko elämän kansanvaltaistamista ei tosin toteutettu maalaisliiton ja sosialidemokraattisen puolueen jarrutuksen vuoksi, mutta sopimuksen olemassaolo sellaisenaan teki ensimmäisinä vuosina mahdolliseksi noudattaa myös työtätekevien edut huomioonottavaa talous- ja sisäpoliittista linjaa. Mauno Pekkalan hallitus, jossa kommunistien ja kansandemokraattien panos oli erittäin voimakas, oli ensimmäinen hallitus, jonka aikana työväestön ei tarvinnut pelätä vainotoimenpiteitä taistellessaan paremmista toimeentulomahdollisuuksista: tämä hallitus ei asettunut työnantajien puolelle työn ja pääoman välisissä yhteen-törmäyksissä.

Kommunistit mukaan. Kommunistien pääsyä ammatilliseen liikkeeseen ei myöskään voitu estää. Sodan jälkeen monet työläiset vaativat uuden ammattiyhdistysliikkeen perustamista, joka olisi vapaa sotapolitiikan painolastista. Kuitenkin SKP:n 7. edustajakokous kehotti jäseniään ja kannatta-

jiaan liittymään SAK:hon ja voimakkaasti tukemaan ammatillisen liikkeen järjestöjen laajenemista ja lujittamista. Kommunistisen puolueen omaksumien luokkataisteluperiaatteiden mukaisesti tarttuivat kommunistit työhön, nostaakseen SAK:n siitä syvästä häpeätilasta, johon sosialidemokraattisen puolueen oikeistojohto oli sen sotaseikkailuillaan saattanut, ja luodakseen SAK:sta lujan ja yhtenäisen ammatillisen järjestön.

2. YHTEISTYÖSOPIMUS SAK:ssa

Kommunistien ponnistelut eivät olleet turhia: neuvottelut ammattiyhdistysliikkeen yhtenäisestä rakentamisesta käynnistettiin SKP:n ja SAK:n sosialidemokraattisen johdon kesken. Niinpä vuoden 1945 alussa syntyi seuraava yhteistyösopimus:

1. SAK:n tulee omaksua kaikessa toiminnassaan sodan, fasismin ja taantumuksen vastainen kanta. Ammatillinen liike voi toimia ja täyttää tehtävänsä vain rauhan ja kansanvaltaisten olojen vallitessa. Siksi fasistisen taantumuksen perinpohjin poisjuuriminen on ammatillisen liikkeen peruskysymyksiä.

2. Demokratian laajentaminen ja syventäminen valtiollisen, taloudellisen ja yhteiskunnallisen elämän aloilla, oikeudenmukainen edustus ja mielipiteiden ilmaisuvapaus ammatillisen liikkeen sisällä.

3. Sellaiseen koko maailman ammatillisen liikkeen yhdistämiseen on pyrittävä, jossa Neuvostoliiton ammatilliset järjestöt ovat mukana. Skandinaavisten suhteiden säilyttämisen ohella on pyrittävä rakentamaan mahdollisimman läheiset suhteet Neuvostoliiton ammatilliseen liikkeeseen.

4. Valistus- ja kasvatustyö on järjestettävä marxilaista maailmankatsomusta vastaavasti.

5. SAK:n ja liittojen toimitsijoita ja keskusjärjestöjen johtoja uudelleen järjestettäessä ammatillista yhtenäisyyttä

silmälläpitäen on kumpikin työväenliikkeen suunta oikeudenmukaisesti otettava huomioon.

6. Saadakseen koko ammatillisen liikkeen jäsenistön kannatuksen kasvamaan liittojen ja keskusjärjestöjen johtoihin olisi pidettävä ylimääräisiä liittokokouksia niissä liitoissa, joissa ei sääntömääräinen kokous ole lähellä, taikka muuten järjestettävä johtoelimet ja toimitsijat voimasuhteita vastaavaksi."

Myöhempi kehitys osoitti, että sos.dem. oikeisto oli pakotettu tähän sopimukseen ja että se suostui kommunistien esittämiin yhtenäistämisyrittämyksiin vain siksi, että oli menettänyt työläisten kannatusta sotaseikkailunsa takia.

Kommunistit ovat aina pyrkineet työväestön yhteistyöhön kaikilla tasoilla ajaessaan työväen etujen mukaista politiikkaa. Nyt oli syntynyt oivallinen tilanne tämän yhteistyön syventämiseksi ja laajentamiseksi joukkojen keskuudessa kommunististen ja sosialidemokraattisten työläisten vaatiessa yhteisvoimin fasismin jäänteiden poistamista, sotasyyllisten tuomitsemista, ulkopolitiikan suunnan muutosta ja parempia elinmahdollisuuksia.

Tässä tilanteessa sosialidemokraattisen oikeistojohdon oli kuunneltava joukkojen ääntä ja solmittava tämä "antautumissopimus", joksi vuoden 1946 sos.dem. puolueen edustajakokous yhteistyösopimuksen määritteli. Sosialidemokraattiselle oikeistojohdolle sopimukset ovat aina olleet vain sanoja paperilla, kun taas sen teot ovat aina merkinneet ayliikkeen hyväksikäyttöä sos.dem. puolueen valtapoliittisissa pyrkimyksissä.

Sos.dem. välistä veto. Tämän osoitti v. 1946 pidettäväksi sovitettu SAK:n ylimääräinen edustajakokous, joka peruutettiin sos.dem. oikeiston toimesta, koska kommunistit saivat enemmistön suoritetuissa edustajakokousvaaleissa. Vuoden 1947 sääntömääräiseen edustajakokoukseen mennessä sos.dem. puolueen oikeistojohdon onnistui turvata itselleen mieluisa enemmistö käyttämällä hyväkseen järjestötekniisiä temppuja mm. hyväksymällä uusia virkamiesten ammattiliittoja

SAK:n jäseniksi, perustamalla paperiosastoja ja jopa värentämällä äänestyslippuja valtion virkamiesten suosiollisella avustuksella.

3. AY-LIIKE VOIMISTUU

Tehty yhteistyösopimus oli varsin merkittävä ja näissä olosuhteissa ay-liikkeen voima ja arvovalta kasvoivat nopeasti. SAK:n jäsenmäärä nousi huomattavasti, ollen v. 1945 päättyessä n. 300 000 ja v. 1947 yli 340 000. Uusilla työaloilla, joilla ei aikaisemmin ollut ammatillista toimintaa, syntyi ammattiliittoja. Useat henkisen alan työntekijät, jotka aikaisemmin olivat vieroksuneet SAK:ta, liittyivät mukaan. Tämä seikka työnantajienkin oli huomioitava ja he joutuivat perääntymään aikaisemmasta kielteisestä kannastaan työehtosopimuspolitiikkaan: työehtosopimukset yleistyivätkin nopeasti.

Sodan jälkeinen taloudellinen kehitys oli varsin myönteistä. Sotien aiheuttamat kansantaloudelliset vauriot korvattiin nopeasti, maassa vallitsi täystyöllisyys, ulkomaankauppa laajeni, kansantulo saavutti v. 1947 sotia edeltäneen tason, kansan elintaso kohosi. Seuraavat indeksiluvut (1938=100) kuvaavat taloudellista kasvua maassamme näinä vuosina:

	1944	1948 (II nelj.)	kasvu
teollisuustuotanto	64	137	114 %
ulkomaankauppa	38	97	155 %

Vaikka kapitalistinen riisto edelleen jatkui, uudet olosuhteet sallivat työläisten taistelullaan¹ hankkia itselleen osan, tosin vain pienen osan nopeasti laajenevan tuotannon tuloksista. Ammattiyhdistysliikkeen voimaa hyväksikäyttäen

¹ Työtaisteluja vuosina 1945—48

teollisuustyöväestön onnistui kohottaa reaali-palkkaansa vv. 1944—48 124 %:lla. Samoin työväestön taistelu tuotti merkittäviä uudistuksia sosiaalisen lainsäädännön alalla: mm. vuosiloma- ja työaikalait uusittiin.

1945	15 317 lakkolaista	33 lakkoa
1946	15 846 „	—
1947	101 464 „	—
1948	16 157 „	84 „

VIII Hajoitustyö SAK:ssa

1. TALOUDELLINEN LAMA

Maamme talouselämässä tapahtui käänne huonompaan suuntaan v. 1948 puolivälissä. Teollisuustuotannon nousu hidastui ja vientiteollisuuden alalla kääntyi laskuun. Kaup-pavaihto ei enää laajennut. Täystyöllisyyden tilalle tuli työttömyys ja kansan toimeentulomahdollisuudet vaikeu-tuivat. Lähestyvän talouspulan merkit tulivat näkyviin. Syyksesällä ja syksyllä toimeenepantiin kaksi Suomen mar-kan devalvointia, jotka huononsivat markan ulkomaista ostoarvoa noin 40 %. Ne vaikuttivat tuntuvasti yleisen hin-tatason kohoamiseen.

Rinnan taloudellisen pulan kanssa kulki työväestön elinta-son aleneminen. Kapitalistit vaativat turvatakseen voitto-jensa lisääntymisen palkkasulkupolitiikkaa, kun taas työ-läisten tyytymättömyys lisääntyi ja palkankorotusvaatimuk-set voimistuivat jälkeenjääneiden palkkojen korottamiseksi.

2. SDP "APUUN"

Syksyllä 1948 pidetyssä eduskuntavaaleissa SKDL kärsi vaalitappion (noin 23 000 ääntä vuoteen -45 verrattuna) porvariston ja oikeistososialidemokraattien hillittömän anti-kommunistisen propagandan tuloksena (mm. ns. "valla-kaappaushölmöily" liittyi vaalitaisteluun). Jo ennen vaaleja oli kuitenkin sovittu kansandemokraattien ja kommunistien syrjäyttämisestä hallituksesta ja kylmän sodan politiikan ulottamisesta myös Suomeen. Tässä hengessä muodostettiin K. A. Fagerholmin johtama sos.dem vähemmistöhalli-tus. Tämän hallituksen tehtäväksi tuli kasvavan tyytymät-tömyyden vaimentaminen, palkkataistelujen torjuminen ja kapitalistien vaatiman palkkasulkupolitiikan ajaminen, sekä ulkopoliittisesti suhteiden heikentäminen Neuvostoliittoon ja imperialistisen kylmän sodan politiikan tukeminen. Nämä

tehtävät ko. hallitus suorittikin varsin "kiitettävästi". Työnantajat ryhtyivät samanaikaisesti suoranaisiin nimellispalkkojen alentamisiin.

Kaikki hallituksen, työnantajien ja SAK:n johdon sulassa sovussa suorittamat toimenpiteet työkansaa vastaan pakottivat lukuisat liitot, ammattiosastot ja tuhannet yksityiset työntekijät esittämään palkankorotusvaatimuksia elinkustannusten jatkuvasti noustessa — nämä vaatimukset SAK:n johto torjui. Syksyllä 1948 Arabian teetaan työtaistelu, johon osallistui n. 2 000 työläistä, murrettiin SAK:n johdon julkistamalla päätöksellä avoimista työpaikoista ja hallituksen johtamalla poliisitoimenpiteillä.

Kansallisen kokoomuksen taholta osattiin antaa arvo Fagerholmin johtamalle hallitukselle. Eduskuntakirjeessään 16. 6. -49 kokoomus piti huonona hallitusratkaisua, elleivät sosialdemokraatit olisi mukana ja jatkoi: "Edellisestä johdun olisi viimeistään syksyllä odotettavissa vakavia työvottomuuksia, joiden hillitsemiseksi samoin kuin muutenkin kommunistien toiminnan vastustamiseen ei porvarillisella hallituksella ole nykyisin sellaisia mahdollisuuksia kuin nykyisellä hallituksella tai sellaisella, jossa sosialistit ovat mukana."

3. SAK:n TOIMINTA JA TOIMETTOMUUS

Vuoden -49 aikana elintaso edelleen laski tuntuvasti. Elinkustannusindeksi nousi 810 pisteestä 826 pisteeseen palkkasulun ollessa voimassa. Heinäkuun alussa 7 SAK:n jäsenliittoa esitti keskusjärjestölle toimenpiteitä palkkatason korottamiseksi. SAK:n työvaliokunnan sos.dem. enemmistö torjui kuitenkin esityksen väittäen elinkustannusten alentuneen. Kun sitten heinä-elokuun vaihteessa useat ammattiliitot ja -osastot ryhtyivät työtaisteluun, hyökkäsi SAK:n johto raivokkaasti niitä vastaan. Se ei vain kieltänyt kannatustaan lakossa olevilta puu-, rakennus-, metsä-, metalli-, elintarvike- ja kuljetustyöläisiltä, vaan vaati alan ammatti-

liittoja heti SAK:sta erottamisen uhalla lopettamaan nämä taistelut.

Koko maassa oli lakossa samanaikaisesti 60 000—70 000 työläistä. Lakon johdossa oli Ammattiliittojen lakkotoimikunta, joka julkaisi päivittäistä Lakkouutisia-nimistä tiedotuslehteä.

Painostus lakkolaisia vastaan oli ennenkokematonta. Vastassa oli työnantajien lisäksi myös SAK:n sosdem johto ja hallitus. Propaganda ja painostustoimintaa rahoitettiin valtion varoilla. Hallituksen toimintakertomuksen mukaan saivat sitä lähellä olevat sanomalehdet ja mainostoimistot tähän tarkoitukseen käytettäväksi 6 miljoonaa silloista markkaa. Poliisi ja armeija olivat hälytysvalmiudessa ja niiden osastot partioivat jatkuvasti työläisten joukkokokousten lähistöllä.

SDP:n oikeistojohdon poliittisia tavoitteita kuvaa hyvin ministeri Huuosen lausunto SDP:n junttakokouksessa 16—17. 8 -48, jossa hän totesi: "Minusta tuntuu, että juuri tällä hetkellä on kaikkein otollisin ja kaikkein parhain aika ryhtyä vastaoffensiiviin. Ja jos me niin ammattiyhdistysrintamalla kuin poliittisellakin rintamalla ajattelemme joskus voivamme nujertaa kommunistit ainakin joksikin aikaa maan tasalle ja hyvin masennuksiin niin tässä siihen nähdäkseni avatuu parhaimmat mahdollisuudet". Tämä SAK:n puheenjohtajan ja ministeri Huuosen kaikkea muuta kuin epäpoliittinen taisteluohjelma jaettiin luotetuille henkilöille monisteena.

Kemin veritorstai. Hallituksen palkkapolitiikka ei rajoittunut vain palkankorotusvaatimusten torjumiseen. Se oli myös aktiivista siten, että sosiaaliministeriön palkkaosasto määräsi palkkoja alennettavaksi. Vuoden -49 lakot alkoivatkin varsinaisesti siitä, että mainittu palkkaosasto määräsi maaliskuussa Kemi-yhtiön alentamaan palkkoja ja vaatimus toistettiin vielä kesäkuussa.

Työläisillä ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin ryhtyä työtaisteluun, joka alkoi Pajusaaren massatehtaalla heinäkuun

1 päivänä ja laajeni pian niin, että elokuussa oli joka viides kemiläinen lakossa, yhteensä noin 5 000 työläistä. Hallitus julisti työpaikat "avoimiksi" ja auttoi rikkureiden värväämisessä. Mutta kun nämä toimenpiteet eivät auttaneet lähettiin karkeampien ja suorastaan veristen menettelytapojen tielle.

Torstaina elokuun 18 päivänä hyökkäsivät konepistoolilla aseistetut poliisiosastot työläisten noin 2 000 hengen rauhallista mielenosoituskulkuetta vastaan edes hajaantumiskästyä antamatta. Tuloksena tästä verilöylystä oli kaksi kuollutta, Felix Pietilä ja Anni Kontiokangas, ja lukuisia haavoittuneita ja pamputuksen uhreja. Poliisien toimintaa johdettiin suoraan Helsingistä käsin. Verilöylystä täysin vastuussa ollut sisäministeri Simonen saikin lisänimen Sapele-Simonen.

Peittääkseen poliisien rikollisen toiminnan ryhtyivät valtanpitäjät oikeudenkäyntiin työläisiä vastaan. Noin 100 satumunanvaraisesti vangittua työläistä syytettiin kapinasta ja kaikkiaan langetettiin yhteensä 38 vuotta kuritushuonetta 80 työläiselle. Kahden työläisen suoranainen murha kuitattiin tsaarinvallan aikuisella lailla, jonka mukaan jos asevoimaa käytettäessä kapinan kukistamiseen "joku väkijoukosta siinä sai haavan tai surman olkoon sinään". Oikeudenkäynti herätti kuitenkin kiusallista huomiota jopa kansainvälisesti ja seuraava hallitus olikin pakotettu järjestämään asian pois päiväjärjestyksestä armahduslain avulla.

Fagerholmin hallituksen oli työläisten joukkokamppailun edessä osittain peräännyttävä ja annettava määräys siitä, että sopimuksiin perustuvia palkkoja ei saa alentaa. Palkkatason yleiseen korottamiseen lakkoliikehdintä ei kuitenkaan niissä oloissa kyennyt. Lakkojen seurauksena SAK:sta erotettiin useita liittoja ja ammattiosastoja sekä ammatillisia paikallisjärjestöjä yhteensä noin 75 000 jäsentä. SAK:n jäsenmäärä putosikin näiden tapahtumien johdosta (350 000 v -47) noin 200 000:een.

IX Vakauttamisesta yleislakkoon

1. LINNARAUHA

Vuonna 1950 sosialidemokraattien ollessa jonkin aikaa ulkona hallituksesta, SAK:n johto muutti taktiikkansa ja vaati palkankorotuksia uhaten jopa yleislakolla. Nämä toimenpiteet johtivat 11 %:n palkankorotuksiin. Tällöin solmittiin Fagerholmin sovittelu ns. F-sopimus, joka oli varsin tulkinnanvarainen, vain niukka enemmistö hyväksyi sen SAK:ssa toimitetussa jäsenäänestyksessä. Syyskuussa -50 oli noin 10 000 työläistä lakossa F-sopimuksen soveltamisesta. — Nyt SAK antoi uuden yleislakkovaroituksen. Tuloksena oli A-sopimus (sovittelijana Aura): Vahvistettiin F-sopimuksen palkkataso ja palkat sidottiin uudelleen elinkustannusindeksiin. Hintatason kohoamisesta huolimatta hallitus esti palkkojen korotuksen antamalla valtalakiin nojautuvan palkkasulkupäätöksen.

Keväällä 1951 sosialidemokraatit muodostivat porvarien kanssa kokoomahallituksen. Sosialidemokraattisten oikeistojohtajien lyhyen tähtäimen tavoitteet oli saavutettu. Toukuun toisena päivänä tehdyssä sopimuksessa luovuttiin palkkasäännöstelypäätöksen edellyttämästä 5 % indeksikorotuksesta. Osapuolet sitoutuivat syyskuun loppuun kestäväen linnarauhan aikana pidättäytymään toimenpiteistä, jotka saattaisivat olla "omiaan edistämään rahanarvon jatkuvaa alenemista".

Linnarauhan päätyttyä osapuolet sopivat "vakauttamisesta". Tämä sopimus merkitsi aikaisemmin sovitun palkkojen indeksiehdon mitätöimistä: Voimassa olleet palkat sidottiin tuntemattomaan elinkustannusindeksiin lokakuun lukuun. Elinkustannusindeksin jatkuvasti kohotessa olisi työläisille kuulunut marraskuussa 5 % palkankorotus, joka täten jäi saamatta. Näinollen linnarauhapolitiikka merkitsi työntekijöille 10 % palkan menetystä.

Tämä politiikka ei olisi voinut menestyä ilman SAK:n sos.dem. johdon tukea. Se oli jälleen asetunut tiiviiseen yhteistyöhön kapitalistien ja heidän etujaan ajavan valtiiovallan kanssa.

Työläisille selitettiin palkkataistelujen vaarallisuutta "koko kansan yhteisen edun" nimissä. SAK:n koulun opettaja Olli J. Uoti sanoi: "Palkkapolitiikka käsitetään nyttemmin vastuuntuntoisessa työväenliikkeessä osana kansantaloutta, jota ei voida muiden kansantalouden tekijäin kokonaisuutta sivuuttaen hoitaa." Sosialidemokraattisen oikeistojohdon teoriassa asetettiin "vanhanaikaisen" palkkataistelun tilalle kustannustason alentaminen ja tuotantotehon kohottaminen. Tuotannon lisääntymisen väitettiin ilman muuta aiheuttavan vastaavan palkkojen kohoamisen. Näin ei suinkaan ole todellisuudessa. Esimerkiksi vakauttamisvuosien kehitys kumoaa tällaiset hämäyspuheet. Samaten väitettiin palkkojen korottamisen aiheuttavan inflaatiota.

2. REFORMISMI VALTAA ALAA

Kyseiset sopimukset tehtiin kysymättä SAK:n jäsenistön mielipidettä. Tämän mahdollistivat SAK:n säännöt, joita vuosien -47 ja -51 edustajakokouksissa oli muutettu siten, että valta tärkeissä talouspoliittisissa ratkaisuisa keskitettiin entistä enemmän suppean johdon käsiin, jonka oikeistosos.dem. enemmistö pystyi saneluratkaisullaan saamaan kaikki haluamansa päätökset lävitse. Lisäksi pienille virkamiesjärjestöille myönnettiin suhteettoman suuri edustus edustajakokouksiin, verrattuna suuriin työläisliittoihin. Useita liittoja oli myös erotettu SAK:sta.

Vuoden 1951 edustajakokouksessa luovuttiin sos.dem.-enemmistön toimesta SAK:n sosialisohjelmasta, jonka laatimisesta oli periaatteessa päästy yksimielisyyteen edellisessä edustajakokouksessa, samoin luovuttiin edellisen edustajakokouksen yksimielisesti hyväksymästä "Mitä SAK nyt

tahtoo" ohjelmasta, jonka perustana oli v. 1945 hyväksytty yhteistyösopimus. Valistustyössä luovuttiin marxilaisuudesta, samaten esitykset rauhantyön tehostamiseksi hylättiin. Kaikki vanhat päätökset SAK:n yhtenäisestä rakentamisesta romutettiin. SAK kulki täysin oikeistososialidemokraattien talutusnuorassa.

Sosialidemokraattisen puolueen edustajakokouksessa v. 1952 luovuttiin vanhasta Forssan ohjelmasta — marxilaisuus ja luokkataistelu hylättiin virallisestikin, tilalle otettiin kapitalismin paikkaaminen, reformismi. Vihdoinkin saatiin sosialidemokraattisen puolueen ohjelma vastaamaan sen johdon jo vuosikymmeniä harjoittamaa käytännön politiikkaa.

Oikeistososialidemokraattien taholta pyrittiin myös ay-liikettä sitomaan omistavaan luokkaan, integroimaan kapitalismiin ja reformismiin, sekä eristämään kommunistit. Tätä osoittavat mm. Janne Hakulisen kirjassaan "AY-liikkeen yhtenäisyys" esittämät ajatukset: "Yhteistyö voidaan tosin toteuttaa sos.dem puolueen kanssa, koska sillä on niin läheisesti samat toimintaperiaatteet ja tavoitteet kuin SAK:lla, mutta kommunisteilla on toiset päämäärät ja tavoitteet.

3. HYÖTY KAPITALISTEILLE

Kuka sitten hyötyi tästä kaikesta hajotuksesta ja luokkasopuudesta? Tietenkin Suomen porvaristo. Se sai kaiken mahdollisen hyödyn "Korean konjuktuureista" (tarkoittaa Korean sotaan liittyvää yleismaailmallista nousuuhdannetta 50-luvun alussa), jotka lisäsivät huimasti vienti- ja kotimarkkinateollisuuden voittoja. Seuraavat luvut osoittavat porvariston eläneen todellista kulta-aikaa:

Teollisuustuotanto kasvoi 1948—55 kaikkiaan 55 %. Työn tuottavuus tehtyä työtuntia kohti laskettuna kasvoi vastaavana aikana 40 %.

Kapitalistien voitot kasvoivat vv. 53—55 41 %. Työnantajien omien tilastojen mukaan palkat kohosivat samana ajanjaksona 6 % (vrt. sos.dem. oikeiston esittämiin teorioihin). Lisäksi vakauttamisvuosiin liittyi pysyvä työttömyys, joka talvikausina vaihteli 40 000—100 000 välillä.

Todellisten elinkustannusten jatkuvasti noustessa pudotettiin valtion subventioiden (= tukimaksujen) avulla vuonna -54 virallista elinkustannusindeksiä 104 pisteestä 98 pisteeseen. Tämän toimenpiteen avulla sitten perusteltiin yleisen palkankorotuksen tarpeettomuus.

Kyseinen aikakausi jää SAK:n historiaan synkkänä lukuuna. Tällöin käydyt työtaistelut pyrittiin murtamaan SAK:n johdon ja maan hallituksen yhteistyöllä (esim. 8 kk. kestänyt maata käsittävä putkityöläisten lakko, johon tuotettiin rikkurivoimaa aina Ruotsista saakka). Kuitenkin lukuisilla aloilla työläisten omatoiminen taistelu tuotti tuloksia, niinpä palkkasalku ei täysin pitänytään ja työläisten onnistui yhtenäisillä työpaikkakohtaisilla taisteluillaan hieinan kohottaa elintasoaan.

Käydyt luokkataistelut ja hallituksen ja sos.dem. oikeiston toimenpiteet lakkolaisten yhteisrintaman murtamiseksi, niin v. -49 kuin "vakauttamisvuosinakin", osoittivat varsin selvästi, että kapitalistien menestymisen ehtona on työläisten eripuraisuus. Työväenluokka ei ole koskaan saanut mitään ilmaiseksi. Sen on aina täytynyt osoittaa olevansa muita vahvempi, turvatakseen poliittista ja taloudellista oikeuttaan. Siksi työväestön yhtenäisyyden lujittaminen ja hajottajien paljastaminen on välttämätön edellytys työkanan tulevaisuuden turvaamiseksi.

X Yleislakko

Pisteostot. Vakauttamiskaudella ei suoritettu minkäänlaisia yleisiä palkankorotuksia. Elinkustannusindeksi pidettiin lähinnä pisteostoilla noin pisteen päässä tasosta, jolla olisi pitänyt suorittaa yleinen indeksikorotus. Syksyllä 1955 sopivat STK ja SAK:n johto palkkojen irrottamisesta indeksidonnaisuudesta. Tuolloin eduskunnassa kokoomuksen johtama pieni vähemmistö eväsi hallitukselta taloudellisen elämän valtuuslain ja hallituksella ei ollut minkäänlaisia hintasäännöstelyvaltuuksia vuoden 1956 alussa. Kahdessa kuukaudessa elinkustannusindeksi nousi 6 %.

Joukkojen paine oli jatkuvasti voimistunut jo vakauttamisvuosien aikana SAK:n johdon harjottamaa politiikkaa vastaan. Tämä oli aiheuttanut repeilyä sosialidemokraattisen ay-johdon keskuudessa: Kaikki eivät enää halunneet toimia SDP:n oikeiston työrukkasina. Vuoden -56 alun talouspoliittinen kehitys kärjisti tilannetta entisestään.

SAK:n johdon oli nyt kuunneltava joukkojen ääntä. SAK ryhtyikin vaatimaan hintojen palauttamista ennalleen tai yleistä 12 markan tuntipalkan korottamista. Kun neuvottelut eivät johtaneet tuloksiin, antoi SAK yleislakkovaroituksen, jonka mukaan lakon tuli alkaa maaliskuun 1. päivänä.

Kekkonen oli valittu presidentiksi ja hänen piti astua tuohon tehtävään samaisena maaliskuun 1. päivänä. Kärjistyneen tilanteen vuoksi kiirehdyttiin hallitusneuvotteluja ja sovittiin, että Fagerholm muodostaisi hallituksen. Viimeistään tässä vaiheessa oli sos.dem. oikeistojohtajien lähitaivoitteet tyydytetty ja SAK:n oli määrä peruuttaa yleislakkokouhkauksensa. Mutta joukkojen paine oli kasvanut niin voimakkaaksi, että näin ei tapahtunut: Lakko alkoi, kuten oli sovittu maaliskuun 1. 1956.

Yleislakko osoitti, miten selkeä tunnus palkkojen korottamisen puolesta voi koota työläiset lujaan, yhtenäiseen

rintamaan porvaristoa vastaan. Lakkoon osallistui lähes 500 000 työläistä. Yksimielisen ja päättävän taistelun olosuhteissa eivät sos. dem. ay-johtajat uskaltaneet ryhtyä suoranaisesti sabotoimaan lakkoo. SAK:n sos. dem. johto pyrki kuitenkin pitämään joukot rauhallisina ja itsenäisesti neuvottelemaan työnantajien ja hallituksen kanssa. Täten pyrittiin estämään työväenluokan tehokkaimman aseensa, joukkovoiman, käyttö vaatimusten läpiajamiseksi.

Samoin SAK:n oikeistojohto mitä todennäköisimmin pelkäsi työväen yhteisrintaman tiivistymistä ja siten kommunistien joukkokannatuksen lisääntymistä. Kuitenkin kommunistit lähtivät järjestämään eri puolille maata joukkokoukuksia ja mielenosoituksia porvaristoa vastaan työväenluokan voiman ja yhteisen taistelutahdon lujittamiseksi ja osoittamiseksi. Näihin järjestelyihin oli SAK:n johdonkin osallistuttava välttyäkseen eristymästä joukoista.

Maaliskuun 16. päivänä lukuisissa suurissa asutus- ja teollisuuskeskuksissa lyötiin aikaisempien vappujuhlien ja muiden tilaisuuksien osanottajaennätyksiä. Helsingissä marsi 39 000 työläistä kaupungin halki Senaatintorille, minne kokoontui kaikkiaan 50 000 henkeä. Mielenosoittajien määrät (Tampereella 25 000, Turussa 16 000, Porissa 15 000, Jyväskylässä 10 000, Lahdessa 10 000, Oulussa 9 000, Hämeenlinnassa 7 000 jne.) antoivat varsin selvän kuvan: Joukot olivat todella liikkeellä.

Porvariston pelkoa osoitti mm. se seikka, että maan hallituksen, porvariston luokkaherruuden välikappaleen, sos. dem. ministeri Leskinen vaati lakon kukistamista sotaväen voimin. Armeija olikin yleislakon päivinä täydellisessä hälytystilassa.

Kun työläisten yhteisrintama lakon jatkuessa vain lujittui, oli STK:n ja maan hallituksen ryhdyttävä neuvotteluihin SAK:n vaatimuksen pohjalta. Lakko päättyi työläisten voittoon ja työt alkoivat maaliskuun 20. päivänä.

Sosialidemokraattisen oikeiston, erityisesti sen ministerien, toimenpiteet ja kannanotot yleislakon aikana kärjistyivät tilannetta niin, että SDP menetti otteensa ammattiyhdistysliikkeessä. Se menetti tärkeimmän poliittisen työkalunsa. Sillä ei ollut enää käytettävissään voimaa, jolla se olisi tapellut tai ostanut itselleen hallituspaikat. Johtoasema SAK:ssa tuli toisen sosialidemokraattisen ryhmän käsiin, joka sittemmin muodosti uuden puolueen, TPSL:n.

XI Ammattiyhdistysliikkeen hajaannus

1. YLEISLAKON JÄLKIMAININKEJA

Vuoden -56 yleislakko kuului ja kuuluu edelleenkin maamme työväenluokan suuriin yksimielisiin voimannäytteisiin. Sen leimaaminen harhaiskuksi ei saavuta vastakaikua ammattiyhdistysliikkeen jäsenistön keskuudessa. Työläisten taistelu päättyi voittoon: Sen perustavoite, 12 silloisen markan suuruinen tuntipalkkojen korotus saavutettiin. Tämän suurtaistelun merkitystä ei voida arvioida vain lakkolaisten lukumäärän ja palkankorotusten pohjalta. Yleislakko osoitti myös selvästi sadoilletuhansille työläisille, miten voidaan päästä tuloksiin kokoamalla voimat yhteisesti hyväksytyin, selvän ja täsmällisen tavoitteen saavuttamiseksi.

SDP hajoaa. Oikeistososialidemokraattiset ammattiyhdistys- ja puoluejohtajat ovat vuodesta toiseen todistelleet yhteistoiminnan olevan mahdotonta jo senkin vuoksi, että työläiset kuuluvat eri poliittisiin puolueisiin. Yleislakko osoitti nämä väitteet perättömiksi. Se osoitti myös oikeistososialidemokraattien todelliset kasvot. SAK:n johdossa olevat sosialidemokraatit eivät uskaltaneet vastustaa jäsenistön vaatimuksia ja lähtivät lakkolaisten puolelle. Samanaikaisesti porvaristo osti sosialidemokraattisen puolueen johdon kannatuksen asettamalla Fagerholmin hallitusneuvottelujen johtoon. Nämä SDP:n ay- ja puoluejohdon väliset erimielisyydet johtivat puolueen julkiseen repeämiseen. Ammattiyhdistysliikkeen johdossa oli ns. skogilainen-ryhmä. Keskeisempiä henkilöitä siinä olivat Antikainen, Teuvo Rantanen, Simonen, Skog, Jiljeström, Leivo-Larsson, Salmela-Järvinen ja Martin. SDP:n johtoon eli leskisläisiin kuuluivat mm. Tanner, Lindblom, Leskinen, Fagerholm, Pitsinki, Siltanen ja Siren.

Talospoliittisten erimielisyyksien lisäksi ryhmien välillä syntyi ristiriitoja mm. suhteessa Neuvostoliittoon: Leskis-

läiset lähtivät avoimesti Neuvostoliiton vastaiselle linjalle. Poliittisessa toiminnassaan he pyrkivät liittoutumaan kokoomuksen kanssa. Skogilaiset hakivat yhteistyökumppaneikseen maalaisliittolaisia.

Eräissä muissa periaatteellisissa kysymyksissä, esim. suhtautumisessa vakauttamiseen skogilaisten linja oli jonkin verran enemmän vasemmalla kuin leksisläisten. Asemien lujiittaminen joukkojärjestöissä, erityisesti ay-liikkeessä, pakotti heidät esiintymään vasemmistolaisempina kuin SDP:n johdon. Tosin TPSL:n ammattiyhdistysjohto noudatti ratkaisevasti SDP:n näkemyksiä myötäilevämpää politiikkaa kuin itse TPSL:n puoluejohto.

Niin skogilaiset kuin leksisläiset olivat ryhminä vähemmistönä työläisten keskuudessa. Kummallakaan ei ollut oikeutta vaatia ammattiyhdistysliikettä alistumaan poliittiseksi työväliseksi.

Ammatillisten järjestöjen jäsenten ylivoimaisen enemmistön asennoituminen oikeisto-oppositiota vastaan ei tapahtunut siksi, että he olisivat hyväksyneet skogilaisen linjan. Skogilais-ryhmään kuuluvien ammattiyhdistysjohtajien monet aikaisemmat otteet, lähinnä palkkataistelujen torjuminen ja ay-liikkeen yhtenäisyyden vastaiset esiintymiset, olivat jäsenistön tuoreessa muistissa. Siitä huolimatta aina kun mainitut johtajat olivat valmiit asettumaan johtoon taisteltaessa työläisten eduista, jäsenistön suuri enemmistö oli heidän takanaan.

2. TULOKSIA MITATOIDAAN

Välittömästi yleislakon jälkeen sosialidemokraattisen hallituksen johdolla alettiin syödä työläisten vasta saamia palkankorotuksia. Todellinen hintavyöry lähti liikkeelle. Maan hallitus ilmoitti, että kansalaisilta kerätään erilaisten hintojen ja maksujen korotuksina vuoden -56 aikana 15—16 miljardia silloista markkaa. Samalla annettiin ymmärtää,

etteivät hintojen korotukset suinkaan päättyisi tähän. Samanaikaisesti hallitus myönsi teollisuudelle huomattavia verohuojennuksia.

Vuoden -56 aikana elinkustannukset kohosivat noin 11 %. Palkkataso kohosi n. 7 %, joten työläisten reaaliensiot laskevat. Talouselämässä alkoi samanaikaisesti lamakausi, vaikkakin teollisuuden kokonaistuotos muodostui 2,4 % paremmaksi kuin edellisenä vuotena. Noususta hyötyi ainoastaan suurpääoma.

Indeksisidonnaisuus purettiin. Yleislakon lopettamissopimuksella palkkoja ei uudelleen sidottu elinkustannusindeksiin, vaan saatettiin voimaan ns. purkuehto, jonka mukaan jos elinkustannusindeksi nousee tiettyyn rajaan saakka aloitetaan neuvottelut SAK:n ja STK:n välillä uusista palkan korotuksista. Elinkustannusindeksin noustua sovittuun rajaan saakka vaati SAK neuvotteluja, joihin STK suostuikin. Neuvottelut eivät kuitenkaan johtaneet mihinkään tulokseen, sillä työnantajapuolen mukaan purkuehto edellytti ainoastaan neuvotteluja palkankorotuksesta ei suinkaan siihen suostumista. Tähän tulkintaan tyytyi sitten SDP:n painostuksesta myös SAK:n reformistinen johto.

Yleislakon jälkeen vuoteen -58 mennessä oli Tilastollisen Päätoimiston laskema teollisuustyöväestön palkkaindeksi noussut 127 pisteestä 132 pisteeseen eli noin 4 %. Saman ajan kuluessa oli elinkustannusindeksi noussut 107 pisteestä 132 pisteeseen eli runsaat 23 %. Palkat olivat sen mukaan jääneet jälkeen noin 19 %.

Nousukausi tuotannossa oli kääntynyt alamäkeen. Suomen Pankki oli devalvoinut markan v. -57 ja pyrki pitämään sen tähden rahamarkkinat mahdollisimman kireinä. Vuoden -58 rekisteröityjen työttömien lukumäärä lähenteli 100.000:a.

3. AY-LIIKKEEN HAJOTUS

Taloudellinen lama koski kipeimmin työväestöä. Tässä tilanteessa olisi ollut tarpeen sama yhtenäisyys ammatti-

yhdistysliikkeessä kuin yleislakon aikana puolustettaessa työläisten oikeuksia. Sen sijaan että sosialidemokraattinen oikeistojohto olisi pyrkinyt vahvistamaan ay-liikettä, se teki kaikkensa saadakseen sen hajalle ja tukahduttaakseen työläisten taistelutahdon.

Syyskuun 29 päivänä v. -57 perustettiin ammattiyhdistysliikkeen "ehyettämisvaltuuskunta". Sen päämääränä ei kuitenkaan ollut yhtenäinen ay-liike, vaan sen hajottaminen. Valtuuskunnan johdossa oli henkilöitä jotka olivat voimakkaimmin pyrkineet saamaan liittoja eroamaan SAK:sta. Ehyettämisvaltuuskunnan tehtäviä jatkamaan perustettiin Ammattiliittojen Yhteistyöjärjestö 31.10. 1958. Perustamisvaiheessa siihen liittyi 7 liittoa, muun muassa Merimiesunioni, Autoalantyöntekijäinliitto, Sähköalan työntekijäinliitto, Suomen Puutyöväen liitto ja Paperikoneenhoitajienliitto.

Oikeistosocialidemokraatit selittivät yhteistyöjärjestön perustamista sillä, että kaikki yritykset irrottaa SAK puoluejuonitteluista ja palauttaa se "kansanvaltaiselle" länsimaiselle ay-linjalle ovat olleet turhia. Todellisenä syynä oli kuitenkin pyrkimys saada ay-liike jälleen SDP:n oikeistojohdon kontrolliin.

Porvariston tuella. Kun hajoitusryhmä oli avoimesti julkisuudessa esittänyt, että se yrittää sosialidemokratisoida ay-liikkeen samoin kuin vv. 1929—30, oli ilo porvariston keskuudessa ylimmillään. Oikeistolehdistössä oli päivittäin hajoittajien tekoja mainostavia ja ammattiyhdistysliikettä repiviä artikkeleita.

Uusi Suomi kirjoitti 29.1. -58:

"jos nyt syntynyt poliittinen skisma johtaa käsitteiden selkiintymiseen niin poliittisen kuin ammatillisen työväenliikkeen piirissä ja sellaisten periaatteiden omaksumiseen, jotka hallitsevat länsimaisten ammattiyhdistysliikettä ei siinä pitäisi yleisen edun kannalta olla mitään valittamista. Työrauhan satunnainen häiriintyminen ei silloin nähdäksemme paina paljoa vaa'assa, jos tämän murrosvaiheen

seurauksena olisi ay-liikkeen uusiutuminen ja kypsyminen, sen suuren merkityksen oivaltaminen mikä vapailla ammattiyhdistyksillä on vain vapaan talouden ja demokratian valitessa. Taistelun lopputulosta on vielä vaikea nähdä, mutta siinä toivossa täytyy elää, että kriisi johtaisi järkiintymiseen SAK:n tähänastisessa politiikassa, joka on tullut jo liian kalliiksi tälle maalle.”

Tannerilaiset liikkeellä. Väinö Tannerin ja kumppaneiden hallitsema Suomen Sosialidemokraatti esitti samanlaisia ajatuksia kuin Uusi Suomi. Lehti päätti ammattiyhdistyksen hajaannusta julistavan pääkirjoituksensa 21.1. 58 myöntämällä edessä olevan ajan muodostuvan vaikeaksi. Samalla se kuitenkin lohdutti kannattajiaan:

”Mutta välttämättömän välivaiheen jälkeen ovat edessä taas paremmat ajat toimittaessa tiiviisti yhteisvoimin länsimaisen ammattiyhdistysliikkeen parhaiden perinteiden ja menettelytapojen mukaisesti palkansaajaväen parhaaksi.”

Ammattiyhdistysliikkeen hajoituksen lisäksi oikeistososiaalidemokraattinen johto pyrki osoittamaan turhiksi työläisten taistelut parempien työehtosopimusten puolesta. Väinö Leskinen toteaa 18.1. 57 Suomen Sosialidemokraatissa:

”... elinkustannusindeksi on tänään n. 120 pistettä. Palkat ovat edelleen sidotut pistelukuun 107. Kun palkansaajien ainakin muodollinen saatava vielä kesällä oli muutaman prosentin vaiheilla, se on nyt yli 10 %. Mutta sellainen yleinen palkankorotus johtaisi automaattisesti elintarvikkeiden hintojen korotukseen maataloustulolain perusteella. Aivan varmasti myös muut hinnat ja maksut seuraisivat automaattisesti perässä. Ja lopputuloksena olisi, että muutamana kierroksena jälkeen 'kaula' olisi vain kasvanut.”

Työläisten taistelut ovat osoittaneet väitteet vääriksi. Mm. rakennustyöläisten viisi viikkoa kestänyt lakkotaistelu v. 59 palkkojen korottamiseksi ja työajan lyhentämiseksi on oivallinen esimerkki siitä, kuinka työnantajat yksimielisen, päättävän taistelun avulla voidaan pakottaa tuntuviin myönnytyksiin. Ennen lakon alkua sos.dem. johto uskotteli, ettei

talouspulan ja joukkotyöttömyyden olosuhteissa voida ryhtyä lakkotaisteluun eikä sen avulla korotata palkkoja tai parantaa muita työehtoja. Lakon voitto muodosti karvaan palan niin ennustajille kuin työnantajillekin.

SAK:sta oli 50-luvun loppuun mennessä eronnut useita liittoja. Hajanaisen ammattiyhdistysliikkeen voimattomuus tuntui koko maan politiikassa. Eheytyseuvotteluissa ei kuitenkaan päästy myönteiseen ratkaisuun. Hajoittajien vaatimuksiin kuului mm. puoluepolitiikan täydellinen lopettaminen ammattiyhdistysliikkeessä: "Ammatilliset järjestöt ovat vain taloudellisia järjestöjä."

Sosialidemokraattisen puolueen sisäiset ristiriidat kärjistyivät oppositiossa olevien skogilaisten erottamiseen 4.4. 59. Pian tämän jälkeen nämä perustivat oman puolueen TPSL:n.

Ammattiyhdistysliikkeen johtoportaan oli vain muutamia kommunisteja, jotka eivät yksin kyenneet estämään junttausta ja järjestörikkomuksia, joilla ammattiyhdistysliike hajoitettiin. Jäsenistön ääntä ei tässä tilanteessa kuunneltu.

Alkoi näyttää ilmeiseltä, ettei ammattiyhdistysliikettä saataisi yhtenäiseksi vaan edessä olisi lopullinen hajoaminen kahteen erilliseen keskusliittoon. Hajoitustyöhön liittyi voimakas pyrkimys ammattiliittojen saamiseksi erilleen SAK:sta. SAK:n oppositioon kuuluva Esko Pitkäaho lähetti kirjeitä "luotettaville" liitoille, joissa kehoitettiin eroamaan SAK:sta.

SAJ. Suomen Ammattijärjestö SAJ perustettiin 5.11. 1960. Perustettaessa siihen liittyi 11 liittoa, joissa oli yhteensä n. 40.000 jäsentä: Suomen puunjalostusteollisuuden työntekijäin Liitto, Kutomo- ja Neuletyöväenliitto, Suomen Merimies-Unioni, Suomen Auto- ja Kuljetusalantöyöntekijäin Liitto, Rautatieläisten Ammattiliitto, Nahka- ja Kumialojen Ammattiliitto, Korjaamotyöväen ammattiliitto, Suomen Paperikoneenhoitajien Liitto, Teräs- ja Konepajatyöväenliitto, Suomen Jalometallityöntekijäin Liitto, Sos.dem. sanomalehtimiesliitto.

Nämä puoluepolitiikkaa ay-liikkeestä pois vaativat julistivat nyt SAJ:n tärkeimmäksi tehtäväksi taistelun kotimaista ja kansainvälistä kommunismia vastaan.

Porvariston pyrkimys on estää laajojen työläisjoukkojen ja niiden ammatillisten järjestöjen aktiivinen osallistuminen poliittiseen toimintaan. Pyrkimyksiensä toteuttamisessa monopoliporvaristo käyttää hyväkseen oikeistoreformistisia johtajia. Sosialidemokraattisen puolueen ja reformististen ammattiyhdistysliittojen harjoittama kumppanuus porvariston kanssa ilmenee luopumisena taistelumenetelmistä ja pyrkimyksenä ratkaista sovussa syntyneet selkkaukset.

Kuuluessaan hallitukseen oikeistososialidemokraatit käyttävät yhteyksiään ammattiliittoihin saadakseen nämä varauksettomasti tukemaan hallituksen työväestön vastaista politiikkaa.

Kun tämä kolmiykyisyys murtuu, kuten Suomessa tapahtui 50-luvun puolessavälissä sosialidemokraattien sisäisissä ristiriidoissa, porvaristo menettää ainakin hetkellisesti mielenkiintonsa oikeistoreformisteihin. Vuosien -56—66 välisenä aikana, jolloin sosialidemokraattinen puolue oli hajanainen ja voimaton, porvaristo ei tarvinnut sosialidemokraatteja hallituksessa v. -58 lyhyttä vaihetta lukuunottamatta.

4. HAJAANNUKSEN AIKA

CIA. Sosialidemokraattinen puolue antoi kaiken tukensa SAJ:lle ja kehotti kaikkia sosialidemokraatteja ja sosialidemokraattien johtamia ammattiliittoja ja -osastoja eroamaan SAK:sta ja liittymään SAJ:hin.

SAJ perustettiin nimenomaan taistelemaan kommunisteja ja heidän vaikutusvaltaansa vastaan. Myöhemmin, vuonna 1967 paljastuikin, että mm CIA (= Yhdysvaltain Keskustiedusteluvirasto) oli koko ajan rahoittanut sitä.

Sosialidemokraattiset työläiset eivät hyväksyneet hajotamista, eivätkä luottaneet hajotusjärjestöön. Nyt ei SDP:n

johdolla myöskään ollut käytössään lapuanliikettä eikä poliisi- ja oikeuslaitosta, kuten vuonna 1930, kun se edellisen kerran hajotti ammattiyhdistysliikkeen.

SAJ:n johdon ilmoituksen mukaan SAJ:n jäsenmäärä saatiin nousemaan lähelle 100.000:a, mutta se kääntyi pian laskusuuntaan. SAK:n jäsenmääräkin väheni jonkin verran. Eronneet jäsenet eivät kuitenkaan kaikki liittyneet SAJ:hin sen avoimen antikommunismien vuoksi.

Ay-liike oli jakautunut kolmeen ryhmään, SAK:hon, SAJ:hin ja ns. riippumattomiin. Vuoden 1964 lopulla oli SAK:ssa 25 liittoa ja 235.000 jäsentä. Sen perusvoiman muodostivat teollisuuden, rakennusalan ja liikenteen työläiset. SAJ:ssa oli liittoja 17 ja niiden yhteinen jäsenmäärä SAJ:n oman ilmoituksen mukaan 100.000, todellisuudessa se ilmeisesti oli noin 60—65.000. SAJ ei saanut liittojensa avulla otetta teollisuuden eikä rakennusalan työläisiin.

Virkamiesten yhteisjärjestön (VY) avulla SDP säilytti poliittisen vaikutuksensa viran- ja toimenhaltijoihin. Riippumattomia liittoja oli 10, ja niiden yhteinen jäsenmäärä 70.000. Näistä tärkeimmät olivat Kunnallisten Työntekijäin ja Viranhaltijain Liitto (KTV) ja Liiketyöntekijäin Liitto.

Tällä kaudella ammattiyhdistysliikkeen yhteenlaskettu jäsenluku oli suurempi kuin SAK:n jäsenmäärä sotavuosien jälkeisellä yhtenäisyyden kaudella. Koko ammattiyhdistysliike oli siis jäsenmäärältään vahvistunut, mutta jakautuminen kolmeen ryhmään esti järjestövoiman tehokkaan hyväksikäytön. Työväen poliittinen jakautuminen ei seurannut järjestörajoja, kaikissa ryhmissä oli kommunistisia ja sosialidemokraattisia työläisiä.

SAK. Kommunistit taistelivat SAK:n eheyden puolesta. Työntekijöiden toimintayhtenäisyyden vuoksi he pysyivät kuitenkin SAK:sta eroavissa liitoissa, jos ne eivät liittyneet SAJ:hin. Jos liitto sen sijaan liittyi SAJ:hin, kommunistit kannattivat liitosta eroamista ja rinnakkaisliiton perustamista.

SAK:ssa oli 7 kommunistien johtamaa liittoa, ja niiden yhteinen jäsenmäärä oli 87.000. Arvion mukaan SAK:n jäsenistöstä oli tuolloin enemmistö kommunistien kannalla. Johdon enemmistön muodostivat kuitenkin yleislakon jälkeen TPSL:än ryhmittyneet sosialidemokraatit. SAK:n epädemokraattiset säännöt mahdollistivat sen, että jäsenistön kanta ja voimasuhteet eivät tulleet esiin johdon kokoonpanossa, ja TPSL:oa kannattava ay-johto hallitsi SAK:ta piittaamatta jäsenistön toivomuksista, samoin kuin aiemmin SDP.

Hyöty kapitalisteille. Hajaannuksesta hyötyivät työnantajat, jotka saivat entistä suuremman vallan työehto- ja palkkakysymyksiä käsiteltäessä. 1960-luvun alkupuolella vakiintui se käytäntö, että kummankin keskusjärjestön eri alojen liitot sopivat työnantajajärjestön kanssa samanlaiset työehtosopimukset. Yleensä SAK tai sen jäsenliitto kävi sopimusneuvottelut ensiksi ja allekirjoitti sopimuksen. Sen jälkeen SAJ:n vastaava liitto allekirjoitti samanlaisen sopimuksen.

Tätä tilannetta SDP pystyi käyttämään poliittisesti hyväkseen. Kun SAK:n jäsenjärjestö allekirjoitti sopimuksen, joka ei työväestöä tyydyttänyt, moitti SAJ sitä voimakkaasti, mutta allekirjoitti sitten itse samansisältöisen sopimuksen, "kun ei enää muutakaan voinut". Täten SDP sai vyörytettyä vastuun huonosta työehtosopimuspolitiikasta SAK:n ja TPSL:n johdolle.

Vuonna -60 solmittiin kaksivuotinen ns. runkosopimus, jolla asiallisesti ottaen turvattiin nousukauden voitot leikkaamattomina työnantajakapitalisteille. Työläisten reaali-ansioden kehitys polki sopimuskautena paikallaan ja esim. miesten ja naisten palkkaerot kasvoivat tuntuvasti runkosopimuksen ansiosta.

Toisaalta taas oli tilanteessa myönteistä se, ettei maassa ollut sellaista keskitettyä ay-liikettä, joka olisi pystynyt allekirjoittamaan linnarauhasopimuksen, vaikka porvarit sitä varsinkin 1960-luvun puolivälissä usein esittivät.

R—H-sopimus. Erityistä tyytymättömyyttä SAK:on aiheutti 1966 syntynyt ns. Rantanen—Hetemäki-sopimus, jonka pohjalta jäsenjärjestöt joutuivat solmimaan kolmi-vuotiset työ- ja palkkaehtosopimukset. Sopimuksen ehdot olivat työläisille huomattavasti huonommat kuin alkuperäiset vaatimukset. Työväestö oli mm. ollut yksimielinen siitä, että sopimukset tulisi sopia ainoastaan vuodeksi kerrallaan. Myöskin palkankorotukset jäivät selvästi vaatimusten alapuolelle.

Paasion silloisen hallituksen valtionvarainministeri Mauno Koivisto ja hänen mukanaan ko. hallitus katsoi R—H-sopimuksen palkankorotukset liian suuriksi ja harjoitti sen vuoksi kulutuskysyntää rajoittavaa politiikkaa. Mm. vuoden 1967 alusta korotettiin liikevaihtoveroa yhdellä prosenttiyksiköllä, junissa työläislippujen hintaa ja muiden valtion palvelusten hintoja. Vieläpä devalvaatiostakin Koivisto syytti R—H-sopimusta ja ammattiyhdistysliikettä, joka oli kiilannut ko. sopimuksessa palkat niin korkeiksi, että devalvaatio oli välttämätön. (Tämän hän esitti SAK:n hallituksen kokouksessa 14.10. 1967!). On nähtävä, että myös SKDL:n hallitus- ja eduskuntaryhmät hyväksyivät vasemiston yhteistoiminnan "hurmiossa" Koiviston budjetti-politiikan.

XII Ammattiyhdistysliikkeen yhdistäminen

1. EHEYTYKSEN VALMISTELUT

1960-luvun puolivälissä työpaikoilta alkoi nousta yhä voimakkaampia vaatimuksia ay-liikkeen eheyttämisestä. Kommunistit olivat taistelleet koko ajan johdonmukaisesti yhtenäisyyden saavuttamisen puolesta. Muun muassa jo vuonna 1963 SKP oli lähettänyt SDP:n puoluetoimikunnalle avoimen kirjeen, jossa esitettiin yhteistoimintaa ay-liikkeessä.

SKP:n 13. edustajakokouksessa huhtikuussa 1963 ay-liikkeen ongelmat olivat perusteellisessa käsittelyssä. Tämän edustajakokouksen jälkeen kommunistit sekä SAK:n johtolimissä että liittojen hallinnoissa ja ammattiosastoissa tekivät konkreettisia ehdotuksia sos.dem. ay-johtajille ja työläisille ay-liikkeen hajanaisuuden poistamiseksi. Vastaavana aikana myös SDP:n johto teki useita aloitteita sosialidemokraattisen työväenliikkeen yhdistämisestä ja sen kautta ay-liikkeen hajanaisuuden poistamiseksi.

Näitä SDP:n johdon aloitteita vauhditti voimakas pyrkimys myös Honka-seikkailun aiheuttamien vaurioiden korjaamiseksi ja puolueen kohottamiseksi vaikutusvaltaiseksi tekijäksi maamme yhteiskuntaelämässä. Tämän uudelleen nousun eräänä tärkeimpänä vipusimena pidettiin sos.dem.-johdoista ay-liikettä. Tässä pyrkimyksessä SDP sai varsin voimakasta tukea työnantajajärjestöiltä, kuten monet esimerkit aina työpaikkaporrista myöten todistivat.

Hallituskokeilu. SAK:n tpsl-johtajat eivät lämmenneet näille ehdotuksille. He olivat sellaisten ajatusten "lumoisia", että ay-liikkeellä on mahdollisuuksia kehittyä maamme työväenliikkeen "kolmanneksi voimaksi", joka on kaikista työväenpuolueista täysin riippumaton ja joka voi vahvistaa asemiaan mm. osallistumalla maan hallitukseen. Tätä hallituskokeilua oli harrastettu vv. 1962—1963, mutta se ei

toiveista huolimatta johtanut "kolmannen voiman" vahvistumiseen. Päinvastoin ay-liikkeen ongelmat kärjistyivät, kun hallitukseen osallistuminen satoi SAK:n monopoleja suosivaan politiikkaan ja työväelle vahingollisiin ratkaisuihin.

Liedon kokous. SDP:n johto ei ollut kuitenkaan vielä valmis luopumaan SAJ:stä. Liedossa 10. 2. 1965 pidettiin SDP:n puheenjohtaja Rafael Paasion johdolla neuvottelu, johon osallistuivat sosialidemokraattiset johtomiehet KTV:stä, VY:stä ja SAJ:sta. Paasio esitti, että tähän yhteistyöhön vedettäisiin myös Liiketyöntekijäin Liitto, jonka jälkeen olisi mahdollisuuksia saada myös SAK:n piirissä liikehdintää sosialidemokraattisten ammattiyhdistysvoimien kokoamiseksi yhteen. Paasio epäonnistui tässä viimeisessä yrityksessään koota voimia SAJ:n ympärille, ja SDP:n johto alkoi tämän jälkeen kiinnittää huomionsa SAK:hon.

SKP:n aloite. Edistääkseen työväenluokan etuja vastaavan ratkaisun syntymistä ay-liikkeen voimien kokoamiseksi SKP:n KK:n poliittinen toimikunta teki 29.7. -65 aloitteen molemmille sosialidemokraattisille puolueille tarkoituksella yhdistää työväen voimat parempien palkka- ja työehtosopimusratkaisujen aikaansaamiseksi.

TPSL vastasi myönteisesti tähän kirjeeseen ja asetti neuvottelukunnan ja esitti neuvottelujen kohteeksi monia työväelle tärkeitä asioita. SDP vastasi myös kirjeeseen, mitä ei moniin vuosiin ollut tapahtunut, mutta työväen palkkoja ja työehtoja sekä ay-liikkeen yhtenäisyyttä keskeisissä kysymyksissä kirje oli torjuva.

Tähän torjuvaan asenteeseen vaikutti ilmeisesti myös se, että SDP:n johdon toimeksiannosta, mutta myös eräiden suomalaisen elämänmuodon säilyttämistä vaalivien työnantaja- ym. yhteiskunnallisten järjestöjen inspiroimana ja tukemana SDP:n jäsen, Helsingin yliopiston ensimmäinen vararehtori, prof. Heikki Waris oli alkanut tunnustelukieroksensa ammatillisten järjestöjen johtavien toimihenkilöiden piirissä.

Wariksen neuvottelukunta antoi vetoomuksen ay-liikkeen eheyttämiseksi. Vetoomuksessa esitettiin yhden yhteisen, puoluesidonnaisuudesta vapaan ja puoluepolitiikkaan sekaantumattoman keskuselimen perustamista. Tämän keskuselimen tulisi rakenteeltaan, toimintaperiaatteiltaan sekä tavoitteiltaan pohjautua kansanvaltaisuuden periaatteelle.

Näitä SDP:n ay-liikkeen järjestöllistä yhdistämistä koskevien toimenpiteiden luonnetta ja tarkoitusta kuvaa se, että Waris käynnisti keskustelut vain sosialidemokraattisten ay-johantajien keskeisenä korostaen, että maamme ay-liikkeen kriisi on sosialidemokraattien asia.

SKP:n kanta. SKP osoitti, että näissä neuvotteluissa pyritään löytämään yhteinen pohja sosialidemokraateille ay-liikkeessä eikä työvälle ja että tässä 18 sosialidemokraattisen ay-johtohenkilön julkilausumassa kaavailtu pohja yhtenäiselle ay-liikkeelle ajaa työväen yhteiset edut vaaravyöhykkeeseen.

SKP ilmaisi kantanaan, että eheytyminen ay-liikkeessä ei toteudu henkilövaihdosten tai ay-liikkeen muodollisen yhdistämisen avulla vaan rakentamalla koko ammattiyhdistysliike demokraattiselle pohjalle. Työläisten on saatava lausua lopullinen mielipiteensä etujaan koskevissa ratkaisuisissa, joita ei enää saa tehdä loukkaamalla tätä heille kuuluvaa perusoikeutta.

SKP:n kannanotoissa tähdennettiin, että ay-liikkeen eheyttämisessä ei saa olla kysymys minkään ammatillisen järjestön murskaamisesta tai syrjimisestä ja että kestävä ja yhtenäinen ay-liike voi muodostua vain edellytyksellä, että sillä on työväen etuja vastaava toimintaohjelma sekä säännöt, jotka demokratisoivat ay-liikkeen. Samalla edellytettiin, että yhtenäinen ay-liike normalisoi suhteensa kansainväliseen ay-liikkeeseen laajentamalla ja vahvistamalla kanssakäymistään kaikkien sosialististen maiden ammatillisten järjestöjen kanssa.

SKP piti välttämättömänä, että ay-liikkeen järjestöllistä yhdistämistä ja koko ay-liikkeen uudistamista koskevat

asiat ja asiakirjat viedään ay-liikkeessä mahdollisimman laajaan periaatteelliseen käsittelyyn, ammattiosasto- ja työpaikkaportaaseen asti.

SKP:n tuolloisilla kannanotoilla ja menettelytavoilla oli ammatillisesti järjestäytyneen työväen aktiivisimman osan kannatus. Erityistä tunnustusta se sai osakseen siitä syystä, että SKP toteutti johdonmukaisesti työväenluokan yhtenäisyysperiaatteita. Se oli sitä mieltä, että ammattiliitot ja osastot on pyrittävä pitämään yhtenäisinä siitakin huolimatta, vaikka ne eroavat joko keskusjärjestöstä tai liitostaan. Rinnakkaisjärjestöjen muodostuminen olisi jyrkentänyt työläisten poliittista jakautumista ay-kentässä ja pirstonut työläisten voimat aikakautena jolloin työnantajat yrittivät saada mahdollisimman suuren hyödyn ay-liikkeen hajanaisuudesta.

Kun kuitenkin kommunistienkin johtamat liitot katsoivat voivansa hyväksyä Wariksen toimikunnan vetoomuksen, otettiin neuvottelukuntaan mukaan kaksi SKP:n jäsentä, Aarne Saarinen ja Arvo Hautala. Näin vetoamus loi pohjan yhdistymisneuvotteluille.

2. NEUVOTTELUT KÄYNTIIN

Neuvottelujen, joita käytiin edelleen prof. Wariksen johdolla mutta myös erillisten työryhmien piirissä, luonne alkoi muuttua erityisesti sen vuoksi, että työläisten, toimihenkilöiden ja virkamiesten palkkausta ja työ- ja virkaehtoja koskevien asiain kehittämisessä SAK:n tpsl-johdon toimenpiteillä murrettiin ns. sopujärjestöjen yhteistyöperusteet.

Sopujärjestö-asetelma muodostui kun SAK:n työvaliokunta 27.9. 1965 esitti yhteistyötä palkka- ja työehtosopimusasioissa SAJ:lle, riippumattomille ammattiliitoille ja Toimi-

henkilö- ja virkamiesjärjestöjen keskusliitolle. Kutsua noudatti SAK:n, TVK:n ja riippumattomien ammattiliittojen piiristä KTV:n, Liiketyöntekijäin Liiton ja VY:n (nykyisin VTY) edustajat, jotka kokoontuivat ensimmäiseen kokoukseensa lokakuun 6 päivänä 1965. SAJ torjui SAK:n työvaliokunnan aloitteen eikä osallistunut po. neuvotteluun. Sopujärjestöt pääsivät yhteisymmärrykseen tavoitteista, jotka perustuivat SAK:n ja muiden sopujärjestöjen suositukseen, kuten SAK:n 1965 vuosikirjassa lausutaan ja ne merkitsivät palkkojen peruskorjausten lisäksi mm. työn tuottavuuden nousuun perustuvia palkankorotuksia. Sopujärjestöjen yhteistoiminta merkitsi sen jatkamista työtaistelunkin olosuhteissa. Tästä lausutaan po. vuosikirjassa mm.: "Koska neuvottelujen mahdollinen katkeaminen aiheuttaa uuden tilanteen, kokous (SAK:n jäsen-liittojen puheenjohtajien ja sihteerien kokous 28.12. 1965) kehoittaa SAK:n työvaliokuntaa kiinnittämään huomiota tehostettuihin toimenpiteisiin, joihin liittyy jäsenliittojen ja 'sopujärjestöjen' yhteistoiminta." Sopujärjestöasetelma oli ainutlaatuinen järjestöjen yhteenliittymä maamme ay-liikkeen historiassa. Sen merkitys palkka-, työ- ja virkaehtoratkaisuissa jäi kuitenkin kokematta kun SAK:n piirissä, "sopujärjestöjen" kanssa neuvottelematta, avattiin tie ns. R—H-tunnusta kantaneelle 3-vuotiselle sopimusratkaisulle v. 1966 helmikuun 5 päivänä SAK:n työvaliokunnan enemmistöpäätöksellä. Tätä ennen oli kuitenkin Metallityöväen liiton liittotoimikunta hyväksynyt 18.1. -66 samansuuntaisen sopimuksen, mutta liiton valtuusto hylkäsi sen.

Wariksen neuvottelukunnan julkilausuma. Ay-liikkeen eheyttämisen sisältö ratkaistiin pääosiltaan SKP:n 14. edustajakokouksessa toimeenpannuilla puolueen johtelinten muutoksilla. Nämä muutokset ja niitä seurannut varauksettomampi myötäily prof. Wariksen neuvotteluissa sekä valtiolliset vaalit ja niihin liittyneet yhteistyöodotukset myös maan hallituksessa SDP:n kanssa vauhdittivat ja sävyttivät ay-liikkeen eheytyksineuvotteluja. Wariksen komitean julkilausua-

ma valmistui jo helmikuun lopulla 1966, mutta se julkaistiin vasta eduskuntavaalien jälkeen maaliskuun 22. -66.

Wariksen toimikunnan julkilausuma oli perusasiakirjana myöhemmille toimille ay-liikkeen järjestöllisessä yhdistämisessä. Asiakirjan julkistamisen ajankohtana maamme ay-liike oli jakautunut kolmeen ryhmittymään:

	jäsenliittoa	jäseniä
SAK	24	247.983 (31/12 -65)
SAJ	17	n. 100.000 „
Riippumattomat:		
VY	16	„ 35.000
KTV		„ 38.400
Liiketyöntekijäin liitto		„ 24.000
	<hr/>	
	Yhteensä	„ 445.383

Yhdistämisneuvotteluille antoi oman sävynsä maaliskuun eduskuntavaaleissa eduskuntaan muodostunut 3 edustajan vasemmistoenemmistö ja tältä pohjalta muodostettu hallitus. Hallitukseen kuului 5 SDP:n, 5 keskustapuolueen, 3 SKDL:n ja 1 TPSL:n edustaja.

3. SAK:n 9. EDUSTAJAKOKOUS

Eheytyssuositus. Mistään keskinäiseen luottamukseen perustuvasta ja keskinäistä luottamusta rakentavasta ay-liikkeen ehyttämisestä ei tässä kuitenkaan ollut kysymys. SDP:n johto oli ehdoton, eikä suostunut mihinkään kompromisseihin. Se oli kaikissa vaiheissa valmis neuvottelemaan vain sellaisista vaihtoehdoista, joissa SDP saisi selvän enemmistön yhtyneessä ammattiyhdistysliikkeessä.

Ennen SAK:n vuonna 1966 pidettävää 9. edustajakokousta SKP:n ja SDP:n johtomiehet tekivät puolueilleen yhteisen eheytyssuosituksen. Edustajakokous hoidettiin sitten tämän nk. Saarisen—Leskisen sopimuksen pohjalta. SKP:een kuuluvien määrää lisättiin keskusliiton johtaville paikoille, tosin ei vieläkään oikeassa suhteessa. Poliittisesti tämä sopimus ja kokous merkitsi eniten SDP:n asemien vahvistumista ay-liikkeessä.

Osa TPSL:n ay-johtajista palasi näihin aikoihin takaisin SDP:een. Kokous merkitsi myös SAJ:n asemien heikentymistä.

Kommunistien johtamissa ammattiliitoissa edustajat valittiin vaaleilla. Sos.dem.-johtoisissa ammattiliitoissa valittiin edustajat joko liittotoimikunnassa tai liittovaltuustossa. SKP:hen kuuluvia edustajia oli SAK:n 9. edustajakokouksessa yhteensä 82 ja sosialidemokraatteja 102. Arvion mukaan sos.dem.-ryhmä jakautui kahteen kutakuinkin samansuuruiseen ryhmään.

Vaikka koko 50-luvun ja 60-luvun alkuvuosien kuluessa kysymys työläisten oikeudesta päättää palkka- ja työehtosopimuksiaan koskevista ratkaisuista oli muodostunut ay-liikkeen yleisen demokratisoimisen peruskysymykseksi, niin tästä huolimatta Wariksen toimikunnan valmistama uusi sääntöluonnos SAK:lle ei itse peruskysymyksen osalta luvannut muutosta. Tämän sääntöluonnoksen lähetekirjeen edellyttämää "kansanvaltaisten periaatteiden noudattamista ja poliittisista puolueista ja ryhmittymistä riippumatonta" käytännön toimintaa ei ainoassakaan sääntömuutoksessa turvattu. Sitävastoin Rakennustyöläisten liiton esityksessä nämä periaatteet oli konkreettisin ehdotuksin esillä.

SAK:n 9. edustajakokouksen alussa kokoontuneessa sos.dem. ryhmässä suoritettussa edustajakokouksen järjestäytymistä koskevassa äänestyksessä oli mitattu voimasuhteet: Puheenjohtaja Rantasen kannattajia oli 58 ja Niilo Hämmäläisen kannattajia 40. Kaksi pidättyi äänestyksestä ja 2 oli poistunut kokouksesta.

Rakennustyöläisten liiton esitystä sääntömuutoksiksi ei hyväksytty. SAK:n sääntöihin tehtiin Merimiesunionin pj:n Niilo Wällärin vaatimuksesta muutoksia palkkaliikkeitä koskevaan kohtaan. SAK:n jäsenliitto saattoi nyt ilman keskusjärjestön suostumusta toimia itsenäisesti alansa työehtosopimusratkaisuisissa ja irtautua 2 viikon kuluessa keskusliittotasolla tehdyistä sopimuksista.

Johto vaihtui. SAK:n johdon valinta oli 9. edustajakokouksen merkityksellisimpiä ratkaisuja. SAK:n puheenjohtajaksi valittiin 118 äänellä Maaseututyöväen liiton puheenjohtaja Niilo Hämäläinen, entisen puheenjohtaja V. Rantasen saadessa 63 ääntä. SAK:n toiseksi puheenjohtajaksi valittiin yksimielisesti Elintarviketyöläisten liiton puheenjohtaja Arvo Hautala vastaehdokkaan puuttuessa.

SAK:n työvaliokuntaan valittiin 19 jäsentä. Heistä oli 7 SKP:n jäsentä, sosialidemokraatteja 12 (tpsl=5 ja sdp=7). Varajäsenet valittiin samassa suhteessa. SAK:n valtuustoon valittiin 68 jäsentä, heistä SKP:n jäseniä 27.

Yhdistämislle vauhtia. SAK:n 9. edustajakokous merkitsi uuden vaiheen alkua pyrkimyksissä koko ay-liikkeen järjestölliseen yhdistämiseen. SAK:ssa tapahtuneita ratkaisuja arvioitaessa on otettava huomioon, että niihin vaikutti yhtäällä pyrkimys irtautua sosialidemokraattisen ay-johdon harjoittamasta työläisille vahingollisesta palkka- ja työehtosopimuspolitiikasta sekä jouduttua ay-liikkeen voimin palkkatyöntekijäin yhteiskunnallisen aseman kaikinpuolista parantamista, mutta toisaalta siitä olivat kiinnostuneita myös työnantajat ja suurpääoman etuja ajavat poliittiset voimat, SDP:n oikeistajohtajat niihin luettuna. Porvarilliset puolueet ja SDP:n johtajat korostivat aivan samoin kuin suurpääoman edustajatkin, että maan talouspolitiikan kehittäminen vaatii uudenlaisia yhteistyösuhteita. Esim. "tulopolitiikan" johdonmukaisen toteuttamisen perusedellytys on neuvottelullais, yhtenäinen ja yhteistyökykyinen ammattiyhdistysliike.

4. NEUVOTTELUPOHJAA LAAJENNETAAN

Tammikuun 14. -67 kokoontuivat SAK:n, KTV:n, Kuljetusalan Federation ja Liiketyöväen liiton edustajat. SAJ oli kieltäytynyt osallistumasta neuvottelukokoukseen. Ay-liikkeen yhdistämisen neuvotteluihin tulivat mukaan v. 1967 alku-puolella myös SAJ:n jäsenliitoista Kirjatyöntekijät, Merimies-unioni ja Sähköalantyöntekijäliitto. Tässä tilaisuudessa muodostettiin neuvottelukunta, jonka tehtäväksi tuli kehittää asiaa ohjelmallisten, sääntö- yms. kysymyksien pohjalla.

SAJ mukaan. Neuvottelujen kuluessa SAJ:lle tarjottiin vielä mahdollisuutta osallistua neuvotteluihin.

Lokakuun 3 päivänä kokoontui Liiketyöntekijäin liiton lomakeskuksessa Tyrvännöllä neuvottelukokous, johon myös SAJ:n edustajat osallistuivat. Tässä kokouksessa otettiin tavoitteeksi puoluesidonnaisuudesta vapaan yhtenäisen ammatillisen keskusjärjestön perustaminen.

Pian jouduttiin huomaamaan, että SAJ:n asenteet poikkesivat huomattavasti muiden neuvottelukumppaneiden asenteista. SAJ vaati mm., että kaikki rinnakkais- ja limittäisliitot tulisi ottaa sellaisenaan uuteen keskusjärjestöön. Tämähän olisi siirtänyt koko liittohajanaisuuden sellaisenaan keskusjärjestön piiriin. Eheytyksen neuvottelukunta totesikin helmikuussa 1968, että eheytystoimia on jatkettava ilman SAJ:tä.

5. TOIMENPIDEOHJELMA

Järjestölliseen yhdistämiseen vaikutti suuresti SKP:n ja S DP:n yhteiset neuvottelut 1967, joissa sovittiin eheytyssuosituksista ja toimenpideohjelmasta. Näiden puolueiden valmiiksi neuvottelemat asiakirjat tarjottiin myös TPSL:n allekirjoitettavaksi, mutta se kieltäytyi siitä.

SKP:n ja SDP:n edustajat allekirjoittivat 6.10. -67 yhteisen julkilausuman, jossa vedottiin kummankin puolueen jäseniin, että he osaltaan myötävaikuttaisivat ay-liikkeen järjestöllisen yhtenäisyyden palauttamiseksi. Samassa yhteydessä molemmat puolueet hyväksyivät eheyttämistä koskevan toimenpideohjelman, jota SDP:n edustajat eivät kuitenkaan halunneet allekirjoittaa, mutta vakuuttivat noudattavansa sitä kaikissa käytännön ratkaisuissa.

Uudelleen järjestettävän keskusliiton johtoon sovittiin SDP:lle 12 paikkaa, SKP:lle 8 ja TPSL:lle 2 paikkaa. SKP:n ammattiyhdistyspoliittisessa jaostossa tehdyn arvion mukaan olisi SKP:n pitänyt saada hallitukseen 10 ja eriväristen sosialidemokraattien 12 paikkaa, joista TPSL:n osuus olisi ollut enemmän kuin kaksi. Voimasuhteiden perusteena ei kuitenkaan pidetty voimasuhteita ammattiyhdistysliikkeessä, vaan kumma kyllä parlamentaarisia voimasuhteita. Nämä voimasuhteet, jotka myöhemmin tulivatkin voimaan yhdistyneessä SAK:ssa takasivat Sosialidemokraattiselle puolueelle täyden vallan toimia SAK:ssa muista puolueista piittaamatta.

Toimenpideohjelmaa ei hyväksytty yksimielisesti SKP:n ay-poliittisessa jaostossa, ei poliittisessa toimikunnassa eikä keskuskomiteassa. Erimielisyys koski lähinnä voimasuhteita yhdistyvän keskusjärjestön johdossa. Se, että SDP:n edustajat suostuivat neuvottelemaan ay-liikkeen eheyttämisestä vain sillä ehdolla, että heille tulee johdossa ehdoton enemmistö osoitti, ettei heitä kiinnostanut ay-liikkeen eheyttäminen, vaan sen valtaaminen.

SDP:n johdon asennetta em. toimenpideohjelmaan kuvaa se, että sitä ei jaettu edes SAK:n hallitukseen kuuluville SDP:n jäsenille eikä heidän aatetovereilleen riippumattomien liittojen johtolimissä. Tätä suosituksen salaamista taustana pitäen on oletettava, että SDP:n johto vielä tässäkin vaiheessa epäroi SAJ:n purkamista — olihan SAJ:stä muodostunut sille arvovaltakysymys, jota ei tuntunut järkyttä-

vän edes samaan aikaan julkisuuteen tulleet SAJ:n ja eräiden sen jäsenliittojen yhteistyösuhteet kaikkialla maailmassa ay-liikkeen hajoittamisessakin operoivan CIA:n kanssa.

SKP:n osalta tähän vaikutti myös osallistuminen ns. kansanrintamahallitukseen ja kuvitelmat menestyksellisesti jatkuvasta yhteistyöstä SDP:n johdon kanssa ja tämän johdon luopumisesta antikommunistisista asenteistaan. SKP:n johdon enemmistö alkoi nähdä yhteistyösuhteet SDP:n kanssa niin tärkeinä, että ay-liikkeen eheyttämisessäkin on tunnustettava SDP:n hegemonia työväenliikkeen lohkolla. Ehkä tästä johtuen SKP:n johdon enemmistö ja sen seurailijat ay-liikkeen johtoelimissä suhtautuivat kriittikömmästä SDP:n hallitus- tai ay-politiikassa tekemiin ratkaisuihin, jotka palvelivat monopolikapitalisteja ja vahingoittivat työtätekevien elinehtoja.

Tosin arvostelujakin lausuttiin, mutta esim. työväen joukkoliikettä politiikan muuttamiseksi ei siedetty. Tähän liittyi järjestelmällinen suuntaus TPSL:n vaikutuksen vähentämiseksi — monet SKP:n jäsenet esiintyivät tässä aktiivisemmin kuin SDP ja käytännön ratkaisuihin ay-liikkeen lohkolla avattiin tietä SDP:n vaikutuksen kasvulle.

6. TULOPOLITIIKAN MYÖTÄTUULI

Ay-liikkeen järjestöllinen yhdistämispuuha eteni tulopoliitiikan suunnalta puhaltavassa myötätuulessa. Touko-kesäkuun vaihteessa -68 kokoontui SAK:n ja ns. riippumattomien ammattiliittojen neuvottelukokous. Se otti tavoitteekseen yhdistämisen jo v. 1968 aikana. Kesäaikana käytyihin neuvotteluihin osallistuivat SAK:n edustajien lisäksi, Kirjatyöntekijäin, KTV:n, Liiketyöntekijäin ja Virkamiesten Yhteisjärjestön edustajat sekä syyskuusta alkaen SAJ:hin kuuluvien Merimies-Unionin ja Sähköalantyyöntekijäin liiton edustajat.

Yhdistämishjelma. Ensimmäinen luonnos liittojen yhdistämishjelmaksi valmistui lokakuun alkupäivinä -68 ja samalla nimettiin sovittelijat liittojen väliillä käytäviä neuvotteluja varten. Ohjelma lähetettiin lausunnolle kaikille ammattiliitoille, jotka olivat yhdistämisneuvotteluissa mukana.

Samana vuotena joulukuun alussa valmistui sääntöluonnos uudelle keskusjärjestölle. Sen mukaan edellytettiin, että keskusjärjestö on

- puoluesidonnaisuudesta vapaa
- kansanvaltaisten periaatteiden mukaan toimiva
- sen jäsenliitot päättävät itsenäisesti jäsenistöään koskevista asioista
- keskusliitolle riittää jäsenliiton ilmoitus suunnitellusta työtaistelusta
- keskusliitolla on oikeus tehdä jäsenliittojensa puolesta yleissopimuksia, neuvoteltuaan ennakolta näiden kanssa
- jäsenliitoilla on oikeus irtisanoutua yleissopimuksesta määrääjän kuluessa.

Yhdistämissopimus. Lopullinen ay-liikkeen järjestöllistä yhdistämistä koskeva sopimus allekirjoitettiin maaliskuun 17 päivänä 1969. Sen mukaan uusi keskusjärjestö kokoontuu kesäkuun 17—18 päivinä -69 ja sopimuksen mukaan yhdistyminen tapahtuu tarpeettomia kustannuksia välttäen vanhan SAK:n pohjalle siten, että tätä tarkoitusta varten koolle kutsuttu SAK:n ylimääräinen edustajakokous hyväksyy yhteisesti sovitut säännöt ja nimen sekä valitsee uudet hallintoelimet. Sopimuksen allekirjoitti myös 4 SAJ:n jäsenliittoa.

7. SAK:n YLIMÄÄRÄINEN EDUSTAJAKOKOUS

SAK:n ylimääräiseen edustajakokoukseen valittiin 223 edustajaa. Heistä oli 111 SKP—SKDL:n jäseniä, SDP:n 69 ja TPSL:n 43.

SAK:n ylimääräisen edustajakokouksen lähestyessä saatettiin todeta, että sen valmistelut olivat monilta osin jäljessä. Monien ammattiliittojen päättävät elimet eivät voineet tehdä ratkaisujaan, koska erillisneuvottelut liittojen välillä kohtasivat aikapulankin vuoksi vaikeuksia. Pääasiallinen syy vaikeuksiin oli kuitenkin SAJ:n ja sen eräiden jäsenliittojen kielteinen asenne sopimusratkaisuun.

Varsinainen ammattiyhdistysliikkeen yhdistyminen tapahtui kesällä 1969 SAK:n ylimääräisessä edustajakokouksessa, joka oli samalla uuden keskusjärjestön perustava kokous. Tässä kokouksessa päätettiin yksimielisesti hyväksyä liittojen yhdistämishjelma. Sen mukaan perustettiin uusi keskusjärjestö, jonka nimeksi tuli Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö (SAK). Keskusjärjestön jäsenliittojen määrä tulisi yhdistämishjelman mukaan vähenemään 45:stä 23:een. Tässä kokouksessa hyväksytty sääntöluonnos ei kuitenkaan sisältänyt SKP:n ja SDP:n yhteisen puoluesuosituksen mukaista määräystä suhteellisista vaaleista valittaessa edustajia keskusliiton edustajakokoukseen, koska SDP vastusti sitä.

SAK:n ylimääräinen edustajakokous oli siinä määrin poliittisella tasolla valmistettu, että kokous päättyi odotettua aikaisemmin, vaikka se oli suunniteltu 2-päiväiseksi. Sen päätökset tehtiin yksimielisinä, mm. hallitukseen valittiin 12 SDP:n, 8 SKP:n ja 2 TPSL:n jäsentä ja valtuusto lähes samassa suhteessa, kuten SKP—SDP suositus v. 1967 edellytti. Ylimääräisen edustajakokouksen päätökset tehtiin yksimielisesti sen vuoksi, että niistä oli ennakoon sovittu SDP:n ja SKP:n määrättyjen johtohenkilöiden kanssa, siis samojen, jotka olivat antaneet tukensa tulopolitiikallekin.

SKP:n XIV edustajakokouksen edellyttämää laajaa eheyttämisen asiaa ja asiakirjakäsittelyä ei suoritettu. Kokouksen edustajatkin tutustuivat tärkeimpiin asiakirjoihin vasta edustajakokouksen pöydille jaettuina.

8. SAJ SAK:hon

Haikon kokous. SAJ ei vielä tässä vaiheessa tullut mukaan uuteen keskusjärjestöön eivätkä myöskään muutamat sen johtamat liitot. SAJ:n tulosta SAK:n sisälle sovittiin 6. 7. 1969 SAK:n sosialidemokraattien ja SAJ:n välillä Haikon kartanossa pidetyssä kokouksessa, jossa isäntänä ja kustantajana oli STK:n toiminnanjohtaja Päiviö Hetemäki. Sopimuksen mukaan SAJ:n toimihenkilöt siirrettiin SAK:n palvelukseen. Tässä vaiheessa SAJ:n liitoista valtaosa oli jo liittynyt SAK:hon, sopimus sisälsi siis lähinnä jo hajomassa olevan SAJ:n organisaation siirtämisen SAK:n sisälle.

Tässä kokouksessa sovittiin myös muutettavaksi niitä ehtoja, millä pohjalla yhtyminen tapahtuisi, mm. puualalla sekä nahka- ja kumialalla näissä tapauksissa suuremman liiton periaatteen noudattaminen olisi johtanut siihen, että SAJ:läisen liiton olisi pitänyt liittyä kommunistien johtamaan liittoon. Nyt asiasta sovittiin kuitenkin niin, että puualalle perustetaan kokonaan uusi liitto ja nahka-alojen liittojen yhdistämisen asemasta perustetaan kokonaan uusi asustealan liitto, johon tulisivat mukaan myös tekstiili- ja vaatetusalan työläiset, joten sekin turvattaisiin sosialidemokraattien käsiin. Tätä tietä puualan järjestöt jo vietiin syksyllä 1973 SDP:n ja SAJ:läisten käsiin.

9. TAKTIKOINTIA YHDISTÄMISSOPIMUKSELLE

SAK:n hallituksen sd-enemmistön hyväksyttyä SAJ-sopimuksen lokakuun alussa -69. käynnistettiin neuvottelut liit-

totason yhdistämisohjelmasta, jonka SAK:n ylimääräinen edustajakokous oli vahvistanut. Näiden neuvottelujen tuloksena SAJ:n jäsenliitot hyväksyttiin SAK:n jäseniksi marraskuun alussa 1969, edellytyksellä, että neuvottelut liittojen yhdistämisestä käynnistetään välittömästi ja että neuvotteluissa otetaan käsittelyyn myös rinnakkaisten ammattiosastojen purkaminen periaatteella pienempi sulautuu suurempaan. Haikon kartanon kokouksessa olivat sos.dem. ay-johtajat kuitenkin sopineet vastoin edustajakokouksen eheyttämisohjelmää, että missä on olemassa elinvoimainen SAJ:n perusjärjestö, se voi jäädä edelleenkin toimimaan. Näitä rinnakkaisosastoja on vieläkin.

SAK:n hallituksen marraskuun -69 kokous totesi, että keskusjärjestötasolla yhdistyminen on nyt loppuunsaatettu. Vuoden lopulla SAK:n jäsenliittojen määrä oli 42 ja niissä jäseniä 566 263.

Vuoden 1970 kuluessa tapahtui 12 liiton yhdistyminen alan suurimpaan jäsenliittoon, joten SAK:n jäsenliittojen määrä oli vuoden lopussa enää 31 ja niissä jäseniä 650 233. Kemian työntekijäin liitto oli perustettu ja tullut uutena jäsenenä SAK:hon. Muurarien ja Satamatyöläisten liitot eivät olleet vielä yhtyneet sopimuksen mukaisesti osoitettuihin liittoihin ja kumi- ja nahkatyöntekijäin sekä mekaanisen puuteollisuuden aloilla yhtyminen ei ollut toteutunut lähinnä SAJ:stä tulleiden liittojen johdon vastahanka-asenteiden vuoksi. Näitä asenteita tukivat sekä SDP:n johto että työnantajat.

Yhdistymisen lopullisessa toteuttamisessa ilmeni, että SAJ:n jäsenliitoissa oli melkoinen määrä tilastoissa esiintyvää väkeä, joiden katteeksi ei löytynyt todellisia jäseniä.

Niin satamatyöläisten kuin muurareidenkin painostaminen yhdistämissopimuksen mukaiseen ratkaisuun tapahtui kansandemokraattisten ay-johtajien toimesta ja sitä puolusteltiin sillä, että näiden liittojen yhdistyminen alansa pääliittoon pakottaisi SDP:n ay-johtajat sopimuksen edellyttämiin ratkaisuihin myös kumi- ja nahkateollisuudessa sekä me-

kaanisessa puuteollisuudessa. Kommunistijohtoiset muurarien ja satamatyöläisten liitot vietiin alansa pääliittoihin SAK:sta erottamisen uhalla, mutta puualan yhdistäminen toteutettiin syksyllä 1973 vastoin yhdistämissopimusta ja kumi- ja nahkalan liittojen osalta valmistellaan vastaavanluonteista toimenpidettä, jolla varmistettaisiin edelleen SDP:n valta-asemaa.

SDP oli valmis lupaamaan kommunisteille ja työläisille yhtä ja toista hyvää silloin, kun oli paljon kysymys, koko ay-liikkeen valtaamisesta ko. puolueen käsiin. Kun se tavoitteensa saavutti, unohtuivat myönteiset lupaukset: liittotason yhdentymistä ei ole suoritettu niissä liitoissa, missä sen olisi pitänyt tapahtua kommunistien johtaman liiton pohjalla. Yhdentymistä ei ole viety perusjärjestötasolle saakka. Yksikään sosdemjohtoinen liitto ei ole muuttanut sääntöjensä niin, että vaalitapa valittaessa edustajia SAK:n edustajakokoukseen olisi demokraattinen ja suhteellinen. Kun nyt esitetään neuvotteluja SDP:n kanssa ay-liikkeen kriisitilanteen selvittämiseksi, ei ko. puolueen ole enää pakko luvata mitään. Liikehän on jo sen käsissä.

SDP:n johtoa kannusti ammattiyhdistysliikkeen eheyttämiseen ensi sijassa puolueen hegemonian ja tulopolitiikan toteuttaminen. Tulopolitiikka edellytti välttämättä yhtenäistä ammattijärjestöä. Kun talousneuvosto tammikuussa 1967 sai valmiiksi tulopoliittisen mietintönsä, julisti SDP:n puoluesihteerä Raatikainen Porissa saman vuoden toukokuussa: "Edessä olevana kautena joudutaan työmarkkinapoliittisiin vaikeuksiin. Edistyvä teollistuminen, siirtyminen maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teollisuus- ja palvelusvaltaiseen muotoon aiheuttavat sopeutusvaikeuksia. Näiden ratkaisemiseksi on johdonmukainen tulopolitiikka välttämätön. Sitä on kuitenkin mahdoton aikaansaada ilman yhtenäistä ammattiyhdistysliikettä."

Tulopolitiikan läpimurto tapahtuikin Suomessa vuonna 1968, jolloin ay-liikkeen yhtenäisyys käytännössä oli jo hyvin lähellä. Tätä edelsi lokakuussa 1967 markan devalvointi,

jonka seurauksena oli mittava hintavyöry. Kuluttajan hintaindeksi, joka elokuussa 1967 oli 100, oli maaliskuussa 1968 108. Maaliskuussa soimittiin sitten ensimmäinen tulopoliittinen kokonaisratkaisu, nk. Liinamaa I, joka rajoitti palkankorotusten nimellismäärät korkeintaan työn tuottavuuden tasoon. Käytännössä Liinamaa ykkösen vuodelle 1969 antama 16 pennin palkankorotus merkitsi 3,7 % keskimääräistä tuntipalkan korotusta teollisuudessa. Tuottavuus tuona vuonna kasvoi kuitenkin noin 7 %. Täten Liinamaa I piti huolta siitä, että devalvaation ja alkaneen korkeasuhdanteen suurpääomalle tuomat voitot eivät tulleet työväenluokan eduksi.

Melkein kaikki työväenlehdet ottivat tuon ratkaisun vastaan iloisia ja tyytyväisiä pääkirjoituksia kirjoitellen. Vasta myöhemmin, kun Liinamaa ykköstä ovat seuranneet uudet kokonaisratkaisut, on SKP alkanut suhtautua tulopoliittikaan varauksellisemmin. SAK:n johto ei kuitenkaan ole muuttanut asennettaan.

Osittain ammattiyhdistysliikkeen turvin on SDP istunut vankasti hallitussatulassa pieniä väliaikoja lukuunottamatta. Tulopoliittikan puitteissa on ammattiyhdistysliike pitkälle integroitu valtiomonopolistiseen järjestelmään. Yhteistointa kommunististen ja sosialidemokraattisten ay-johtajien kesken on tapahtunut melko kitkattomasti, johtuen siitä ideologisesta sosialidemokratisoitumisesta, mikä on tapahtunut edellisissä. Toisin kuin SKP viime aikoina, eivät kaikki SKP:hen kuuluvat ay-toimitsijat ole asettuneet vastustamaan tulopoliittikkaa.

Yhdistämisen ansiosta kuitenkin kommunistiset ja sosialidemokraattiset työläiset ovat helpommin löytäneet työpajoilla toisensa. Se näkyy ennen kaikkea yhtenäisenä tyytyväisyytenä harjoitettua tulopoliittikkaa kohtaan ja käytännön taisteluna parempien työehtojen puolesta. Viime vuosien lakkotaistelussa ovat sosialidemokraattiset ja kommunistiset työläiset esiintyneet huomattavan yhtenäisinä.

10. SAK:n SÄÄNTÖMÄÄRÄINEN EDUSTAJAKOKOUS V. 1971

SAK:n edustajakokouksen valmistelut v. 1970—71 kaudella tähtäsivät ay-liikkeen suureen ohjelmakokoukseen. Sille oli valmistettu periaate-, talouspoliittinen, sosialipoliittinen ym. ohjelmallisia asiakirjoja. Kun näistä asiakirjoista oli valmistelukaudella päästy, palkka-, työehto- ja talouspolitiikkaa koskevia lukuunottamatta yhteisymmärrykseen, niin edustajat valittiin monissa SAK:n jäsenliitoissa sopuratkaisuilla. Ainoastaan kd-johtoisissa ammattiliitoissa edustajat valittiin jäsenäänestyksellä.

Edustajakokouksen ehkä merkittävin asiakirja, joka yksimielisesti hyväksyttiin, on SAK:n periaateohjelma. Siinä on monia myönteisiä piirteitä. Mikä merkitys periaateohjelmalla on SAK:n käytännön toiminnassa on jo eri asia. On todettava, että SAK:n käytännön politiikan peruskirja se ei ole tähän mennessä ollut ja SDP:n ay-johtajat harvoin viittaavat edes sen olemassaoloon.

**Professori Heikki Wariksen johdolla työskennelleen
21 ammattiyhdistysmiehen antama**

JULKILAUSUMA

Jo viime vuoden puolella olemme me allekirjoittaneet eri ammattiliittojen piiriin kuuluvat miehet käyneet yksityisesti neuvotteluja, joissa on tarkasteltu Suomen ammattiyhdistysliikkeen jakautuneisuutta. Olemme joutuneet toteamaan, että tämä jakautuneisuus ja yhteyden puute merkitsee ammattiyhdistysliikkeen sisäistä heikkoutta, sen voimien kulluttamista keskinäisiin kiistoihin, jotka eivät ole voineet edistää palkkatyöntekijäin elintärkeitten etujen ajamista.

Käymiemme neuvottelujen tuloksena on tosin saatu aikaan tiettyä yhteistoimintaa eräitten rinnakkais- ja limitäisliittojen kesken eräissä työehtosopimusneuvottelujen vaiheissa sekä ns. sopujärjestöjen keskinäistä neuvottelukoketusta eräissä työehtosopimusasioissa. Samoin on ilolla todettava, että kaikki ammatilliset järjestöt on saatu yhteisesti vetoamaan maan hallitukseen värillisten arfikkalaisten sortoa ja syrjimistä koskevassa tärkeässä asiassa. Ammattiyhdistysliikkeeltä puuttuu sellainen yhteys ja yhteistoiminta, joka olisi välttämätön taisteltaessa palkkatyöntekijäin elintärkeitten etujen puolesta.

Juuri tässä ammattiyhdistysliikkeen keskeisessä tehtävässä on jouduttu toteamaan, että ammattiyhdistysliikkeemme hajallaan olevien voimien kokoaminen yhteiseen keskusjärjestöön on välttämätön. Näin ollen olemme käymissämme neuvotteluissa hahmotelleet Suomen ammattiyhdistysliikkeen keskuselimen rakenteellista ja sisäistä uudistamista. Olemme yksimielisesti päätyneet seuraaviin periaatteellisiin kannanottoihin:

1. Suomen ammattiyhdistysliikkeellä tulee olla yksi ja yhteinen keskuselin, jonka tehtävänä on palkkatyöntekijäin eri ryhmien yhteenkuuluvuuden edistäminen ja yhteisten etujen ajaminen.

2. Keskuselimen tulee olla puoluesidonnaisuudesta vapaa ja puoluepolitiikkaan sekaantumaton, jotta se voisi koota kaikki palkkatyöntekijäin nyt hajallaan olevat ammattiliitot järjestölliseen yhteistoimintaan.

3. Keskuselimen tulee rakenteeltaan, toimintaperiaatteiltaan sekä tavoitteiltaan pohjautua kansanvaltaisuuden periaatteille; tämä merkitsee mm. seuraavaa:

3. 1. sääntöjen edellyttämässä puitteissa voidaan tärkeissä asioissa toimeenpanna neuvoa-antava jäsenäänestys;

3. 2. jäseniä keskuselimen valtuustoon ja puheenjohtajistoon valittaessa otetaan sääntöjen edellyttämässä puitteissa huomioon toisaalta teollisuus- ja rakennusalan liitot sekä kuljetus- ja muitten palveluelinkeinojen liitot toisaalta valtion ja kuntien toimenhaltijain ja työntekijäin liitot sekä toisaalta suuret, toisaalta pienet liitot; ja

3. 3. keskuselimen johtoa valittaessa otetaan huomioon, että yhteistyön edellytyksenä on se, että ammattiyhdistysliikkeen eri mielipidesuunnat voivat työskennellä kattomasti yhdessä.

4. Keskuselimen tulee edustaa jäsenliittoja näitä yhteisesti koskevilla asioilla, mm. näitten valtuuttamana käydä neuvotteluja ja tehdä sopimuksia työnantajapuolen kanssa — sääntöjen edellyttämässä puitteissa — ns. yleisratkaisuna, vaikkakin päättävältä työehtosopimus- ja työtaisteluasioissa kuuluukin jäsenliitoille.

5. Keskuselimen tulee määrätietoisesti kantaa vastuuta Suomen ammattiyhdistysliikkeen yhteisistä kansainvälisistä suhteista ja aktiivisesti hoitaa yhteyttä erityisesti Pohjoismaitten ja Neuvostoliiton ammatillisiin järjestöihin.

6. Ammattiyhdistysliikkeen eheyttämisen tulee pyrkiä todelliseen sovintoratkaisuun; tämä merkitsee mm. seuraavaa:

6. 1. ammattiyhdistysliikkeessä tapahtuneita rikkeitä ja virheitä ei enää ryhdytä ottamaan esille;

6. 2. rinnakkais- ja limittäisliittojen suhteita ja rajankäyntejä koskevat ongelmat pyritään voimien kokoamiseksi ratkaisemaan tapaus tapaukseksi neuvotellen, ja

6. 3. henkilökysymyksistä sekä keskusliitto- että liittotasolla pyritään myönteisiin ratkaisuihin ketään henkilökohtaisesti syrjimättä:

7. Tämän päätöslauselman liitteenä oleva keskuselinten sääntöluonnos on laadittu — nykyisen yhdistyslain asettamissa rajoissa — hahmottelemaan yksityiskohtaisesti uudistettavan keskuselimen uusittuja sääntöjä.

8. Esitämme, että tämän päätöslauselman ja sääntöluonnoksen periaatteellisia kannanottoja käsitellään Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton (SAK) ja Suomen Ammattijärjestön (SAJ) sekä niiden ulkopuolella olevien liittojen ja järjestöjen päättävissä elimissä.

9. Mikäli molemmissa keskusjärjestöissä toteutetaan ehe- ja liitoille yhtymistä yhtenäiseksi keskuselimeksi, jonka rakenteen ja toiminnan periaatteet on edellä hahmoteltu. Yttämisen edellytykseksi katsomamme välttämätön uudistus, ehdotamme niille ja niitten ulkopuolella oleville järjestöille

Helsingissä, maaliskuun 22 päivänä 1966.

Veikko Ahtola, Suomen Paperiteollisuuden työntekijäin liiton puheenjohtaja

Niilo Wälläri, Suomen Merimies-Unionin puheenjohtaja

Aarre Happonen, Liiketyöntekijäin liiton puheenjohtaja

Väinö Arvola, Mielisairaanhoidtajain liiton toiminnanjohtaja

Reino Heinonen, Suomen Kunnallisten työntekijäin ja Viranhaltijain liiton puheenjohtaja

Arvo Hautala, Suomen Elintarviketyöläisten liiton puheenjohtaja

Onni Koski, Suomen Rautatieläisten liiton puheenjohtaja

Niilo Hämmäläinen, Suomen Maaseututyöväen liiton puheenjohtaja

Mikko Laaksonen, Virkamiesten Yhteisjärjestön pääsihteeri

Väinö Kujanpää, Tekstiilityöväen liiton puheenjohtaja

Paavo Markkola, Postiliiton puheenjohtaja

Tapio Malmivuori, Suomen Työläisliiton puheenjohtaja

Erkki Nissilä, Suomen Kirjatyöntekijäin liiton puheenjohtaja

Eino Mäkinen, Suomen Tekstiililaitosmiesten liiton sihteeri

Pekka Oivio, Suomen Veturimiesten liiton puheenjohtaja

Onni Närvänen, Suomen Metallityöväen liiton puheenjohtaja

Erkki Pohjolainen, Suomen Sähköalan Työntekijäin liiton puheenjohtaja

Veikko Oksanen, Kutoma- ja Neuletyöväen liiton puheenjohtaja

Jouko Salminen, Suomen Lasi- ja Posliinityöväen liiton puheenjohtaja

Aarne Saarinen, Suomen Rakennustyöläisten liiton puheenjohtaja

Jaakko Viitasaari, Puutyöväen liiton puheenjohtaja

TYÖVÄENPUOLUEIDEN SUOSITUS AY-LIIKKEEN EHEYTTÄMISESTÄ

Ammattiyhdistysliikkeen Eheyttämisneuvottelukunta

Puheenjohtaja Reino Heinonen

K.T.V.

Paasivuorenkatu 5

HELSINKI

Päästyämme Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ja Suomen Kommunistisen Puolueen valtuuttamina neuvottelijoina yksimielisyyteen ammattiyhdistysliikkeen eheyttämistä koskevasta em. puolueiden jäsenistöille osoitettavasta suosituksesta lähetämme ohessa suosituksen sanamuodon Ammattiyhdistysliikkeen Eheyttämisneuvottelukunnalle.

Helsingissä 6 päivänä lokakuuta 1967

Suomen Sosialidemokraattisen
Puolueen
valtuuttamat neuvottelijat
RAFAEL PAASIO
ERKKI RAATIKAINEN
PAULI BURMAN

Suomen Kommunistisen
Puolueen
valtuuttamat neuvottelijat
AARNE SAARINEN
VILLE PESSI
ARVO HAUTALA

Suosituksen sanamuoto

"Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ja Suomen Kommunistisen Puolueen edustajat ovat käyneet neuvotteluja ammattiyhdistysliikkeen eheyttämiskysymyksestä ja päättäneet esittää seuraavan suosituksen puolueiden jäsenistöille.

Keskusteluissa, joita on käyty puolueiden kesken, on todettu ammatillisen liikkeen hajanaisuuden aiheuttaneen haittaa työväestön etujen ajamiselle sekä niille yleisille pyrkimyksille, joita työväenliike yhteiskunnassamme edustaa.

Vastaavasti vallitsee puolueiden kesken yhteisymmärrys siitä, että jo pitemmän ajan jäsenistön keskuudessa esillä ollut voimakas pyrkimys ammatillisen liikkeen eheyttämiseen on myönteinen piirre, jota on syytä kaikin tavoin vahvistaa.

Puolueet lausuvat käsityksensä, että ammatillisten järjestöjen tulee olla puoluesidonnaisuudesta vapaita ja puoluepolitiikkaan sekaantumattomia. Tältä perustalta ne voivat koota nyt hajallaan olevat järjestöt yhteistoimintaan palkansaaajien ja vähävaraisten reaalityöjensä ja sosiaalisten etuisuuksien lisäämiseksi sekä taloudellisen demokratian ja täystyöllisyyden toteuttamiseksi. Tässä mielessä puolueet ovat valmiit vaikuttamaan siihen, että hajanaisuus voidaan poistaa, yhteistyöllä myönteistä kehitystä edistää ja eheyttäminen toteuttaa.

Tällöin puolueet ovat samaa mieltä siitä,

— että ammatillisen liikkeen eheyttämisen tulee tapahtua yhden ja yhteisen ammatillisen keskusjärjestön kautta, jolla on yhtynen uuden keskusjärjestön luonne,

- että kaikille liitoille on varattu tilaisuus tulla jäseniksi yhteiseen keskusjärjestöön, jonka perustamisessa ja jatkuvassa toiminnassa tulee noudattaa kansanvaltaisia menettelytapoja,
- että otetaan huomioon eri mielihideryhmät sekä tasa-puolisuus keskus- ja muiden ammatillisten järjestöjen päätäntäelimiä valittaessa,
- että nykyisin toimivia rinnakkaisliittoja ja osastoja niiden itsenäistä päätäntävaltaa rajoittamatta kehoi-tetaan käymään keskinäisiä neuvotteluja liittojen ja osastojen yhdistämiseksi pitäen tavoitteena jäsenistön toiveiden mukaisten voimakkaiden järjestöjen muo-dostamista,
- että eheytetyn ammatillisen keskusjärjestön tulisi mää-rätietoisesti ja aktiivisesti hoitaa yhteistyötä erityisesti Pohjoismaiden ja Neuvostoliiton ammatillisiin järjes-töihin.”

Sopimus ay-liikkeen yhdistämisestä 17. 3. 1969

Sopimus on pääkohdistaan seuraava:

- uudet säännöt hyväksytään perustavassa kokouksessa
- perustavassa kokouksessa hyväksytään keskusliiton periaate- ja tavoiteohjelma
- sopimukseen sisältyy liittotason yhdistämisojelma, jo-ka laaditaan sopimukseen liitetyn luonnoksen pohjalla ja hyväksytään perustavassa kokouksessa keskusjär-jestön järjestölliseksi pohjaratkaisuksi ja noudatetta-vaksi myös tulevaisuudessa hyväksyttäessä uusia jä-senryhmiä keskusliittoon, elleivät ammattiyhdistysliik-keen etu tai yhteiskunnallisesta kehityksestä johtuvat erityiset syyt toisin vaadi
- eri ammattialojen ja mielihideryhmien tasapuolista edustusta koskeva periaatelausuma hyväksytään perus-tavassa kokouksessa
- yhdistyslakia on muutettava niin, että yhdistyslakia tai yhdistyksen sääntöjä koskevat riitaisuudet voidaan selvittää mahdollisimman nopeasti välimiesoikeudessa tai tätä varten perustettavassa erityistuomioistuimessa
- järjestöjen yhdistämisestä ja uuden keskusliiton perus-tamisesta johtuvista taloudellisista järjestelyistä sovi-taan erikseen ennen perustavaa kokousta

- mikäli uuden keskusliiton perustamisen tai liittojen yhdistämisen johdosta kaikkia uuteen keskusjärjestöön liittyvien liittojen tai keskusjärjestön palveluksessa sopimuksen allekirjoituspäivänä olevia toimihenkilöitä ei voitaisi sijoittaa keskusliiton tai sen jäsenliittojen palvelukseen, on keskusliitto yhdessä ao. liittojen kanssa velvollinen huolehtimaan siitä, että asianomaiset henkilöt sijoitetaan nykyistä palkkaustaan vastaaviin toimiin — lisäksi annettiin takuu, että jokainen ay-toimihenkilö saa palkkansa siihen asti kunnes sijoitus uuteen paikkaan on tapahtunut
- sopimukseen liittyi ehdotus keskusliiton puheenjohtajista, hallinnon kokoonpanosta ja eräiden toimihenkilöiden valinnasta
- allekirjoittajat sitoutuvat noudattamaan tehtyä sopimusta ja sitä voitiin muuttaa ennen keskusliiton perustavaa kokousta ainoastaan yksimielisellä päätöksellä.

Liittotason yhdistämishjelma oli seuraava:

- yleisperiaatteena on, että pienempi liitto sulautuu suurempaan ja pienempi ammattiosasto suurempaan ammattiosastoon. Tavoitteena oli ay-liikkeen kentän kaikkien liittämisen ja rinnakkaisjärjestöjen purkaminen (Tähän tosin myöhemmin sosdem toimesta tehtiin korjaus, joka merkitsi, että em. säännöstä poiketen voidaan ottaa huomioon myös ay-järjestön merkitykselliset perinteet historiallisesta näkökulmasta katsoen)
- auto- ja kuljetusalalla suurin liitto AKT (SAJ:n jäsenliitto), siihen yhtyvät auto- ja kuljetustyöväen liitto (SAK), satamatyöntekijäin liitto (SAK) ja yleis- ja erikoisalojen liitosta satamatyöläiset (SAJ)
- elintarviketyöläisten liitto (SAK) siihen yhtyy yleis- ja erikoisalojen liiton elintarviketyöntekijät
- Hotelli- ja ravintolahenkilökunnan liittoon (SAK) yhtyy yleis- ja erikoisalojen liiton po. alan työntekijät
- Ilmakuljetusalan ammattiliittoon (SAJ) yhtyvät alan työntekijät vastaavasta SAK:n jäsenliitosta
- kemian työntekijäin liitto perustetaan ja siihen siirtyvät työläisliitosta kemian perusteellisuuden, muovi- ja lääketieteellisuuden sekä Neste Oy:n työntekijät, yleis- ja erikoisalojen liiton vastaavat työntekijät ja AKT:n Neste Oy:n palveluksessa olevat työntekijät

- kiinteistötyöntekijäin liittoon (SAK) siirtyvät yleis- ja erikoisalojen liiton ao. jäsenet
- KTV:hen yhdistyvät kunnallis- ja sairaala-alojen liiton (SAK) jäsenet
- Lasi- ja posliinityöntekijäin liittoon (SAK) siirtyvät y- ja erikoisalojen liiton po. alan jäsenet
- metallityöväenliittoon (SAK) siirtyvät Teräs-, kaivos- ja konepajatyöntekijäin, teollisuuden korjaamo- ja voimalaitostyöväen liitot (SAJ) sekä mekanikkojen ja kivistyöväen liitot (SAK)
- nahka-, jalkine- ja kumityöväen liittoon (SAK) siirtyvät vastaavan liiton jäsenet SAJ:stä. Edellytetään, että myöhemmin otetaan kehittelyn alaiseksi yhdistyminen samaan liittoon tekstiilialan kanssa
- paperiteollisuuden työntekijäin liittoon (SAK) siirtyvät SAJ:stä paperikoneenhoitajien liitto sekä alan jäsenet Puunjalostusteoll. ammattiliitosta
- puuteollisuuden työntekijäliitto muodostetaan joko siten, että SAJ:n jäsenliitto yhtyy puutyöväen liittoon (SAK) tai alalle perustetaan uusi liitto (Tässä yhdistymisratkaisua on viivytännyt mm. yhdistämissopimukseen otettu säännös jonkun ay-järjestön perinteistä (Se on vanhempi kuin SAK:n jäsen Puuliitto)
- rakennustyöläisten liittoon (SAK) siirtyy jäsenet muurarien, sukeltajien ja yleis- ja erikoisalojen (SAJ) liitoista
- Sähköalan työntekijäliittoon (SAJ) siirtyvät alan jäsenet rakennus- ja metallityöväenliitoista
- tekstiilialan liittoon (SAK) siirtyvät alan jäsenet kutoma- ja neuletyöväen sekä vaatetustyöväen liitoista (SAJ)
- valtion työntekijäliittoon (SAK), entinen työläisliitto, siirtyvät valtion työntekijät ja tiemiesten ammattiliiton (SAJ) jäsenet. Sopimuksen mukaan työläisliitto muuttaa nimensä valtion työntekijäin liitoksi
- sanomalehtimiesten liitto perustetaan ja siihen liittyvät yleinen lehtimies- ja toimittajaliitto SAK:sta sekä sosdem sanomalehtimiesliitto SAJ:stä — vaihtoehtona oli kuitenkin, että kukin siirtyy itsenäisenä jäsenenä SAK:hon.

Liitot, joita ei ylempänä mainita siirtyvät entisessä kokoonpanossaan SAK:n jäseniksi. Liittojen yhdistyminen edellytettiin tapahtuvan v. 1969 aikana.

Suomen Ammattijärjestön (SAJ) toiminnan lopettamista ja sen jäsenliittojen SAK:hon liittymistä koskeva

SOPIMUS

Jäljempänä mainittujen keskusjärjestöjen välillä on tänään tehty seuraava kokonaisratkaisua tarkoittava sopimus Suomen Ammattijärjestö r.y:n, josta tässä sopimuksessa käytetään lyhennystä SAJ, toiminnan lopettamisesta, sen palveluksessa olevan henkilökunnan sijoittelusta sekä sen jäsenliittojen yhdistämisestä Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö r.y:n, josta tässä sopimuksessa käytetään lyhennystä SAK, jäsenliittoihin:

1. SAJ lopettaa toimintansa sen jälkeen kun sen jäsenliitot on hyväksytty SAK:n jäseniksi, jolloin SAJ:n talous yhdistetään sen sääntöjen sallimalla tavalla SAK:n talouteen.

2. SAJ poistetaan yhdistysrekisteristä sen sääntöjen edellyttämällä tavalla vuonna 1972.

3. SAJ:ä nykyisin eri elimissä edustavat henkilöt säilyttävät paikkansa toimikautensa loppuun asti, jonka jälkeen paikat täytetään SAK:n määräämällä tavalla.

4. SAJ:n hallinnassa nykyisin olevat toimisto- ym. tilat varataan SAK:n käyttöön yhdistymisen tapahduttua.

5. Vireillä olevat ja vuotta 1970 koskevat työehtosopimusneuvottelut hoidetaan päätökseen yhteistoiminnassa ao. liittojen kanssa.

6. SAJ:n palveluksessa olevien toimitsijoiden ja toimistohenkilökunnan työsuhteet järjestetään seuraavalla tavalla:

a) Puheenjohtaja Jaakko Rantasen ja sihteeri-taloudenhoitaja Olavi Järvelän työsuhteista sovitaan erikseen.

b) Järjestösihteeri Maunu Alppinen valitaan SAK:n III sihteeriksi.

c) SAK:n järjestöosastolle sijoitetaan toimitsija Svea Degerman ja nuorisosihteeri Ari Kekkinen, joista jälkimmäinen hoitamaan nuorisosihteerille kuuluvia tehtäviä. Degermannille kuuluvista ja naistoimintaan liittyvistä tehtävistä sovitaan myöhemmin.

d) Tiedotussihteeri Pertti Hyvönen sijoitetaan toimittajaksi SAK:n tiedotusosastolle.

e) Mikäli SAJ:n tai sen jäsenliittojen toimitsijoita ei saada sijoitetuksi jäljempänä olevan ohjelman mukaisesti SAK:n jäsenliittojen palvelukseen, niin keskusjärjestö vastaa heidän sijoittamisestaan heidän nykyistä palkkaustaan vastaaviin tehtäviin.

f) SAJ:n palveluksessa oleva toimistohenkilökunta sijoitetaan SAK:n palvelukseen.

g) SAJ:n jäsenliittojen palveluksessa olevan toimistohenkilökunnan sijoittamisesta vastaavat ensisijaisesti alan liitot.

7. Molemmat keskusjärjestöt suosittelevat, että SAJ:n jäsenliitot hakeutuvat SAK:n jäsenyyteen ja yhdistetään SAK:n jäsenliittoihin keskusjärjestön ylimääräisessä edustajakokouksessa 18. 6. 1969 hyväksytyyn liittotason yhdistämishojelman mukaisesti jäljempänä olevin täydennyksin ja että liitot palkkaavat toimitsijoita seuraavasti:

a) Rinnakkaisliittoja yhdistettäessä yhdistettävän liiton osastot hakeutuvat ja hyväksytään ao. liiton jäsenyyteen siten, että elinkelpoisille rinnakkaisosastoille varataan jatkuva toiminnan mahdollisuus. Liittojen hallinnoissa varataan yhdistettävästä liitosta tuleville heidän lukumääräänsä vastaavat paikat täydellä puhe- ja esitysoikeudella seuraavaan edustajakokoukseen asti.

b) Puheenjohtaja Lauri Vilponiemen johdolla ryhdytään välittömästi toimenpiteisiin Kemian alan työntekijäin liiton perustamiseksi.

c) Suomen Elintarviketyöläisten Liitto r.y:een palkataan Yleis- ja erikoisalojen ammattiliitto r.y:sta kaksi alan toimitsijaa.

d) Hotelli- ja Ravintolahenkilökunnan Liitto r.y:een palkataan Yleis- ja erikoisalojen ammattiliitto r.y:sta yksi alan toimitsija.

e) Suomen Kiinteistötyöntekijäin Liitto r.y:een palkataan Yleis- ja erikoisalojen ammattiliitto r.y:sta yksi alan toimitsija.

f) Suomen Metallityöväen Liitto r.y:n ja Teräs-, kaivos- ja konepajatyöväen ammattiliitto r.y:n osalta toteutetaan varatuomari Paavo J. Paavolan ja maisteri Jaakko Riikosen 8. 7. 1969 liitolle jättämä välitysesitys kuitenkin huomioonottaen mitä tässä sopimuksessa ja liittojen välisissä 8. 7. 1969 jälkeen käydyissä neuvotteluissa on sovittu.

Suomen Metallityöväen Liitto r.y:een palkataan Teräs-, kaivos- ja konepajatyöväen ammattiliitto r.y:n sihteeri Esko Honkavaara palkkasihteeriksi, toimitsija Martti Tynkkynen apulaisjärjestösihteeriksi ja toimitsija Per-Erik Lundh asia-mieheksi järjestöosastolle.

Teollisuuden korjaamo- ja voimalaitostyöväen liitto r.y:stä palkataan Suomen Metallityöväen Liitto r.y:een järjestöosastolle toimitsija Taisto Teräs.

g) Ryhdytään välittömästi toimenpiteisiin koko asuste-

alaa koskevan liiton perustamiseksi, jossa yhteydessä lähemmin sovitaan Nahka- ja kumialojen ammattiliitto r.y:n sekä Suomen Vaatetustyöläisten Liitto r.y:n palveluksessa olevien toimitsijoiden sijoittamisesta uuden liiton palvelukseen.

Toimitsija Anja Karppanen sijoitetaan perustettavan asustealan liiton tai tekstiilialan liiton palvelukseen hoitamaan Helsingin piiriin liittyviä tehtäviä.

h) Joko Paperiteollisuuden Työntekijäin Liitto r.y:een tai mekaanisen puuteollisuuden piiriin perustettavaan uuteen liittoon palkataan Teollisuuden korjaamo- ja voimalaitostyöväen liitto r.y:sta sihteerinä Erkki Forsman hoitamaan korjaamo- ja voimalaitostyöntekijöiden asioita.

Ne Suomen Puunjalostusteollisuustyöntekijöiden Liitto r.y:n toimitsijat, joita ei voida sijoittaa mekaanisen puunjalostuksen alueelle perustettavan uuden liiton palvelukseen, palkataan tämän liiton synnyttyä Paperiteollisuuden Työntekijäin Liitto r.y:n palvelukseen.

i) Mekaanisen puunjalostusteollisuuden alueelle perustetaan uusi liitto Suomen Puunjalostusteollisuustyöntekijäin Liitto r.y:n ja Puutyöväenliitto r.y:n välillä lähemmin sovitavalla tavalla Suomen Puunjalostusteollisuustyöntekijäin Liitto r.y:n sääntöjen pohjalta.

j) Yleis- ja erikoisalojen ammattiliitto r.y:n rakennusalan toimitsijat Sulo Ojanen ja Taavi Haapasaari palkataan Rakennustyöläisten Liitto r.y:n palvelukseen.

k) Rautatieläisjärjestöjen osalta yhdistyminen tapahtuu siten, että Rautatieläisten Ammattiyhdistysten Liitto r.y. yhtyy Suomen Rautatieläisten Liitto r.y:een, jossa yhteydessä Rautatieläisten Ammattiyhdistysten Liitto r.y:n toimitsijat palkataan Suomen Rautatieläisten Liitto r.y:n palvelukseen.

1) Tiedemiesten Ammattiliitto r.y:n toimitsija Edvin Kolsi palkataan Suomen Työläisliitto r.y:een.

m) Sanomalehtimiesten liiton alueella suositellaan liittotason yhdistämisohjelman toisen vaihtoehdon toteuttamista.

Tämä sopimus on laadittu kahtena (2) yhtäpitävänä kappaleena, joista yksi (1) kummallekin sopijapuolelle.

Helsingissä lokakuun 9. päivänä 1969

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö r.y.

NILO HÄMÄLÄINEN
AHTI FREDRIKSSON

Suomen Ammattijärjestö r.y.
JAAKKO RANTANEN
MAUNU ALPPINEN

B. VALTIOMONOPOLISTISESTA KAPITALISMISTA

I Valtiomonopolistisen kapitalismin olemus

Kapitalismi on kehittynyt sen jälkeen, kun siitä tuli valitseva tuotantotapa, kilpailu- ja monopolikapitalismin kautta valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi. Valtiomonopolistisen kapitalismin ensimmäiset piirteet ilmaantuivat jo monopolien vallan muotoutumisen yhteydessä vuosisadan alussa. Vapaan kilpailun vallitessa valtion taloudellinen toiminta rajoittui pääasiassa kapitalistisen tuotannon yleisten ehtojen suojelemiseen.

Vähitellen kapitalismin ristiriidat kärjistyivät niin paljon, että valtion oli pakko puuttua välittömästi talouselämään suojellakseen kapitalistista järjestelmää ja turvatakseen monopolien voitot. Erityisinä syinä valtiomonopolistisen kapitalismin vakiinnuttamiseen voidaan nähdä mm. seuraavia toisiinsa kiinteästi liittyviä tekijöitä: I maailmansota, 30-luvun talouspula, sosialistisen maailmanjärjestelmän syntyminen, tieteellis-teknisen vallankumouksen asettamat vaatimukset, siirtomaaimperiumien hajoaminen, talouden monopolisoitumisasteen kohoaminen, työväenluokan kasvava voima. Kaikissa näissä tapahtumissa heijastuu kapitalismin yleisen kriisin syveneminen, kapitalismin kehitykseen yhä voimakkaammin vaikuttava lainalaisuus.

Ratkaisevaa tässä valtion kasvavassa puuttumisessa talouselämään on se, että valtion perusluonne pysyy muuttumattomana, vaikkakin sen asema ja tehtävät saavat uuden painoutuksen. Valtio on edelleen kapitalismin koossapitävä voima ja sen tuotantosuhteiden uusintamistekijä. Valtio toimii eräänlaisena kokonaiskapitalistina, jona se pyrkii turvaamaan koko vallitsevan järjestelmän säilymisen ehdot. Tai kuten asian ilmaisi KOP:n pääjohtaja Matti Virkkunen

lainatessaan äärioikeistolaisen Englannin parlamentin jäsen Enoch Powellin lausumaa: "... Powell sanoo, että se on lähinnä julkisen vallan asettamista yrittelijäisyyden käytettäväksi, jota tämän toiminta olisi tehokkaampaa." (Keskuskauppakamarin kevätkokouksessa 1967).

Valtion puuttuminen talouselämään tapahtuu vaihtelevissa muodoissa. Eräs niistä on valtiollistaminen, jonka yleisimpänä piirteenä on ollut se, että valtio ottaa ylläpitääkseen eniten varoja kysyviä ja siten yksityisille sijoittajille vähiten houkuttelevia yrityksiä. Huolimatta valtion omaisuuden kasvusta on tuotantovälineiden perusjoukko kuitenkin kaikkialla kapitalistisissa maissa yksityisten omistajien hallussa. Siksi valtion vaikuttaminen talouselämään tapahtuu etupäässä välillisesti, monihaaraisen sääntelykoneiston välityksellä. Keskeisellä sijalla siinä ovat valtion budjetti, raha- ja luottojärjestelmä, valtion toiminta suurostajana, taloudellisten ulkomaansuhteiden hoitajana ja pitkän aikavälin talousohjelmien laatijana, sekä valtion aktiivinen puuttuminen työn ja pääoman välisiin suhteisiin.

Tulopolitiikka. Tämän viimeksi mainitun osatekijänä on juuri tulopolitiikka. Tietenkin työväenluokka on aina kiinnostunut siitä, että valtio tietyllä tavalla säätelisi työn ja pääoman välisiä suhteita (esim. työlainsäädäntö, sosiaalivakuutus, minimipalkka). Mutta tulopolitiikka edustaa kapitalistiselle valtiolle tyypillisempää työsuhteisiin puuttumisen muotoa, jolloin valtion toimenpiteitä käytetään monopolien suunnitelmien toteuttamiseen: kun taloudellisten lakien spontaani vaikutus ei enää riitä monopolien voittopyrkimyksessä, ne vaativat valtion välitöntä puuttumista niille edullisella tavalla tulonjakokysymyksiin. Tällaiselle puuttumiselle on ominaista työläisvastainen suuntaus.¹⁾

Valtion osallisuudesta talouselämään on tullut objektiivinen välttämättömyys, jota ilman kapitalistinen talous ei enää nykyisin kykene toimimaan. Kyse ei kuitenkaan ole

¹⁾ Kysymystä tulopolitiikasta käsitellään laajemmin omassa luvussaan, ss. 203—245

pelkästä valtion alistamisesta monopolien valtaan, vaan monopolien ja valtiokoneiston yhteenkietoutumisesta, joka on painanut leimansa kapitalismin tuotantosuhteisiin ja aikaansaanut muutoksia sen taloudellisissa toiminnoissa.

Vaikka valtiomonopolistinen kapitalismi lujittaakin monopolien asemia ja niiden harjoittamaa sortoa, se samalla jouduttaa suunnattomasti tuotannon yhteiskunnallistumista. "Se on tuotannon yhteiskunnallistamisen korkein kapitalismin vallitessa saavutettava aste, mitä selvin todistus sosialismin äärettömästä läheisyydestä ja toteutettavuudesta." (E. Hmelnitskaja, SOIHTU 2/1972, s. 34).

Seuraavassa tarkastellaan mahdollisimman konkreettisesti niitä muotoja, joita valtiovallan puuttuminen talouselämään on saanut Suomessa valtiomonopolistisen kehityksen nykyvaiheeseen mennessä.

II Tuotannon ja pääomien keskittyminen

Monopolistisen kapitalismin syntymisen edellytyksenä on tuotannon ja pääomien pitkälle viety keskittyminen, monopolien muodostuminen. Toinen edellytys on pankkitoiminnan ja -pääoman keskittyminen sekä pankkipääoman ja teollisuuspääoman yhteenkietoutuminen finanssipääomaksi. Monopolien ja finanssipääoman muodostumisesta seuraa talouden johtolankojen keskittyminen harvalukuiselle teollisuus- ja pankkikapitalistien joukolla, finanssiharvainvallalle, joka tähän asemaansa nojaten ulottaa valtansa myös politiikkaan ja koko yhteiskunnan elämään. Valtiomonopolistisessa kapitalismissa valtion ja monopolien voima yhdistyvät yhdeksi koneistoksi ja tuotannon ja pääomien keskittymistä edistetään valtion toimenpiteillä.

1. SUOMEN TALOUDEN MONOPOLISOITUMINEN

Nykyisestä keskittymisen asteesta maamme taloudessa antaa jonkinlaisen kuvan asiaa tutkineen ns. keskittymiskomitean mietintö, johon seuraavassa olevat tiedot pääosin perustuvat.

Keskittymistä teollisuudessa kuvaa seuraava asetelma, jonka luvut koskevat vuotta 1968: Teollisuusyrityksiä, joissa henkilökuntaa oli vähintään 2 000, oli kaikkiaan 36 kpl eli kaikkien teollisuusyritysten lukumäärästä alle 1 %. Näiden osuus kaikkien teollisuusyritysten henkilökunnasta oli kuitenkin 38 % ja teollisuuden koko jalostusarvosta 41 %.

Konsernit. Nämä luvut eivät kuitenkaan anna vielä oikeaa kuvaa keskittymisen asteesta teollisuudessa, sillä monet teollisuusyhtiöt ovat omistuksellisesti ns. sisar- tai tytäryhtiösuhteessa toisiinsa, ja niin muodostuu konserneja, jotka voivat käsittää mitä erilaisimpia yrityksiä. Keskittymiskomitea, joka ei ole suinkaan selvittänyt kaikkia yritysten

välisiä omistussuhteita, on tarkastellut näin muodostuvia ns. yritysryhmittymien kohdalta teollisuuden keskittymistä:

— teollisuuden yritysryhmittymiä, (konserneja) joissa henkilökuntaa oli yli 2 000	39 kpl
— näiden ryhmittymien osuus teollisuuden kaikista yritysryhmittymistä	alle 1 %
— näiden ryhmittymien osuus koko teollisuuden henkilökunnasta	51 %
— näiden ryhmittymien osuus koko teollisuuden jalostusarvosta	57 %

Toisin sanoen 39 suurinta konsernia, joiden osuus kaikkien konsernien ja yritysten lukumäärästä on alle sadasosa, hallitsee runsaasti yli puolta maamme teollisuustuotannosta. Jos todella kaikki yritysten väliset omistussuhteet selvitettäisiin ja otettaisiin huomioon, että monien suuryritysten alihankkijoina toimivien teollisuuden pienyritysten itsenäisyys näistä suuryrityksistä on vain muodollista, olisi tuloksena vielä varmasti korkeampi keskittymisaste.

Useilla teollisuuden aloilla kolme suurinta, joissakin tapauksessa yksi tai kaksi suurinta konsernia vastaa 90—100 %:sti kyseisen teollisuudenalan tuotannosta. Tällaisia teollisuuden aloja ovat mm. malmikaivokset, tupakkateollisuus, kiviöljy- ja asfalttiteollisuus, maidon jalostus, sokeriteollisuus, virvoitusjuomateollisuus, epäorgaaninen kemian perusteollisuus, porsiini- ja saviteollisuus, sementtitehtaat, kaapeli- ja johtotehtaat, einesteollisuus ja kupariteollisuus.

Fuusiot. Tärkeä osa talouden monopolisoitumista on yritysten sulautuminen suuremmiksi yksiköiksi, fuusiointi. Fuusioiden määrä on lisääntynyt voimakkaasti 1960-luvun alusta lähtien Suomen teollisuudessa. Samalla ovat lisääntyneet yritysten valmistussarjojen ja osien ostot sekä kahden tai useamman yrityksen väliset yhteistoimintasopimukset, mitä porvarillisten talousmiesten on tapana kutsua "toimialarationalisoinniksi" yms. Suurpääoman oman tutkimuslaitoksen antamien tietojen mukaan on "toimialarationalisointitoimen-

piteiden ja fuusioiden määrä teollisuudessa kehittynyt Suomessa vuodesta 1961 lähtien seuraavan taulukon osoittamalla tavalla:

Vuosi	Yhteistoiminta- sopimuksia ym. "toimialaration."	Yritysten ostoja ja yhdistämissiä
1961	33	16
1962	33	13
1963	35	15
1964	40	22
1965	87	31
1966	129	46
1967	181	37
1968	131	40
1969	182	53
1970	150	33
1971	341	66

Finanssiryhmät. Pankkitoiminta on vanhastaan hyvin keskittynyttä maassamme; jo v. 1890 kolmen suurimman liikepankin osuus kaikkien liikepankkien talletuksista oli 77 %. Nykyään KOP:n ja PYP:n osuus kaikkien liikepankkien talletuksista on noin 88 %. Kummankin suurimman liikepankin ympärille on ryhmittynyt joukko suuria teollisuus- ja vakuutusyhtiöitä kiintein sitein, ja näin muodostuneilla KO P:n ja PYP:n finanssiryhmillä on ratkaiseva asema maamme taloudessa. Lisäksi on maatalouden monopoleista muodostunut Osuuspankkien Keskuspankki Oy:n ympärille ns. OKO:n finanssiryhmä.

Omistus näiden pankkien ja teollisuusyritysten muodostamissa finanssiryhmissä on keskittynyt verraten harvojen, suunnilleen 20 omistajasuvun (Aaltosen, Ahlströmin, Wahlforsin, Waldenin, Björnbergin, Donnerin, Ehnrothin, Frencellin, Grönblomin, Honkajuuren, von Julinin, Kivekkään,

Rosenlewin, Schaumanin, Serlachiuksen, Wihurin, Virkkusen jne.) käsin.

"Kourallinen monopolisteja alistaa valtaansa koko kapitalistisen yhteiskunnan kauppaja- ja teollisuustoiminnan, siten niille käy pankkiyhteyksien, juoksevien tilien ja muiden finanssioperaatioiden kautta mahdolliseksi ensin saada tietoonsa yksityisten kapitalistien asiat, siten valvoa heitä, vaikuttaa heihin lisäämällä tai supistamalla luottoa, helpottamalla tai vaikeuttamalla sen saantia, ja vihdoin kokonaan määrätä heidän kohtalostaan, riistää heiltä pääoma tai sitten sallia heidän kartuttaa pääomaansa nopeasti ja voimakkaasti".

Keskittymistä on tapahtunut lähinnä myös paikallista pankkitoimintaa harjoittavien säästöpankkien ja osuuspankkien (ent. osuuskassojen) kohdalla, mikä näkyy seuraavista luvuista:

Vuosi	Säästöpankkeja	Osuuspankkeja
1945	470	927
1970	327	445

Keskittymistä vakuutustoiminnan alalla kuvaa se, että henkivakuutuksen ja lakisääteisen eläkevakuutuksen vakuutusmaksuista kuusi suurinta yhtiötä saa 4/5 ja kaksi suurinta puolet. Suurimmat vakuutuslaitokset kuuluvat KOP:n tai PYP:n finanssiryhmään ja ovat niiden hallinnassa.

Kauppaa. Keskittyminen on edennyt pitkälle myös kaupan alalla, jossa suuret tukkuliikkeet Kesko, Tuko, SOK ja OTK saavat yhä määräävämmän aseman samalla kun pienkauppiaita joutuu konkurssiin joukoittain. Vuonna 1970 kokonaan toimintansa lopettaneesta 4 565 liikevaihtoverovollisesta yrityksestä oli 2 295 eli noin puolet vähittäiskaupan yrityksiä.

Kustannustoiminta. Merkittävää on keskittyminen kirjankustannustoiminnan ja lehdistön piirissä. Kirjankustannustoiminnassa on hallitseva asema kahdella suurimmalla % alan koko liikevaihdosta ja joiden vaikutus ulottuu myös yhtiöllä WSOY:lla ja Otavalla, joiden liikevaihto on noin 70

aikakauslehtien julkaisemiseen ja kirjakauppatoimintaan. Lehtialan suurin yritys on Erkon suvun omistama mm. Helsingin Sanomia julkaiseva Sanoma Oy, jonka vuosivaihto on noin kolmannes maamme sanomalehtiyritysten liikevaihdosta. Sanoma Oy kuuluu KOP:n finanssiryhmään.

2. VALTIOVALLAN TUELLA

Valtiomonopolistiselle kapitalismille on tyypillistä valtion avulla tapahtuva tuotannon ja pääomien keskittäminen. Tämä toteutuu mm. seuraavin keinoin:

1) Monet verotuksessa sallittavat poisto-oikeudet, verovaukukset, siirrot investointirahastoihin ja eläkesäätiöihin ja muut verotuksen pienentämiskeinot ovat sellaisia, että vain suuryritykset voivat käyttää niitä tehokkaasti hyväksi. Verolainsäädännöstä pyritään poistamaan esim. yritysten yhdistämistä ja ostamista haittaavat tekijät.

2) Valtion lainat ja subventiot (tukipalkkiot yms.), joiden saamiseen tarvittavia ehtoja suurimman osan pienistä ja keskisuurista yrityksistä on vaikeata tai mahdotonta täyttää, edistävät monopolisoitumista.

3) Valtion hankinnat tapahtuessaan yleensä suurissa erissä suuntautuvat voittopuolisesti suuryrityksille.

4) Lainsäädäntöä uudistamalla voidaan monopolisoitumista edistää. Esim. vuonna 1970 voimaan tullut uusi pankkilainsäädäntö tekee entistä vaikeammaksi uusien pankkien perustamisen.

V. 1970 asetti valtioneuvosto ns. toimialarationalisointikomitean, jonka tehtäväksi annettiin "laatia ehdotus teollisuusyritysten yhdistymistä rajoittavien tekijöiden poistamisesta" sekä "ehdotus yritysten välisen yhteistyön lisäämisestä tutkimuksen, kehittämistyön, koulutuksen, jalostuksen yms. toimintojen aloilla".

V. 1971 julkaistussa komitean mietinnössä esitetään mm. verohelpotuksia ja lainsäädännöllisten esteiden raivaamista pääomien yhteenkokoontumisen edistämiseksi. Siinä ehdotetaan myös valtion varoja käytettäväksi tätä ns. "toimiala-

rationalisointia" koskevaa tiedotus-, koulutus-, neuvonta- ja tutkimustoimintaan sekä pysyvän valtion elimen asettamista seuraamaan yritysten välisen yhteistyön kehittymistä ja tekemään ehdotuksia sen edistämiseksi. Toimialarationalisointikomitean mietintö samoin kuin vastaavanlaiset esimerkit muista kapitalistisista maista osoittavat, että valtio on muuttumassa monopolisoinnin edistäjästä sen suoranaiseksi organisoijaksi. Näin valtio saa kättilön osan uusien monopoliryhmittymien ja konsernien muodostumisessa.

Kiihtyvä monopolisoituminen kärjistää äärimmilleen kapitalistisen tuotannon perusristiriitaa, tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja kapitalistisen yksityisomistuksen välistä ristiriitaa, ja siitä johtuvaa työn ja pääoman välistä ristiriitaa. Sen seurauksena kasvaa vastakohtaisuus monopoliporvariston ja porvariston muiden osien välillä, mikä osaltaan syventää kuilua, joka erottaa monopoliporvariston kansan valtaenemmistöstä.

3. TYÖTÄTEKEVIEN RIISTOA TEHOSTETAAN

Monopolisoitumisesta johtuva tarve pääoman yhä laajempaan kasaantumiseen ja kapitalistisen tuotannon ristiriitojen kärjistyminen pakottavat kapitalisteja tehostamaan työläisten riistoa. Työntuottavuutta pyritään kohottamaan ottamalla käyttöön uusia koneita, työkaluja ja raaka-aineita, parantamalla tekniikkaa sekä uudistamalla työmenetelmiä ja työjärjestelyjä.

Mutta kapitalistisessa yhteiskunnassa ei tämä rationalisointi merkitse sitä, että työn tuottavuutta kohotettaisiin työvoiman kulutuksen pysyessä ennallaan, vaan se merkitsee työn voimaperäistämistä. Koneita ei oteta käyttöön työntekijän työn helpottamiseksi vaan kapitalistin voiton lisäämiseksi. Mitä enemmän työntekijä joutuu ponnistelemaan, raskittamaan itseään työssä, sitä suurempia ovat myös voimien palauttamiseen, terveydenhoitoon ja psyykkisen tasapainon saavuttamiseen tarvittavat menot. Toisaalta tieteellistekninen vallankumous asettaa yhä suurempia vaatimuksia työnteki-

jän koulutuksen suhteen. Näin ollen ovat työntekijöiden välttämättömät elinkustannukset jatkuvasti kohonneet.

Tämä työvoiman uusintakustannusten nousu aiheuttaa vakavia ristiriitoja kapitalistin pyrkiessä riiston asteen kohottamiseen. Kapitalistin on etsittävä uusia riiston menetelmiä työntääkseen kohonneet kustannukset työntekijöiden maksettavaksi. Eräs keino on valtion käyttö koulutuksen ja terveydenhoidon kustannusten maksajana.

Työttömien reserviarmeija. Työttömien reserviarmeijan luominen on eräs keskeinen osa riistomekanismia myös valtiomonopolistisessa kapitalismissa. Automaation lisääntyessä on ammattitaidottoman työvoiman kysyntä vähentynyt ja toisaalta kapitalistisen tuotannon rakennekriiseistä johtuva taantuvien alojen (kuten maatalous) työläisten tulviminen työmarkkinoille aiheuttaa työttömyyttä. Kehitysalueongelman kärjistyminen 60-luvun lopulla on johtanut maastamuuton valtavaan kasvuun. Kun pohjoisen kehitysalueilla on keskimääräinen työttömyys viime vuosina ollut viiden prosentin paikkeilla on se Etelä-Suomessa ollut yhden prosentin luokkaa. Ja koska Ruotsissa on ammattitaidottoman työvoiman kysyntä ollut suurempaa kuin Etelä-Suomessa on yli 200 000 siirtolaista muuttanut sinne. Siirtotyöläisten asema on kaikkein herkintä suhdannevaihteluille ja heidän asemaansa heikentää sosiaalisten olojen surkeus. On varmaa, että vapaa-kauppasopimus EEC:n kanssa tulisi kärjistämään Suomen työllisyysongelmaa ja alueellisia eroavaisuuksia, mikä on omiaan työntämään työvoimaamme maastapakoon.

Työttömien reserviarmeijaa käsiteltäessä on syytä käsitellä myös tarkoituksenmukaista työttömien armeijan ylläpitämistä. Työvoimaministeriö Työvoimakatsauksessaan heinäkuussa 1970 vetoaa tässä asiassa OECD:n auktoriteettiin seuraavasti: "OECD:n Suomea koskevassa taloudellisessa katsauksessa todetaankin, että liiallisen paineen välttämiseksi kysynnän kasvu olisi rajoitettava yhdenmukaiseksi tuotantokapasiteetin laajenemisen kanssa. Katsauksessa todetaan myös, että ottaen huomioon jo vallitsevan työvoima-

pulan, ei jäljellä olevaa työttömyyttä voitane enää vähentää kysyntää lisäämällä saattamatta vaaraan hintatason vakaavuutta". (alleviivaus OP). Jatkuvan työvoimatutkimuksen mukaan oli keskimääräinen työttömyys v. 1970 41 000, siis huomattavasti suurempi kuin pahimpanakaan työttömyysvuotena 1960-luvun alkupuolella. Työvälistysoimistojen tilastojen mukaan oli työnhakijoita tuona vuonna keskim. 48 283, joista työttömiä 37 741. Avoimia työpaikkoja oli keskim. 13 271. Tilastot eivät kerro siitä, kuinka monessa tapauksessa tässä oli pyrkimys vaihtaa työntekijä. Eräänä tärkeimmistä tavoitteista nyt eduskunnalle jätetyillä suhdanneva-rauslaeilla on säädellä taloutta niin, että tarvittava työttömyys säilyy.

Työttömyyden kehitys viime vuosikymmenellä oli seuraavanlainen:

Vuosi	Työttömiä keskim. vuodessa	Työttömiä % työvoimasta
1961	26 000	1,2 %
1962	28 000	1,3 %
1963	32 000	1,5 %
1964	33 000	1,5 %
1965	31 000	1,4 %
1966	35 000	1,6 %
1967	63 000	2,9 %
1968	88 000	4,0 %
1969	62 000	2,8 %
1970	41 000	1,9 %
1971	51 000	2,3 %
1972	57 000	2,6 %

Työn voimaperäistäminen ja vuorotyö. Työtutkimuksen lisääntyminen Suomessa ja uusien menetelmien kehittäminen aiheuttavat lisääntyvää työtahdin nopeutumista, urakoit-ten normeja kohotetaan vastaavasti ja urakat ja palkat määritellään uudestaan. Yksityisen työntekijän on yhä vaikeampi itse valvoa urakkapalkan laskentaa laskumenetelmien moni-

mutkaistuksessa. Kehityserot eri yritysten välillä aiheuttavat pienten yritysten tarpeen kohottaa työtahtia jyrkästi selviytyäkseen suuryritysten kilpailusta.

Eräänä työn voimaperäistymistä kuvaavana piirteenä voidaan pitää työtapaturmien lisääntyvää määrää. Laskelmien mukaan joka kuudes työntekijä vammautuu vuosittain työtaturmissa. Työtaturmien lukumäärä oli vuonna 1970 14 % suurempi kuin vuonna 1969 ja nousu vuonna 1971 on samaa suuruusluokkaa ennakkotietojen mukaan.

Pyrkimys koneiden tehokkaaseen käyttöön on johtanut vuorotyön yleistymiseen. Suomessa arvioidaan olevan yli 300 000 vuorotyössä olevaa työntekijää. Merkittävää on, että naisten vuorotyö on lisääntynyt lain kiellosta huolimatta. Työneuvoston myöntämien "tilapäisten" naisten yötyöluopien määrä vuosina 1964—1970 on lisääntynyt 46 % ja esimerkiksi puuteollisuuden alalla 97,3 % ja kemian teollisuuden alalla 82,7 %.

Työvoiman hinnan alentaminen. Työvoiman hinnan, palkan, nousun esto, jopa sen alentaminen, on valtiomonopolistisessa kapitalismissa tärkein riiston väline. Tätä toteutetaan eräiden uusien ratkaisujen avulla, joista Suomessa on keskeiseksi tullut tulopoliittinen mekanismi. Vuoden 1967 devalvaatiosta kesään 1970 mennessä oli palkansaajain osuus kansantulosta laskenut 65 %:sta 64 %:iin vaikka palkansaajien osuus työllisestä työvoimasta oli kohonnut 72 %:sta 76 %:iin. Tulopoliittisen kokonaisratkaisun kautta työläisille tulleet lisäpennit on mitätöity hintojen, maksujen ja verojen korotuksilla. Reaalipalkkojen kasvu, koska nimellispalkkoja ei ole sidottu tehokkaasti indeksiin, on näin saatu estetyksi.

Palkkaneuvottelujen yhteydessä käsitellään nykyisin myös sosiaaliturvamaksuja. Osa palkoista säästetään sosiaaliturvamaksurahastoihin ja eläkekassoihin ja näin voidaan lieventää kapitalistisen talousjärjestelmän työläisille aiheuttamaa turvattomuutta. Palkoista "pakkosäästetty" sosiaaliturvamaksu mitataan määräprosentilla, joka ei kohoa progressiivisesti tulojen noustessa. Osa näistä rahoista siirtyy takaisin yksityisten eläkekassojen kautta teollisuuden käyttöön lainoina.

III Finanssipääoman vaikutus valtiokoneistossa

1. VALTIOVALTA

Marxilaisuus on osoittanut, että valtio "on säännöllisesti mahtavimman taloudellisesti vallitsevan luokan valtio, jonka avulla tämä luokka muodostuu myös poliittisesti vallitsevaksi luokaksi ja josta se saa uuden välikappaleen sorretun luokan hallitsemiseksi ja riistämiseksi". Monopolikapitalismissa hallitsevana kerrostumana on monopoliporvaristo, finanssiharvainvalta. Valtiomonopolistisessa kapitalismissa valtio kytkeytyy yhä kiinteämmin sitein monopoliporvariston tahdon toteuttajaksi politiikassa, taloudessa ja muilla yhteiskunnallisen elämän aloilla. "Kun monopoli kerran on muodostunut, se tunkeutuu ehdottoman kiertämättömästi yhteiskuntaelämän kaikkiin puoliin piittaamatta valtiorakenteesta ja mistään muistakaan yksityisseikoista."

Puolueet. Monopolioiden vaikutus valtiossa tapahtuu monien kanavien kautta. Suurpääomaa edustavat ja sen rahoittamat poliittiset puolueet ajavat monopolioiden etuja ennen kaikkea eduskunnassa, hallituksessa ja kuntien hallintoelimissä. Suomessa monopolioiden politiikkaa toteuttavat johdonmukaisimmin kokoomuspuolue ja ruotsalaisen kansanpuolueen oikeisto, mutta myös muut oikeistopuolueet ja sosialidemokraattisen puolueen oikeisto esittävät tärkeää osaa monopolioiden etujen ajajana ja voivat jopa korvata kokoomuksen siinä.

Etujärjestöt. Hyvin suuri merkitys on monopolioiden etujärjestöillä, joista tärkeimmät ovat koko talouspolitiikan alueella toimivat Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto, Suomen Teollisuusliitto, sekä lähinnä työehtosopimuspolitiikassa monopolioiden luokkaetuja ajava Suomen Työnantajain Keskusliitto. Ne harjoittavat monenlaista painostusta valtioon nähden ja valtion piirissä tehdään tuskin ainoatakaan merkittävää taloudellista päätöstä kuulematta näiden järjestöjen kantaa.

Virkakoneisto. Monopoleilla on kiinteät yhteydet valtion virkakoneistoon, erityisesti niihin ministeriöihin, virastoihin ja laitoksiin, jotka ohjaavat valtion taloudellista toimintaa. Monopolioiden edustajia tai sen lahjomia tai sille muuten uskollisia henkilöitä istuu valtionhallinnon eri elimissä, Suomen Pankin johtokunnassa, valtionyhtiöiden hallintoneuvostoissa jne. Valtion taloudellisten tehtävien kasvaessa ja valtiokoneiston paisuessa lisääntyvät monopolioiden ja valtion väliset kosketuspisteet.

Komiteat. Suuri merkitys on erilaisilla pysyvillä tai väliaikaisilla, valtiokoneiston, monopolioiden ja etujärjestöjen edustajilla miehitetyillä neuvottelukunnilla, komiteoilla ja toimikunnilla, jotka toimivat hallituksen ja eri ministeriöiden yhteydessä. Esimerkiksi Suomen Teollisuusliitolla oli v. 1971 edustajia mm. seuraavissa valtiolle ohjeita antavissa elimissä: talousneuvosto, talouselämän johtokoulutuksen neuvottelukunta, tulopoliittinen informaatiokomitea, puolustustaloudellinen suunnittelukunta, kuluttajaneuvosto, hintaneuvosto, valtion tiedoneuvosto, ulkomaankaupan neuvottelukunta, vesiensuojelun neuvottelukunta. Näistä tärkein on valtioneuvoston nimittämä valtion talouspolitiikan yleislinjaa hahmotteleva talousneuvosto.

2. DEMOKRATIAN KAVENTUMISTENDENSSI

Tuotannon ja pääomien keskittymisen aikaansaama monopolistinen vallankeskitys ja sen kietoutuminen valtiokoneistoon luo perustan voimistuneille pyrkimyksille kaventaa demokratiaa. Nämä pyrkimykset ovat Suomessa viime vuosina ilmenneet ja toteutuneet erityisesti seuraavilla tavoilla:

Ensinnäkin eduskunnan ja muiden valinnallisten elinten, kuten kunnanvaltuustojen, merkitys on vähentynyt päätöksenteossa ja yhä suurempi osa asioista ratkaistaan valtion ja kuntien virkakoneistossa tai niiden ulkopuolella. Jopa eduskunnan miltei yksimielisesti tekemiä päätöksiä on romutettu,

kuten tapahtui kesällä v. 1972 eduskunnan hyväksymälle eläkeuudistukselle.

Toiseksi suurpääoma on voimistanut ponnistuksiaan ammattiliittojen sitomiseksi valtiomonopolistisen koneiston osaksi ja työläisten työtaisteluoikeuksien kaventamiseksi. Tätä ovat merkinneet ammattiliittojen jäsenkentän ääntä kuulematta solmitut "tulopoliittiset kokonaisratkaisut", "tulopoliittisen neuvottelumekanismien" kehittäminen, suunnitelmat pakkosovintojärjestelmän toteuttamiseksi, työntekijöiden lakko-oikeutta supistavat virkaehtolait vuodelta 1970 sekä muut hyökkäykset työläisten oikeuksia vastaan esim. v. 1972 satamalakon murtamiseksi, erikoisesti Pohjois-Suomen satamissa.

Lisäksi on säädetty demokratian kaventamista merkitseviä lakeja kuten poikkeustilalaki, joka suo hallitukselle "poikkeustilanteissa" erityisvaltuuksia kansalaisten oikeuksien rajoittamiseksi, mm. vaalioikeutta supistavat vaali- ja puoluelait sekä edellä mainitut virkaehtolait.

Vastavoima. Demokratian kaventaminen ei kuitenkaan toteudu aina suoraviivaisesti, sillä tätä monopolien pyrkimystä vastassa on työväenluokan ja muiden työtätekevien kasvava yhdistynyt voima, joka vaikeuttaa sen toteutumista. Myös sosialismin maiden eteneminen ja esimerkki vaikuttaa tähän suuntaan. Tämä pakottaa monopolit harjoittamaan entistä hiotumpaa taktiikkaa ja luovimaan välillä hyökäten ja välillä perääntyen sekä liittämällä työväenluokalle epäedullisiin ratkaisuihin sille näennäisesti edullisia piirteitä. Jo Lenin kirjoitti, että "porvaristo luo kaikissa maissa välttämättä kaksi hallintojärjestelmää, kaksi etujensa puolesta taistelemisen ja herruusasemansa puolustamisen menetelmää, ja tällöin nämä kaksi menetelmää joko vaihtelevat keskenään tai kietoutuvat yhteen erilaisin yhdistelmin. Ensimmäkin väkivaltamenetelmän, kieltäytymisen kaikista myönnytyksistä työväenliikkeelle... Toinen menetelmä on "liberalismin" menetelmä, askeleet poliittisten oikeuksien kehittämisen suuntaan, uudistusten, myönnytysten yms. suuntaan.

Oikeistovaara. Nykyoloissa lisääntyy tällaisen osittaisten myönnytysten taktiikan merkitys. Tärkeää osaa tässä kehityksessä esittää työväenliikkeen reformistinen siipi, Suomessa sosiaalidemokraattisen puolueen oikeisto, jolle suurpääoma on suonut merkittävän osan porvarillisen yhteiskunnan johtotehtäviä ja jonka merkitys politiikassa on viime aikoina kasvanut. On nähtävissä monopolien siirtyminen 1970-luvun alussa yhä avoimempaan hyökkäykseen työväenluokkaa ja sen liittolaisia vastaan, oikeistovaaran kasvu.

IV Valtion taloudellinen toiminta

Sen mukaan, millainen on valtion merkitys talouselämässä, voidaan kapitalismin kehityksessä erottaa kolme olennaisesti erilaista vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa porvaristo käyttää valtiota hyväkseen jouduttaakseen kapitalistisen tuotantotavan syntymistä ja muodostumista, edistääkseen siirtymistä esi-kapitalistisista tuotantosuhteesta kapitalistisiin tuotantosuhteisiin. Tämä vaihe oli Suomessa viime vuosisadan puolivälissä, jolloin valtio edisti kapitalistista tuotantoa mm. myöntämällä korottomia lainoja yritysten perustamista varten, poistamalla lainsäädännölliset esteet kapitalismin kehityksen tieltä ja rakentamalla liikenneyhteyksiä.

Toisessa vaiheessa valtio lähinnä turvaa kapitalistisen tuotannon yleiset edellytykset ja jatkumisen huolehtimalla väkivalta- ja hallintokoneiston avulla porvariston vallan säilyttämisestä. Valtion taloudellinen toiminta rajoittui lähinnä verojen- ja tullinen kantoon sekä keskuspankin ylläpitämiseen.

1. VALTIOMONOPOLISTINEN SAANTELY

Kolmannessa vaiheessa — kapitalismin kehityttyä valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi — valtion taloudellisesta toiminnasta tulee kapitalistisen tuotannon ja koko kapitalistisen talouden elimellinen osa. Valtiomonopolistiselle kapitalismille on ensinnäkin tyypillistä, että valtion taloudellinen toiminta on jatkuvaa ja pitkäjännitteistä, ja se koskettaa kaikkia kapitalistisen talouden osia ja aloja, kun aikaisemmin valtion vaikutus talouselämään oli luonteeltaan väliaikaista tai kosketti vain joitakin talouselämän puolia.

Toiseksi valtion taloudellinen toiminta ulottuu kansainvälisiin taloussuhteisiin ja se tapahtuu kansainvälisessä mittassa kansainvälisten valtiomonopolististen yhteenliittymien (EEC, EFTA, OECD, kansainvälinen valuuttarahasto ym.) puitteissa.

Kolmanneksi valtion taloudellisesta toiminnasta tulee monopolien voittopyrkimysten toteuttamisen välttämätön edellytys, valtion taloudellinen toiminta sulautuu yhteen yksityisten monopolien toiminnan kanssa. Monopolit eivät onnistu voittojensa kasvattamisessa, ellei valtio tule monopolien avuksi niin investointitoiminnassa kuin palkkakehityksen kurissapitämiseksi markkinoiden takaamiseksi kaikissa muissakin talouselämän kysymyksissä.

Erityispiirteitä. Valtion taloudellisella toiminnalla on yksityisten monopolien toimintaan verrattuna seuraavia erityispiirteitä:

- valtion toiminta käsittää kaikki talous- ja yhteiskuntaelämän alat;
- valtio voi taloudellisten toimenpiteittensä toteuttamisessa nojata väkivalta- ja hallintokoneistonsa voimaan esim. säätämällä lakeja ja antamalla asetuksia;
- valtiolle on keskittynyt huomattavasti varoja ja omaisuutta, jotka muodostavat monopolien yhteisessä käytössä olevan "rahaston";
- valtiolla on suhteellinen itsenäisyys yksityiskapitalistiin omistussuhteisiin ja siitä juontuviin kilpailuolosuhteisiin nähden; se voi monopoliporvariston kokonaisuuden ja pitkän tähtäimen etua puolustaessaan joutua ristiriitaan joidenkin yksittäisten monopolien tai monopoli-ryhmittymien kanssa;
- valtion taloudellinen toiminta on välittömästi sidoksissa sen poliittisen tehtävän, kapitalistisen riistojärjestelmän säilyttämisen kanssa.

2. VALTION YRITYSTOIMINTA

Keskeinen valtiomonopolistisen sääntelyn muoto on valtion yritystoiminta. Suomessa valtion yritystoiminta käsittää seuraavat lohkot:

1) Liiketoimintaa harjoittavat valtion laitokset (valtion liikeyritykset), jotka ovat eri valtion virastojen välittömässä hallinnassa ja joiden tulot ja menot on pääpiirteisään määritelty valtion tulo- ja menoarviossa. Näistä tärkeimmät ovat valtion rautatiet sekä posti- ja lennätinlaitos. Tuotantoa harjoittavia liikeyrityksiä, joiden merkitys on melko vähäinen, ovat mm. VR:n ja PLL:n konepajat, valtion painatuskeskus, Lapuan patruunatehdas, valtion margariinitehdas ja valtion polttoainekeskus. Tähän lohkoon kuuluu vielä eräitä muita laitoksia.

2) Valtion tulo- ja menoarvion ulkopuoliset valtion rahat: maatalouden kehittämisrahasto, valtion viljavarastorahasto, tuontikaupparahasto, varmuusvarastorahasto, vientita-kuurahasto, VR:n uudistusrahasto, PLL:n uudistusrahasto, valtion takausrahasto. Nämä rahastot suorittavat erilaisia tehtäviä, joista yksi on toimia kanavana, jota kautta valtion varoja siirretään yksityiselle pääomalle.

3) Valtion rahalaitokset: Suomen Pankki ja Postipankki. Suomen Pankki on keskuspankki, jonka päätehtävänä on setelinanto ja luotto- ja rahaliikenteen vakaana pitäminen. Postipankki harjoittaa kaikenlaista pankkitoimintaa. Suomen Pankilla ja Postipankilla on yhdessä osake-enemmistö Sponsor Oy -nimisessä rahoitus- ja sijoitusyhtiössä. Suomen Pankin vaikutuspiiriin kuuluva: myös Teollistamisrahasto Oy, jonka suurin osakkeenomistaja se on, sekä Suomen Itsenäisyyden Juhlavuoden 1967 Rahasto (Sitra), joka on sen valvonnassa. Nämä tukevat yksityistä pääomaa avustuksilla ja luotoilla. Tähän lohkoon voitaisiin lukea myös kansaneläkelaitos.

4) Valtioenemmistöiset osakeyhtiöt (valtionyhtiöt), jotka toimivat osakeyhtiölainsäädännön puitteissa itsenäisinä yrityksinä valtion ollessa suurimpana osakkeenomistajana. Tärkeimmät valtionyhtiöt ovat seuraavat:

a) tuotantoa harjoittavia

— Enso-Gutzeit Oy (puunjalostusteollisuutta)

— Imatran Voima Osakeyhtiö (sähkövoiman tuotantoa)

- Kemijoki Oy (sähkövoiman tuotantoa)
- Neste Oy (öljynjalostusta)
- Outokumpu Oy (kaivos- ja metalliteollisuutta)
- Rautaruukki Oy (rautateollisuutta)
- Kemira Oy. (kemian teollisuutta; muodostui Rikkihap-
po Oy:n ja Typpi Oy:n yhdistyessä v. 1972)
- Valmet Oy (metalliteollisuutta)
- Veitsiluoto Oy (puunjalostusteollisuutta)
- b) liikennettä harjoittavia
 - Finnair Oy (lentoliikennettä)
 - Oy Pohjolan Liikenne Ab (linja-autoliikennettä)
- c) rahoitusyhtiöitä
 - Suomen Vientiluotto Oy
 - Kehitysaluerahasto Oy
- d) Oy Alko Ab
- e) Oy Yleisradio Ab (ei harjoita varsinaista liiketoimintaa).

Lisäksi on eräitä pienempiä yhtiöitä sekä lukuisia valtion-yhtiöiden tytäryhtiöitä, joista monet toimivat aloilla, joita ei edellä mainittu, esim. Matkatoimisto Oy Area, Oy Yhtyneet Ravintolat Ab ja Oy Finnlines Ltd.

5) Kuntien liikeyritykset (esim. sähkölaitokset) voidaan lukea valtion yritystoimintaan, sillä kunnat ovat osa valtiokoneistoa.

Valtionyhtiöt. Valtion yritystoiminnan osuus teollisuustuotannon koko jalostusarvosta v. 1968 oli 23 %. Valtion yritystoiminnan osuus on huomattavan suuri mm. kaivannais-teollisuudessa (83 %), paperiteollisuudessa (32 %), kemian teollisuudessa (42 %), kivi-, öljy- ja asfalttiteollisuudessa (90 %), metallien perusteollisuudessa (35 %) sekä sähkö-, kaasu-, vesijohto- yms. laitosten kohdalla (63 %).

Kumppanuus. Valtion yritykset ja yksityinen suurpääoma eivät ole suinkaan sodassa keskenään, vaan päinvastoin ne ovat monin tavoin kasvaneet kiinni toisiinsa ja yhteistoi-
minnassa keskenään.

Useimmat valtion yritykset toimivat aloilla, jotka vaativat niin suuria pääomasijoituksia, ettei yksityisille monopoleille olisi mahdollista rahoittaa niitä. Valtion yritykset harjoittavat yleensä sellaista liiketoimintaa, joka on välttämätöntä muulle tuotannolle, mutta ei tuota niin nopeasti suuria voittoja, kuin muut liiketoiminnan alat (poikkeuksena tästä on Alko, joka on tärkeä valtiontalouden tulolähde). Valtion yritykset eivät yleensä kilpaile yksityisen liiketoiminnan kanssa, vaan täydentävät sitä ja vapauttavat yksityiset pääomat tuottavampiin sijoituskohteisiin. Valtion teollisuustuotannon keskittyessä lähinnä perusteellisuuteen voi yksityinen suurpääoma kohdistaa päähuomionsa tuottoisampiin ja laajeneviin jalostavan teollisuuden aloihin.

Valtion yritykset myyvät tuotteitaan ja palveluksiaan alihintaan yksityisille liikeyrityksille. Näin on etenkin valtion rautateiden ja valtion sähkövoimayhtiöiden kohdalla. Suurimman osan VR:n kuljetuksista muodostuessa tavarankuljetuksista ja suuryhtiöiden ollessa VR:n suurimmat asiakkaat. VR:stä aiheutuu valtiolle nykyään vuosittain yli 400 milj. markkaa tappiota. Valtion voimayhtiöiden kannattavuus on myöskin heikko, sillä sähköä myydään teollisuudelle tuntuvasti huokeammin kuin tavalliselle kuluttajalle.

Valtion rahalaitosten varat on asetettu palvelemaan ensisijaisesti monopolien tarpeita. Eräät valtion kokonaan tai osaksi omistamat rahoitusyhtiöt on perustettu nimenomaan vain teollisuuteen suuntautuvaa tukea varten (Mortgage Bang of Finland Oy, Sponsor Oy, Teollistamisrahasto, Suomen Vientiluotto Oy, Kehitysaluerahasto Oy, Sitra).

Eräissä valtion yhtiöissä (mm. Enso-Gutzeit Oy, Kemijoki Oy, Rautaruukki Oy, Suomen Vientiluotto Oy, Sponsor Oy) on myös yksityistä omistusta valtion omistuksen rinnalla. Suomen Vientiluotto Oy:stä, joka toimii suuryhtiöiden vieraan rahoittajana, valtio omistaa vain 56 %, lopun osakepääomasta kuuluessa liikepankeille ja yksityisille suuryhtiöille. Suuntauksena on tällaisen sekaomistuksen laajeneminen ja suurpääoman ja sen edustajien taholta on esitetty myös

sellaisten yritysten perustamista, joissa valtio on vähemmistöomistajana. Rauman edustalle rakennettavasta yksityisen teollisuuden Ruotsista tilaamasta atomivoimalasta näyttääkin muodostuvan tämän linjan ensimmäinen edustaja. Perustetussa voimayhtiössä on nimittäin valtio mukana 40 % osakekannalla.

Valtion yhtiöt ovat osakkaina lukuisissa sellaisissa yhtiöissä, jotka ovat osaksi — usein suurimmaksi osaksi — yksityisen pääoman hallinnassa. Tällaisissa tapauksissa valtio on esiintynyt myös suomalaisen pääoman maastaviejänä ja ulkomaisen yksityisen pääoman maahantuoja. Tärkeimmät tällaiset valtionyhtiöiden ja yksityisen pääoman sulassa sovussa yhdessä perustamia yhtiöitä ovat seuraavat:

- Pekema Oy, joka harjoittaa muoviraaka-ainetuotantoa ja josta valtionyhtiöt omistavat 50 % ja yksityiset yhtiöt 50 %;
- Oy Saab-Valmet Ab, jonka puoleksi omistaa Valmet Oy ja puoleksi ruotsalainen Saab;
- Eurocan Pulp & Paper Co. Ltd. — Kanadaan perustettu puunjalostusyhtiö, josta Enso-Gutzeit omistaa 50 %, Kymin Oy 25 % ja Oy Tampella Ab 25 %.

Valtionyhtiöillä on kiinteä ja läheinen suhde suurimpiin liikepankkeihin. Tämä näkyy mm. siitä, että Kemira Oy:n, Outokumpu Oy:n, Neste Oy:n, Enso-Gutzeit Oy:n ja Veitsiluoto Oy:n johtajat istuvat PYP:n tai KOP:n hallintoneuvostoissa (1972).

Valtionyhtiöt kuuluvat monopolien etujärjestöihin (Suomen Työnantajain Keskusliittoon, Suomen Teollisuusliittoon, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliittoon) ja noudattavat niiden politiikkaa.

Valtionyhtiöiden hallintoneuvostoilla, jotka eduskunta nimittää ja joiden kokoonpanossa jossain määrin heijastuvat eduskunnan voimasuhteet (mutta joissa vähemmistöosakkaana oleva yksityinen pääoma voi olla yliedustettuna), on verraten pieni merkitys. Käytännössä valtionyhtiöitä johtavat normaalien yksityisten liike-elämän periaatteiden mukai-

sesti niiden johtokunnat, jotka koostuvat yksityiselle pääomalle uskollisista henkilöistä.

Ei sosialismia eikä "sekataloutta". Usein väitetään valtion yritystoiminnan merkittävän sosialismia tai että maat, joissa on yksityisen suuromistuksen rinnalla huomattavasti valtion omistusta, eivät enää olisi kapitalistisia maita vaan maita, joissa vallitsee "sekatalousjärjestelmä". Edellä esitetyt tosiasiat osoittavat kuitenkin etteivät valtion yritykset maassamme uhkaa suurpääoman valtaa tai yksityisomistusta vaan pikemminkin ovat sen nöyriä palvelijoita.

Samaa osoittaisi myös valtion yritysten syntyhistorian tarkastelu. Ne on useimmissa tapauksissa perustettu hyvässä yhteisymmärryksessä suurpääoman kanssa — esim. siten, että valtio on ottanut haltuunsa vaikeuksiin joutuneen yksityisen yrityksen (Outokumpu) tai perustanut uuden tuotannonalan tukemaan yksityistä teollisuutta (Neste Oy).

Onkin nähtävä suurpääoman edustajien demagogisuus valtion yritystoimintaa koskevissa kysymyksissä. Sen laajenemisen selitetään usein merkittävän sosialisointia ja usein talouselämän vaikeudet siitä johtuviksi sekä väitetään valtion yritysten heikon kannattavuuden osoittavan niiden tarpeettomuuden. Kuitenkin hyöty valtionyhtiöistä tulee juuri suurpääoman hyväksi ja vain sen vuoksi ne ovatkin kannattamattomia.

3. VALTIOLLISTAMINEN JA KANSALLISTAMINEN

Valtiollistaminen. Valtion yritystoiminta ei ole kuitenkaan suinkaan yksinomaan edullista suurpääomalle. Oikeisto on vastustanut esim. Rautaruukki Oy:n perustamista ja Neste Oy:n toiminnan laajentamista ja suhtautuu ehdottoman kielteisesti valtion omistuksen ulottamista ratkaiseville talouselämän aloille, jotka ovat suurpääoman lujassa hallinnassa. Valtion yritystoiminta osoittaa tuotantovälineiden kapitalistisen omistuksen tarpeettomuuden ja tuo näkyvällä tavalla esille kapitalismin perusristiriidan, tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja tuotantovälineiden yksityisomistuksen välisen ristiriidan.

Valtion omistuksen laajeneminen supistaa kapitalismin perustaa, yksityisomistusta, vaikka se samalla merkitseekin kapitalistisen riiston puitteiden kasvamista. Valtion yritys-toiminnan lisääminen on sosialismin aineellisten edellytysten luomisen kannalta edullista, sillä valtion yritykset ovat sosialistisen vallankumouksen jälkeen helpommin muutettavissa koko kansan omaisuudeksi kuin yksityiset suuryhtiöt.

Kansallistaminen. Porvariston ehdoilla tapahtuvan yritysten valtiollistamisen ohella onkin olemassa toinen valtiollistamisen muoto demokraattinen kansallistaminen. Työväen ja muiden demokraattisten voimien painostuksesta tapahtuva yritysten kansallistaminen johtaa suurpääoman asemien ratkaisevaan kaventumiseen joillakin talouselämän aloilla tai koko talouselämässä ja yhteiskunnassa. Demokraattisella kansallistamisella oli suuri merkitys eräissä Länsi-Euroopan maissa (Englanti, Ranska, Italia) välittömästi toisen maailmansodan jälkeen työväen ja demokraattisen joukkoliikkeen nousun vuosina. Näissäkin maissa on tosin sittemmin kansallistetut yritykset saatettu monopoliporvariston valvontaan ja osa on jopa kokonaan palautettu yksityiseen omistukseen (mm. Englannissa).

V. 1971 alkoi Chilessä kansan yhtenäisyyden hallitus toteuttaa laajaa kansallistamisohjelmaa, jonka tuloksena on maan tärkeimmät tuotantoalat otettu yhteiskunnan valvontaan. Ranskassa ovat Ranskan kommunistinen puolue ja Ranskan sosialistinen puolue esittäneet yhteisen hallitusohjelman, jossa on konkreettinen suunnitelma keskeisimpien teollisuuden alojen ja pankkien kansallistamisesta. Ohjelmassa tehdään olennainen ero suuryritysten ja pienyritysten välillä, joiden omistajien edut siinä vaaditaan otettavaksi huomioon.

Suomessa SKP:n lähiajan vaatimuksena on liikepankkien, pakollisen vakuutus toiminnan, voimatalouden, lääketieteellisuuden, apteekkilaitoksen sekä monopolistisen suurtuotantolaitosten ottaminen valtion haltuun sekä nykyisten valtionyhtiöiden irrottaminen suurpääoman järjestöistä ja yritysdemokratian toteuttaminen niissä.

V Valtiontalous monopolien voittojen lisääjänä

Paitsi ylläpitämällä omaa yritystoimintaa ja omistamalla tuotantolaitoksia, jotka toimivat monopolien ehdoilla ja niiden tukena, valtio puuttuu monilla muilla tavoilla talouselämään monopolien hyväksi. Valtion taloudellisella tuella monopoleille on monia muotoja ja kanavia, osa siitä on suoraa ja osa välillistä, osa julkista ja osa salaista. Seuraavassa voidaan vain lyhyesti käsitellä tämän tuen eri muotoja.

1. INFRASTRUKTUURI

Valtio ja kunnat rakentavat ja rahoittavat suurimman osan maanteistä, rautateistä, kanavista, satamista, jäänmurtajista, lentokentistä, tietoliikenneverkostosta sekä vesi- ja jätehuoltolaitteista. Nämä ns. infrastruktuurin osat ovat ilmaiseksi tai vain pientä maksua vastaan monopolien käytettävissä. Vaikka esim. teitä saa käyttää kuka tahansa, niin on ilmeistä, että infrastruktuurin rakentamisen ja kehittämisen suunnat sanelevat ensisijassa monopolien edut ja että monopolit saavat siitä suurimman osan.

Infrastruktuuriin voidaan lukea myös koulutus- terveydenhoito- ja sosiaalihuoltolaitokset, joihin käytettävät menot ovat kasvaneet. Näiden menojen kasvu vastaa työtätekevän väestön tarpeita ja on suurelta osin saavutettu työtätekevän väestön painostuksesta. On kuitenkin huomattava, että nykyaikainen tuotanto vaatii työntekijöiltä korkeata koulutusta ja hyvää terveyttä ja näin ollen valtion menot näihin kohteisiin muuttuvat välttämättömiksi kapitalistisen tuotannon kitkattomalle jatkumiselle. Siten ei esim. terveydenhoidon laajeneminen sinänsä haittaa suurpääoman voittopyrkimysten toteutumista, jos vain siitä aiheutuvat kustannukset saadaan työtätekevän väestön kannettavaksi — ja niin on suurimmaksi osaksi tapahtunut.

2. SUORA RAHALLINEN TUKE

Valtio tukee monopolien harjoittamaa teollisuutta huomattavassa määrin erilaisilla lainoilla ja tukimaksuilla. Tieteellisteknisessä kehityksessä mukana pysyminen ja kilpailu sosialismin ja kapitalismin välillä taloudellisesta kasvusta vaativat monopoleja ylläpitämään erittäin korkeata sijoitustasetta ja uusimaan tuotantokalustoa ja -menetelmiä jatkuvasti. Tästä syntyvää rahoitustarvetta ei enää pystytä tyydyttämään yksityisten suuryhtiöiden ja rahalaitosten omilla varoilla, vaan valtio tulee siinä kasvavassa määrin avuksi. Valtion rahoitettavaksi tulevat erityisesti suuret, vähän voittoa tuottavat tai korkean riskin omaavat kohteet.

Valtio edistää monin tavoin teollisuuden investointeja (sijoituksia). Paitsi suoraan valtion budjetista yksityinen teollisuus saa lainoja Kansaneläkelaitokselta, Suomen Pankilta, Postipankilta, valtion omistamalta Kehitysaluerahasto Oy:lta, Suomen Pankin omistamalta Mortgage Bank of Finland Oy:lta sekä kunnilta. Suomen Pankilla on huomattava rahoitusosuus Teollistamisrahasto Oy:ssa ja Sponsor Oy:ssa, jotka on perustettu teollisuuteen lähinnä uusille aloille suunnautuvaa sijoitustoimintaa varten. Valtion rahalaitosten, kansaneläkelaitoksen, valtion ja kuntien osuus teollisuuden luotonannosta oli v. 1970 3.015,5 milj. markkaa, mikä on 20 % teollisuuden kaikista luotoista. Investointeja edistetään myös valtion korkotuella sekä valtion takauksilla, joista suurin osa on ulkomaisten lainojen takauksia.

Esimerkki. Osa valtion teollisuusinvestointeihin suuntaamasta avusta annetaan "pien- ja keskisuuren teollisuuden edistämisen" ja "kehitysalueiden elinkeinoelämän edistämisen" nimissä. On kuitenkin syytä olettaa, että tämäkin tuki hyödyttää valtaosalta nimenomaan suuryhtiöitä, sillä

- valtion kehitysalueluotot eivät ole sidottuja yritysten kokoon;
- monet pienet ja keskisuuret teollisuusyritykset ovat vain suuryhtiöiden tytäryhtiöitä tai niiden alihankki-

joita, ja siten niille menevä tuki hyödyttää välillisesti myös suuryhtiöitä;

- valtion kehitysalueiden yrityksille sekä pienelle ja keskisuurelle teollisuudelle myöntämät lainat ja avustukset ovat salaisia;
- suurpääomalla on suuri vaikutusvalta niissä elimissä, joissa tästä tuesta päätetään ja se on ollut mukana suunnittelemassa kyseisiä avustusjärjestelmiä.

3. TUTKIMUSAPU

Viime vuosina on valtion merkitys yksityistä teollisuutta välittömästi palvelevan tutkimustoiminnan harjoittajana sekä monopolien oman tutkimustoiminnan rahoittajana voimakkaasti kasvanut. Valtion teknillisessä tutkimuskeskuksessa tehdään myös tutkimuksia ulkopuolisille ja vuoden 1972 menoarvioesityksen mukaan tutkimuskeskuksessa harjoitettavan "sovelletun tutkimuksen tulee palvella teollisuutta tutkimus- ja tuotekehittelytyössä". Budjetista myönnetään myös suuria avustuksia monopolien tutkimus- ja tuotekehittelytoimintaan. Osa näistä avustuksista on kätkeyty budjetin menoluokkaan "atomienergian rauhanomainen käyttö". Vuonna 1967 perustettiin Suomen Pankin varoilla Suomen Itsenäisyyden Juhlavuoden Rahasto (Sitra) erityisesti monopolien tutkimustoiminnan rahoittamista varten.

4. KAUPPA-APU

Varsin uusi tuen muoto on valtion Suomen ulkomaisiin edustustoihin palkkaamat teollisuussihteerit, joiden tehtävänä on välittää asemamaastaan suomalaisille yrityksille tieteellis-teknistä informaatiota. Suomen Teollisuusliiton tutkimuspoliittisessa ohjelmassa vuodelta 1970 vaaditaan, että "teollisuussihteeritoiminnan merkitykseen tulisi kiinnittää nykyis-

tä enemmän huomiota sekä lisäämällä näiden sihteereiden määrää että parantamalla heidän toimintaedellytyksiään." Tämä monopolien toive on toteutettu vuoden 1973 menoarvioesityksessä, jossa teollisuussihteeritoimintaan on varoja osoitettu 1,5 miljoonaa markkaa.

Valtio tulee monin tavoin suuryhtiöiden avuksi viennin edistämisessä. Valtio avustaa vientinäyttelyjen ja -kampanjoiden järjestämistä, markkinointitutkimuksien tekemistä, markkinointiverkoston kehittämistä ja vientikaupan koulutusta. Valtio rahoittaa myös vientikapitalistien yhteistoimintajärjestöä Suomen Ulkomaankauppaliittoa. Valtion vientitakuulaitos myöntää erityisiä vientitakuuta ja Suomen Vientiluotto Oy, josta valtio omistaa noin 56 %, rahoittaa vientiä lainoilla. Suomen Pankki vastaa osaksi valuuttakurssien heilahtelujen vientikapitalisteille aiheuttamista riskeistä ja tappioista. Suuryhtiöiden viennin tukemista merkitsee itse asiassa myös budjetin menoluokkaan "kehitys-apu" sisältyvät pitkäaikaiset halpakorkoiset "kehitysluotot", joiden tarkoituksena on "läheisesti tekniseen apuun liittyen luoda edellytykset tietojen, taitojen ja pääoman muodossa annettaville kokonaisapupanoksille, jotka välittävät pääasiassa Suomesta tapahtuvaa pääomatavaroiden ja palvelusten hankintaa".

Valtio tukee myös tuontikapitalisteja. Tuontikaupparahastosta annetun lain (19) mukaan "ulkomaankaupassa esiintyvien hintavaihtelujen tasoittamiseksi voidaan valtioneuvoston luvalla myöntää tarvikkeista niiden maahantuojuille ja valmistajille tasauskorvauksia, joiden suuruuden tuontikaupparahaston hallintotoimikunta päättää." V. 1971 tuontikaupparahasto myönsi tällaisia korvauksia 26,3 miljoonaa markkaa.

5. MUU TUKITOIMINTA

Ympäristönsuojelu. Monopolien taholta voimistuvat vaatimukset tuen saamiseksi valtiolta ympäristönsuojelulaittei-

siin tehtäviin sijoituksiin. Perusteeksi riittää se, etteivät nämä sijoitukset tuota voittoa. Suomen Teollisuusliiton rahoituspoliittisessa ohjelmassa vaaditaan: "Valtiovallan on nykyistä enemmän suunnattava suoranaista tukea teollisuudelle ympäristönsuojeluinvestointien rahoituksen helpottamiseksi. Ympäristönsuojeluinvestointeihin ei liity tulo-odotuksia. Lisäksi ne rasittavat yritystemme likviditeettiä ja kansainvälistä kilpailukykyä". Vuoden 1973 menoarvioesityksessä on 10 milj. markan määräraha vesiensuojelulainoihin teollisuudelle.

Koulutus. Paitsi että valtio kouluttaa miltei kaiken monopolien tarvitseman työvoiman ilmaiseksi valtio mm. avustaa suurpääoman suorassa valvonnassa olevia kauppakorkeakouluja ja muita oppilaitoksia. Valtio avustaa oppisopimuksen tehneitä yrityksiä. (2 miljoonalla markalla v. 1973).

Mexa-ohjelmat. Valtio tukee yksityismetsätaloutta vuosittain yli 100 miljoonan markan määrärahalta.

Maataloustuki. Valtion maataloustukiaiset, joiden määrä nykyisin kohoaa yli 1 000 miljoonan markan vuosittain, koituvat huomattavalta osin vain teollista suurtuotantoa harjoittavien tilojen sekä maatalouden välittäjämonopoliin hyväksi.

Kuljetustuki. Aikaisemmin on jo todettu rautatietariffien edullisuus suuryhtiöille. Uutena suuryhtiöiden kuljetuskustannuksia alentavana tekijänä tulee vuonna 1973 käyttöön kehitysalueilla toimivien yritysten kuljetustuki.

Vertailulukuja. Seuraavassa taulukossa on verrattu eräiden budjettiin sisältyvien määrärahojen suuruutta vuosien 1963 ja 1973 menoarvioesityksissä, siis 10 vuoden väliajalla.

Taulukossa mainitut menoerät ovat siis kasvaneet 6—30-kertaisesti samaan aikaan kuin koko budjetti on kasvanut vain runsaat 3-kertaiseksi vuodesta 1963.

	1963	1973	
	miljoonaa	markkaa	kasvu
Valtion teknillinen tutkimuskeskus	5,5	33,4	6,1-kert.
Atomienergian rauhanomainen käyttö	1,4	13,1	9,4-kert.
”Teollisuuden edistäminen”, ”teknillisen ja kaupallisen tutkimuksen tukeminen”, ”kehitysalueiden elinkeinoelämän edistäminen”, teollisuussihteerit	11,4	152,3	13,4-kert.
Viennin edistäminen	3,4	103,8	30,1-kert.
Yksityismetsätalouden tukeminen	16,1	111,2	6,9-kert.
Kaikki valtion menot	4 508,3	14 960,7	3,3-kert.

Valtion hankinnat. Keskeinen valtion yksityiselle pääomalle antaman tuen muoto on valtion kulutus, joka käsittää valtion hankinnat sekä valtion virkamiesten, sotalaitoksen henkilökunnan ja muiden työntekijöiden palkat. Näin muodostuvat valtion markkinat takaavat monien alojen monopoleille laajat ja vakaat markkinat. Suurissa imperialistisissa maissa on hyvin suuri merkitys sotalaitoksen hankinnoilla, jotka muodostavat tuottoisat markkinat varustelu-teollisuudelle, jossa voitot ovat keskimääräistä suuremmat. Suomessa sotalaitoksen hankintojen merkitys on suhteellisen rajoitettu, mutta epäilemättä ne myös Suomessa merkitsevät taattua menekkiä määrättyjen alojen monopolien tuotteille.

Valtion hankinnoista kulkee suuri osa valtion hankintakeskuksen kautta. Valtion hankintakeskusta koskevan asetuksen mukaan sen yhtenä tehtävänä on ”kotimaan teollisuuden kehityksen ja tuotantokyvyn seuraaminen ja hankintojen sovittaminen teollisuuslaitoksille sopiviin ajankohtiin”. Suomen Teollisuusliiton julkaisussa olleen kirjoituksen

mukaan "on olemassa edellytyksiä etsiä toimintakykyisiä kotimaisia tavarantoimittajia, kannustaa teollisuuden tuotekehittelyä ja sopia hankinnan sijoittamisesta teollisuudelle sopivaan ajankohtaan. Julkisten hankintojen suuri volyyymi merkitsee myös mahdollisuutta käyttää niitä elinkelpoisen tuotannon liikkeellelähdon tukena siten tehostaen teollisuuden kehittämistä perustettujen rahastojen panosta". Valtion hankintojen tehtäväksi on siten selvästi asetettu yksityisen pääoman tukeminen.

Virallisten tilastojen mukaan julkiset kulutusmenot ja julkiset sijoitukset koneisiin, rakennuksiin jne. muodostivat 20 % tuotteiden kokonaiskysynnästä vuonna 1970.

6. VEROTUS

Valtiontalouden kasvavat menot rahoitetaan pääasiassa verotuksen avulla. V. 1970 verot muodostivat 90 % valtion tuloista. Usein selitetään, että verojen tarkoituksena olisi tulojen tasaaminen, suhdannevaihtelujen lieventäminen tms. Verotuksen päätarkoituksena on kuitenkin varojen hankkiminen porvarilliselle valtiolle järjestelmän säilyttämiseksi ja suurpääoman voittojen turvaamiseksi. Vain hyvin pienellä osalla verotusta voidaan katsoa olevan tuloeroja tasoittavaa vaikutusta.

Verotusta tarkasteltaessa on keskeinen kysymys, mihin verotus kohdistuu, suuriin omaisuuksiin ja tuloihin, vai työväestön tuloihin ja kulutukseen. Pääoman omistajat eivät koskaan pidä vallitsevaa verojärjestelmää riittävän täydellisenä: he yrittävät aina pienentää tulojensa ja omaisuutensa verottamista ja säilyttää yhä suuremman osan verorasituksesta pienituloisten veronmaksajaryhmien kannettavaksi. Porvaristo pyrkii hämäämään verotuksen luokaluonteen joko väittämällä, että verot kerätään "koko yhteiskunnan hyväksi", tai esiintymällä demagogisesti "veronmaksajien puolustajana" valtiota vastaan.

Voidaan erottaa kaksi verotuksen päämuotoa: välitön verotus ja välillinen verotus. Välitön verotus kohdistuu suoraan palkansaajan, yksityisyrittäjän, pääomanomistajan tai yrityksen tuloihin tai voittoon. Tärkeimmät ovat valtion tulo- ja omaisuusvero sekä kunnallisvero. Valtion tulovero on luonnollisiin henkilöihin kohdistuessaan progressiivinen, ts. veroprosentti kasvaa verotettavan tulojen kasvaessa. Kunnallisvero on suhteellinen, ts. veroprosentti pysyy muuttumattomana verotettavien tulojen kasvaessa. Välillisistä veroista ovat tärkeimmät liikevaihtovero, erilaiset valmisteverot (joita maksetaan nestemäisistä polttoaineista, virvoitusjuomista, makeisista, tupakasta, keskioluesta, alkoholista ym.) sekä tullit. Välilliset verot sisältyvät kuluttajien ostamien tuotteiden ja palvelusten hintoihin. Välillinen verotus on suurpääoman kannalta välitöntä verotusta edullisempi verotusmuoto, koska

1. välillinen verotus ei tule yksityisten yritysten maksettavaksi, vaan tavallisten kuluttajien, ennen kaikkea työtekevän väestön kannettavaksi;

3. välillinen verotus tapahtuu veronmaksajan kannalta huomaamattomammin kuin välitön verotus.

2. välillinen verotus kohdistuu suhteellisesti raskaammin pienituloisiin kuin suurituloisiin, sillä pienituloiset joutuvat käyttämään tuloistaan suuremman osan kulutukseen kuin suurituloiset (joilla riittää tuloja myös säästettäväksi, arvo-papereihin yms.);

Suuntauksena kapitalistisissa maissa myös Suomessa, on ollut välillisen verotuksen merkityksen kasvattaminen.

Suurpääoman verotus lievenee. Valtio puuttuu verotuksen avulla kansantulon uudelleenjakoon monopolien hyväksi. Valtio puuttuu myös kansantulon ensijakoon, työläisten ja kapitalistien väliseen tulonjakoon monopolien hyväksi lähinnä tulopolitiikan avulla. Seuraavassa on lueteltu eräitä toimenpiteitä, jotka ovat johtaneet suuryritysten verotuksen keventymiseen.

Erilaiset lait suhdannevarauksista, investointirahastoista, vientivarauksista ym. vuodesta 1954 lähtien sallivat teollisuusyritysten siirtää osan voittovaroistaan erityisille tileille ja vapautua verojen maksusta näiden siirtojen osalta tai tällä tavalla ainakin lykätä verotustaan.

Laki ylimääräisistä poisto-oikeuksista vuodelta 1956 merkitsi suuryhtiöiden verotuksen tuntuvaa keventymistä. Laki merenkulun verohuojennuksista merkitsi ylimääräisiä poisto-oikeuksia laivanvarustamoille. (Poistot mahdollistavat yrityksen verotettavan voiton esittämisen todellista pienempänä.)

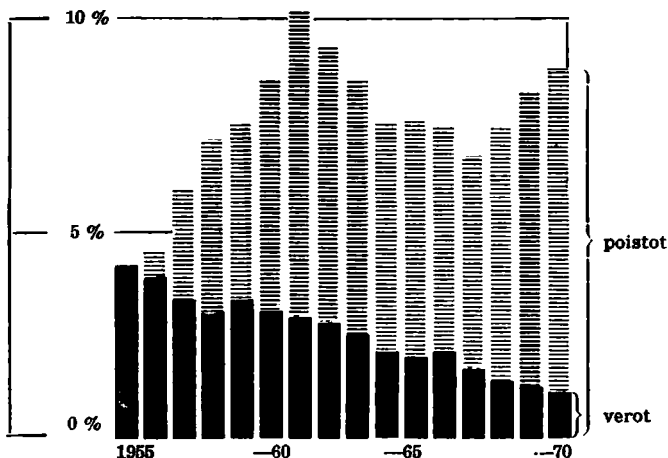
V. 1955 säädetty laki eläkesäätiöistä, joka edelleen on voimassa, sallii yritysten siirtää voittovarojaan perustamilleen eläkesäätiöille ja saada verovapauden näistä voittovaroistaan. Yhtiö voi lainata eläkesäätiöltään varoja ja vähentää lainaamiensa varojen korot verotettavasta tulostaan. V. 1965 eläkesäätiöitä oli 465 kpl lähinnä suuryhtiöillä, ja niillä oli varoja 723 milj. markkaa. V. 1970 eläkesäätiölainojen osuus teollisuuden pitkäaikaisesta luotonotosta oli n. 8 %. Eläkesäätiöt merkitsevät huippuunsa kehitettyä verokeinottelua eläkekysymyksen varjolla.

V. 1968 poistettiin yhtiöiden omaisuusvero (jonka suuruus oli ollut 1 %).

V. 1968 hyväksyttiin elinkeinoverotuksen uudistukseen sisältyvä ns. tappiontasauslaki, joka sallii yritysten vähentää verotettavasta tulostaan tietyn tasausmenettelyn avulla tappiot sellaisilta vuosilta, jolloin yritykset eivät ole tuottaneet voittoa. Samassa yhteydessä kevennettiin myös osinkojen verotusta.

V. 1969 kevennettiin yhtiöiden tuloverotusta 6 prosenttiyksiköllä (49 %:sta 43 %:iin).

Näiden toimenpiteiden vaikutus näkyy mm. seuraavista luvuista: Kun yritykset vuonna 1955 maksoivat valtion tuloveroista 58,9 %, oli niiden osuus vuonna 1968 enää 26,0 %. Kun yritykset v. 1955 maksoivat omaisuusverosta 56,1 %, oli niiden osuus vuonna 1968 enää 7,6 %. Kun 25 suurim-

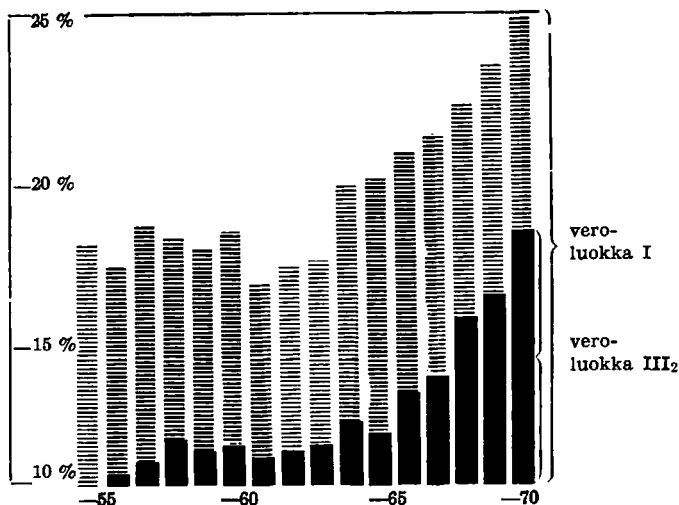

● 25 suurimman yrityksen verokulut verrattuna niiden liikevaihtoon ovat pienentyneet jatkuvasti. Vuosina 1955—1970 on kehitys ollut tasaisen laskeva. Kun yhtiöiden verokulut olivat vielä vuonna 1955 4,1 prosenttia liikevaihdosta, olivat ne vuonna 1970 enää 1,0 prosenttia. Ja kehitys jatkuu. Vuoden 1971 tilastojen mukaan verokulut olivat näillä 25 suurimmalla yhtiöllä enää 0,8 prosenttia liikevaihdosta. Samaan aikaan ovat yritysten poisto-oikeuden, (poistot ovat verovapaita tuloja) suhteellinen osuus noussut huippulukemiin.

piin kuuluvan teollisuusyhtiön verotuksen osuus niiden liikevaihdosta oli v. 1955 vielä 4,1 %, se oli vuonna 1971 enää 0,8 %.

Suurpääoman verohelpotusnälkä on kuitenkin kyltymätön, ja se vaatii jatkuvasti uusia verohuojennuksia. Suomen Teollisuusliiton rahoituspoliittisessa ohjelmassa vaaditaan mm.:

- yritysten tuloveroprosentin pienentämistä;
- siirtojen investointirahastoon tekemistä vähennyskelpoisiksi; myös kunnallisverotuksessa, kun ne nyt ovat vähennyskelpoisia vain valtionverotuksessa;

● Samaan aikaan kun yhtiöiden verokulut vähenevät suhteellisesti, tapahtuu työläisten verorasituksessa jatkuvaa kasvua taulukossa ilmenee työläisten koko verorasituksen kehitys. Mukana on valtion tulovero, kunnallisvero, sosiaaliturvamaksu. Kehitys on täysin päinvastainen kuin suuryhtiöillä, joiden etuja kokoomus puolustaa. Kun työläiset maksoivat palkastaan veroja vuonna 1961 keskimäärin hieman yli 16 % (I. veroluokassa) on vastaava prosenttiluku vuodelta -70 jo lähes 20 %.

- oikeutta tehdä "hankintamenon ylittäviä alkupoistoja", ts. lisää ylimääräisiä poisto-oikeuksia verotuksessa;
- oikeutta vähentää verotuksessa varauksena tietty osuus voitoista tutkimustoiminnan rahoittamiseksi;
- osinkojen verotuksen keventämistä jne.

Työtätekevien verotus kiristyy. Suurpääoman verotuksen keventyessä on työtätekevän väestön verotaakka vastaavasti kasvanut. Työtätekevän väestön verotuksen kiristämistä ovat viime vuosina merkinneet mm. seuraavat seikat:

- liikevaihtoverolain uudistaminen v. 1964 kohotti hintatasoa;
- liikevaihtoveroprosenttia kohotettiin v. 1967 10 %:sta 11 %:iin valtiovarainministeri Koiviston aloitteesta;
- useat bensiinin, öljyn, virvoitusjuomien, makeisten, tupakan, keskioluen ja alkoholin valmisteverojen korotukset;
- vuoden 1971 kesäkuusta vuoden loppuun oli voimassa kestokulutushyödykkeiden ylimääräinen 15 %:n vero (ns. pistevero);
- pisteveron yhteydessä otettiin käyttöön ns. tuonnintausvero, joka kohotti tuontitavaroiden hintoja 2—5 %;
- kiihtyvä inflaatio yhdistyneenä veroprogressioon toimii veronkiristysautomaattina: vaikka nimellispalkkojen kohotessa eivät reaali-palkat inflaation vuoksi kohoaisikaan, kohoaa kuitenkin tuloveroprosentti veroprogression vuoksi;
- kuntien talouden paisuessa ja yhä useampien tehtävien rahoituksen siirtyessä valtiolta kunnille kohoaa kunnallinen veroäyri jatkuvasti, toisin kuin valtion tulovero kunnallisvero on suhteellinen ja kohdistuu vähintään yhtä raskaasti pieniin tuloihin kuin suuriin tuloihin, lisäksi 1968 hyväksytyllä elinkeinoverolailla ja siihen liittyvällä tappionvarauslailla heikennettiin erikoisesti kuntien mahdollisuuksia yritysten verottamisessa;
- eläke- ja sairausvakuutusjärjestelmän kustannusten säilyttäminen työtätekevän väestön harteilla on merkinnyt verotuksen yhteydessä kannettavien kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksujen kohoamista (sairausvakuutusmaksut otettiin käyttöön vuonna 1964);
- maatalouden tuloverolain uudistaminen vuonna 1968 merkitsi raskasta iskua pienviljelijöille: maatalouden tuloverolain tarkastustoimikunnan laskelmien mukaan vuosina 1967—68 alle 10:n ha:n tilojen veroäyrien määrä kasvoi 38,9 % kun taas yli 10 ha:n tilojen veroäyrien määrä aleni (!) 1,6 %.

SKP:n talouspoliittisessa osastossa virallisten tilastojen pohjalta tehtyjen laskelmien mukaan keskimääräistä tunti-ansiota ansaitsevan teollisuustyöläisen maksamien välittömien verojen osuus hänen käytettävissä olevista tuloistaan kasvoi I veroluokassa 17,8 %:sta vuonna 1960 25,6 %:iin vuonna 1971 ja veroluokassa III.2. vastaavana aikana 11,0 %:sta 18,6 %:iin. Valtiovarainministeriössä laadittujen tilastojen mukaan palkansaaajat maksoivat kaikesta tuloverosta vuonna 1955 30,1 %, mutta v. 1969 jo 60,8 %!

Tällainen kehitysvauhtikaan ei ole monopoleille riittävä, vaan suurpääoma ja sen asiamiehet esittävät suuntauksen jatkamiseksi uusia toimenpiteitä. Talousneuvoston rahoitusjaoston raportissa talousneuvostolle toukokuulta 1971 todetaan seuraavasti: "Kilpailunäkökohtien korostamisen takia verokohteen painopiste siirtynee yhä enemmän yrityssektorista kotitaloussektoriin". Selvälle kielelle käännettynä tämä merkitsee: suuryritysten verotusta on kevennettävä ja työtätekevän verotusta kiristettävä monopolien voittojen kasvun turvaamiseksi. Eräs niistä toimenpiteistä, joilla tätä suuntausta aiotaan toteuttaa on siirtyminen arvonlisäverotukseen.

Arvonlisäverotus. Parhaillaan valmistellaan uutta työtätekevän väestön verotuksen kiristämistoimenpidettä: siirtymistä liikevaihtoverotuksesta ns. arvonlisäverotukseen. Jo vuonna 1969 liikevaihtoverokomitea esitti mietinnössään siirtymistä arvonlisäverotukseen vuoden 1970 alusta. Uudistuksen päiväjärjestykseen ottamisen on estänyt työtätekevien joukkojen kasvava tyytymätömyys harjoitettua talouspolitiikkaa kohtaan. Tämä ei kuitenkaan merkitse, että siitä olisi luovuttu. Monopoliin ja valtiovallan edustajien taholta on jatkuvasti eri yhteyksissä esitetty arvonlisäverotukseen siirtymisen "välttämättömyyttä" ja "kiireellisyyttä".

Taustalla EEC. Arvonlisäverosuunnitelmat liittyvät läheisesti oikeiston EEC-hankkeisiin. Useimmissa EEC-maissa on toteutettu arvonlisäverotukseen siirtyminen, ja monopolien

tarkoituksena on "harmonisoida" Suomen verotus EEC-maiden verotuksen kanssa.

Nykyisessä liikevaihtoverojärjestelmässä eivät veroa joudu maksamaan pelkästään kuluttajat hyödykkeitä ostaessaan, vaan myös suuryritysten ostamien tuotantovälineiden hintoihin sisältyy jossain määrin liikevaihtoveroa. Tämän selitetään heikentävän suomalaisten yritysten "kilpailukykyä", ts. monopolien voittopyrkimysten toteutumista. Verotusjärjestelmää muuttamalla on tarkoitus poistaa tämä "epäkohta" ja samalla täyttää ne aukot, joita kulutustavaroiden verotuksessa vielä on.

Suurpääoman tarkoituksena on luoda täten liikevaihtoverojärjestelmä, jonka puitteissa asteittain liikevaihtoveroprosenttia korottamalla voitaisiin luopua kokonaan tuloverosta. Siirtyä siis tulojen verottamisesta kulutuksen verottamiseen. Tällöin ne tulot, mitkä yksityiset ja yhteisöt käyttävät sijoituksiin liiketoimintaan tai (muuhun) säästämiseen tulisivat verosta kokonaan vapaiksi. Näin siirryttäisiin progressiivisesta regressiiviseen (= alenevaan) verojärjestelmään. Tämä on porvarillisten veropoliitikkojen ja -teknikkojen perustavoite. Sen toi hallintoneuvos Kalle Pesonen toisten porvariensa myötäilemänä useampaan kertaan esille liikevaihtoverokomiteassa. Julkisuudessa porvarit ovat tätä asiaa käsitelleet vähän. STK:n silloinen toiminnanjohtaja Hetemäki 1969 Anna-lehden haastattelussa avasi tietä tällaiselle kehityssuunnalle.

Arvonlisäveroa kutsutaan usein harhaanjohtavasti lisäarvonveroksi (esim. Helsingin Sanomissa oli 18. 4. 1972 asiasta otsikko "Lisäarvolle vero"). Kysymys ei ole kuitenkaan kapitalistien työläisiltä riistämän lisäarvon verottamisesta vaan pikemminkin sen vapauttamisesta verosta. Arvonlisäverotus merkitsisi työtätekevän väestön verokuorman huomattavaa suurenemista, mikä käy ilmi mm. seuraavista seikoista:

1. Arvonlisäverotuksen piiriin tulisi suuri joukko tuotteita ja palveluksia, joista nykyisin ei makseta liikevaihtoveroa.

Mm. kuntien liiketoiminta (sähkölaitokset ym.) tulisi verotuksen piiriin.

2. Arvonlisäverotukseen siirtyminen kohottaisi välittömästi useiden välttämättömyyshyödykkeiden hintoja. Asiaa tutki-neen pääasiassa porvarillisista talousmiehistä kootun komi-tean alimitoitettujen arvioiden mukaan nousisivat useiden maataloustuotteiden hinnat 2—7 %, sähkön hinta noin 10 %, matkat, posti- ja puhelintariffit 10—12 %, kirjojen ja lehtien hinnat yli 6 %. Komitea arvioi keskimääräisen hintojen nou-sun 2 %:ksi. Näin edellyttäen, että verotusprosentti säilyy samana kuin nykyisin liikevaihtoverotuksessa (11 %).

3. Jos arvonlisäverotukseen siirryttäessä veroprosentti pi-dettäisiin samana kuin nykyisin liikevaihtoverotuksessa (11 %) verotuksen kokonaistuotto valtiolle vähenisi hintojen kohoamisesta huolimatta. Tähän vedoten ovat arvonlisäve-rotuksen puolestapuhujat esittäneet, että arvonlisäverotuk-seen siirryttäessä veroprosenttia samalla kohotettaisiin esim. 13 tai 15 %:iin, mikä merkitsisi huomattavasti voimakkaam-paa hintojen kohoamista kuin edellä on esitetty.

4. On laskettu, että arvonlisäverotus 11 %:n verokannalla toteutettuna merkitsisi noin 600 miljoonan markan vuotuista tulonsiirtoa suurpääomalle.

Arvonlisävero vastaan. Arvonlisäverotuksessa on piirteitä, jotka tekevät sen epäedulliseksi paitsi työläisille ja pienvil-jelijöille myös pienyrittäjille. Taannoin olivat Belgian pien-yrittäjät lakossa arvonlisäverotusta vastaan.

SAK ilmoitti vastustavansa arvonlisävero

valtiovaraministeriön pyydettyä siltä v. 1970 lausuntoa asiaa koske-vasta lakiluonnoksesta.

VI Suhdannekriisit ja valtiomonopolistinen kapitalismi

1. TALOUSKRIISIT

Usein näkee väitettävän, että valtion taloudellisen toiminnan lisääntyminen ja valtion yritystoiminnan laajeneminen sekä suunnitelmallinen talouspolitiikka merkitsisivät kapitalismin talouskriisien lievenemistä ja jopa häviämistä. Totta on, etteivät liikatuotantopulat ole toisen maailmansodan jälkeen olleet niin syviä kuin ennen sitä ja ettei sellainen lama, jonka koko kapitalistinen maailma kohtasi vuosina 1929—1933 ole uusiutunut. Tämä on kuitenkin vain yksi puoli asiasta. Keneltäkään eivät ole voineet jäädä huomaamatta esimerkiksi kärkevät kansainväliset valuuttakriisit, inflaation kiihtyminen tai alati syvenevä maatalouden liikatuotantokriisi. Ennen kuin tarkastelemme lähemmin kriisien uusia piirteitä, on syytä lyhyesti kerrata marxilaisen kriisi-teorian alkeita.

Perusristiriita. Talouskriisien perussyynä on kapitalistisen tuotantotavan perusristiriita, ristiriita tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja kapitalistisen yksityisomistuksen välillä. Tuotannon yhteiskunnallistuessa monet erilliset tuotantoprosessit sulautuvat yhdeksi yhteiskunnalliseksi tuotantoprosessiksi, tuottajien väliset yhteydet lujittuvat yhä enemmän ja tuottajat kietoutuvat yhdeksi kokonaisuudeksi. Kuitenkin tuotantoa harjoittavat yksityiset kapitalistit, joiden miellivallasta tuotanto riippuu ja joiden yksityisomaisuudeksi yhteiskunnallisesti tuotetut tuotteet joutuvat. Näin tuotannon muoto on sovittamattomassa ristiriidassa omistusmuodon kanssa. Tämä on kapitalismin perusristiriita, joka voidaan poistaa vain muuttamalla omistus yhteiskunnalliseksi niin, että se vastaa tuotannon yhteiskunnallista luonnetta.

Tuotannon anarkia. Kapitalismin perusristiriidasta johdannaisia ristiriitoja on ensinnäkin ristiriita yksityisen tuotan-

tolaitoksen sisäisen järjestäytyneisyyden ja koko yhteiskunnan mitassa vallitsevan tuotannon anarkian välillä. Jokainen kapitalisti suunnittelee ja pyrkii järjestämään huolellisesti ja yksityiskohtaisesti tuotannon omassa tuotantolaitoksessaan, mutta koko yhteiskunnassa tuotanto on suunnittelematonta yksityisomistuksesta johtuen, vallitsee yhteiskunnallisen tuotannon anarkia. Tuotannon anarkia estää käyttämästä hyväksi kokonaan yksityisen tuotantolaitoksen sisäistä tehokkuutta.

Markkinoiden rajoittuneisuus. Toiseksi kapitalismin perusristiriita ilmenee ristiriitana joka kehittyy tuotannon laajenemisen ja markkinain ahtauden välille. Tuotannon laajentuminen kapitalismin oloissa törmää työtätekevän väestön ostokyvyn niukkuuteen. Kapitalistit yrittävät myydä työläisille tuotteitaan mahdollisimman paljon ja mahdollisimman korkeaan hintaan, ja samalla kapitalistien pyrkimyksenä on maksaa työläiselle mahdollisimman vähän palkkaa, pitää työläisen ostovoima pienenä. Tätä ristiriitaa syventää kapitalistin alituinen pyrkimys tuotannon laajentamiseen. Kapitalismin vallitessa markkinat laajenevat hitaammin kuin tuotanto ja sen kasvumahdollisuudet. Tuotannon ja markkinain välinen sopusointu toteutuu kriisin, liikatuotantopulan (ns. laskusuhdanne) avulla, jolloin kapitalistit supistavat tuotantoa markkinoiden taajuutta vastaavaksi. Kriisin seurausilmiöitä on mm. työttömyyden kasvu. Sen jälkeen voi uusi tuotannon laajeneminen alkaa (ns. nousukausi tai noususuhdanne). Tämä toistuu jaksottaisesti.

Kapitalismin ristiriidoista ja niistä johtuvista kriiseistä valtiomonopolistisen kapitalismin oloissa voidaan todeta seuraavaa:

1) Kapitalistisen tuotantotavan perusristiriita kärjistyy äärimmilleen valtiomonopolistisessa kapitalismissa. Valtion voimavaroin edistyvä monopolisoituminen yhdistyneenä tieteen ja tekniikan kehityksen mahdollistamien mullistuksiin tuotantomenetelmissä kiihdyttää tuotannon yhteiskunnallis-

tamista. Samalla kuitenkin kapitalistinen yksityisomistus säilyy määräävänä omistusmuotona.

2) Valtion taloudellinen toiminta ja valtion taloussuunnitelmat lieventävät tuotannon anarkiaa joillakin talouselämän lohkoilla samalla kun tuotannon anarkia uusiutuu koko kapitalistisen talouden mitassa entistä voimakkaampana.

3) Ristiriita tuotannon laajenemisen ja työtätekevän väestön rajoitetun kulutuskysynnän välillä syvenee, mihinkä on syynä riiston tehostuminen sekä kapitalistien pyrkimys tuotannon laajentamiseen sosialismin ja kapitalismin välisen kilpailun sekä tieteellisen ja teknisen kehityksen seurauksena.

4) Liikatuotantokriisit ovat kuitenkin lieventyneet, mihinkä on mm. seuraavia syitä:

- valtion avulla pidetään yllä mahdollisimman korkeata sijoitusastetta, minkä vuoksi monopolien sijoitustoitteiden laajuus on vähemmän riippuvainen markkinaheilahteluista kuin aikaisemmin;
- valtion hankinnat takaavat useiden alojen monopoleille laajat ja vakaat markkinat, minkä lisäksi valtio monilla muilla tavoin laajentaa markkinoita tai edistää tuotteiden markkinointia (valtion virkamiesten palkat, sosiaalivakuutukset, vientituki ym.);
- työväenluokka pystyy kasvaneella taisteluvoimallaan aikaisempaa paremmin jarruttamaan työpalkkojen jälkeenyjäämistä tuotannon kehityksestä;
- joidenkin maiden, esim. Suomen kohdalla suhteellisen laaja suhdannevaihteluista vapaa kauppa sosialististen maiden kanssa tasoittaa tuotannon heilahteluja.

5) Kapitalistisen tuotannon jaksottainen luonne ei ole silti hävinnyt. Kriisi ilmenee tuotannon suoranaisten supistumisen sijasta useimmiten tuotannon kasvuvauhdin hidastumisena. (Joskin myös tuotannon supistumista on tapahtunut kuten USA:ssa v. 1970 ja Saksan Liittotasavallassa v. 1967).

6) Tapahtuu kriisien painopisteen siirtymistä tuotannosta muille talouden aloille. Erityisesti valuutta- ja rahakriisit

ovat kärkevöityneet, mihinkä läheisesti liittyy inflaation kiihtyminen.

7) Ns. rakennekriisit kärjistyvät. Tästä on yhtenä esimerkkinä kaikissa kehittyneissä kapitalistisissa maissa paheneva maatalouden liikatuotantokriisi.

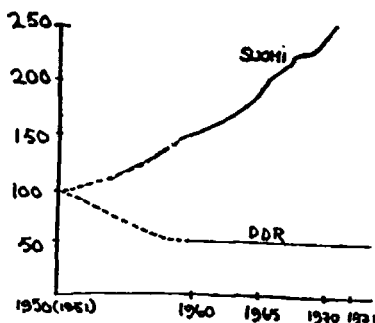
8) Valtion taloudellisen toiminnan lisääntyessä kasvaa taloudellisten ja poliittisten kriisien keskinäinen vuorovaikutus.

2. INFLAATIO JA DEVALVAATIO

Tarkastelemme vielä kahta kapitalismin ristiriidoista johtuvaa tekijää, inflaatiota ja devalvaatiota, jotka samalla ovat menetelmiä riiston tehostamiseksi ja monopolien voittojen kasvattamiseksi.

Inflaatio tarkoittaa rahanarvon huonontumista. Se ilmenee hintojen ja elinkustannusten kohoamisena. Inflaatio johtaa työläisten reaalipalkkojen alenemiseen ja kapitalistien voittojen suurenemiseen. Tästä syystä inflaatiosta on yleensä ottaen hyötyä kapitalisteille. Valtiomonopolistiselle kapitalismille on tyypillistä taipumus inflaation jatkuvaan kiihtymiseen. OECD-maissa (Länsi-Eurooppa, USA, Kanada, Ja-

Kuviosta nähdään, että hintataso on Suomessa noussut vuodesta 1951 lähtien noin 150 % ja että nousu on vuoden 1960 jälkeen ollut paljon nopeampaa kuin 1950-luvulla. DDR:ssä taas hinnat laskivat 1950-luvulla ja ovat pysyneet suunnilleen paikallaan 1960-luvulla.

pani) hintataso nousi vuosina 1960—65 keskimäärin 2,6 % vuodessa, vuosina 1965—68 3,4 % vuodessa, vuonna 1969 keskimäärin 4,7 % ja vuonna 1970 5,5 %. Vuonna 1971 hintojen nousu oli ennätysmäistä. Inflaation kehityksestä Suomessa antaa jonkinlaisen kuvan seuraava piirros, jossa on osoitettu elinkustannusindeksin kehitys Saksan demokraattisessa tasavallassa (DDR) vastaavana aikana.

Inflaation syitä. Kapitalistit edustajineen sekä heitä myötäilevät oikeistososialidemokraatit esittävät useimmiten inflaation syyksi työläisten "liian suuret", työn tuottavuuden nousun ylittävät palkankorotukset. On myös väitetty, että esim. eläkkeiden korotukset aiheuttavat inflaatiota. Tarkoituksena on täten inflaatiota pelotuskeinona käyttäen estää työläisiä ja muita vähätulaisia suurentamasta osuuttaan kansantulosta.

Inflaation todellisina aiheuttajina ovat kuitenkin porvarillisen valtion rahapolitiikka ja monopolien hintapolitiikka. Tämän näin syntyvän inflaation haittavaikutukset työväenluokka voi torjua vain taistelemalla itselleen mahdollisimman suuret palkankorotukset. Voidaan todeta, että inflaation kiihtymiselle nykyaikana on olemassa ainakin seuraavia syitä:

1) Monopolien hintapolitiikka. Suuryhtiöt pystyvät markkinoilla omaamaansa asemaan nojaten määräämään tuotteilleen ns. monopolihinnan, joka ei samassa määrin heijastu tuottavuuden eikä kysynnän ja tarjonnan muutoksiin kuin hinnat esimonopolistisella kaudella ja on monopolivoiton muodostumisen syynä. Mm. valtion avulla kiihdytetty tuotannon ja pääomien keskittäminen lisää mahdollisuuksia määrätä tuotteille korkea monopolihinta. Monopolien hintapolitiikasta on muodostunut inflaatiota aiheuttava perusprosessi rahatekijöiden jäädessä vähemmän merkittävälle osalle. Ensinnäkin monopolit pyrkivät hintoja nostamalla korvaamaan nousseet investointikustannukset. Toiseksi ne yrittävät nostaa hintoja korvataksaan työväestön nimellispalkkojen noususta aiheutuneen voiton pienenemisen. Kol-

manneksi jonkin erityisen tuotannonhaaran monopolit pyrkivät saamaan hintoja nostamalla ylisuuria voittoja muiden tuotannonhaarojen, erityisesti ei-monopolisoituneen sektorin kustannuksella. On kuitenkin huomattava, ettei mikään yksityinen hinnannousu ole inflaatiota, inflaatioksi hintojen nousut muodostuvat vasta kun ne yhdistyvät rahatekijöiden puolella tapahtuviin muutoksiin, vasta kun joidenkin tuotteiden hintojen nousu ei korvaudu joidenkin muiden hintojen laskulla.

2) Siirtyminen markkinatavaramarkkinointiin. Hintakilpailun merkitys on vähenemässä ja sen sijaan yhä suurempi merkitys tulee tuotekehittelylle, pakkauksien muotoilulle, mainonnalle ja markkinointikoneiston kehittämiseksi. Tästä aiheutuvat kustannukset sisällytetään tuotteiden hintoihin.

3) Valtiomonopolistisella hintapolitiikalla, erityisesti maataloustuotteiden hintojen valtiollisella sääntelyllä on taipumus kohottaa hintoja.

4) Valtiomonopolistisen veropolitiikan sallimat ylisuuret poisto-oikeudet edesauttavat monopolihintojen muodostumista.

5) Välillisten verojen (liikevaihtovero, valmisteverot ym.) kohoaminen johtaa suoraan hintojen korotuksiin.

6) Maan yksityiseen omistukseen nojaavan tonttikeinotellun aiheuttama tonttimaan hintojen kohoaminen, maan "ansioton arvonnousu" erityisesti asutuskeskuksissa lisää erityisesti asumiskustannuksia ja korottaa välillisesti myös muita hintoja.

7) Viime aikojen kansainvälisillä valtiomonopolistisilla valuuttajärjestelyillä on inflaatiota kiihdyttävä vaikutus niiden salliessa keskuspankkien keinotekoisesti lisätä liikkeessä olevan rahan määrää.

8) Devalvaatiot kohottavat välittömästi tuontitavaroiden hintoja ja välillisesti kaikkien tuontitavaroita raaka-ainean sisältävien tavaroiden hintoja.

Tehoton hintasäännöstely. Hintasäännöstelyllä ja -valvonnalla, johon hallituksella on maassamme jo monien vuosien

ajan ollut valtuudet, on tosiasiasa vain lyhyinä aikoina väliaikaisesti pyritty hintojen nousun ehkäisemiseen, esim. vuonna 1969, jolloin elinkustannusindeksi kohosi "vain" 2 %. Sen jälkeen on hintasäännöstelyä vähin erin purettu ja siitä on tullut yhä enemmän vain naamio, jonka suojassa uusia hintojen korotuksia toteutetaan.

Kapitalistisen rahajärjestelmän kriisi. Inflaation kiihtymisen osaltaan ilmentää ja samalla myös lisää kapitalistisen rahajärjestelmän kasvavaa epävakaisuutta. Tämä epävakaisuus näkyy myös 1960-luvulta lähtien yhä useammin toistuvissa kansainvälisissä kapitalistisissa valuuttakriiseissä. Kapitalistisen rahajärjestelmän kriisin yhteydessä tulevat niin inflaatiosta kuin valuuttakriiseistäkin vapaan sosialistisen suunnitelmatalouden edut yhä selvemmin esille.

Valuuttakriisit ovat osaksi kapitalististen maiden epätaulaisen kehityksen ja imperialististen maiden voimasuhteissa tapahtuneiden muutosten tulosta. Jatkuvat maksu- tai kauppataseen ylijäämät toisilla mailla ja alijäämät toisilla, inflaation erilainen etenemisvauhti eri maissa, kapitalististen maiden kilpailuasemien muuttuminen aiheuttavat kapitalistisessa valuuttajärjestelmässä epäsuhtaa, joka purkautuu valuuttakriiseinä. Viime vuosien valuuttakriisit ovat osoittaneet toisen maailmansodan jälkeen luodun USA:n johtoasemaan perustuvan Kansainvälisen valuuttarahaston sääntöihin nojautuvan kapitalistisen valuuttajärjestelmän toimintakyvyttömäksi. Näissä kriiseissä ovat mm. Vietnamin sodan USA:n taloudelle aiheuttamat rasitukset heijastuneet muiden maiden talouteen.

Devalvaatio. Valuuttakriisien seurauksena on toteutettu valuuttojen kansainvälisen vaihtosuhteen nostamisia (revalvaatio) ja alentamisia (devalvaatio). Samalla on pyritty uudistamaan kansainvälistä valtiomonopolista valuuttojen sääntelyjärjestelmää Kansainvälisen valuuttarahaston ja EE C:n puitteissa paremmin imperialististen maiden nykyisiä voimasuhteita vastaaviksi. Rahajärjestelmän vakauttaminen edellyttäisi kuitenkin siitä päävastuussa olevien kansainvä-

listen monopolien vallan rajoittamista ja toiminnan kontrolloimista, mihin taas näiden monopolien etua ajavat imperiaalististen maiden hallitukset eivät ole valmiita.

Suomessa on viime vuosien aikana toteutettu kaksi devalvaatiota: suuri 31 %:n devalvaatio vuonna 1967 ja pienempi 6 %:n devalvaatio vuoden 1971 lopulla. Devalvaatioiden syyinä on ollut EFTA-vapaakaupan sekä erityisesti Saksan Liittotasavallan kanssa käytävän epäedullisen kaupan suuret maksutaseen alijäämät, joita maamme hallitukset ovat pyrkineet korjaamaan markan ulkomaista vaihtosuhdetta muuttamalla. V:n 1967 devalvaatio oli yhteydessä imperialistiseen, erityisesti Englannin punnan heikentäneeseen valuuttakriisiin, jota hyväksi käyttäen korkea devalvaatioprosentti määrättiin. Devalvaatio v:n 1971 lopulla toteutettiin dollaria ja monia muita valuuttoja koskettaneen tähän asti vakavimman kapitalistisen valuuttakriisin ja sen yhteydessä tehtyjen uudelleenjärjestelyjen varjossa.

Devalvaatio on hyvä esimerkki siitä, miten monopolit käyttävät valtiota hyväkseen. Devalvaatio merkitsee suurta etua etenkin vientikapitalisteille, joiden voitot sen ansiosta kasvavat huomattavasti. Työätekevä väestö joutuu devalvaatiosta kärsimään tuontitavaroiden ja tuontitavaroita raaka-aineena sisältävien tuotteiden hintojen kohoamisen vuoksi. Devalvaatioilta voitaisiin välttyä, jos maksutase pidettäisiin ulkomaankaupan säännöstelyn avulla tasapainoisena, mikä merkitsisi erityisesti Saksan Liittotasavallasta, Japanista ym. maista tapahtuvan tuonnin rajoittamista. Tähän eivät suurpääoman tahtoa noudattaneet maamme hallitukset kuitenkaan ole olleet suostuvaisia.

VII Valtiomonopolistinen kapitalismi ja kansainväliset taloudelliset suhteet

Jo kapitalismin siirryttyä monopolistiseen vaiheeseensa sen kansainvälistymisen aste oli korkea — tuotantovoimien kehitystaso edellytti maailmanlaajuisten markkinoiden syntyä ja kansainvälisen työnjaon kehittymistä uudelle tasolle. Nykyisen tieteellis-teknisen vallankumouksen oloissa kansainvälistymiskehitys on kiihtynyt ja saanut uusia muotoja. Tämä kehitys on ilmennyt mm. kansainvälisen kaupan kasvuna, eri maiden pääomien laajentumisena yli kansallisten rajojen ja niiden liittoutumisena keskenään, tieteellis-teknisen yhteistyön lisääntymisenä jne.

1. KAPITALISTINEN INTEGRAATIO (YHDENTYMINEN)

Kapitalististen valtioiden keskinäisille taloudellisille suhteille on ollut ominaista paitsi näiden suhteiden laajeneminen ja monipuolistuminen, valtiomonopolistisen sääntelyjärjestelmän leviäminen myös tälle alueelle. Valtioiden välisten sopimusten ja erilaisten valtiomonopolististen erityisjärjestöjen (OECD, Kansainvälinen valuuttarahasto, jälleenrakennuspankki, ns. kehityspankit, GATT jne.) ohella on syntynyt myös pyrkimys valtioiden välisten taloudellisten suhteiden kaikinpuoliseen kiinteyttämiseen ja vakiinnuttamiseen ns. yhdentymisen puitteissa. Kapitalismin ristiriitojen, erityisesti markkinoiden ahtausongelman kärjistymisen ja toisaalta kahden maailmanjärjestelmän olemassaolo, kansainvälinen luokkataistelun tilanne, ovat pakottaneet monopolit voittojensa turvaamiseksi pyrkimään suljettujen kapitalististen valtioryhmittymien muodostamiseen, ryhmittymien, joiden sisällä tavaroiden, pääoman ja työvoiman liikkumisen esteet

on poistettu ja joissa pyritään noudattamaan yhteistä ulko- ja ulkomaanpolitiikkaa suhteessa järjestön ulkopuolisiin maihin.

Tieteellis-teknisen vallankumouksen tulosten hyväksikäyttö — paitsi että se jo sinänsä voimistaa talouden kansainvälistymistendenssiä vaatiessaan kansainvälistä tieteellis-tekniistä työnjakoa — kärjistää voimakkaasti monopolien kamppailua markkinoista niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Yhdentyminen ei lisää markkinoita, mutta monopolivoittojen turvaaminen tuottavuuden kasvaessa voimakkaasti, tuotantosarjojen ja tuotantolaitosten koon kasvaessa tuotantotekniikan kehityksen ansiosta vaatii markkinoiden uudelleenjakoa suurten monopolien hyväksi. Sosialismin maailmanjärjestelmän ja kaikkien rauhanvoimien kasvu rajoittavat mahdollisuuksia suorittaa markkinoiden jako imperialististen sotien avulla. Monopolit ja imperialistivallat ovat pakoitettuja tässä tilanteessa muodostamaan liittoutumia, joiden puitteissa markkinoiden uudelleenjako voi tapahtua ilman sotaisia yhteenottoja.

Kapitalistinen integraatio on markkinoiden uudelleenjaon väline. Yhdentyminen ei kuitenkaan edes hillitse monopolien keskinäistä raivokasta taistelua markkinoista — päinvastoin, tuottavuuden kohotessa yhdentymisen seurauksen markkinaongelma kärjistyy edelleen. Ristiriidat eri imperialistivaltujen kesken ovat myös edelleen olemassa — selvänä osoituksena tästä on EEC-maiden keskinäinen taistelu talouspolitiikan suunnasta. Erityisen voimakkaasti kärjistyy ristiriita suljetun valtioryhmittymän, kuten EEC:n ja sen ulkopuolelle jäävien maiden (erityisesti USA:n ja Japanin) välillä.

Nykyisessä maailmantilanteessa — sosialismin maiden kasvavan voiman, kapitalististen maiden työväenluokan voimistuvan taisteluvoiman ja -tahdon edessä, kolonialistisen järjestelmän luhistuessa ja kansallisen vapausliikkeen edessä — imperialistivallat joutuvat yhdistämään kaikki voimansa demokraattisen ja vallankumouksellisen liikkeen tukahdutta-

miseksi. Myös taloudellinen yhdentymisen on nähtävä tätä taustaa vastaan — kapitalistinen integraatio on luonteeltaan poliittista, se suuntautuu erityisen selvästi sosialistista maailmanjärjestelmää vastaan, mutta myös työväenluokkaa vastaan itse kapitalistisissa maissa sekä neokolonialistisen riiston tehostamiseen entisiä siirtomaita vastaan.

Tällä hetkellä pisimmälle vietynä yhdentymiskehitys on nähtävissä Euroopan Talousyhteisössä, EEC:ssä. Sen poliittiset päämäärät ovat erityisen selvästi nähtävissä. EEC-maiden vuonna 1961 antaman Bonnin julistuksen mukaan nämä "harjoittavat poliittista yhteistyötä EEC:n puitteissa EEC:n poliittisen yhdentymisen edistämiseksi ja sillä tavoin Atlantin sopimuksen (NATO) lujittamiseksi". EEC on imperialistien sotaliiton NATO:n taloudellinen selkäranka.

2. SUOMEN ULKOMAANKAUPPOLIITTIKKA

Ei EEC. Suomen puolueettomuuspolitiikka, maamme hyvät suhteet Neuvostoliittoon ja maamme valtiosopimukset estävät Suomen liittämisen missään muodossa EEC:n kaltaisiin liittoutumiin. Suurpääoman kaavailut maamme ulkopoliittisen linjan muuttamisesta ovat varsin selvät ja niiden olennainen osa on juuri Suomen kytkeminen — aluksi vapaakauppasopimuksella, myöhemmin kiinteämmin — Euroopan Talousyhteisöön. Välietappina näissä suunnitelmissa oli Suomen liittäminen vuonna 1961 imperialistivaltojen (lähinnä Englannin ja Ranskan) keskinäisten ristiriitojen tuloksena Länsi-Eurooppaan syntyneeseen toiseen integraatioalueeseen, Euroopan Vapaakauppa-alueeseen EFTA:an.

Kokemuksia EFTA:sta. Jo suppeakin EFTA -kokemusten tarkastelu osoittaa, että suurpääoman hankkeet maamme sitomiseksi Euroopan Talousyhteisöön on torjuttava. EFTA:n lisäksi monopoliporvariston suunnitelmien välietappeja ovat olleet mm. Suomen liittäminen OECD:n jäseneksi 1969 — jäsenyyden, jonka ainoat näkyvät tulokset ovat olleet muuta-

mat harjoitettua monopolien edun mukaista talouspolitiikkaa puolustelleet raportit ja sen jatkamista koskevat suositukset. Edelleen välivaiheena EEC:n on nähtävä myös 60-luvun NORDEK -hanke, yritys luoda pohjoismainen talousliitto, joka voitaisiin myöhemmin liittää EEC:hen. Tämä hanke onnistuttiin tosin torjumaan — nyt taistellaan suoraa EEC-kytkentää vastaan.

Vaikka tämän järjestön poliittinen luonne ei ole yhtä selvä kuin EEC:n, on EFTA-jäsenyytemme aikana tapahtunut kehitys lisännyt taloudellista ja myös poliittista riippuvaisuuttamme lännen imperialistivalloista. Selvimmin tämä on nähtävissä tarkasteltaessa sosialististen maiden kanssa käytävän kaupan osuutta koko kauppavaihdostamme, laskihan tämä osuus EFTA-kaudella 20 %:sta 16 %:iin — tietenkin länsikaupan hyväksi.

Suomen ulkomaankaupan jakautuminen maaryhmittäin vuosina 1960 (ennen EFTA:aan liittymistä) ja 1971:

TUONTI

	EFTA	EEC	Sosialistiset maat	Muut
1960	34 %	34 %	21 %	11 %
1971	45 %	27 %	18 %	10 %

VIENTI

1960	35 %	28 %	20 %	17 %
1971	47 %	22 %	14 %	17 %

YHTEENSÄ

1969	34 %	31 %	20 %	15 %
1971	46 %	25 %	16 %	13 %

Integraation taloudellisia seurauksia Suomen kaltaisen maan kannalta voidaan parhaiten tarkastella juuri EFTA-kauden valossa. Ensinnäkin on todettava se, ettei integraatio luo uusia taloudellisia lakeja, sen vaikutukset tuntuvat ja olemassaolevien tendenssien voimistumisena tai heikkenemisenä. Suomen kohdalla voidaan havaita yhdentymisen kiih-

dyttäneen monopolisoitumisprosessia, kaikinpuolisesti vahvistaneen monopolien asemaa maassamme, lisänneen pyrkimyksiä suurpääoman etujen mukaisen talouspolitiikan harjoittamiseen sekä heikentäneen laajojen kansankerrosten asemaa.

Liittyessään erillissopimuksella EFTA:aan 1960-luvun alussa Suomi oli taloudellisessa kehityksessään huomattavasti jäljessä useimmista vapaakauppa-alueen maista. Maamme kilpailuedellytykset olivat varsin heikot — vain puu- ja paperiteollisuus, laivanrakennusteollisuus ja osa kone- ja metalliteollisuutta (joiden viennin pääosa suuntautuu kuitenkin sosialistisiin maihin) pystyi kilpailuun ulkomaanmarkkinoilla. Tässä suhteessa tilanne ei viime vuosikymmenellä ole olennaisesti parantunut, se viennin monipuolistuminen jota on ollut havaittavissa johtuu pääosiltaan sosialististen maiden kanssa käytävän kaupan ja toisaalta EFTA:n ulkopuolisten maiden kanssa käytävän kaupan kehityksestä.

EFTA-maiden monopolit pääsivät täydellä voimallaan ryntistämään Suomen markkinoille vuonna 1967, johon mennessä sovitut tullialennukset oli pääosiltaan saatettu voimaan. Tämä on selvästi nähtävissä kotimarkkinateollisuuden vaikeuksien kasvamisena ja monopolisoitumisprosessin voimakkaana etenemisenä. Vuosina 1961—70 tapahtuneista noin tuhannesta teollisuusyritysten yhdistämisestä ja yhteistyösopimuksesta peräti n. 86 % tapahtui vuoden 1965 jälkeen, siis vapaakauppasopimuksen pääasiallisena vaikutuskautena.

Tullien poistaminen (Suomen tullitaso oli kansainvälisesti ottaen varsin korkea) on ollut tekijä, joka on merkittävästi vaikeuttanut ulkomaankaupan tasapainon saavuttamista — kauppataseen jatkuva vajauksellisuus on muodostunut erittäin vaikeaksi ongelmaksi EFTA-kaudella, maamme kytkeminen EEC:hen tulisi vaikeuttamaan tilannetta entisestään. Vain yhtenä vuotena koko EFTA-kaudella kauppatase on ollut ylijäämäinen (ts. vienti suurempi kuin tuonti) — tällöinkin EFTA-kauppa oli vajauksellista. Kauppataseen kehitys 1960.—71 ilmenec oheisesta taulukosta.

Kauppataseen yli- tai alijäämä (+tai-) vv. 1960—71 (mmk)

Vuosi	Kaikki maat	EFTA-maat	EEC-maat
1960	— 238	— 34	— 285
1961	— 316	— 101	— 238
1962	— 396	— 264	— 333
1963	— 189	— 190	— 108
1964	— 684	— 261	— 206
1965	— 699	— 445	— 373
1966	— 707	— 460	— 265
1967*	— 563	— 334	— 374
1968	+ 163	— 56	— 120
1969	— 160	— 333	— 383
1970	— 1384	— 587	— 829
1971	— 1844	— 660	— 964
1972	— 1032	— 140	— 1228

* Devalvaatio syksyllä 1967

Kauppataseen jatkuvasta vajauksellisuudesta on ollut seurauksena ulkomaisten velkojen voimakas kasvu — vuonna 1965 pitkäaikaisten ulkomaisten lainojen määrä oli 2448 milj. mk, vuonna 1971 jo 7950 mmk — henkeä kohti vastaavat luvut ovat 1960 532 mk ja 1971 1699 mmk.

Kauppataase on varsin merkittävä tekijä myös määrätessä maan talouspolitiikan linjoja. Suurpääoman ja sosiaalidemokraattisten oikeistajohtajien lääkkeet kauppataaseongelmiin — kulutuskysynnän rajoittaminen ja devalvaatio — eivät ole tuoneet ratkaisua. Päinvastoin kulutuskysynnän rajoittaminen (liikevaihtoveroa korottamalla, pisteveron käytöllä jne.) on aiheuttanut vaikeuksia nimenomaan kotimarkkinateollisuudelle ja täten heikentänyt työllisyyttä, toisaalta kotimaisten hintojen nousu on eliminoinut suuren osan sitä vaikutusta, jota näillä toimenpiteillä on ollut ulkomaisten tuotteiden kysyntään. Vuoden 1967 devalvaation — harjoitetun talouspolitiikan vararikon selvimmän ilmauksen —

vaikutukset taas voidaan nähdä edelläoleesta taulukosta, vuonna 1969 kauppataaseen vajuus oli entisellään ja vuotta myöhemmin jo uusissa ennätyslukemissa. Monopolien asemien yleinen vahvistuminen on muutenkin lisännyt painetta kansan valtaenemmistön etuja polkevan talouspolitiikan harjoittamiseen — maamme kytkeminen EEC:hen voimistaisi tätä painetta ”kilpailuolosuhteiden yhdenmukaistamisen” varjolla äärimmilleen.

Tämä kapitalistinen kansainvälinen yhdentymisen ja sen mukana monikansallisten yritysten lisääntyminen ja kasvu vaikeuttaa ammattiyhdistysliikkeen toimintaa. Työtaistelun alkaessa jossakin maassa, voivat kapitalistit siirtää tuotantoansa toisiin maihin tai tällä aina uhata. Toisaalta tämä pakottaa ammattiyhdistysliikkeen entistä kiinteämpään kansainväliseen yhteistoimintaan.

Entä muut EFTA:n luvutat ihanuudet? Teollisuustuotannon kasvu EFTA-kaudella 1961—71 oli yhtä suuri kuin edelliselläkin kymmenvuotiskautena, hintataso taas nousi EFTA:n aikana elinkustannusindeksillä mitattuna 69 %, kun se edellisellä kymmenvuotiskautena nousi 42 %. Työttömyys on vapaakauppasopimuksen seurauksena heikentynyt — sen joutuu toteamaan jopa porvarillinen taloustieteilijä, prof. P. Pöyhönen — vuodesta 1967 työttömiä on ollut jatkuvasti yli 40 000, eräinä vuosina jopa kaksinkerroin tämä määrä. Vain joukkomittainen maastamuutto — 170 000 suomalaista vuosina 1961—71 — on auttanut pitämään työttömyysluvut edes nykyisissä mittasuhteissa. EEC-vapaakauppasopimus kiihdyttäisi tätä kehitystä ja yhä suuremmassa määrin suomalaiset työläiset joutuisivat hakeutumaan Ruotsiin, ehkä kauemmaksikin työnhakuun. Erityisen voimakkaasti ”työvoiman vapaa liikkuvuus” on koskenut Itä- ja Pohjois-Suomea, joiden asema myös EEC:ssä tulisi entisestään huononemaan.

Sosialististen maiden talousyhteistyö. Valtiomonopolistinen yhdentymisen on tuotannon objektiivisen kansainvälistymisen vääristynyt, kansanvastainen muoto. Vain sosialismi te-

kee mahdolliseksi tämän tendenssin hyväksikäytön työtätekevien eduksi. Näitä mahdollisuuksia toteuttaa tällä hetkellä taloudellisen keskinäisavun Neuvosto, SEV. SEV ei kuten EEC, ole suljettu valtioryhmä, se tarjoaa yhteistyömahdollisuuksia kaikille, jopa toisen yhteiskuntajärjestelmän omaaville maille.

Suomen mahdollisuudet osallistua tähän yhteistyöhön ovat maantieteellisen sijaintimme ja maamme rauhanomaisen ulkopoliittikan vuoksi erinomaiset. Euroopan kapitalistisessa yhdentymiskehityksessä tällä hetkellä tapahtumassa olevat suuret järjestelyt antavat Suomelle mahdollisuuden jäädä tämän monopolien etujen mukaisen kehityksen ulkopuolelle ja kehittää suhteitaan kaikkien maailman maiden kanssa tasavertaiselle pohjalle. Erityisen edullista niin maamme työtätekevän väestön kuin koko kansantalouden kannalta on taloussuhteiden voimakas kehittäminen Neuvostoliiton ja muiden SEV-maiden kanssa.

VIII Kunnat ja valtiomonopolistinen sääntely

Kunnat ovat osa valtiokoneistoa. Paikallishallinnon eliminä ne hoitavat lähinnä valtion niille määräämiä tehtäviä. Valtiovalta säätelee laeilla kunnallisen toiminnan rajat ja suurimman osan tehtävistä sekä valvoo varsin monin tavoin kuntien toimintaa. Koska valtio on porvariston luokkaherpuuden elin, eivät kunnatkaan näin ollen ole mitään luokkavastakohtaisuuksien ulkopuolella olevia laitoksia. Valtion luokkaluonne määrää kuntien luokkaluonteen.

Monet valtiomonopolistista sääntelyä koskevat määritelmät ja johtopäätökset pätevät pieneniskoossa kuntien tasolla. Yksityisellä pääomalla on huomattava vaikutus kuntien elimissä. Yhtenä vaikutuskanavana ovat yksityisen pääoman alueelliset etujärjestöt, kauppakamarit. Suurpääoman ja kuntien väliset yhteydet ovat tiivistymässä, mistä yhtenä ilmauksena on suurpääoman ja kuntien etujärjestöjen elokuussa 1972 julkaisema kirjanen "Kunnat ja teollisuus", jossa tutkitaan miten kuntien ja yksityisen pääoman yhteistyötä voidaan kehittää.

Kunnallisten vaaleilla valittujen luottamus pohjaisten elinten merkitys on pienenemässä ja yhä suurempi osa päätösvallassa siirretty virkamiesportaalle. Kunnallinen itsehallinto, joka säädettiin v. 1916 on vähin erin murenemassa ratkaisuvallan siirtyessä monissa asioissa kuntien elimiltä valtion elimille.

Kunnat tukevat monin eri tavoin yksityistä pääomaa. Kunnat rakentavat monopolien tarvitseman ns. infrastruktuurin: kadut, vesijohdot, viemärit ja sähköverkon. Tunnettua on kunnallisten sähkö-, kaasun- ja vesilaitosten tariffien edullisuus suuryhtiöille. Erityisesti kehitysalueiden kunnat ovat viime aikoina kilpaillessaan teollisuusyritysten saamisesta alueelleen myöntäneet suoranaisia lahjoituksia suomalaisille ja ulkomaalaisille yhtiöille esimerkiksi ilmaisen tonttimaan

ja teollisuusrakennusten yms. muodossa. Samoin kuin valtio ja valtion rahalaitokset kunnat toimivat yksityisen pääoman lainanantajina. Helsingissä kaupunki subventoi kaupungin alueella toimivia yksityisiä linja-autoliikenteen harjoittajia takaamalla näiden voitot. Suuntauksena on, että yhä suurempi osa kuntien töistä siirtyy yksityisten yritysten suoritettaviksi.

Edellä jo viitattiin kunnallisverotuksen kiristymiseen. Kuntien veroäyrin hinta on vuosina 1955—71 kohonnut kaupungeissa 18 %, kauppaloissa 13 % ja maalaiskunnissa 19 %.

IX Valtiomonopolistinen kapitalismi ja ei-proletaariset väestökerrokset

Monopoliin kaikkivalta suuntautuu yhä selkeämmin paitsi työväenluokkaa, myös kaikkia muita väestökerroksia vastaan. Yhä suuremmissa määrin valtiovalta ryhtyy monopoliin etujen mukaisiin toimenpiteisiin myös talonpoikaiston, toimihenkilöiden, pienyrittäjien ja muiden ns. välikerrosten kustannuksella. Näiden kerrosten sisällä voimistuu eriytyminen — ne jakaantuvat yhä selvemmin kahteen ryhmään, joista toisen asema lähenee työväenluokan asemaa, kun taas toisen, suppean huippukerroksen, edut kietoutuvat yhteen monopolipääoman etujen kanssa (korkeimmat virkamiehet, suurviljelijät jne.). Välikerroksia ei siis voida tarkastella yhtenäisenä kokonaisuutena.

1. MAATALOUSVÄESTÖ

Talonpoikaiston osalta monopoliin sorto koskee kaikkein kipeimmin pienviljelijöitä, jotka joutuvat hankkimaan huomattavan osan toimeentulostaan elinkelvottomien tilojensa ulkopuolelta. Heidän etunsa yhdentyvät kaikkein pisimmälle työväenluokan etuihin — suurin osa heistä saa pääasiallisen toimeentulonsa palkkatyöstä — metsätöistä tai pienteollisuuden palveluksesta. Maatalouden kriisin kärjistymisen ohella myös sivuansiomahdollisuuksien väheneminen viime vuosina on saattanut tämän viljelijäryhmän suuriin vaikeuksiin. Metsätöiden koneellistuminen ja kehitysalueiden pienen ja keski-suuren teollisuuden vaikeudet ovat pakottaneet yhä useamman pienviljelijän luopumaan tilastaan ja siirtymään palkkatyöläisten riviin — työttömyyskortistoihin, siirtotyömalle tai Ruotsiin. 1960-luvulla alle 10 peltohehtaarin tilojen lukumäärä väheni yli neljälläkymmenellä tuhatta. Valtiovallan

kielteinen suhtautuminen pientilojen talouden kehittämiseen on lisännyt näitä vaikeuksia — pientiloilla ei ole mahdollisuuksia valtion halpakorkoiseen luottoon, maatalouden verouudistus 1968 lisäsi pienviljelijöiden verotaakkaa äärimmilleen, valtion tukitoimet suuntautuivat pääosin "elinkelpoisten" tilojen kehittämiseen.

Harvalukuisen suurviljelijäjoukon hallinnassa oleva ns. Pellervo-seuran monopoliyhtymä (Valio, OKO, Hankkija, Karjakunta, jne.) on keskittänyt haltuunsa pääosan maataloustuotteiden välitys- ja jalostustoiminnasta, maataloustarvikekaupasta ja luotonannosta. Joillakin aloilla (maito!) ryhmän valvonnassa on lähes koko tuotannonala. Tämä ryhmittymä on alistanut valtansa alle paitsi laajaa pienviljelijäkerrosta, myös keskisuurten tilojen viljelmät, jotka monopolien sorto kohtaa varsin raskaana.

Tämä monopoliryhmittyminen määrää hyvin pitkälle, esim. sen hinnan jonka viljelijä tuotteestaan saa tai jonka hän tarvitsemistaan tuotannonvälineistä joutuu maksamaan. Suuri määrä tiloja on myös velkaantumisen kautta joutunut monopolien kuristusotteeseen. Puutavarakaupan alalla, jossa sielläkin pellervolaisella monopoliryhmällä on varsin vahva asema (Metsäliitto) on kehitys vuosina niin ikään kulkenut pienmetsänomistajille (ja pienviljelijöille) epäedulliseen suuntaan (mm. siirtyminen hankintakaupoista pystykauppoihin).

Suunniteltu arvonlisävero koskisi kipeästi myös maanviljelijäväestöä, koska maataloustarvikkeet tulisivat arvonlisäveron alaisiksi samoin kuin maatalouden tuotteetkin kokonaisuudessaan.

2. TOIMIHENKILÖT

Valtiomonopolistisen koneiston kasvu, tekninen kehitys ja tuotantolaitosten hallintokoneiston kasvu tuo mukanaan toimihenkilöiden ja virkamiesten määrän huomattavan lisääntymisen. Vuonna 1970 tähän ryhmään kuului Suomessa 710 000

henkilöä, kun 1959 vastaava luku oli 433 000 — ryhmän osuus ammatissa toimivasta väestöstä v. 1970 oli 33 %. Toimihenkilöiden ja virkamiesten ryhmä koostuu hyvin monilla eri aloilla toimivista työntekijöistä (tekniset toimihenkilöt, konttorihenkilökunta, hallinnon virkamiehet, opetustoimen alalla toimivat, kaupallinen ja mainoshenkilökunta jne.). Osa tästä ryhmästä on koulutukseltaan luettavissa lähinnä sivistyneistöön.

Toimihenkilöiden kohdalla on hyvin selvästi havaittavissa ryhmän jakautuminen pieneen huippukerrokseen ja toisaalta laajoihin joukkoihin, joiden entiset etuoikeudet jo ryhmän määrällisen lisääntymisenkin myötä menettävät merkityksensä. Huippukerros liittoutuu taloudellisista ja ideologisista syistä porvariston huippukerroksen kanssa, saa huomattavia etuisuuksia (myös ohi palkkansa). Tälle kerrokselle siirtyy jopa osa kapitalistien käytännöllistä toimeenpanovaltaa (toimitusjohtajat) tämän kuitenkaan millään tavalla muuttamatta kapitalismin riistoluonnetta — päinvastoin, kapitalismin loismaisuus korostuu tässä entisestään.

Toimihenkilö- ja virkamieskunnan enemmistön asema lähenee entistä enemmän työväenluokan asemaa. Oheisista luvuista ilmenevät eri toimihenkilöryhmien palkat vuonna 1966 verrattuna työmiesten keskipalkkaan porvarillisten tilastojen mukaan. (Tässä taulukossa tarkoitettujen johtajien ja ylimpien toimihenkilöiden osuus koko toimihenkilökunnasta oli v. 1960 n. 20 %).

	Keskimääräinen palkka mk			Yht.
	teollisuud.	kaupassa	liikenne- ja palv.aloilla	
Johtajat ja ylempät toimihenkilöt	20.300	20.400	18.000	18.700
Muut toimihenk.	10.900	6.800	9.000	8.900
Työntekijät	8.800	7.900	10.100	9.100

Toimihenkilöiden valtaenemmistön palkat ovat tämän mukaan etenkin kaupan ja liikenteen sekä palveluelinkeinojen

alalla jopa alemmat kuin työläisillä. Myös muut tämän ryhmän entiset etuoikeudet katoavat, työn luonne muuttuu yhä mekaanisemmaksi, työtahti kiristyy, työntekijäin demokraattisia oikeuksia supistetaan. Tyypillinen esimerkki tästä ovat valtion ja kunnan työntekijäin virkaehtolait, joilla toimihenkilöiden ja virkamiesten lakko-oikeutta voimakkaasti kavennettiin mm. ns. yhteiskuntavaarallisten lakkojen, muista syistä kuin palkkauksen, työajan ja vuosiloman määräämistä koskevien erimielisyyksien vuoksi syntyvien lakkojen osalta. Samalla nämä lait merkitsevät demokratian voimakasta kaventumista siirtäessään päätäntävaltaa palkoista pois demokraattisesti valituilta elimiltä sopimusvaltuuskunnille.

3. PIENYRITTÄJÄT

Monopolisoitumisprosessin edetessä pienyrittäjien ja pienten sekä keskisuurten kapitalistien asema heikkenee. Etenkin pienyrittäjät ovat joutuneet hyvin suuriin vaikeuksiin viime vuosina. Esim. vähittäiskaupan kohdalla ns. kaupakuolema kohtaa vuosittain parituhatta pienkauppaa. Kehitys muilla aloilla on vastaavanlaista. Rinnan palvelusektorin, jolla toimivista liikkeistä varsin suuri osa on pienyrittäjiä, kasvun kanssa tapahtuu keskittymistä yhä suurempiin yksiköihin. Kapitalistiluokan osalta on todettava se, että suppean huippukerroksen muodostaminen tapahtuu paitsi koko kansan myös itse kapitalistiluokan suuren osan kustannuksella. Pääsy monopolien pieneen huippuryhmään tulee yhä vaikeammaksi ja vaikeammaksi. Suurin osa pienyrittäjistä ja ei-monopolistisista kapitalisteista on joutunut alihankinta-asemaan suhteessa suuriin monopoleihin.

Näiden pienten ja keskisuurten yritysten asemaa vaikeuttavia tekijöitä on lukuisia. Ensinnäkin raaka-ainekustannukset ovat pienemmille yrityksille suhteellisesti suuremmat kuin monopoleilla hankintaerien jäädessä pienemmiksi, esim. tukkuportaan paljousalennukset ovat viime vuosina kehittä-

tyneet yhä enemmän pienyrityksille epäedulliseen suuntaan. Toiseksi kuljetuskustannukset muodostavat erityisesti kehitysalueiden pienyrityksille huomattavan rasituksen, kustannukset yksikköä kohti muodostuvat varsin suuriksi — tariffipolitiikka rakentuu monopolien etujen pohjalle. Kolmanneksi, sähkö-, kaasu- ja vesitariffit rasittavat pieniä yrityksiä enemmän kuin suurempia yksikköjä. Neljänneksi luoton saanti pienyrityksille on vaikeaa ja korkomenot muodostuvat suhteettoman suuriksi jouduttaessa turvautumaan kalleimpiin luottoihin. Viidenneksi verotus, kuten tunnettua suosii monopoleja, erityisesti liikevaihtovero on muodostunut pienyrityksille merkittäväksi rasitukseksi. Sosiaaliturvamaksut rasittavat eniten työvoimavaltaisia pien- ja keski suuria yrityksiä. Sama vaikutus olisi arvonlisäverolla, sillä vain työvoima jäisi verotuksessa tuotantotarvikkeista vähennyskelpoisuuden ulkopuolelle, ts. arvonlisäverotuksessa kaikki muut tuotannon tarvikkeet olisivat verotuksessa vähennyskelpoisia, siis verottomia.

Pienyrittäjien objektiivisen aseman kehittyminen liittyy tämänkin kerroksen potentiaalisten monopolien vastaisten voimien joukkoon. Tälle ryhmälle käy yhä selvemmäksi, että ainoa ratkaisu siihen umpikujaan johon monopolisoituminen sen on johtanut on taistelu työväenluokan rinnalla suurpääoman valtaa vastaan. Samat tekijät — monopolien puristus ja valtiiovallan taholta tulevat monopolien etujen mukaiset ratkaisut aiheuttavat hajaannusta myös itse kapitalistiluokan keskuudessa. Suurpääoman rosvoypyrykimykset suuntautuvat koko kansaa — jopa kapitalistiluokan merkittävää osaa vastaan.

C. TULOPOLIITIKASTA

I Porvariston kaksi taktikkaa ja tulopoliittikka

Porvaristo käyttää kahta hallitsemisen muotoa, jotka vaihtelevat keskenään ja kietoutuvat toisiinsa. Toinen on väkivaltamenettely ja toinen on myönnytysten ja luovimisen menetelmä. Porvaristo vaihtaa näitä menetelmiä oman asemansa syvän ristiriitaisuuden vuoksi: kapitalistisen tuotantotavan ehdot vaativat tiettyjä poliittisia oikeuksia ja vapauksia koko väestölle, mutta toisaalta, kun porvariston asema heikkenee ja työväenluokan taistelu voimistuu, porvaristo usein turvautuu väkivaltamenettelyyn sen eri muunnelmissa.

Konkreettisesti tämä ero tulee näkyviin kun vertaamme 1920—30-luvun ja tulopoliittista menettelyä työläisten palkkojen määräämiseksi Suomessa. Ammatilliset järjestöt kävivät 1920-luvulla lukuisia työtaisteluja. Samalla ammatillisten järjestöjen toiminta oli oikeustaistelua. Työnantajajärjestöt eivät tahtoneet tunnustaa ammatillisia järjestöjä ja saivat valtiovallan puolelleen. Jatkuvasti tuomittiin ay-liikkeen johtomiehiä vankilaan, lakkojen väitettiin olevan Moskovasta johdettuja, turvaututtiin aseistettuun rikkurikaartiin jne.

Toisen maailmansodan jälkeen joutuivat kapitalistit myöntymään joukkotyöehtosopimusmenettelyyn, jota on edelleen kehitetty 1950—60-lukujen aikana, jolloin myös tulopoliittiset mekanismit alkavat tulla kuvaan mukaan: sovitellaan ja neuvotellaan, keskustellaan ja säännellään ristiriitoja, käydään saunassa ja äänestetään, ja lopulta työehtosopimus on valmis!

Tällainen neuvottelutapa on tietysti ay-liikkeen kannalta parempi kuin jatkuva lakko- ja oikeustaistelu, jos vain ay-liikkeen neuvottelijat jaksavat pitää mielessään että työ-

ehtosopimusneuvottelut ovat aina — olipa niiden muoto mikä tahansa — tilaisuuksia, jossa kahden vastakkaisen luokan edustajat kohtaavat toisensa ja jos neuvotteluihin päästään konkreettisiin tuloksiin. Valtion mukana olo neuvotteluissa saattaa saada neuvottelijat epäröimään ja mahdollisesti luulemaan, että kyseessä olisivat "yhteiset kansalliset edut".

Kun ay-liike kykenee näkemään näiden porvariston luovimistaktiikkaa ilmaisevien tulopolitiikkaan liittyvien tekijöiden takaa sovittamattoman luokkaristiriidan, on työväen etuja ajava ay-liikkeen suhtautuminen tulopolitiikkaan yhtenäisen ja selvän.

Toisaalta tulopolitiikan vastaisen kamppailun voimistuessa paljastuu luokkayhteistyön kuoren alta nopeasti häikäilemättömiä pyrkimyksiä työläisten kurissapitämiseksi lakko-oikeuden rajoittamisen, pakkosovittelun ym. väkivaltatointien avulla.

Tulopolitiikka on osa valtiomonopolistista sääntelyä, jolla useissa johtavissa kapitalistisissa maissa pyritään valtion avulla ohjaamaan tulonjakoa — erityisesti palkkakehitystä — ja alistamaan ay-liike tämän sääntelymekanismin osaksi. Sen taustalla on valtiomonopolistisen kapitalismin ristiriitojen kärjistyminen ja työväenluokan kasvava voima, jotka ovat tehneet porvaristolle vaaralliseksi turvautua inflaatioon voittojensa turvaamiseksi.

Erityisiä ongelmia, joiden ainakin osittaiseen ratkaisemiseen tulopolitiikalla pyritään, ovat taloudellisen kasvun, suunnittelun ja ennen kaikkea inflaation ongelmat. Nämä pyritään ratkaisemaan asettamalla tuottavuuden kasvu palkankorotusten ylärajaksi — samanaikaisesti pääomatulojen jäädessä lähes kokonaan valvonnan ulkopuolelle — ja jonkinlaisella, usein täysin olemattomalla hintasäännöstelyllä.

Tulopolitiikkaa voidaan harjoittaa sopimus pohjaisesti tai lakisääteisesti tai molempia keinoja yhtäaikaisesti käyttäen. Kokonaisratkaisut tehdään ennen varsinaisten työehtosopimusneuvottelujen alkamista. Sopimus pohjaisessa tapauksessa

hallituksen edustajat, työnantajapuolen ja ay-liikkeen korkein johto tekevät ratkaisun, johon sen jälkeen perusjärjestöt pyritään alistamaan. Ratkaisut eivät siten perustu työväenluokan kasvavaan voimaan, vaan päinvastoin tämän voiman eliminoimiseen ratkaisujen tekemisestä.

Tulopolitiikka edustaa näin ollen porvariston luovimistaktiikkaa, vaikka siihen onkin liittymässä lisääntyvässä määrin väkivaltamenettelyn esiinnostamiseen liittyviä tendenssejä. Itse porvariston perimmäinen tavoite ei ole muuttunut tulopolitiikan mukana mihinkään suuntaan: se on edelleen pääoman herruuden säilyttäminen työväenluokan yli!

Mm. tulopoliittiset ratkaisut tehdään nyt saneluratkaisuin. Niitä tehtäessä ei sivuuteta yksin jäsenistön mielenpiiteitä, vaan myös SAK:n suuri neuvottelukunta, jossa on edustajat kaikista suuremmista SAK:n jäsenliitoista. Myös sos.dem. johtajat niin puolueessa kuin ammattiyhdistysliikkeessä tuovat nyt antikommunisminsa aikaisempaa selvemmin esille.

II Tulopolitiikka — osa valtiomonopolistista sääntelyä

1. TULOPOLITIIKAN ESINNOSTAMISEN SYYT

Keskusteltaessa tulopolitiikasta on joskus tuotu esiin väite, että tulopolitiikka on niin elimellinen osa valtiomonopolistista kapitalismia, ettei siitä voida päästä irti, ellei päästä irti koko kapitalismista ja siirrytä sosialismiin. Tällainen virhe perustuu siihen, että ensin tehdään oikea analyysi: valtion puuttuminen työn ja pääoman välisiin suhteisiin on väistämätöntä valtiomonopolistisessa kapitalismissa. Mutta sitten jatketaan suoraan: siis tulopolitiikka on väistämätön, koska se on valtion puuttumista näihin suhteisiin! Tällaisessa analyysissä ei kyetä näkemään tulopolitiikan erityisiä ja konkreettisia syitä ja edellytyksiä, ei kyetä suhteuttamaan sitä ay-liikkeen tilaan, ei nähdä luokkataistelua.

Taloudelliset tekijät. Tulopolitiikan esinnostamisen taloudellisia syitä voidaan erottaa kolme: taloudellisen kasvun ongelma, kapitalistisen suunnittelun vaatimus yritystoiminnassa ja inflaation ongelma. Nämä kolme tekijää ovat läheisesti niveltyneet toisiinsa niin, että taloudellisen kasvun ongelma on perimmäisenä syynä, mutta inflaatio näiden ongelmien tihentymispiste, kitkakohta.

Taloudellisen kasvun tekee ongelmalliseksi erityisesti sosialististen maiden voimakas kehitys. Kahden maailmanjärjestelmän välinen taloudellinen kilpailu osoittaa konkreettisesti, että juuri kapitalistiset tuotantosuhteet ovat tuotantovoimien kehityksen jarruna, eivätkä mitkään tekniset ongelmat. Kapitalistinen talousjärjestelmä joutuu puolustuskanalle, kansanjoukkojen usko kapitalismin ikuisuuteen alkaa ratkaisevasti horjua.

Mutta taloudellinen kasvu on myös pääoman välitön ongelma: Voimakas taloudellinen kasvu on pääoman kasaan-

tumisen ehto. Näin tämä ongelma asettaa tehtäväksi löytää kapitalistisen tuotannon kannalta ja siis myös voiton kannalta mahdollisimman hyvät kasaantumisen ja pääomasijoitusten tehokkuuden lisäämisen keinot. Ensimmäisinä vuosina sodan jälkeen se tapahtui pääasiassa työväestön kamppailujen kukistamisella poliisin ja lainsäädännön avulla.

Myöhemmin inflaatio korvasi tämän menetelmän. Mutta viimeistään 1960-luvulla alkoivat ilmetä inflaation hankaloittavat seuraukset taloudellisen kasvun kannalta: Suurpääoma alkoi pelätä milloin säästämisalttiuden vähenemistä milloin joukkoliikkeiden voimaa. Tulopolitiikka otettiin nyt apuun: Pitämällä palkankorotukset tuottavuuden kasvun rajoissa sekä yrittämällä taata "työrauhan" se tarjoaa pääoman kasaantumiselle paremmat ehdot kuin inflaatio.

Läheisesti taloudellisen kasvun ongelmaan liittyy suunnittelun ongelma. Kapitalistinenkin suunnittelu kykenee tiettyssä mitassa lievittämään kansantaloudessa jatkuvasti syntyviä epäsuhtaisuuksia, vaikuttamaan jossain määrin uusintamisen kulkuun ja siten edistämään taloudellista kasvua. Tieteellis-tekninen vallankumous synnyttää myös välttämättömyyttä suunnitteluun. Pidentyneiden tuotantosarjojen ja kasvavien investointikustannusten takia yksityisen kapitalistin on pystyttävä — jopa monia vuosia ennen kuin hän kykenee myymään tuotteensa — laskemaan niiden tuotantokustannukset, siis mm. palkkakustannukset, jotta hän kykenisi arvioimaan voittonsa ja sen perusteella tekemään päätöksiä.

Näin syntyvien ongelmien ratkaisuun pyritään tulopolitiikan avulla. Tuottavuuden kasvu voidaan ainakin jossain määrin arvioida ja liittyhän juuri tulopolitiikkaan pyrkimys pitempiin kuin yhden vuoden työehtosopimuksiin. Inflaatio ristiriitojen tihentäjänä tulee esiin myös suunnittelun kohdalla. Inflaatio vaikeuttaa suunnittelua koska se saattaa muuttaa kilpailutilannetta eri maiden yritysten välillä hyvinkin nopeasti.

2. INFLAATION ONGELMA

1950-luvun alusta lähtien korvattiin siis palkkojen nousun lainsäädännöllinen rajoittaminen inflaatiolla. Aina kun työläiset onnistuivat työtaistelullaan nostamaan huomattavammin palkkojen nimellisarvoa, pyrkivät monopolit korvaamaan sen hintoja nostamalla. Nimenomaan inflaatio rinnan muiden valtiomonopolististen säännöstelymenetelmien kehittymisen kanssa soi kapitalisteille mahdollisuuden vähentää palkkojen osuutta kansantulosta.

Ja todella inflaatiota on tapahtunut kasvavassa määrin kaikkialla kapitalistisissa maissa: Hinnat kasvoivat 60-luvulla miltei kaikissa EEC-maissa nopeammin kuin 50-luvulla. Suomessa nousi elinkustannusindeksi 1951—61 41 % ja vuosina 1962—1972 yhteensä 73 %. Vuoden 1970 lopussa mainittiin EEC:n taloudellisessa katsauksessa, että hintojen kasvuvauhti vv. 1969—70 oli ollut korkeimmillaan sitten vuoden 1958. Joulukuussa 1972 totesi OECD raportissaan, että inflaatio on Länsi-Euroopassa saavuttamassa Korean sodan tason ja kehotti voimakkaisiin toimenpiteisiin.

Voimakkaista ponnisteluista huolimatta on inflaatio kiihtynyt kapitalistisissa maissa edelleen niin, että vuodesta 1973 ennakoidaan ennätysellistä inflaatiovuotta.

Työläisille ei ole etua inflaatiosta. He kärsivät sen johdosta, koska inflaatio, työpalkkojen jäädessä muiden tavaroiden hintojen noususta jälkeen, johtaa reaali-palkan laskuun. Kapitalisteille on yleisesti ottaen inflaatiosta hyötyä juuri samasta syystä. Reaali-palkan alentuminen nimittäin johtaa kapitalistien voittojen lisääntymiseen.

Inflaation vastainen taistelu on aina työläisten elinehtojen puolustamista. Mutta inflaatiosta on tullut nyt myös kapitalisteille kiusallinen ongelma. Ajatelkaamme vaikka eritasoista inflaatiokehityksestä eri maissa johtuvaa kapitalistien maiden valuuttajärjestelmän kriisiä ja sitä höyrypäästä kiirettä, millä Euroopan pankkiirit juoksevat milloin kelluvien, milloin ryömivien valuuttakriisien perässä, tai

pääomien kiihtyvää liikettä maasta toiseen alhaisempien tuotantokustannusten ja vakaan rahanarvon mukaan.

Mutta kapitalistien kannalta tarkasteltuna on inflaatiolla muitakin kielteisiä puolia. Ensinnäkin inflaatio aiheuttaa sosiaalista levottomuutta, kuten porvarilliset talousmiehet sanovat tarkoittaen, että se kärjistää luokkataistelua: jatkuva hintojen nousu syö palkkatyöläisten ansioita ja aiheuttaa oikeutettua suuttumusta. Inflaatioprosessi ei ole näin muodoin vain työn ja pääoman välisen kärjistyneen taistelun heijastuma, vaan on itsekin tämän taistelun eräs alkulähde.

Toiseksi inflaatio saattaa pakottaa monopolien toimintaa rajoittaviin sopimuksiin, valtion joutuessa puuttumaan näiden temmellykseen turvatakseen koko järjestelmän edut pittemällä tähtäimellä.

Kolmantena ja kaikkein näkyvimpänä tekijänä on kuitenkin kansainvälisen kaupan vaarantuminen. 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa on kilpailu kansainvälisillä markkinoilla jatkuvasti kiristynyt. Kapitalistiset maat ovat luopuneet kansainvälisten monopoliyhtymien painostuksesta kansallisen talouspolitiikan harjoittamisen välttämättömistä keinoista: Tullimuureja on poistettu, tuontisäännöstelyistä on luovuttu, erilaiset kansainväliset sopimukset ja ennen kaikkea EEC:n ja EFTA:n muodostuminen ja vähittäinen sulautuminen toisiinsa ovat rajoittaneet yksittäisen kapitalistimaan mahdollisuuksia itsenäiseen talouspolitiikkaan.

Kansainvälisen kilpailukyvyyn säilyttäminen on entistä suoremmin riippuvainen kotimaisesta hinta- ja palkkatasosta. Mitä alhaisemmat ovat tuotannossa tarvittavien tavaroiden hinnat, sitä parempi on kilpailukyky. Mutta inflaatiohan vaikuttaa juuri päinvastoin: Vaikka nousevat kustannukset voitaisiin korvata hintoja nostamalla, niin se merkitsee vaikeutuvaa markkinakilpailua sellaisten maiden yritysten kanssa, joiden rahanarvo on säilynyt vakaampana.

Inflaation hillintätunnuksella todistellaan usein tulopoliittikan toteuttamisen välttämättömyyttä. Käytännössä se mer-

kitsee kuitenkin työväenluokan aseistariisuntaa, samalla kun inflaatioase luovutetaan entistä täydellisemmin porvariston haltuun. Tulopolitiikkaan näet kuuluu, että ammattiyhdistysliike luopuu palkankorotusten indeksisuojusta yms. vastikkeena porvarillisen valtiovallan lupaamalle hintasäännöstellyle.

Inflaatiokehitys ei ole kuitenkaan lakannut sen jälkeen, kun alettiin käyttää tulopolitiikkaa ja siten ei tulopolitiikka ole suuntautunut ainakaan pääasiassa inflaation torjumiiseen. Tässä ei ole ollutkaan tarkoitus väittää, että tulopolitiikka olisi kyennyt korvaamaan inflaation voittojen säilyttämisen menetelmänä, vaan että inflaatio pyritään niin suuressa määrin kuin mahdollista korvaamaan pääomalle edullisemmalla keinolla, joka ei vaarantaisi kapitalistisen järjestelmän toimintaa. Ja toisaalta epäonnistuminen inflaatiokehityksen torjumisessa osoittaa, että inflaation juuret ulottuvat syvälle kapitalismin rakenteeseen: Siinä ilmenevät kapitalistisen tuotantotavan vanhuudenoireet.

3. PORVARILLISET TALOUSTEORIAT

Tulopolitiikan esiinnostamisen syyt ovat siis valtiomonopolistisen sääntelyn tarpeessa. On selvää, ettei porvaristo kykene saamaan aikaan jatkuvasti uusia tulopolitiittisia kokonaisratkaisuja, jos sillä ei ole edes jonkinlaista teoreettista pohjaa pyrkimyksilleen. Porvarillinen taloustiede tuottaakin jatkuvasti yhä uusia ja uusia perusteluja tulopolitiikan harjoittamiselle sovittamalla teorioitaan valtiomonopolistisen kapitalismin tarpeisiin.

Tuloteoria. Monet porvarilliset taloustieteilijät esittävät inflaation pääsyyksi palkkojen nousun yli tuottavuuden kasvun. Tämän keksinnön jälkeen palkkainflaatiokierre ilmestyi mitä erilaisimpiin oppikirjoihin. Siitä saa lukea lähes jokainen suomalainen koululainen esim. seuraavassa muodossa: "Koska he (työläiset) ovat muodostaneet voimakkaita jär-

jestöjä ja koska työvoimaa on vähän tarjolla, voivat he pakottaa työnantajat suostumaan korotuksiin. Kun palkan korotukset lisäävät tuotantokustannuksia ja samaan aikaan raaka-aineiden hinnoissa vilkkaan kysynnän vuoksi tapahtuu nousua, kohoavat tuotteidenkin hinnat. Palkankorotuksia vaaditaan silloin uudestaan, niihin suostutaan, hinnat nousevat taas ja niin alkaa hintojen ja palkkojen kilpajuoksu, jossa molemmat pyrkivät johtoon." (Huttunen — Lehtonen: Yhteiskuntaoppi 4. painos s. 144).

Tarkastelkaamme nyt tätä teoriaa sen yleisemmin esiintyvässä ja yksinkertaisimmassa muodossa, ns. tuloteorian valossa, joka siis on tulopolitiikan teoreettinen perusta. Tuloteoria voidaan esittää yhtälön muodossa $Y = T \times P$, jossa Y tarkoittaa yhteiskunnan kokonaistuloa, T tuotannon määrää ja P hintatasoa. Tuloteoreetikkojen mukaan lisäys jonkin yhteiskuntaryhmän tuloissa merkitsee lisäystä koko yhteiskunnan kokonaistulossa Y . Koska tällöin ylläolevan yhtälön vasen puoli on kasvanut, täytyy myös oikean puolen kasvaa. Jos tulonlisäys on suurempi kuin tuottavuuden kasvu vastaavana aikana ($=T:n$ nousu), täytyy tasoittuminen tapahtua $P:n$ nousulla eli yleisen hintatason nousulla — tapahtuu inflaatiota. Jos siis työväestö on taistelullaan saanut nostettua nimellispalkkoja yli tuottavuuden nousun, tapahtuu inflaatiota, koska palkankorotus tämän teorian mukaan ei supista kapitalistin voittoa, joka tämän teorian mukaan syntyy muka lisäämällä joku annettu prosenttimäärä tuotantokustannuksiin!

Suunnittelun malli. Tällaisessa yksinkertaisessa asussa tuloteoria esiintyy yleensä kapitalistien perustellessa työehtosopimusneuvottelujen aikaan alhaisia tai olemattomia palkankorotuksia ja toisaalta porvarillisen taloustieteen teoriassa. Mutta se on myös rakennettu sisään kansantaloudellista kokonaissuunnittelua koskeviin malleihin, joiden pohjalta valtion ja valtion pankin talouspolitiikkaa harjoitetaan. Suomen valtiomonopolistisen suunnittelun malli sisältää yli 400 muuttujaa lähes 200 yhtälöön sijoitettuna. Kui-

tenkin tässä mallissa on ainoastaan kaksi muuttujaa, joihin suunnittelussa aktiivisesti vaikutetaan: palkkataso ja valtion menojen kasvu. Palkkatasoa taas tarkastellaan juuri tulo-teoreettisin silmälasein: Alas kaikki tuottavuuden nousun ylittävät palkankorotukset!

Arvoteoria. Tämän teorian vastapainoksi työväestö asettaa marxilaisen arvoteorian. Sen mukaan tavaran arvon määrä siihen käytetyn yhteiskunnallisesti välttämättömän keskimääräisen työn määrä. Tuotantoa varten kapitalisti ostaa työvälineitä, työesineitä ja työläisiltä näiden työvoimaa kutakin keskimäärin niiden arvosta. Mutta ihme ja kumma: Myydessään tuotetun tavaran kapitalisti saa siitä enemmän kuin oli alun sijoittanut — muutenhan hän ei olisi ollenkaan tuottanutkaan.

Mistä tuo uusi arvo on putkahtanut? Vaihdoissa se ei voi syntyä sillä sovimmehan että hän myy ja ostaa tavarat keskimäärin niiden arvosta. Työvälineetkö tuon uuden arvon luovat? Eivät suinkaan: Ne siirtävät tuotteeseen vain sen arvon minkä ne ovat itse menettäneet kuluessaan. Samoin on työesineiden laita. Sen on siis synnyttävä siten, että kun työläisen työvoimaa kulutetaan, kun työläinen tekee työtä, syntyy suurempi arvo kuin hänen työvoimansa arvo on. Tätä uutta kapitalistin anastamaa arvoa kutsutaan lisäarvoksi.

Tämän tosiasian valossa paljastuu tuloteorian virheellisyys. Se ei ota huomioon sitä että työpalkan nousu vähentää kapitalisteille siirtyvän lisäarvon määrää. Ei olekaan tapahtunut muutosta yhteiskunnan kokonaistulossa vaan tulonjako on muuttunut, palkat nousseet ja voitot pienentyneet. Näin huomaamme ettei palkkojen nousu todellakaan aiheuta inflaatiota, vaan sitä aiheuttavat ne tekijät joihin jo inflaatiosta keskustellessamme viittasimme.

Nämä "teoreettiset hienoudet" eivät ole mitään akateemista ajanvietettä, vaan ne vaikuttavat konkreettisesti työväestön taisteluun. Porvarillisten teorioiden hankaloitettava vaikutus tulee näkyviin kahdella tavalla. Ensinnäkin useimpien kapitalististen maiden viralliset tilastot laaditaan niin

että niitä voidaan käyttää kyllä porvarillisten teorioiden pohjana, mutta esim. lisäarvon määrän laskeminen jonakin tiettyinä vuotena on äärimmäisen hankalaa. Toiseksi, mikä on vielä tärkeämpi havaita, näitä porvarillisia teorioita käytetään jatkuvasti ideologisena aseena ay-liikettä vastaan. Niillä porvaristo pyrkii hämärtämään ay-liikkeen jäsenistön tietoisuutta ja horjuttamaan sen johtajien tarmokkuutta taistelussa työläisten elinehtojen puolesta.

4. AY-LIIKKEEN TILA

Edellä on esitetty jo joitakin viittauksia ay-liikkeen tilaan tulopolitiikan esinnostamisen edellytyksenä. Ay-liikkeen voiman mittareina voidaan pitää työväenluokan osuutta väestöstä, työväestön järjestäytymisestä ja ay-liikkeen yhtenäisyyden lujuuutta. Kaikki nämä tekijät ovat yleisesti ottaen kehittyneet johtavissa kapitalistisissa maissa ay-liikkeen voiman kannalta myönteiseen suuntaan.

Kapitalismin kehitys proletarisoi yhä uusia kerroksia työväestön rinnalle: Erilaiset pikkuporvarilliset kerrokset, pienviljelijät, opiskelijat ja sivistyneistö lähestyvät työväenliikettä. Työväestön järjestäytyneisyys on lisääntynyt: SAK:ssa on jo yli 800.000 jäsentä. Edelleen ay-liike on yhtenäistynyt, organisaatio voimistunut, luottamusmiesverkosto levittäytynyt laajemmalle.

Kun otetaan vielä huomioon, mitä merkitsee ay-liikkeen kansainvälisten suhteiden laajentuminen, sosialististen maiden kehitys ja tuki, havaitaan, että porvaristo on todella joutunut huomattavasti ahtaammalle. Yhtenä osoituksena tästä on se, että enää ei 1957—58-lamakauden jälkeen porvaristo ole kyennyt laskukausienkaan aikana sanottavasti alentamaan työläisten keskimääräistä reaaliansiotasoa.

Voimasuhteiden muuttuminen on merkinnyt porvariston taktiikan muuttumista. Sen pyrkimykset saavat uusia ilmenemismuotoja mm. tulopolitiikan hahmossa ja näitä aletaan

tyrkyttää ay-liikkeelle. Ilman selkeää ja lujaa tietoisuutta ay-liike ei kykene arvioimaan uusia ilmiöitä, asettamaan niitä oikeisiin yhteyksiin, näkemään niiden takaa porvariston pyrkimyksiä. Ay-liikkeen linja horjuu eikä kyetä torjumaan esim. tulopolitiikkaa heti. Joissakin maissa ay-liikkeen tietoisuus riitti tähän, meillä ei. Tämä jos mikä todistaa ideologisen taistelun välttämättömyyttä.

5. TUOTTAVUUDEN KÄSITTEESTÄ

Suomessa on siitä lähtien kun ensimmäinen muistio tulopolitiikan perusteista ja suuntaviivoista ilmestyi (1960-luvun puolivälissä), pyritty sitomaan palkankorotukset tuottavuuden nousuun. Ensinnäkin se kulki vakauttamisen nimellä. Sitten astui esiin maksukykyisen kysynnän rajoittamisen politiikka. Tämän jälkeen nimitystä hieman rukattiin ja kansalle tarjottiin maksukykyisen kysynnän kasvun rajoittamisen suuntausta. Auran hallitus keksi vakaan taloudellisen kasvun turvaamisen politiikan ja nyt ajetaan tulopoliittista kokonaisratkaisulinjaa niin työehtosopimuksissa kuin yleisessä talouspolitiikassa. Työläiset ovat nimittäneet koko hommaa koivistolaiseksi politiikaksi. Sisältönä on kaiken aikaa ollut nimellisten palkankorotusten pitäminen työn tuottavuuden rajoissa, mikä hintojen ja maksujen kohoamisen sekä verotuksen kiristymisen johdosta on sellaisenaan merkinnyt reaali-palkkojen alentumisen täysautomaatiota.

Suomen tulopolitiikalle on ollut ominaista se, että palkankorotukset määritellään ennustetun työn tuottavuuden nousun mukaisesti. Silloin kun on odotettavissa tuotannon ja tuottavuuden voimakas nousu, kuten budjettiesityksessä vuodelle 1973, silloin palkankorotusten perustaksi asetetaan tuottavuuden nousu "pitkän aikavälin rajoissa", siis huippukautta alhaisempi kasvuluku.

Mutta silloin kun tuotannon kasvu on vähäistä tai olematonta, silloin myös palkkojen nousu halutaan rajoittaa aivan

vähäiseksi tai mieluummin aivan nolla-linjalle. Timo Laatu-
nen lausui STK:n edustajiston kevätkokouksessa (30. 5. 1972)
selostaessaan HL-sopimuksen syntymistä: "Kun samaan ai-
kaan kokonaistuotannon kasvuksi kuluvana vuonna arvioi-
tiin 2—3 %, oli valtiovarainministeri Koiviston (0) -linja si-
nänsä ainoa taloudellisesti perusteltu sopimustavoite."

Esimerkkinä voi mainita, että mm. Englannissa määri-
tellään palkankorotukset menneen kauden tuottavuuden kes-
kimääräisen kasvun pohjalta. Kumpikaan menetelmä ei tie-
tenkään tyydytä työläisiä.

Aikamme tieteellisteknisen mullistuksen oloissa työn tuot-
tavuuden kasvu voi ilmetä paitsi tuoteyksiköiden enentymi-
senä aikayksikköä kohden, varsinkin myös tuotannon laadul-
listen ominaisuuksien muuttumisena. Siksi työn tuottavuu-
den indeksi taikka tuotos miestyötuntia kohden ei ilmaise
täysin työn tuottavuuden todellista nousua. Se on varsin
hyvin havaittavissa tarkasteltaessa työn tuottavuuden kehity-
mistä suhteellisen pitkässä aikasarjassa. Itse asiassa nä-
mä indeksit eivät ole yhteismitallisia, koska niissä ei oteta
huomioon moraalisesti vanhenneen tuotannon arvonalennusta
eikä laadullisesti uusien tavaroiden ilmaantumista.

Ranskalainen Yleinen Työn Liitto, CGT, tähdensi, hylätes-
sään tämän esteen, että työn tuottavuus ei ole ainoa tuotan-
non tekijä eikä se voi muuttua niin suurella määrällä kuin
itse tuotanto, sen luonne ja tekniikka. On olemassa joukko
aloja, joilla työn tuottavuus kasvaa hitaasti, mutta tuotan-
non määrä ja ominaisuudet, varsinkin uusien tavaroiden
ilmaantuminen, suo yrittäjille mahdollisuuden saada suuria
voittoja. Ja tiedot todellisista voitoista ovat erityisen epä-
tarkkoja, mikä saa ammattiliitot epäsuotuisaan asemaan
neuvotteluissa.

Tarkasteltaessa eri kapitalististen maiden tuottavuuden ja
palkkojen kehitystä voidaan todeta, että lähes kaikkialla ni-
melliset palkkojen korotukset ovat toki työläisten kamppai-
lun ansiosta kivunneet yli työn tuottavuuden nousun. Kui-

tenkin lähes kaikkialla vastaavasti työn tuottavuuden kasvu on ylittänyt reaali-palkkojen kehityksen.

Oleennaista tässä tuottavuuden nousun käyttämisessä palkankorotusten kattona onkin, että työläiset suostuessaan vapaaehtoisesti pidättäytymään palkankorotusvaatimuksiinsa työn tuottavuuden kasvun rajoissa luopuvat samalla tulonjaon oikeudenmukaistamisvaatimuksistaan. Palkkojen nousun jäädessä työn tuottavuuden rajoihin muuttuvat tulonjako-suhteet työläisten ja kapitalistien välillä jälkimmäisten eduksi — tai pysyvät parhaassa tapauksessa ennallaan.

Suostuessaan siis tulopoliittisiin ratkaisuihin työläiset luopuisivat oikeudestaan ja mahdollisuudestaan kamppailla palkkojensa korottamiseksi kapitalistien voittojen kustannuksella.

SAK:n tutkimussihteri Ismo Luimulan esittämät luvut tulopoliitiikan vuosilta osoittavat osaltaan palkkakehityksen jääneen jälkeen tuottavuuden kehityksestä: (luvut kuvaavat vuotuisia muutoksia prosenteissa edellisvuodesta)

	1969	1970	1971	1972	keskimäärin 1969-72
1) ansiotasoindeksi	+7,4	+8,4	+12,8	+11,1	+9,9
2) tuottavuus	+6,2	+5,5	+ 3,3	+ 5,1	+5,0
3) kokonaishintataso	+5,8	+4,4	+ 6,5	+ 7,6	+6,1
4) ansiotasoindeksi/ kokonaishintataso	+1,5	+3,8	+ 5,9	+ 3,3	+3,6
(= "reaaliansiotaso")					

(HS 3. 7. -73)

III Tulopoliittikka Suomessa

1. TULOPOLIITTISTEN SUUNNITELMIEN TOTEUTTAMINEN

"Kysymys työväenluokan ja yleensä työtätekevien asemasta yhteiskunnassa, niiden taloudellisen tilan huononemisesta tai paranemisesta on jatkuvasti askarruttanut paitsi työtätekeviä itseään, myös talousteoreetikoita ja poliitikkoja. Vastajaan yhteiskunnallisesta asemasta, maailmankatsomuksesta ja poliittisista mielipitesistä on sitten riippunut vastauksen sisältö. Jos vastaaja lukeutuu porvaristoon tai työväenluokan opportunistiseen sivustaan, on hän pyrkinyt todistelemaan työtätekevien väestökerrosten aseman parantuneen. Jos taas vastaaja on marxilainen, on vastaus päinvastainen", kirjoitti Eino Nevalainen v. 1955 käsitellessään työväenluokan aseman kehitystä.

Valtion osuus ideologisessa luokkataistelussa on tehostuneen valtiomonopolistisen sääntelyn kaudella lisääntynyt ratkaisevalla tavalla. Tämä kehitys on looginen seuraus valtion taloudellisissa tehtävissä tapahtuneesta muutoksesta: valtion muuttumisesta passiivisesta, "järjestelmää säilyttävästä" voimasta monopolistisen riiston aktiiviseksi välikappaleeksi. Valtion roolin muuttuminen kääntää työläisten taistelun elin-ehdoistaan yhä useammin valtiovaltaa vastaan ja poliittisen, mikä pakottaa valtion yhdessä monopolien kanssa tiivistämään ideologista rintavarustustaan. Kun esim. ensimmäistä tulopoliittista kokonaisratkaisua valmisteltiin v. 1967, suunniteltiin hallituksessa markkinatutkimuksen teettämistä ratkaisun julkistamisen parhaan ajankohdan ja tavan määrittämiseksi.

Devalvaatio 1967. Lokakuun alkupäivinä 1967 suoritettua devalvaation jälkeen vauhditettiin tulopoliittisia keskusteluja. Devalvaation osalta on todettava, että SKP samoin kuin SAK:n hallitus vastusti devalvaatiota. Toisaalta devalvaatio

nosti etualalle kolmivuotisen R-H-sopimuksen eräitä myönteisiä puolia — nimenomaan palkkamääräysten indeksisidonaisuuden. Tästä muodostuikin tulopoliitikkojen hyökkäyksen ensimmäinen pääkohde.

Jatkuvalla rummutuksella "indeksikierteen" turmiollisuudesta ja lupauksilla "pitävästä hintasäännöstelystä" valmisteltiin maaperää varsinaiselle tulopoliittiselle kokonaisratkaisulle.

Käsiteltäessä tulopoliittisia kaavalluja SAK:n piirissä esitti mm. SAK:n talouspoliittinen sihteeri Nils Nilsson epäilyksiään tulopoliittisia suunnitelmia kohtaan.

Nilssonin mielestä SAK:n piti ennen neuvottelujen jatkamista ratkaista:

- a) ollaanko valmiit tinkimään jo solmituista sopimuksista
- b) ollaanko valmiina sopimaan jonkinlaisesta 0-linjasta
- c) onko SAK valmis suostumaan siihen, että palkkapolitiikka kytketään työttömyys- ja rahapolitiikkaa koskeviin kysymyksiin. Toisin sanoen, että työttömyyttä käytetään kiristyskeinona palkkoja vastaan.

Hän totesi, että tulopoliittinen sopimus on yksi asia, työehtosopimukset toinen. Olisi ratkaistava, sidotaanko työntekijät kiinteään sopimukseen, jos kaikki muut tekijät tehdyssä ratkaisussa perustuvat löysempiin järjestelmiin.

Nilssonin ja joidenkin kommunistien — mm. SKP:n talouspoliittisen osaston työntekijöiden Kaiku Vuoren ja Timo Koste — esittämät varoittavat huomautukset ja kannanotot eivät kuitenkaan häirinneet tulopoliitikkojen vauhtia. Suoritettun suurdevalvaation (markan kurssia alennettiin peräti 39 %) jälkeen oli kiire turvaamaan suurpääoman voittojen häiriötön kasvu.

SKP:n kanta. Liinamaa I-sopimuksen kehittälyvaiheissa asia oli esillä myös SKP:n johtoeleimissä. Sopimuksesta käytyihin esineuvotteluihin (jotka oli julistettu luottamukselliseksi) osallistui mm. SKP:n johdon jäsenet Arvo Hautala (SAK:n 2. puheenjohtaja) ja Erkki Salomaa (Rakennustyöläisten liiton puheenjohtaja). Sopimusta puoltavan kannan

otti SKP:n Keskuskomitean ja ay-poliittisen jaoston enemmistö. SKP:n enemmistön kannanoton voimakkaimpana vaihtokuttimena oli hallitusyhteistyö. Hallitukselle haluttiin varata mahdollisuudet myös tulopoliittisella sopimuksella "maan talouselämän monipuoliseen ja vakaaseen kehittämiseen".

L I. Liinamaa I-sopimus 27. 3. -68 synnytti suuren riemun työnantajien ja heidän etujaan ajaneiden puolueiden ja poliittikkojen piirissä, eikä aiheetta. Olihan sillä nyt luotu "näköalat" häiriöttömille työmarkkinoille, työnantajajärjestöjen, ay-liikkeen ja valtiovallan sopuisalle yhteistyölle. Nyt oli ryhdyttävä luomaan tulopoliittista neuvottelumekanismeja ja sen eräänä tärkeimpänä vipusimena pidettiin ay-liikkeen järjestöllistä yhdistämistä.

Ay-liikkeen piirissä on vieläkin idealisteja, jotka korostavat, että ay-liikkeen eheyttämisessä koko ay-rintama yksituumaisesti tähtäsi parempaan työväenpolitiikkaan ja hajanaisuuden kauden aiheuttamien vaurioiden korjaamiseen. Tietysti tästäkin oli kysymys, mutta missään yhteydessä ei saa unohtaa, että eheyttämisspuuhien pääasiallinen vauhdittaja oli Liinamaa I-sopimus, joka yhdisti työnantajien, ay-liikkeen tulopoliittikkojen ja valtiovallan voimat "uudentyyppiseen" työmarkkinapolitiikkaan. Tämä politiikka edellytti myös SAJ:n johtajien vastahankahengen nujertamista.

Jäsenmaksusopimus. Liinamaa I-sopimuksen ratkaisuihin ei tähdätty ainoastaan ay-liikkeen järjestölliseen yhdistämiseen. Pyrkimyksenä oli myös ay-liikkeen järjestäytymisasteen kohottamisen kautta päästä ns. suljettuihin työmarkkinoihin, mikä merkitsee, että järjestäytyneet työnantajat ottavat palvelukseensa lähinnä ammatillisesti järjestäytyneitä työntekijöitä. Tätä tarkoittaen sovittiin siitä, että työnantaja peri työntekijäin ay-jäsenmaksut ja tilittää ne ammatillitolle.

Vaikka tämä sopimus edellytti sitä, että kukin palkkatyöläinen antaa jäsenmaksupidätyksestä työnantajalle valtakirjan ja sen vuoksi uutta perintäjärjestelmää voidaan puolustaa demokraattisena, niin käytännössä siitä on muodos-

tunut pakko, koska monet työnantajat ovat asettaneet jäsenmaksuperinnän ehdoksi sen, että jokaisen työlläisen on luovutettava valtakirjansa.

Ay-liike poliisiksi. Jäsenmaksusopimuksen taustatekijöinä ilmeisesti on, että ay-liikkeen taholta oli annettu vakuudet työrauhan säilymisestä, kun kaikki työntekijät ovat järjestöjen sopimuksiin sidottuja ja tästä syystä työriitojen pakkosovittelujärjestelmä ei sopimuksetekovaiheessa näyttänyt välttämättömältä. Jäsenmaksusopimuksen tekijöitä siis kiinnosti jäsenmaksuista saatava raha ja työnantajia työrauha. Sopimus romutti työväenliikkeen perinteisen ja ainoan periaatteellisesti oikean käytännön, joka ylläpiti ay-järjestäytyneisyyden osalta valistustyötä henkilökohtaisella tasolla. Sen tilalle tuli työnantaja palkkatyölläisen uudeksi verovoudiksi ay-liikkeen osalta.

2. VAKAUTTAMISTA JATKETAAN

SAK:n ylimääräisessä edustajakokouksessa sai ensimmäinen tulopoliittinen kokonaisratkaisu ja jo vireillä olleet tulopoliittikan jatkosuunnitelmat osakseen ankaraa arvostelua eräiden kommunististen edustajien taholta. Rakennustyöväen liittoa edustanut Mauri Perä esittikin, ettei kokouksen tulisi hyväksyä Liinamaa-sopimuksen kaltaista vakauttamisjatkoa.

Välittömästi SAK:n edustajakokouksen päätyttyä käynnistettiin kuitenkin neuvottelut vakauttamissopimuksesta, jonka tarkoituksena oli jatkaa Liinamaan ns. tulopoliittisten sopimusten linjaa. Liinamaa esitti jo elokuun 5 p:nä 1969 vakauttamissopimuksensa. SAK:n uusi valtuusto kokoontui käsittelemään sitä elokuun 12 päivänä 1969. Valtuusto suosittelee sen hyväksymistä äänestäen 71 puolesta ja 47 vastaan, vähemmistö vaati asian alistamista liittojen käsitteilyyn ja aikaa syyskuun 8 päivään asti sekä eräitä lisäselvityksiä sopimusluonnoksen eri kohdista.

Vakauttamissopimusta ei hyväksytty yksimielisesti. Metalliliittoa edustavat kommunistiset SAK:n valtuuston jäsenet ilmoittivat ryhmäkokouksessa, että tehdään tässä kokouksessa mikä päätös hyvänsä, he valtuuston kokouksessa tulevat äänestämään sen hyväksymistä vastaan.

TULOPOLIITTISEN NEUVOTTELUMEKANISMIN KEHITTÄMINEN JATKUU

Virkaehtolait. Vuoden 1969 aikana oli käynnistetty komiteatyö julkisen sektorin työ- ja virkaehtosopimusjärjestelmän kehittämiseksi. Komitean tehtävänä oli luoda mahdollisimman tehokas järjestelmä, valtion sektorilla ns. menettelytapalain korvikkeeksi ja kuntien ja kuntien liittojen sektorilla koko maan kattava järjestelmä, entisen kunta- ja kuntainliittokohtaisen käytännön tilalle.

Komiteamietinnön valmistuttua Koiviston johtama hallitus jätti esityksen eduskunnalle. Se ei tyydyttänyt julkisen sektorin pääjärjestöjä ja heidän aloitteestaan eduskunnan käsiteltäväksi jätettiin rinnakkaisesitykset, jotka pyrkivät korjaamaan hallituksen esityksessä esiintyvät työehtosopimuslakiakin huonommat, po. sektorien ammatillisten järjestöjen ja niiden jäsenten oikeuksia rajoittavat määräykset. Monet SKDL:n eduskuntaryhmän jäsenet olivat näiden rinnakkaisesitysten allekirjoittajina.

Tämän asian käsittely SKP:n johtaelimissä sujui toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen toivomaan suuntaan aina siihen asti, kunnes asia tuli eduskunnassa lopulliseen ratkaisuun. Painoa asian kehittelylle antoi SKP:n ylimääräinen edustajakokous ja sen puolueen periaatteita, politiikkaa ja yhtenäisyyttä korostavat päätökset. Näillä oli merkitystä myös keskusteluissa toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen edustajien kanssa — he luottivat siihen, että SKP ja sen kansanedustajajäsenet torjuvat hallituksen esityksen sen lopullisessa eduskuntakäsittelyssä.

Puolueen poliittinen toimikunta oli sitä mieltä, että

- työ- ja virkaehtosopimuksen sopimusvaraisten asioiden piiriä on laajennettava siitä mitä hallitus esittää — on harkittava yksityisalojen työehtosopimuslain mukaisia säännöksiä, joiden asiapiiriä rajoittaa ainoastaan työntekijöitä suojaava lainsäädäntö;
- työtaisteluoikeutta on laajennettava;
- pysyvä työrauhavelvoite on poistettava;
- yksityiseen virkamieheen kohdistuva hyvityssakko on poistettava;
- on tarkistettava ”yhteiskuntavaarallisia” työtaisteluja koskeva säännöstö tai ne on kokonaan lakiesityksestä poistettava;
- valtion ja kuntien virkamiesten neuvotteluoikeus on säilytettävä. (Hallituksen esitys merkitsi näiden lakien kumoamista).

Näin SKP:n poliittinen toimikunta kesäkuulla 1970.

Tällä kaudella toimi Auran virkamieshallitus. Sen käyttämien painostustoimien, joihin nähtävästi osallistuivat myös sdp:n ja porvarillisten puolueiden vaikutusvaltaiset jäsenet, seurauksena toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen johtajat pakotettiin suostumaan kesäkuun lopulla ja heinäkuun alkupäivinä sopimukseen, joka mitätöi eduskunnalle jätetyt rinnakkaisesitykset, niiltä osin kun ne koskevat virkamies- ja toimihenkilöjärjestöjen johtoelimien kannanottoja, joihin rinnakkaisesitykset perustuivat. SKP:n poliittinen toimikunta pysyi kannassaan aina syyskuun 14 päivään 1970 asti. Tällöin poliittisen toimikunnan enemmistö otti kannan, joka merkitsi, että hallituksen esityksestä vähän muokattua järjestelmää ei äänestetä yli vaalien. Näin siitä huolimatta vaikka SAK:n valtuuston kokous vuoden 1970 keväällä oli ottanut kielteisen kannan po. hallituksen esitykseen. Poliittisen toimikunnan vähemmistön jättämässä vastalauseessa todettiin mm. että porvarillisen ”tulopolitiikan” kannattajien ja toteuttajien tarve ja pyrkimys on kehittää talouspoliittisen säätelykoneiston lainsäädännöllisiä puitteita. Vähem-

mistö oli poliittisen toimikunnan kesäkuun kokouksen päätöksen kannalla ja piti välttämättömänä, että hallituksen esitys työ- ja virkaehtolaista äänestetään eduskunnassa yli vaalien. Näin SKDL:n eduskuntaryhmän 12 jäsentä menetteli, mutta se ei riittänyt tulopoliitikkojen esityksen hylkäämiseen.

Eduskunnan päätös työ- ja virkaehtolakien hyväksymisestä merkitsi, että tulopoliitikoilla oli nyt käytössään lähes kaikki keinot kaikkien palkkatyöntekijäin työ- ja virkaehtosopimusten määräämiseksi. SAK:n osalta on todettava, että sen johto ei liikahduttanut hiuskarvaansaakaan toimihenkilöiden, virkamiesten ja muiden julkisen sektorin työntekijäin puolesta.

Ns. tulopoliitikan kehittämistoimikunta, joka työskenteli kansliapäällikkö Keijo Liinamaan johdolla, sai vuonna 1971 mietintönsä valmiiksi. Siinä kartoitetaan tulopoliitikan jatkamisen edellytyksiä ja sen toteuttamisen mekanismia. Mietinnössä esitettyjä ehdotuksia onkin sen ilmestymisen jälkeen huolellisesti toteutettu: Syksyllä 1971 nimitettiin tulopoliittinen virkamies valtioneuvostoon. Kesällä 1972 perustettiin tulopoliittinen informaatiokomitea "kokoamaan tietoja ja valmistelemaan tulopoliittisia ratkaisuja". Komitean puheenjohtajana toimii apulaisosastopäällikkö Timo Relander (sd).

Vuoden 1973 budjettiin otetulla määrärahalla perustettiin tulopoliittisen virkamiehen johtama tulopoliittinen toimisto. Samalla tulopoliittisen virkamiehen toimi vakinaistettiin "tulopoliittisen sovittelijan" nimikkeellä. Kaikkiaan esitettiin tulopoliittiseen sovitteluun vuoden 1973 budjetissa 179.400 markkaa. Lisäksi tulopoliittisen sovittelijan apuna ovat entistä kiinteämmin valtakunnansovittelijat ja piirisovittelijat (joilla toki on omat määrärahasakin).

Yllämainittujen mekanismin osien lisäksi on ollut ja on edelleen joukko muita komiteoita, virkamiehiä ja instituutioita, jotka välittömästi tai erilaisten kytkentöjen kautta muokkaavat maaperää tulopoliitikan kehittämiseksi.

4. KOLMIKANTAISUUS ON PERUSASETTAMUS

Koska tulopoliitikan toteuttaminen liittyy nimenomaan kapitalistisen yhteiskunnan tarpeisiin, on selvää, että valtion osuus tulopoliitikan toteuttamisessa on merkittävä. Tulopoliitikan kehittämistoimikunnan mietinnössä sanotaan: "...yleisvastuu tulopoliitikasta kuuluu hallitukselle. Hallituksen yleisvastuu tulisi tarkoittaa ensi sijassa sitä, että se huolehtii neuvottelumenettelyn toimivuudesta..." Valtio on siis luonnostaan valvovana elimenä pakkovallan haltijana. "Tulopol. neuvottelumenettelyssä on toimikunnan pääpaino kuitenkin edelleen oltava etujärjestökoneistolla", jatkaa komitea. Tärkeimmiksi mainitaan tietenkin "työmarkkinajärjestöt", joiden kesken itse työehtosopimus ainakin muodollisesti solmitaan. Olennaista tässä kolmikantaperiaatteessa kuitenkin on se, että samalla kun valtiovalta tulee mukaan sosiaalisen sääntelyn suorittajana, siirretään valtion edustuksellisten elimien valtaa tosiasiallisesti valtion tulopoliittista valvontatehtävää suorittavalle virkamieskunnalle toisaalta, ja sopimusneuvotteluja käyväälle "työmarkkina" johdolle toisaalta. Tarkoituksena on syrjäyttää sekä valtion päättävät elimet että ammattiyhdistysliikkeen jäsenistö. Tulopoliittisen mekanismin tarkoituksena onkin sitten varmistaa, että päättävät elimet ja järjestöjen jäsenet noudattavat tehtyjä sopimuksia.

Puolueiden sitomisyrittäminen yhä tiiviimmin neuvottelumekanismiin on selvästi huomattavissa. Eräs tosiasiallista riippuvuutta aiheuttava järjestelmä muodostuu niistä monista avustuksista ja tukimaksuista joita valtio puolueille ja niiden tukijärjestöille jakaa. Myös kehittämiskomitea korosti puolueiden neuvottelumekanismiin kytkemisen tärkeyttä (s. 15). Tässä on selvästi nähtävissä neuvottelumenettelyn kaksi tarkoitusta:

- 1) saada kabinettisopimuksin (tai "suosituksin") tärkeät ratkaisut syntymään ulkopuolella eduskunnan ja sen puhujalavan.

- 2) entistä tiukemmin kytkeä puolueet mukaan valtiomopolistisen kapitalismin koneistoon, saada niiden toiminnat entistä enemmän riippuvaisiksi valtiosta.

Riippuvuussuhteiden synnyttäminen ja puolueiden ja ay-liikkeen kytkeminen lujasti tulopolitiikan mekanismiin on tietenkin vain asian toinen puoli. Kun kabinettisopimuksin, joiden tekemisessä ay-johto ja puolueet ovat olleet mukana, on tehty työvään etujen vastaista politiikkaa, voidaan työväänpuolueiden puoluejohtajien ja ay-johtajien mukanaoloon vedoten siirtää vastuu huonosta politiikasta näiden kannettavaksi.

Neuvottelumekanismin pyörittämistä varten tarvitaan kaikkien osapuolten hyväksymää "informaatiota". Ainoat järjestöt, jotka keräävät palkkatilastoa ovatkin työnantaja-järjestöt. Hintojen korotuksia mitataan erilaisin indekseihin, joiden on monessa yhteydessä todettu antavan todellisuudesta huomattavalla tavalla poikkeavia tuloksia.

KÄYTÄNNÖN ESIMERKKI MITEN INDEKSILLA VOIDAAN VAARISTELLA: UKK-KAUDEN SELVITYSTÄ

Tulopoliittisen informaatiokomitean UKK-sopimuskautta koskevassa selvityksessä (1971 B: 102) oli tulos, jonka mukaan palkansaajien yleinen reaaliansio olisi noussut vuoden 1970 viimeisestä neljänneksestä vuoden 1971 viimeiseen neljännekseen 5,2 %. Yleisestihän on tunnettua että todellisuudessa useimpien palkkatyöntekijäin reaalityulojen kasvu jäi negatiiviseksi UKK-kaudella. Nettopalkkaan vaikutti lisäksi tänä kautena voimakkaan negatiivisesti verotuksen kiristyminen. Mistä syystä komitea sitten on päätenyt näin korkeaan ansiotason kasvuun?

Ilpo Koskikallio esittää 5 eri tekijää, joiden huomioimatta jättäminen aiheuttaa sen ettei saatu tulos ole totuudenmukainen:

1) Ansiotasoindeksin painot perustuvat vuoden 1964 elinkeinorakenteeseen, niin sellaisten painoltaan jatkuvasti vähenevien alojen kuten maa- ja metsätalouden nimellisansioiden korkeat nousuprosentit (21,6 ja 30,6 % koko UKK-kautena, kun keskim. nimellispalkkojen nousuprosentiksi on saatu työntekijöille 16,1 %) kohottavat keskimääräistä reaaliansiotasoa tilastoissa enemmän kuin todellisuudessa.

2) Elinkustannusindeksin on laskelmissa oletettu mittaan van oikein hintatason nousua. Kuitenkin nykyisen elinkustannusindeksimme painotus on monilta kohdiltaan todellisuutta vastaamaton. Indeksin ihmeellisyyksiin kuuluu esim. sellainen seikka, että halkojen indeksipaino on noin kolme kertaa suurempi kuin lämmitysöljyn, vaikka todellinen kulutus tällä hetkellä on lähes päinvastainen. Lisäksi on UKK-kautena lämmitysöljyn hinta noussut 18,8 % halkojen 10,5 % vastaan.

3) Palkkaliukuman prosentteihin sisältyy aina jonkin verran sellaisiakin eriä jotka eivät merkitse mitään todellista tulojen kasvua.

4) Työttömyys on kasvanut UKK-kauden aikana: työttömyysaste oli syyskuussa -70 1,3 %, vuoden -71 syyskuussa 1,8 %. Näin ollen pieni osa reaalityulojen kasvusta on seurausta työttömyyden lisääntymisestä, ja sellainen "reaalityulojen kasvu" on luonnollisesti erittäin kyseenalaista.

5) Työtahdin kiristymisestä johtuvaa tulojen kasvua ei voida lukea reaalityulojen kasvuksi, sillä työläisen entistä tehokkaampi hiostaminen johtaa fyysisen ja psyykkisen "kulumisen" nopeutumiseen, mikä itse asiassa merkitsee työvoiman arvon kasvua, eikä tästä rahassa saatua korvausta suinkaan voida laskea reaalityulojen kasvuksi.

IV Tulopoliitikka muissa maissa

Selvitelyämme tulopoliitikan syitä puutemme nyt sen toteuttamisesta saatuihin kansainvälisiin kokemuksiin. Kuten edellä todettiin, tulopoliitikan muoto vaihtelee kunkin maan taloudellisten ja poliittisten luonteenpiirteiden mukaisesti. Valtiomonopolistisen pääoman kehityksen erikoisuudet määräävät tulopoliitikan menetelmät. Luokkavoimien suhteet, työväenluokan järjestäytyneisyys, taloudellinen, poliittinen ja ideologinen taistelu puolestaan vaikuttavat olennaisesti tulopoliitikan kehittämisedellytyksiin ja sen torjumiin.

Tarkoitus ei ole tässä paljoakaan selvittää eri maiden tulopoliitikan erikoisuuksia, vaan luoda yleiskuva tulopoliitikan historiasta, siitä saaduista kokemuksista ja ammattiyhdistysliikkeen roolista eri maissa.

1. ENSIMMAISET KOKEMUKSET

Hollannissa ja Englannissa pantiin tulopoliitikka alulle heti toisen maailmansodan jälkeen. Näiden maiden porvaristoista tuli edelläkävijöitä ennen kaikkea siksi, että nuo maat ovat poikkeuksellisen riippuvaisia ulkomaankaupan kapitalisteista. Joinakin vuosina on ulkomaankauppa muodostanut yli puolet Hollannin kansantuotteesta. Englanti taas on suuressa määrin riippuvainen elintarvikkeiden ja raaka-aineiden tuonnista. Attleen "työväenhallituksen" aikana syntynyt tulopoliitikkayritys ei kuitenkaan kestänyt kauan työläisten vastustuksen vuoksi. Hollannissa sen sijaan kehitettiin parikymmentä vuotta kestänyt tulopoliittinen mekanismi.

Viisikymmenluvun loppupuolella alkoi kuitenkin yhdistymiskehityksen myötä eri puolilla Eurooppaa ilmetä tulopo-

liittisiä pyrkimyksiä. Esimerkiksi Saksan liittotasavallassa talousministeriön tiede-neuvosto suositti jo vuonna 1956, että hallitus velvoitettaisiin esittämään vuosittain talousohjelma, johon sisältyisi myös yrittäjille ja ammattiyhdistyksille palkkapolitiikan suuntaviivat. Seuraavana vuonna perustettiin Itävallassa palkka- ja hintakomitea ja Englannissa hinta-, tuottavuus- ja tuloneuvosto.

Tulopolitiikka runnottiin varsinaisesti läpi kuusikymmenluvun alkupuolella. Italiassa ja Ranskassa pidettiin tulopoliittiset konferenssit, joihin osallistuivat hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen edustajat. Konferenssissa kävi ilmi ammattiyhdistysliikkeen kielteinen suhtautuminen tulopolitiikkaan. Englannissa konservatiivit esittivät vuonna 1962 suunnitelman "tulopolitiikka, seuraava askel", joka edellytti palkankorotusten rajoittamista alle tuottavuuden kasvun. Ammattiliitot kieltäytyivät kuitenkin yhteistyöstä todeten, ettei ollut ulkomaantaloudellisia syitä asettaa kattoa palkankorotuksille.

USA:ssa Kennedyn hallitus ryhtyi kehittämään ns. tien-viitta-tulopolitiikkaa: presidentin talousneuvonantajien neuvosto muotoili ohjelinjoja palkkoille ja hinnoille. Tanskassa perustettiin talouskomissio ja Norjassa ns. kontaktiryhmä vuonna 1962. Niiden avulla luotiin viralliset puitteet hallituksen puuttumiselle palkkaneuvotteluihin. Saksan liittotasavallassa ryhdyttiin seuraavana vuonna toteuttamaan ohjepalkkalinjaa, jonka mukaan porvarillisten talousasiantuntijoiden muodostama neuvosto esitti ammattiyhdistysliikkeelle suosituksen palkankorotusvaatimuksen ylärajaksi.

2. TULOPOLITIikka HORJUU — JA MURTUU

Samaan aikaan kun Hollannista alettiin ottaa muualla esimerkkiä, sen oma järjestelmä alkoi rakoilla. Kuusikymmenluvun vaihteessa alkoi mielenosoitusten, joukkokokousten ja lakkojen vyöry. Vuoden 1962 loppupuolella hallituk-

sen oli pakko myöntyä palkkojen säännöstelyjärjestelmän hajauttamiseen. Yritykset paikkaila yhteistyötä hallituksen, työnantajien ja ammattiliittojen välillä eivät kuitenkaan enää onnistuneet. Tuota yhteistyötä horjuttaviin tekijöihin oli 1950-luvun lopulla tullut vielä yksi ja merkittävin: vaatimus saattaa palkat muiden EEC-maiden palkkojen tasolle. Pääasiassa tällä tunnuksella kävivät ammattiliitot laajaan taisteluun vuonna 1963. Ne saavuttivat palkkoihin kymmenen prosentin nousun sosiaali- ja talousneuvoston ehdottaman 2,75 %:n sijaan.

Tämän jälkeen kävi selväksi, ettei enää ollut mahdollista muotoilla sekä hallitusta, työnantajia että ammattiyhdistysliikettä tyydyttävää palkkapolitiikkaa. Seuraavina vuosina työläiset taistelivat itselleen asetetut raamit ja tuottavuuden kasvun ylittävät palkankorotukset.

Englannissa oltiin kuitenkin vielä kuusikymmenluvun puolivälissä ihastuttavan yksimielisiä. Yhtä hyvin työväenpuolue kuin konservatiivit ja liberaalitkin kävivät vuoden 1964 vaalitaisteluun kiistellen siitä, kuka olisi paras toteuttamaan tulopolitiikkaa. Nähtiinpä sellainenkin ihme, että taloustieteellinen Economist-lehti kehotti äänestämään työväenpuoluetta ja "arvovaltainen" The Times oli lähes samaa mieltä.

Voitettuaan vaalit Labour otti oppia konservatiivien tekemistä virheistä ja ryhtyi toteuttamaan tulopolitiikkaa läheisessä yhteydessä ammattiyhdistysliikkeeseen. Englannin Ammattiliittokongressin (TUC) oikeistojohto saatiinkin tukemaan tulopolitiikan periaatetta. Tämän jälkeen perustettiin valtion hinta- ja tulohallinto, joka ryhtyi aktiivisesti toteuttamaan palkkojen nousun rajoittamisen politiikkaa käyttämällä hyväksi Ammattiliittokongressin kanssa solmittua sopimusta ja virallista teollisuuden työehtosopimusjärjestelmää. Suurpääoma vaati jatkuvasti mekanismin tiukentamista ja vuodesta 1966 lähtien järjestelmän vapaaehtoisuus alkoi hävitä, mikä merkitsi sen muuttumista yhä lakisääteisemmäksi.

Yhdysvalloissa Johnsonin "suuri yhteiskunta" romuttui kun maan ensimmäinen tulopoliittikan yritys kaatui vuonna 1966 lentoliikenteen työntekijöiden ryhdyttyä lakkoon ja monien muiden merkittävien työläisryhmien sanouduttua irti asetetuista raameista.

Italiassa ja Ranskassa onnistui ammattiyhdistysliike torjumaan pysyvän tulopoliittisen mekanismin syntymisen. Ranskassa voimakkain ammattiliittojen keskusjärjestö, kommunistijohtoinen CGT on johdonmukaisesti vastustanut tulopoliittikkaa aina ensimmäisistä kaavailuista lähtien. Ranskan viidenteen viisivuotissuunnitelmaan sisällytettiin kuitenkin alustavia tulopoliittisia pyrkimyksiä. Kehitysvaiheessa ollut tulopoliittinen järjestelmä murskattiin vuoden 1968 toukokuun lakkoliikkeessä, jota seurasi palkankorotusten vyöry.

Italiassa yritettiin tulopoliittikkaa ujuttaa yhtenä vuosiksi 1966—70 tarkoitetun viisivuotissuunnitelman kulmakivenä. Huolimatta katolisten ja sosialidemokraattisten ammattiliittojen horjunnasta onnistuivat työläiset kuitenkin estämään palkkojen jäädyttämisen. Tämän takana oli ennen kaikkea työväenluokan voimistunut taistelu vuosina 1963—64. Ammattiliittojen kasvava yhteistoiminta ja luokkataistelun kärjistyminen erityisesti vuosina 1969—70 estää hallitusta esittämästä ainakaan avoimesti uusia ehdotuksia tulopoliittikan suhteen.

Sitä vastoin Saksan liittotasavallassa siirryttiin tiukempaan tulopoliittiseen menettelyyn ns. suuren koalition (kristillisdemokraatit ja sosialidemokraatit) syntymisen jälkeen vuonna 1967 ns. yhteensoinnetun toiminnan muodossa. Tämäkin järjestelmä synnytti laajan lakkoliikkeen vuoden 1969 syyskuussa.

Avoimeen luokkayhteistyöhön perustuva tulopoliittikka alkoi horjua Euroopassa kuusikymmenluvun lopussa. Kenttälakot tulopoliittikkaa toteuttavissa maissa lisääntyivät jatkuvasti ja lakkojen lukumäärä kiipesi kehittyneissä kapitalistisissa maissa vuosikymmenen alkupuolen huippulukujen

tasolle. Työläisten taistelu pakotti myös ay-liikkeen luokkatietoisempaan suhtautumiseen.

Suurpääoma vastaa työläisten taisteluun etsimällä uusia muunnelmia tulopolitiikalle. Esimerkiksi Englannissa konservatiivit yrittävät korvata ammattiyhdistysliikkeen vapaaehtoisen osallistumisen ankaralla ammattiyhdistysvastaisella lainsäädännöllä. Mm. Hollannissa taas on viime aikoina yritetty etsiä uusia tulopolitiikan muotoja, jotka eivät yhtä selvästi tähtäisi palkkojen rajoittamiseen. Puhutaan kaikki tulot kattavasta "integroidusta tulopolitiikasta".

Yhdysvalloissa on *laisser-faire*-tunnuksin presidentiksi ratsastanut Nixon joutunut maailman rahajärjestelmän kriisin vuoksi turvautumaan sekä devalvaatioon että tulopolitiikkaan. Syynä valuuttakriisiin oli ennen muuta Yhdysvaltojen maksutaseen vajauksen kasvu tähtitieteelliseksi lähinnä Vietnamin sodan, kalliiden ulkomaisten tukikohtien ja jatkuvasti kasvavan Eurooppaan suuntautuvan sijoitustoiminnan vuoksi.

3. KOKEMUKSET KARVAITA TYÖTÄTEKEVILLE

Käytäntö on osoittanut perinpohjin virheelliseksi tulopolitiikan keskeisen lähtökohdan: teorian "liian korkeiden" palkankorotusten haitallisuudesta koko maan talouselämän kannalta. Esimerkiksi Hollannissa "palkkojen räjähdysten" yhteydessä vuonna 1963 saavutetut korkeat palkankorotukset johtivat koko maan talouselämän elpymiseen. Italiassa vuosien 1963—64 lakkotaistelut johtivat suuriin palkankorotuksiin ja saman tien talouspuolan lievenemiseen. Ranskan vuoden 1968 toukokuun seurauksena oli tuotannon kasvu ja työttömyyden väheneminen.

Inflaatio-ongelmia ei tulopolitiikalla ole pystytty ratkaisemaan. Syynä tähän on ollut ennen kaikkea se, että hintasäännöstely, mikäli sitä on ollut, on toiminut vain erittäin puutteellisesti. Hintojen nousu on kuusikymmenluvun loppua kohti vain nopeutunut.

"Koko kansantalouden" eduksi tapahtuvaa tulojen sääntelyä ei tulopolitiikka siis ole merkinnyt. Porvariston perustavoite on kuitenkin aina saavutettu. Rajoittamalla palkkojen kasvua on saatu aikaan työläisten kansantulo-osuuden suhteellinen väheneminen pääoman hyväksi.

Niinpä Hollannissa palkkojen osuus kansantulosta putosi suhteellisesti ja jopa absoluuttisesti (57,6 %:sta vuonna 1947 55,1 %:ksi vuonna 1959) ja yhtä työläistä kohden suhteellisen tulon indeksi aleni 13,2 %. Nimenomaan nämä "hyvät" tulokset kiinnittivät Hollannissa vallinneen "yhteiskuntakumppanuuden" ilmapiirin lisäksi porvarillisten maiden talousmiesten ja byrokraattien huomiota.

Englannissa vuosina 1960—69 reaalipalkka kasvoi 23,6 %, työn tuottavuus miltei 40 %, mutta bruttovoitot 51 %. Voittojen keskimääräinen vuotuinen nousu oli 4,25 %, kun taas reaalipalkan 2,15 %. Saksan Liittotasavallassa nousi reaalipalkka vuosina 1966—70 17 %, työn tuottavuus 31 %, mutta sadan suurimman yhtiön voitot 60 %.

Voittojen kontrolli on yleensä osoittautunut tulopolitiikan puitteissa lähes täysin mahdottomaksi. Siellä missä kontrollijärjestelmä on yritetty laajentaa hintasulkua pidemmälle (Englanti vuonna 1966, Tanska 1963) on valvontakoneisto näivettynyt, koska sille ei ole osoitettu järkevää tehtävää. Vaikeus on siinä, että tilastoidut voitot eivät vastaa todellisia voittoja. Nokkelalla kirjanpidolla voitot voidaan näet muuttaa tuotantokustannuksiksi.

Erityisesti Englannissa kytkettiin tulopolitiikkaan työpaikkatasolla tuottavuussopimukset, jotka ovat työehtosopimusten eräänlainen muunnos, ja joiden tarkoituksena on työläisten tuen saaminen porvarilliselle rationalisoinnille. Nämä tuottavuussopimukset edellyttävät mm. "ylimääräisen työvoiman vähentämistä, työvuoron aikana pidettävien liikojen taukojen poistamista ja koneiden käyttönopeuden lisäämistä". Ne on suunnattu työläisten oikeuksia turvaavia ns. työskäntöjä vastaan.

Koska tulopolitiikkaa vastaan nousee työpaikoilta työläisten vastustus, porvariston pyrkimys työläisten demokraattisten oikeuksien kaventamiseen ilmenee tulopolitiikan yhteydessä ennen kaikkea pakkosovintoyrityksinä. Ei ole sattuma, että Hollanti on lakkolainsäädännöltään Euroopan porvarillisista demokratioista tiukin maa ja samalla maa, jolla on pitkäaikaisin kokemus tulopolitiikasta. Hollannissa ovat työehtosopimusten solmimisen jälkeen kaikki lakot laittomia. Lisäksi mm. Saksan liittotasavallassa ja Tanskassa on tulopolitiikan käyttöön oton yhteydessä käyty lainsäädännöllisin toimin lakkojen kimppuun. Kärjistynein on tilanne Englannissa, missä laki "teollisista suhteista" puuttuu sekä ay-järjestöjen asemaan, työehtosopimusmenettelyyn että lakko-oikeuteen. Se on saanut vastaansa jo useita työväenluokan joukkoesintymisiä.

4. AMMATTIYHDISTYSLIIKKEEN ROOLI ERI MAISSA

Ammattiyhdistysliikkeen roolin oikeinymmärtämiseksi tulopolitiikan toteuttamisessa on aluksi tarkasteltava muutoksia sosialidemokraattisten puolueiden asemassa kuusikymmenluvun Euroopassa. Tulopolitiikan toteuttamisen keskeisiä ehtoja on, että työväenluokkaa johtavat siihen sen omat puolueet ja ammattiliitot. Niinpä kun kapitalistiluokka oli ennen toista maailmansotaa ja vielä 1950-luvulla suhtautunut varsin kielteisesti sosialidemokraattien hallitusyrityksiin, kuusikymmenluvulla merkittävimpien liike-elämän sektorien kapitalistit mm. Englannissa, Saksan Liittotasavallassa ja Italiassa tukivat aktiivisesti sosialidemokraattisten puolueiden pyrkimyksiä hallitusvastuuseen. Tarkoituksena oli ennen kaikkea tulopolitiikan mahdollistaminen. Sosialidemokraattien suosion kasvuun kapitalistien keskuudessa vaikutti myös aikaisemmin kapitalismia tukeneiden massapuolueiden luokkapohjan kapeneminen: talonpoikien ja kaupunkien pien-

yrittäjien jatkuva vähentyminen. Lisäksi varsinaisten suurpääoman puolueiden ei ollut aivan yksinkertaista luopua vuosikymmeniä viljellystä valtion puuttumattomuutta vaativasta retoriikasta. Työväenluokalle tulopolitiikkaa esiteltiin jopa sosialistisena palkkapolitiikkana kuten Englannissa tai yritysdemokratian laajentamisena ylemmällä tasolla kuten Saksan Liittotasavallassa.

Sosialidemokraattisilla puolueilla on tavallisesti läheiset suhteet reformistiseen ammattiyhdistysliikkeeseen ja ne ovatkin yleensä saaneet ammattiyhdistysjohdon tuen tulopolitiikalle. Pitkällä tähtäimellä tämä on kuitenkin merkinnyt reformistisen ammattiyhdistysliikkeen kriisiä ay-perusjärjestöissä kasvavan johdon kritiikin ja työpaikoilla nousevan lakkoilun myötä. Jo Hollannin kokemus osoittaa, miten "vapaaehtoinen" tulopolitiikka ei voi loputtomiin onnistua, koska ammattiliitot muodostavat sen heikon kohdan.

Ammattiliittojen johtajat jarruttivat Hollannissa aktiivisesti työläisten taistelua läpi 1950-luvun. Vuosikymmenen lopulla EEC:hen liittymisen yhteydessä ei palkkojen jäädytys enää saanut työläisten suostumusta. Alkoi ankara ammattiyhdistysliikkeen johdon kritiikki. Sen seurauksena vuonna 1958 vahvin ammattijärjestöjen keskusliitto, Ammattiliittojen federaatio esiintyi hallituksen palkkapolitiikkaa vastaan. Vuotta myöhemmin antoivat kaikki ammattiyhdistysten keskusjärjestöt tulopolitiikan vastaisia julkilausemia.

Ammattiyhdistysliikkeen linjan jatkuvaan tiukkenemiseen joka lopulta päättyi edellä mainittuun "palkkojen räjähdykseen", oli syynä ennen kaikkea työväenluokan kasvava suuttumus. Työläisten taistelun kannalta erityisen merkittävä oli rakennustyöläisten kaksiviikkoinen lakko vuonna 1960. Lakko oli suurimpia sitten kaksikymmenluvun ja alkoi vastoin ammattiliittojen johdon suosituksia. Joukkoesiintymisten ja lakkojen seurauksena saatiin jo tuona vuonna asetetut rajat ylittäneet palkankorotukset. "Yhteiskunnallinen levottomuus" ei kuitenkaan vähentynyt ennen kuin tulopolitiikasta päästiin irti.

— Klassinen esimerkki sosialidemokraattien ja ammattiyhdistysliikkeen välisestä yhteysisistä tulopolitiikan toteuttamisessa on Englanti. Vuonna 1965 työväenpuolueen ollessa hallitusvastuussa sai varapääministeri George Brown TUC:n pääneuvoston tuen lainsäädännölle, joka pakottaisi yhteistyöhön kansallisen hinta- ja tuloneuvoston kanssa. Vastavassa yrityksessä konservatiivit olivat epäonnistuneet. Tuotakaan tukea ei kuitenkaan saatu läheskään yksimielisesti. Vastaan äänesti mm. kuljetusalan ammattiliitto, suurin erillinen ammattiliitto (lähes puolitoista miljoonaa jäsentä) sekä enemmistö henkisen työn tekijäin ammattiliitoista.

Tulopolitiikan toteuttamista seurasi jatkuva suuttumuksen kasvu työläisjoukkojen keskuudessa. Lakoilla, joita oli noin 90—95 % lakkojen lukumäärästä, työntekijät taistelivat itselleen asetetut rajat ylittäneet palkankorotukset vuodesta 1967 lähtien. TUC:n vuosikokoukset tulivat vuosi vuodelta yhä myrskyisemmiksi. Syntyi myös ristiriitoja ay-johdon ja työväenpuolueen välille. Ne huipentuivat vuonna 1969, kun Labour-hallitus yritti hillitä palkkojen nousua lakiehdotuksella "teollisuudessa vallitsevista suhteista", jonka avulla pyrittiin mm. olennaisesti rajoittamaan lakkoliikettä. Kun ammattiliitot ja koko työväenluokka torjuivat tuon hyökkäyksen elintärkeitä oikeuksiaan vastaan, kävi ilmi, että työväenpuolueen peli palkkojen rajoittamiseksi oli pelattu loppuun. Menettyään työväenluokan luottamuksen ja jäätyään oppositioon on Labour muuttunut jossain määrin luokkatietoisemmaksi ja tällä hetkellä vastustaa sekä työväenpuolue että ammattiyhdistysliike suhteellisen yksimielisesti konservatiivien entistä ankarampaa tulopolitiikkaa.

— Saksan Liittotasavallan Ammattiyhdistysten keskusliiton (DGB) liittohallitus tuomitsi julistuksissaan vuonna 1967 "ohjepalkkalinjan" voimaansaattamisen ja esiintyi työehtosopimusvapauden puolesta. Tästä huolimatta se jatkoi edelleen yhteistyötä "yhteensoinnutetun toiminnan" puitteissa. Seurauksena oli ammattiyhdistysten aktiivisuuden väheneminen.

Työläisten vastustus purkaantui syyskuun 1969 lakkoliikkeessä, jolloin Ammattiyhdistysten keskusliiton vastustuksesta huolimatta 140 000 metalli- ja kivihiiliteollisuuden työläistä julisti lakon. He vaativat 10—15 %:n palkankorotusta ja saivat sen. Tämä merkitsi työläisten luokkatietoisuuden merkittävää lisääntymistä. DGB ei kuitenkaan ole toistaiseksi tehnyt tilejä selviksi tulopolitiikan kanssa.

Yhdysvalloissa oli Demokraattisella puolueella Kennedyn aikana samantapainen merkitys järjestäytyneen työväenluokan integroimisessa kuin sosialidemokraateilla Euroopassa. Kuten edellä kerrottiin murskasi työläisten taistelu kuitenkin ennen pitkää USA:n suurpääoman ensimmäisen tulopolitiikkakokeilun.

Myös Nixonin nykyisiä toimia vastaan suuntautuu työväenluokan kasvava suuttumus. Nixonin toimenpiteiden ensimmäisessä vaiheessa oli jopa suurin osa Yhdysvaltojen työläisiä valmis yleislakkoon palkkojen jäädytyksen estämiseksi. Esimerkiksi Illinoisin ammattiliittokongressin enemmistö äänesti yleislakon puolesta Nixonin tulopolitiikkaa vastaan.

Yhdysvaltain ay-johto toimi kuitenkin kaksinaamaisesti. Kentällä pidettiin taisteluhenkisiä puheita, mutta toisaalta kuitenkin menttiin mukaan kolmikantaneuvotteluihin. USA:n kommunistisen puolueen taloustieteellisen komission puheenjohtajan Victor Perlon mukaan Yhdysvaltojen työläisillä on kuitenkin luokkataisteluperinteitä, jotka opettavat työläisille, miten myös Nixonin tulopolitiikka murskataan.

Olellisesti toinen on ollut ammattiyhdistysliikkeen rooli Ranskassa ja Italiassa. Näissä maissa on voimakkaat kommunistiset puolueet, ja luokkatietoiset ammatilliset keskusjärjestöt: Italiassa CGIL ja Ranskassa CGT ovat saaneet myös reformistiset ammatiliitot rinnalleen vastustamaan palkkojen jäädyttämispyrkimyksiä. Tämä on merkinnyt työväenluokan järjestöllisen voiman kasvua ja on olellisesti vaikeuttanut porvariston pyrkimyksiä työväenluokan demokraattisten oikeuksien kaventamiseen ja työväenluokan elin- ehtojen huonontamiseen.

V Taistelu tulopoliitikkaa vastaan

Valtiomonopolistisen kapitalismin nykyvaiheessa ilmenee voimakas pyrkimys kohti tulopoliitikkaa. Tulopoliitikka ei kuitenkaan ole välttämättömyys. Sen vastatendenssiksi muodostuu työväenluokan voimistuva taistelu. Kansainväliset kokemukset mm. Ranskasta ja Italiasta osoittavat, että tulopoliitikka on torjuttavissa.

Tulopoliitikalla on sekä taloudellinen, poliittinen että ideologinen ulottuvuus. Myös taistelun tulopoliitikkaa vastaan on käsitettävä kaikki nämä alueet.

1. TALOUDELLINEN TAISTELU TYÖLAISTEN JOKAPÄIVÄISISTÄ ELINEHDOISTA

Taloudellinen taistelu tulopoliitikkaa vastaan on ennen kaikkea taistelua tulopoliittiset raamit ylittävien palkankorotusten puolesta. Siihen liittyy myös työväenluokkaan kohdistuvien hintojen, verojen ja maksujen korotusten vastustaminen. Taistelu nousee työpaikoilta, kun jokapäiväisen elämän käytäntö pakottaa työläiset kamppailuun reaaliansioidensa puolesta. Tämä näkyy seuraavasta taulukosta, jossa on esitetty lakkojen ja lakossa olleiden työntekijöiden lukumäärät vuosina 1960—71 Suomessa:

Vuosi	Työtaisteluita	Lakkolaisia
1960	44	19 300
1961	51	45 200
1962	46	7 000
1963	66	104 600
1964	76	26 900
1965	29	7 000
1966	150	66 100
1967	43	26 600

Vuosi	Työtaisteluita	Lakkolaisia
1968	68	26 800
1969	158	83 200
1970	240	201 600
1971	838	403 300
1972	849	239 400

Nimenomaan työläisten turvautuminen joukkovoimaan on tuoltanut viime vuosina saavutetut reaaliansioiden nousut. Mikäli reaaliansioiden nousu vuosina 1969 ja 1970 olisi rakentunut yksinomaan Liinamaa-sopimuksissa sovittuihin palkankorotuksiin se olisi ollut vuonna -69 2 % ja vuonna -70 1 %. Käytännössä reaaliansioidet kuitenkin nousivat 7 % ja 8 % (luvuissa ei ole huomioitu kiristyneen verotuksen vaikutusta).

Tulopolitiikkaa vastaan suunnatut lakot eivät kuitenkaan ole yksinomaan taloudellista taistelua. Valtiomonopolistinen kapitalismi, valtion sekaantuminen pääoman uusintamisprosessiin johtaa nimittäin taloudellisen ja poliittisen taistelun lähenemiseen. Tulopolitiikan yhteydessä tämä läheneminen ilmenee siten, että taistelllessaan tulopoliittisen kokonaisratkaisun ylittävien palkankorotusten puolesta työläiset taistelevat samalla vallitsevaa talouspoliittista suuntausta vastaan. Kohdistuessaan koko vallitsevaan politiikkaan ovat tulopolitiikan vastaiset lakkotaistelut samalla taistelua muidenkin kuin lakkoilevien työväenluokan osien puolesta.

Taloudellisen taistelun politisoitumisen oloissa on kaksin verroin kummallista ja virheellistä se kritiikki, jota työläisten palkankorotusvaatimuksia vastaan on kohdistettu ekonomismin vastustamisen nimissä. Tuollainen kritiikki on työväenluokan ehdottomasti torjuttava. On selvää, että tulopolitiikan vastaisen taloudellisen taistelun välttämättömyyden osoittamisella ja kamppailulla mahdollisimman korkeiden palkankorotusten puolesta ei ole mitään tekemistä sen kanssa, että kiellettäisiin tieteellisen tiedon merkitys vallankumouksellisen tietoisuuden muodostamisessa tai sen, että so-

sialistinen tietoisuus on työväenluokalle tuotava "ulkoapäin". Nimenomaan noihin virheisiin hän ekonomistit syyllistyvät.

2. POLITTINEN TAISTELU DEMOKRAATTISTEN OIKEUKSIEN KAVENTAMISTA VASTAAN

Taloudellinen taistelu nousee työväenluokan jokapäiväisen elämän tasolta. Se on välttämätön osa tulopolitiikkaa vastaan käytävää taistelua. Mutta taloudellisen puolen lisäksi on tulopolitiikalla vielä tärkeämpi kokonaisuhteiskunnallinen, luokkavoimien suhteisiin liittyvä puoli.

Edellä on todettu, että tulopolitiikka edustaa porvariston luovimistaktiikkaa, mutta että siihen liittyy myös väkivaltaisen tamenettelyyn viittaavia tendenssejä. Nämä pakkosovintopyrkimykset ovat olennainen osa tulopolitiikkaa. Porvarillisen valtion väkivaltakoneistoa käytetään elinehdoistaan kamppalluun nousevia työläisiä vastaan.* Kysymys on viime kädessä siitä, että kapitalismi on siirtynyt vaiheeseen, missä myös yhteiskunnan osittaiskriisit eikä pelkästään yleinen poliittinen kriisi horjuttavat monopoleja ja tekevät työväenluokalle mahdolliseksi antimonopolististen voimien lujittamisen. Pakkosovintopyrkimyksillä yritetään työväenluokalta riistää lailliset keinot käyttää monopolien aiheuttamia kriisejä niitä itseään vastaan.

Virkaehtolaeissa tuotiin esiin "yhteiskunnalle vaarallisten" lakkojen käsite. Niiden lisäksi kiellettiin myös myötätunto ja mielenosoituslakot työehtosopimusten voimassa ollessa. Edelleen pyritään parhaillaan saamaan aikaan työriitojen pakkosovittelulaki, jolla lakot ja niiden työntekijät voitaisiin saada rangaistaviksi siinäkin tapauksessa, ettei työehtosopimuslaki siihen pystyisi. HL-sopimuksen yhteydessä nostettiin pakkosovintomenettely voimakkaasti esiin ilman asiaan kuuluvaa lainsäädäntöä. Tätä ilmensi mm. valtakunnansovittelijoiden omaksuma "härski" menettely ja heidän tiukka HL-

*) Vrt. Perämeren satamalakko keväällä 1972

linjansa, työnantajien usein käyttämä lomautus- ja lomautusuhkamenettely, irtisanomisella uhkaaminen, lyhytaikaiset työsulut ja niillä uhkaaminen jne. STTK:n lakon yhteydessä puhuttiin virkaehtolakien pakkosovittelupykälän soveltamisesta. Samat ilmiöt korostuivat kevään -73 työehtosopimuskiirroksella vieläkin voimakkaampina.

Tärkeä osa tulopoliittikkaa vastaan käytävää poliittista taistelua onkin kamppailu demokraattisten oikeuksien säilyttämiseksi ja laajentamiseksi.

3. AMMATTIYHDISTYSLIIKKEEN INTEGROIMISEN VAARA

Paitsi lainsäädännöllistä hyökkäystä työväenluokan lakko-oikeutta vastaan merkitsee tulopoliittikkaan kuuluva ammattiyhdistysjohdon sitominen kolmikantaneuvotteluihin tukemaan palkkojen rajoittamista työväenluokan koetellun taisteluorganisaation integroimista osaksi valtiomonopolistisen kapitalismin koneiston työväenluokan taistelun tukahduttajaksi.

Työväenluokan on organisoiduttava, muodostettava ammattiyhdistyksiä ja puolueita, jotta se voisi käydä taistelua johdonmukaisesti ja kurinalaisesti. Työväenluokan organisaatiot toimivat yhtä hyvin työväenluokan kurinalaisen toiminnan edellytyksenä kuin työväenluokan vapautuksena, koska työväenluokalle vapaus merkitsee oikeutta taistella riistojärjestelmää vastaan. Kuitenkin työväenluokan taisteluorganisaatiota voidaan myös käyttää luokkaa vastaan. Ammattiyhdistysliikkeen voimistuminen tekee kapitalistiluokalle yhä tarkoituksenmukaisemmaksi pyrkiä tuon organisaation anastamiseen ja käyttämiseen työväenluokkaa vastaan.

Tähän liittyy edelleen se, että ammattiyhdistysliikkeen toimihenkilöt, erityisesti korkein johto, muodostuvat työväenluokan etuoikeutetuksi kerrostumaksi, työläisbyrokratiaksi, joka elämänpiiriltään ja totumuksiltaan on yhteydessä kapitalisteihin.

Suomessa on ammattiyhdistysliikkeen sitoutumista tulopolitiikkaan seurannut työehtosopimuspoliittisten tavoitteiden asettamisen yhä laajempi epädemokraattisuus. HL-sopimuksen yhteydessä ei ammattiyhdistysliikkeellä ollut lainkaan omaa tavoitetta. Edelleen pyritään SAK:n sääntöjä uudistamalla kaventamaan järjestön sisäistä demokratiaa siten, että kun nykyisin jäsenliitoilla on oikeus kahden viikon aikana sanoutua irti keskusliiton solmimasta sopimuksesta, ovat sekä Laatonen että Hämäläinen vaatineet SAK:lle oikeutta tehdä jäsenliittoja sitovia sopimuksia.

Tulopolitiikan vastainen taistelu merkitsee näin ollen myös sitä, että puolustetaan ammattiyhdistysliikkeen itsenäisyyttä porvaristosta ja porvarillisesta valtiosta sekä tähän liittyen kamppaillaan ammattiyhdistysliikkeen sisäisen demokratian säilyttämisen ja laajentamisen puolesta.

4. IDEOLOGINEN TAISTELU

Tulopolitiikkaa vastaan on käytävä ideologista taistelua. Tämä merkitsee ennen kaikkea marxilaisen poliittisen taloustieteen tunnetuksi tekemistä. On kyettävä estämään valtiomonopolistisen mielipiteenmuokkauskoneiston yritykset hämärtää työväenluokan ja muiden työtätekevien luokkien ja kerrostumien tietoisuutta.

Mitä tärkeintä on, että torjutaan sellaiset väitteet, joiden mukaan palkankorotukset johtavat inflaatioon. Todellisuudessa palkankorotukset vain pienentävät kapitalistien voittoja.

On myös torjuttava solidaarisuushuijaus, jonka mukaan parempipalkkaisten olisi uhrauduttava pienempipalkkaisten hyväksi. Todellisuudessa kuitenkin korkeat palkankorotukset ovat poissa työläisten "omien" kapitalistien voitoista. Todella solidaarista palkkapolitiikkaa on työväenluokan yhtenäisen taistelu kapitalistiluokkaa vastaan.

Taistelun on alettava työpaikoilta ja ay-liikkeen perusosastoista. Parasta tulopolitiikan vastaista taistelua työpaikkatasolla on se, että vallitsevan sopimuksen sovellutuksesta

kamppailtaessa syntyneen uuden vaatimusliikkeen tavoitteet konkretisoidaan ja määritellään riittävän varhaisessa vaiheessa. Mm. UKK-sopimuksen yhteydessä kävi ilmi, että tämä vaikeuttaa olennaisesti tulopolitiikkaa. Kun tulopolitiikkojen sopimuksessa luovuttiin asetetuista tavoitteista syntyi esim. Metalliliitossa yksimielinen rintama sopimusta vastaan. Kentän paineessa vedettiin liiton johtokin mukaan kamppailuun.

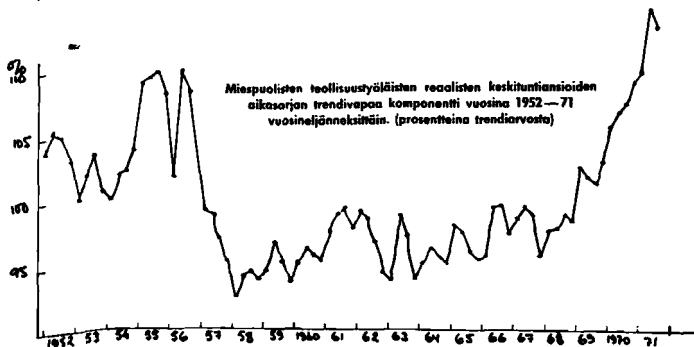
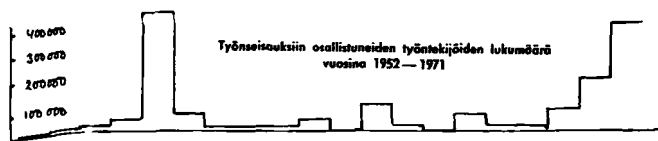
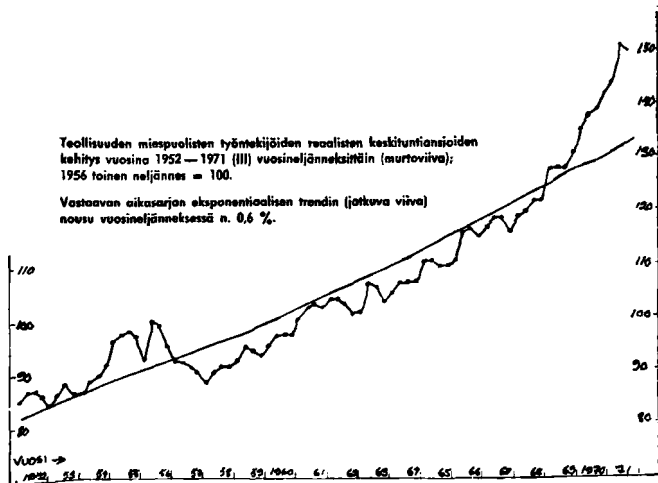
Kommunistit eivät voi yksin murskata tulopolitiikkaa. Esim. lakko, jossa ainoastaan kommunistit ovat mukana, heikentää vain heidän asemaansa. Työpaikoilla on edellytykset syntyä ja syntyä tulopolitiikan vastainen rintama yli puoluerajojen. Tärkeintä on, että tavoitteiden asettelu tapahtuu työpaikoilla ehdottoman demokraattisesti: kaikkien työläisten on oltava mukana päätöksen teossa. Näin on tapahtunut useissa suurissakin yhtiöissä. Mm. Nokian ja Wärtsilän eri alojen työläiset osallistuvat yhteiseen tavoitteiden asetteluun. Rikkihapon ja Enso Gutzeitin työläisten edustajat kokoontuvat eri puolilta maata asettamaan yhteiset vaatimukset. Tärkeätä on työpaikkatason yhteistyön jatkuva lisääminen.

Tällä hetkellä ovat tulopolitiikan vastaisen taistelun tärkeimpiä tavoitteita liittokohtaiset ratkaisut ja tuottavuuden kasvun ylittävät palkankorotukset. Keskitetyn ratkaisun tunnus on nyt virheellinen, koska se johtaa tulopolitiikkaan. Liittojen sopimuksissa on pyrittävä siihen, että vahvemmat liitot tukevat heikompia eivätkä solmi sopimusta niitä ennen. Palkankorotuksen on oltava sellainen, että se ottaa huomioon edellisen ja tulevan kauden hintojen, verojen ja maksujen korotukset ja turvaa myös tavoitteeksi asetetun reaaliansioiden nousun.

On selvää, että tavoitteiden asettaminen ei yksin riitä. Ne on vietävä läpi työväenluokan voimin sekä työpaikalta ammattiliittotasolla. Tukeutuminen ammattiyhdistysliikkeen jäsenistöön kaikissa kysymyksissä on nostettava suurpääoman etujen mukaisen tulopolitiikan sijaan.

Teollisuuden miespuolisten työntekijöiden reaalisten keskituntiansioiden kehitys vuosina 1952 — 1971 (III) vuosineljänneksittäin (murtoviiva); 1956 toinen neljännes = 100.

Vastaavan aikasarjan eksponentiaalisen trendin (jatkuva viiva) nousu vuosineljänneksessä n. 0,6 %.

Tutkija Timo Kosteén laatimissa kuvioissa kuvataan teollisuustyöläisten reaaliensioiden kehitys vuosina 1952—1971 sekä palkkakehityksen ja työtaisteluiden riippuvuus toisistaan. Ylemmässä kuviossa on käyrä, joka kuvaa reaaliensioitten kehitystä jatkuvana käyränä. Toisessa kuviossa reaaliensioitten kehitys on havainnollisuuden vuoksi "pelkistetty" yhteen tasoon ja samalla kuvataan työtaisteluihin osallistuneiden työläisten määrät.

Kuviosta voidaan helposti lukea palkkakehityksen suora riippuvuus työtaisteluiden aktiivisuudesta. Työläiset pystyvät turvaamaan reaaliensioittensa nousun joukkovoimaansa nauttuvien työtaisteluiden avulla. Kuvio soittaa kuinka herkästi palkkakehitys riippuu työläisten taistelusta ja kuinka tulopoliittiset ratkaisut polkevat työläisten elinehtoja.

Lisäksi on huomattava virallisten tilastojen reaaliensioitasolukujen olevan harhaanjohtavia muun muassa siksi, että ne eivät huomioi lainkaan jatkuvasti kiristynyttä verotusta.

Oheisissa kahdessa piirroksessa on pyritty kuvaamaan viralliseen tilastoon nojaten teollisuustyöläisten reaaliensioiden kehitystä 1952—1971, siis miltei 20 vuoden ajalta.

Laskelmissa, joiden mukaisesti piirroksset on laadittu, on pohjana teollisuuden miespuolisten työntekijäin keskituntiensiot ja elinkustannusindeksi.

Vertailutasoksi (100 pistettä) reaaliensioille on valittu vuoden 1956 toinen neljännes eli yleislakon lopettamissopimuksen taso.

Tämänkaltaisissa laskelmissa pakolliset numeroiden pyöristykset aiheuttavat tiettyjä virheitä, mutta nämä tuskin ylittävät tilaston vastaavanlaisia virheitä, joten aikasarjan on katsottava kuvaavan kehityksen yleistä suuntaa.

Reaaliensioiden hetkellisten arvojen perusteella on laskettu ns. pienimmän neliösumman menetelmää käyttäen reaaliensioiden keskimääräiseksi nousuksi ("korkoa korolle") n. 2,5 % vuodessa näiden 20 vuoden aikana. Tätä nousua vastaava jatkuva (eksponentiaali)-käyrä näkyy piirroksessa.

Vastoin maamme porvariston ja työväenliikkeeseen pesintyneiden "tulopoliitikkojen" väitteitä piirros osoittaa reaaliensioiden nousseen huomattavasti esimerkiksi yleislakon seurauksena. Sitävastoin ne pysyivät trendin osoittaman "pinnan

alla" pitkään vuoden 1957 jälkeen. Ne eivät pääse "pinnalle" edes Paasion ja Koiviston kansanrintamahallituksiksi leimattujen kausien aikana.

Vasta työtaistelujen lisääntyminen 1969—1971 selittää reaaliansioiden nousun.

Toisessa piirroksessa on reaaliansiokehitys esitetty "suurennaalasin lävitse" ns. trendivapaana komponenttina. Samalla on aika-akselilla esitetty pylväsdiagrammina (vuositain) työnseisauksiin osallistuneiden työntekijäin määrän heilahdukset.

Vanhemmalle työläispolvelle tuo näiden kummankin seuraaminen mieleen yhtä ja toista virallisessa poliittisen ja taloudellisen historian kirjoituksessa sanomatta jäänyttä.

Pantakoon tässä yhteydessä merkille, että virallisen tilaston on täytynyt "tunnustaa" reaaliansioiden jyrkkä nousu yhtä aikaa työnseisausten tehostumisen kanssa vuodesta 1969 lähtien.

Tilastolliseen menetelmään on yleensä suhtauduttava sen vuoksi varoen, että se kyllä näyttää kahden asian keskinäisen riippuvuuden, mutta ei sano kumpi on syy kumpi seuraus. Mielettömältä kuitenkin vaikuttaa sellainen tulkinta, että syynä työtaistelujen lisääntymiseen olisikin reaaliansioiden kohoaminen. Samaa luokkaa on väite, että tyytyväisenä "tulopolitiikan" mukaisiin palkankorotuksiin ja luottaen hintasäännöstelyn "voimaan" voitaisiin parantaa reaaliansioita.

D. KANSAINVÄLISESTÄ AMMATTIYHDISTYSLIIKKEESTÄ

I Kansainvälisen kanssakäymisen ensiaskeleet

Kapitalismin kansainvälistymisen seurauksena niin poliittinen kuin ammatillinen työväenliike pyrki kansallisista puitteistaan kansainväliseen yhteistoimintaan. Palkkatyöntekijäin riiston saadessa kansainvälisiä muotoja ja menettelytapoja oli myös työväenliikkeen yhdessä muiden maiden työväen poliittisten ja ammatillisten järjestöjen kanssa ryhdyttävä vastatoimenpiteisiin.

1. I INTERNATIONAALI

Ammattiyhdistysliikkeen kansainvälinen yhteistyö liittyi alkuvaiheissaan lähinnä poliittisen työväenliikkeen kansainväliseen toimintaan. V. 1864 perustettu I Internationaali otti ohjelmaansa ammattiyhdistysliikkeen edistämisen kaikissa maissa. I Internationaali joutui myös 1860-luvulla alkaneen taloudellisen kriisin ja siihen liittyvän lakkoliikkeen johdosta useasti vetoamaan työväen kansainväliseen tukeen lakkoilaiden puolesta ja toimimaan rikkurivärväystä vastaan.

Varsinaisen kansainvälisen ammatillisen keskusliiton perustaminen ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa luontunut. Itse I Internationaalia raastivat sisäiset erimielisyydet, mm. ranskalaisen Proudhonin anarkistiset, ammattiyhdistysliikettä ja yleensä poliittista liikettä koskevat kielteiset käsitykset. Taistelussa proudhonilaisia vastaan selkiintyivät ammattiyhdistysliikettä koskevat käsitykset. Marx esitti ne selkeässä muodossa I Internationaalin Geneven kongressissa v. 1866. Vielä tänäänkin ne kelpaavat perusohjeeksemme.

Näihin aikoihin alkoi myös eri maiden ammatillisten järjestöjen yhteistoiminta ammattialottain mm. siten, että vierailtiin ammatillisten veljesjärjestöjen kongresseissa. V. 1871 perustettiin Tupakkatyöläisten kansainvälinen liitto. Vuosisadan päättyessä kansainvälisiä alan ammattiliittoja oli jo 17. Niiden lakkoavustustoiminta oli vielä vähäistä.

Pariisin konferenssi. Seuraavana askeleena oli keskusjärjestöjen välisten kansainvälisten konferenssien järjestäminen. Niinpä v. 1886 Pariisissa pidettyyn ensimmäiseen kansainväliseen ammatilliseen konferenssiin osallistui kutsujamaan lisäksi seitsemän maata, Englanti, Saksa, Itävalta, Unkari, Norja Ruotsi ja Australia.

V. 1888 Lontoossa pidettyyn kansainväliseen konferenssiin otti osaa 44 maasta 123 edustajaa joista Englannista 79. Näissä konferensseissa käsiteltiin mm. järjestäytymisvapauden turvaamista, työajan lyhentämiskysymystä ja ammatillisen järjestäytymisen edistämistä. Lähinnä sisäisten erimielisyyksien vuoksi ei vielä tässä vaiheessa päästy kansainvälisen ammatillisen keskusliiton perustamiseen.

2. II INTERNATIONAALI

II Internationaalin perustaminen v. 1889 merkitsi ammattiyhdistysliikkeen kansainvälisen kanssakäymisen laajenemista mutta samalla myös oikeistorevionismin ja reformismin vaikutuksen voimistumista ammattiyhdistysliikkeessä. Tämä johtui siitä, että II Internationaalista muodostui siihen kuuluvien sosialidemokraattisten puolueiden informatiotoimisto eikä kansainvälinen työväenjärjestö.

Kansainvälisen ammatillisen keskusliiton muodostaminen sai kuitenkin yhä laajempaa kannatusta kansallisten ammatillisten keskusliittojen ja eri ammattialojen kansainvälisten liittojen taholta, sillä sen katsottiin voimistavan työväenluokan taistelua kansainvälistä suurpääomaa vastaan. Perustamisasia oli vakavan keskustelun kohteena v. 1900 Parii-

sin kansainvälisessä konferenssissa johtamatta kuitenkaan tuloksiin.

V. 1902 Stúttgardissa kokoontunut konferenssi päätti perustaa kansainvälisen sihteeristön, jossa kunkin maan ammatillinen keskusliitto toimisi vuoronperään sihteeristönä. Sihteeristön toimipaikaksi vakiintui v. 1903 Berliini ja puheenjohtajana toimi Saksan ammattijärjestön puheenjohtaja Carl Liegen.

V. 1905 Amsterdamissa kokoontunut kansainvälinen ammatillinen konferenssi totesi sihteeristöön kuuluvan 13 kansallista ammatillista keskusjärjestöä, joiden yhteinen jäsenmäärä oli 4,2 miljoonaa. Vielä tässä vaiheessa kansainvälinen sihteeristö on epäyhtenäinen. Kahden vuoden väliajoin kokoontuneet kansainväliset konferenssit kartoivat periaatteellisten kysymysten käsittelyä ja niinpä sihteeristön toiminta rajoittuikin tilastojen keräämiseen, keskinäiseen avustustoimintaan ja siihen liittyvään yhteistoiminnan kehittämiseen. Sihteeristön koollekutsumat kansainväliset konferenssit pidettiin Oslossa v. 1907 (johon Suomi otti osaa), Pariisissa 1909 ja Budapestissä v. 1911.

3. KANSAINVALISEN AMMATTIYHDISTYSLIIKKEEN (KAL) PERUSTAMINEN

Ensimmäisen maailmansodan aattona v. 1913 Zurichissä pidetyssä konferenssissa perustettiin Kansainvälinen Ammattiyhdistysten Liitto (KAL). Se tunnetaan yleisemmin "Amsterdamin Internationaalin" nimellä, koska sen päämaja oli vuodesta 1920 alkaen Amsterdamissa.

Perustamisvuonna KALn jäsenmäärä oli 7,4 milj. Sen toiminta ei oleellisesti eronnut kansainvälisen sihteeristön toiminnasta. Kansainvälinen ammatillinen yhteistoiminta oli kuitenkin jatkuvasti laajentunut ulottuen jo Euroopan ulkopuolelle, sillä mm. American Federation of Labor (AFL) oli liittynyt KALn jäseneksi.

KALn johdossa oli tähän aikaan mm. Samuel Gompers (USA), Carl Liegen (Saksa), Leon Jouhaux (Ranska).

Samoinkuin II Internationaali niin myös KAL harjoittamansa politiikan seurauksena hajosi I maailmansodan aikana. II Internationaalin oikeistijohtajien mahtipontiset sekä lukuisten sosialidemokraattisten puolueiden ja ammatillisten järjestöjen sodanvastaiset päätökset jäivät merkityksettömiksi sosialidemokraattisten puolueiden johtajien (Venäjän Sosialidemokraattisen Työväenpuolueen enemmistöläisiä, Bolshevikkeja lukuunottamatta) hylätessä kansainvälisen työläissolidarisuuden ja asettuessa oman maan porvariston puolelle sodan alkaessa. Huomattava osa näistä sosialidemokraattisista johtajista sijoittui sodan aikana maansa hallituksen jäseneksi ja sotapropagandan palvelukseen. Propaganda kohdistui ennen muuta oman maan työväenluokkaan, jonka isänmaallisia tunteita lietsottiin ponnistuksin sodan voittamiseksi, samalla kun sodanvastustajia vangittiin ja tuomittiin "isänmaan kavaltajiksi".

Imperialistisen sodan vastustajat pitivät tiukasti kiinni proletarisesta internationalismista, työväenluokan kansainvälisestä solidaarisuudesta. Nämä luokkakantaiset voimat, ennen muuta Venäjän bolshevikit V. I. Leninin johdolla osoittivat viholliseksi oman maan porvariston, militarismin, kansainvälisen imperialismiin, jota vastaan taistelun tulisi kohdistua eikä toisen maan työläisveljiä vastaan.

Sodanvastaisen toiminnan johdossa oli marxilainen vähemmistö, jossa bolshevikkipuolueen edustajilla oli keskeinen asema. V. 1915 ja 1916 Zimmerwaldin ja Kienthalin konferensseissa (Sveitsissä) luotiin alku uudelle Internationalelle. Ammattiyhdistysliikkeen kansainvälinen toiminta pääsi kuitenkin alkuun vasta sodan päättyttyä.

II Maailmansotien väliset vuodet

1. PUNAISEN AMMATTIYHDISTYSINTERNATIONAALIN (PAI) PERUSTAMINEN

Työväenliike jakautuu. Selvä aatteellinen jakautuminen sosialistishovinisteihin (yltiöisänmaallisiin) ja proletaarisen internationalismin kannattajiin löi leiman paitsi poliittiseen työväenliikkeeseen myös ammatilliseen. Tämä kehitys erotautui selvästi varsinkin sodanjälkeisinä vuosina.

Bolsheviikkien heittäämä tunnus "Imperialistinen sota on muutettava kansalaissodaksi" toteutui monessa maassa mm. Venäjällä, Unkarissa, Suomessa, Saksassa, Eestissä mutta pysyvään työväenvaltaan se johti ainoastaan Venäjällä. Ja ne sosialidemokraattiset oikeistovoimat, jotka sodan vuosina olivat asettuneet tukemaan maansa porvaristoa, asettuivat jälleen porvariston puolelle työväen vallankumouksellista liikettä vastaan.

Vallankumouksellinen tilanne kohotti esille tarpeen uuden kansainvälisen ammatillisen keskusjärjestön perustamisesta, järjestön, joka olisi vapaa opportunistisesta saastasta. V. 1920 pidetyssä Kominternin kongressissa asia tuli esiin eri maiden edustajain taholta ja niinpä heidän aloitteesta perustettiin väliaikainen Valmisteleva toimikunta, jossa oli edustettuna Neuvostoliiton, Italian, Espanjan, Ison-Britannian, Ranskan ym. maiden edistyksellisten ammatillisten järjestöjen edustajia. Sen aloitteesta kutsuttiin Punaisen ammattiyhdistysinternationaalin*) (PAI) perustava kokous koolle 3—19. heinäk., 1921 Moskovaan. Siihen osallistui 380 edustajaa joista 336 päätösvaltaista ja 44 seuraajaa. Edustettuna oli 41 maata mm. Suomi 14 edustajalla.

*) Venäjäksi kutsuttiin "Profintern". "Amsterdamin Internationaalin" vastapainoksi "Moskovan Internationaali".

PAI:n periaatteet. Punainen Ammattiyhdistysinternationaali (PAI) asetti tehtäväkseen mm.

- yhdistää maailman työläiset kapitalismin kukistamiseksi, riistoiikeestä vapauttamiseksi ja sosialistisen yhteiskuntajärjestelmän toteuttamiseksi;
- taistella ammattiyhdistysliikettä syövyttävää ruttoutautia, porvariston kanssa käytävää luokkasovittelupoliittikkaa vastaan;
- yhdistää maailman ammattiyhdistysliikkeen vallankumoukselliset luokka-ainekset, järjestää ja yhdenmukais-taa työväenluokan taistelu kaikissa maissa, nostattaa kansainvälisiä joukkoesiintymisiä kunkin hetken tilanteen mukaisesti;
- tehdä aloite kansainvälisiin esiintymisiin ja kerätä varoja taisteleville työläisille suurissa yhteiskunnallisissa selkkauksissa.

PAIn kongressi tuomitsi ne voimat, jotka työväenliikkeen sisällä ja nimissä, ohjelmallaan ja taktiikallaan esiintyvät kansainvälisen porvariston tukena työväen vallankumouksellista liikettä vastaan.

Kun KALn johtopiirissä oli kehitelty riitaa siitä, kuka oli sotaan syyllinen, seurasi siitä, että mm. Ranskan edustajat kieltäytyivät kerta toisensa jälkeen osallistumasta neuvotteluihin KALn toiminnan aloittamiseksi uudelleen yhdessä "vihollismaan" Saksan edustajain kanssa. Tämän johdosta PAIn kongressi osoitti, että sotaan syyllinen on kapitalistinen järjestelmä, kansainvälinen suurpääoma. Hävinneet keskusvallat (Saksa ym.) tosin leimattiin syyllisiksi ja niiden maksettavaksi asetettiin huimia sotakorvauksia todellisen sotasyllisen jäädessä siten varjoon.

Samat voimat, jotka yllyttivät sotaan, valmistivat sitä ja sytyttivät I maailmansodan markkina-alueiden ja raaka-ainelähteiden uudelleen jakamiseksi väkivaltaisain keinoin, toimivat sodan päätyttyä sulassa yhteisymmärryksessä keskenään työläisten liikehtimisien tukahduttamiseksi. Entiset "vihollismaat" yhdistivät voimansa myös nuoren Neuvosto-

maan kukistamiseksi siinä kuitenkin epäonnistuen Neuvostoliiton työtätekevien sankarillisen taistelun johdosta. Neuvostoliitto antoi suuren merkityksen sille vähäisellekin avulle, jota se kansalaissodan aikana sai ammatillisten veljesjärjestöjen ja työläisten taholta muista maista.

PAIn sääntöjen mukaan sen jäsenjärjestöksi hyväksyttiin jokainen luokkataistelun periaatteita noudattava kansallinen keskusliitto, erikoistapauksissa myös erillisiä ammattiliittoja ja ammatillisia vähemmistöjä, jotka eivät halunneet erota maansa reformistisjohtoisesta keskusjärjestöstä, mutta silti kannattivat PAI:a.

2. PAI:n TOIMINTA

Punaisen ammattiyhdistysinternationalen korkeimpana päätösvaltaisena elimenä toimi kansainvälinen kongressi. Kongressin väliaikoina järjestöä johti Keskusneuvosto ja puhemiehistö. Keskusneuvostossa oli 8 suurimman maan ammattijärjestön 2 edustajaa. Neuvostoliitolla oli neljä edustajaa, niillä mailla, joilla oli vähintään 25.000 jäsentä, oli yksi edustaja ja niillä, joiden jäsenluku oli alle 25.000, oli yksi neuvotteleva edustaja. Puhemiehistöön kuului alussa 7 jäsentä, mutta jäsenmäärä kohotettiin myöhemmin 15:een. Pääsihteerinä toimi alussa Tomski ja myöhemmin A. Losovski.

PAIn jäsenjärjestöt edustivat erilaisia poliittisia katsomuksia. Tämä jossain määrin vaikeutti PAIn johdonmuokaista johtamista. PAI aloitti toimintansa myös Euroopan ulkopuolisissa maissa, mikä auttoi siirtomaasorron alaisena olevia kansoja niiden vapaustaistelussa. PAIn vaikutus voidaan havaita mm. siinä, että lukuisten Aasian ja Afrikan ammatillisten järjestöjen perustaminen ja ammatillisen toiminnan aktivoituminen on todettavissa PAIn perustamisen jälkeen.

PAIn järjestöllinen kasvu ilmenee seuraavassa:

v. 1921 9 milj. (perustamisvaihe) josta Neuvostoliiton
5 milj.

v. 1923 12 „

v. 1927 16 „

v. 1936 20 „

PAI:lla oli lisäksi 26 maassa "vallankumouksellinen vähemmistö", joten jäsenmäärä todellisuudessa oli em. suurempi.

3. KANSAINVALINEN AMMATTIYHDISTYSLIITTO (KAL)

KAL:n uudelleenjärjestelykokous pidettiin Amsterdamissa heinä-elokuun vaihteessa v. 1919. Kongressin esivalmistelut suoritettiin samana vuonna pidetyssä sosialidemokraattisten puolueiden kansainvälisessä kongressissa Bernissä. Amsterdamin kokoukseen osallistui edustajia vain "voittajavaltioista" — 13 Euroopan maasta sekä USA:sta. Näiden ammattijärjestöjen yhteinen jäsenmäärä oli n. 17 milj.

Uusissa säännöissä korostettiin jokaisen maan työväenliikkeen itsenäisyyttä. KAL:n kongressi asetti perustehtävikseen seuraavat tavoitteet:

- jäsenjärjestöjen toiminnan edistäminen kansallisella ja kansainvälisellä pohjalla;
- järjestön ulkopuolella olevien maiden ammattiyhdistysliikkeen edistäminen;
- yhtenäisen toiminnan aikaansaaminen yleisissä ammattiyhdistysliikettä koskevissa kysymyksissä;
- kansainvälisen lakonmurtajatoiminnan estäminen ja varojen hankkiminen em. tarkoituksiin.

Kongressi valitsi saksalaisen Carl Legien tilalle KAL:n puheenjohtajaksi Appletonin Englannista ja sihteereiksi

Oudegeest ja Fimmen Hollannista. Appletonin myöhemmin erottua hänen tilalleen valittiin J. H. Thomas Englannista.

KAL laajenee. KAL:n johdon uudelleenjärjestelyn jälkeen sen jäsenjärjestöksi liittyivät uudelleen Ison-Britannian, Saksan, Sveitsin, Belgian, Hollannin, Itävallan, Ranskan, Tanskan ja Ruotsin ammatilliset keskusliitot. AFL:n (USA) jäsenyys kesti vain vuoden. Eroamisen syynä oli, ettei se hyväksynyt KAL:n kantaa sosialisoimiskysymykseen.

Toimintaa ILO:ssa. Kansainvälisen Ammattiyhdistysliiton (KAL) johtoon asettuivat eri maiden ammatillisten järjestöjen johtoelementtien oikeistoaineokset. He olivat samalla maitensa edustajia Kansainvälisessä Työjärjestössä (ILO), jonka työhön Internationaali osallistui. Eriytynyt huomio kiinnitettiin propagandaan, jonka mukaan luokkataistelukausi olisi jo siirtynyt historiaan ja siten luokkasovinto ja luokkayhteistyö työn ja pääoman kesken olisi mahdollista. Kuten tänäänkin, ILO:n toimintaan osallistuvat jo silloin työnantajain, hallitusten ja ammatillisten järjestöjen edustajat päämääränä aikaan saada kaikkia osapuolia tyydyttäviä sovitteluratkaisuja.

KAL:n kongresseja pidettiin eri puolilla Eurooppaa 2—3 vuoden väliajoin. V. 1931 päämaja siirtyi Amsterdamista Berliiniin, josta se Hitlerin vallanoton jälkeen v. 1933 siirtyi Pariisiin ja sieltä taas Ranskan miehityksen jälkeen v. 1940 Lontooseen.

KAL:n jäsenmäärä korkeimmillaan oli n. 20 milj. mutta fasismin nousun jälkeen se 1930-luvun loppupuolella aleni 14 miljoonaan. KAL:n vaikutus Euroopan ulkopuolella oli vähäinen.

KAL:n kongressissa sen jäsenjärjestöt olivat edustettuna suhteellisesti jäsenmäärän perusteella. Ammattialojen sihteeireillä oli kongressissa puhe- ja esitysoikeus. Kongressin valitsemaan toimikuntaan kuului puheenjohtajan lisäksi viisi varapuheenjohtajaa ja pääsihteeri. Se johti toimintaa kongressin ja valtuuston määräämissä rajoissa. Toimikunnan

yhteydessä oli Nuorison kasvatusjaosto ja Naisten kansainvälinen komitea.

Toisen maailmansodan syttyessä Kansainvälisen ammattiyhdistysliiton (KAL) toiminta keskeytyi miltei täydellisesti.

4. AMMATILLISEEN YHTENÄISYYTEEN

Fasismi nousee. Kapitalismin sisäisten ristiriitojen kärjistyminen ja imperialismin kehitys 1930-luvulla nosti esiin uuden maailmansodan vaaran varsinkin Hitlerin noustua valtaan Saksassa. Kansainliitto osoitti siinä tilanteessa täydellisen voimattomuutensa. Samalla paljastui myös Saksan ay-liikkeen ja muiden reformististen ammattiyhdistysten voimattomuus hyökkäävän fasismin edessä.

Fasismin voitto Saksassa ja Italiassa sekä Espanjan kansalaisuutta, joka päättyi Francon voittoon, kuvaavat silloista tilannetta. Nämä ja lukuisat muut tapahtumat tällä kaudella saivat työläiset entistä vakuuttuneemmiksi työväen voimien yhdistämisen välttämättömyydestä sekä kaikkien edistyksellisten voimien yhteistoiminnasta etenevää fasismia ja uuden sodan uhkaa vastaan.

Yhteisrintaman luomisen ajatus voitti alaa myös kansallisissa ammattiyhdistyksissä. Useat kansalliset keskusjärjestöt ja liitot tekivät Kansainväliselle ammattiyhdistysliitolle (KAL) esityksiä yhteistoiminnan kehittämistä Puolalaisen Ammattiyhdistysinternationalin (PAI) ja Neuvostoliiton Ammattiyhdistysliikkeen (VZSPS) kanssa. PAIn ja VZSPSn aloitteesta tehtiin varsinkin vuosina 1936—39 esityksiä yhteistoiminnasta fasismia ja sodanvaaraa vastaan neuvotteluissa, joita käytiin järjestöjen välillä.

Englannin ja Norjan ammattijärjestöt esittivät yhtenäisen maailmanliiton muodostamista. KAL:n eräät johtajat alkoivat vähitellen suhtautua näihin esityksiin suopeammin nähdessään, että heidän johtamansa ammatilliset järjestöt joutuivat myös fasismin hyökkäyksen kohteeksi eivätkä olleet suojattuja tuholta.

Lontoon kongressi. KAL:n Lontoon kongressissa 1936, jossa edustettuna oli 22 ammatillista keskusjärjestöä ja 4 ulkopuolista, oli esillä mm. sodan ja fasisminvastainen toiminta. Kongressi päätti ottaa yhteyden Neuvostoliiton ammattijärjestöön (VZSPS), joka oli tehnyt yhteistyötarjoituksen taistelun kehittämiseksi fasismia ja sodanvaaraa vastaan sekä tätä silmälläpitäen esityksen ammattiyhdistysten kansainvälisen liiton uudelleen järjestämisestä. KAL:n oikeistojohtajat ajoivat kuitenkin neuvottelut tilanteeseen jossa ne KAL:n pääneuvoston päätöksellä katkaistiin v. 1938 — sodan aattona.

Yhtenäistymisen ajatus sai kuitenkin uutta vauhtia sen jälkeen, kun kansanrintamakaudesta 1934—1936 yhdistynyt Ranskan ammattiyhdistysliike asettui kannattamaan eheytymisehdotusta. Yhtenäisyyden järjestöllinen pohja laajentui lisäksi sen johdosta kun vuonna 1938 perustettu koko Latinalaista Amerikkaa käsittävä keskusjärjestö Confederacion de Trabajadores de America Latina (CTAL) liittyi KAL:n jäseneksi. Amsterdamin Internationaalinen (KAL) oikeistojohto kuitenkin hylkäsi yhtenäistämisehdotukset.

KAL:n Zürichissä 29/6—2/7 1939 pidetyssä kahdeksannessa ja viimeisessä kongressissa keskeisenä kysymyksenä oli Neuvostoliiton ammattijärjestön (VZSPS) liittyminen KAL:n jäseneksi. Se olisi merkinnyt kansainvälisen ammattiyhdistysliikkeen yhtenäistymistä juuri sodan alkaessa, sillä silloin Punainen Ammattiyhdistysinternationaali (PAI) olisi lopettanut toimintansa. Suoritettussa äänestyksessä esitys hylättiin äänimäärien ollessa 46—37.

Mitä SAK:n johtoon tulee, niin se suhtautui yhtenäisyyspyrkimyksiin epäluuloisesti. Äänestyksessä se asettui eheytymistä vastustavien puolelle. SAK:n sosialidemokraattinen oikeistojohto oli ilmeisesti jo silloin tehnyt valintansa, sillä toisen maailmansodan puhjetessa se asettui hakaristilipun suojiin ensimmäistä sosialistista maata, Neuvostoliittoa vastaan.

5. YHTEINEN FASISMINVASTAINEN RINTAMA MUODOSTUU

Ammattiyhdistysliikkeen kansainvälisen yhteistoiminnan välttämättömyys selkeni sodan kestäessä paitsi niissä maissa, joissa fasismi oli tuhonnut työläisten ammatilliset järjestöt, myös liittoutuneiden maiden ammattiyhdistysliikkeessä. Reformististen (KAL) ammattiyhdistysjohtajien keino-tekoisesti pystyttämät raja-aidat "idän" ja "lännen" välillä romahtivat. Tähän vaikutti fasismin miehittämissä maissa alkanut työläisten yhteinen vastarintaliike miehittäjiä vastaan. Sekä rintamalla että kotirintamalla alettiin ymmärtää, että taistelu fasismia vastaan on myös taistelua työläisten ammatillisten järjestöjen toimintaoikeuksien ja -vapauksien puolesta. Tästä syystä liittoutuneiden maiden ammatilliset järjestöt ja työläiset tukivat hallitustensa sotaponnistuksia fasisminvastaisen sodan voittamiseksi.

SAK fasismin puolella. SAK:n johto, joka Sosialidemokraattisen puolueen kanssa oli asettunut tukemaan hallituksen sotapolitiikkaa ja liittoutumista Hitlerin kanssa Neuvostoliittoa ja muita liittoutuneita maita vastaan, sai Englannin ammattijärjestöltä (TUC) kirjeen, jossa vastauksena ilmoitukseen SAK:n yhtymisestä hallituksen sotapolitiikkaan mainittiin:

"Englannin ammattiyhdistysliike on yksimielinen päättäväisyydessään jatkaa taistelua kunnes hitlerismi on tuhottu. Me uskomme, että tämän uhan poistaminen on jokaisen Euroopan kansan etujen mukaista. Vapaan työväenliikkeen olemassaolo ja kansainvälisen ja yhteiskunnallisen kehityksen tulevaisuus riippuvat siitä. Tässä taistelussa me odotamme työväenliikkeen kannatusta kaikkialta, mutta ammattiyhdistyksenne ja sosialidemokraattinen puolue (tarkoitti SAK ja Suomen sos. dem. puoluetta) ovat mukana sodassa natsien puolella. Meille oli sen vuoksi mahdotonta lähettää niille myötätunnon ja solidaarisuuden tervehdystä vastauk-

sena siihen sähkösanomaan, jonka ne lähettivät meille kesäkuussa.”

Voimia kootaan. Voimien yhdistäminen fasismin voittamiseksi oli lähtökohtana myös ammattiyhdistysliikkeelle sen alottaessa yhteistyöneuvottelut jo sodan kestäessä. Tässä tarkoituksessa yhteistyöneuvottelut Neuvostoliiton ja Englannin ammattijärjestöjen kesken alkoivat jo v. 1941. Tällä yhteistyöllä oli perinteensä vuodelta 1920, jolloin parin vuoden ajan toimi ko. maiden välinen yhteistyötoimikunta.

Amsterdamin Internationale, joka sodan aikana oli täysin toimeton, jäi näistä tapahtumista sivuun. Yhteistoiminta sai välittömästi konkreettiset muodot ja laajeni v. 1943, jolloin Confederation Generale du Travail — CGT (Ranskan ammattijärjestö) sekä myöhemmin Congress for Industrial Organisations — CIO (USA) liittyivät yhteistyöhön mukaan.

Tämä merkitsi myös alkua kansainvälisen ammattiyhdistysliikkeen järjestölliselle yhtymiselle. Näiden maiden ammatillisten järjestöjen edustajista kokoonpantu yhteistyötoimikunta aloitti vielä sodan kestäessä valmistelut kansainvälistä ammattiyhdistyskonferenssia varten, joka kutsuttiin koolle helmikuussa 1945 Lontooseen. Samana vuonna PAI lopetti toimintansa.

Kutsu lähetettiin yhdistyneiden kansakuntien puolella taistelevien, puolueettomien ja miehitettyjen maiden ammatillisille keskusjärjestöille. SAK sai Neuvostoliiton ammattijärjestön aloitteesta kutsun osallistua konferenssiin (Suomi oli irrottautunut sodasta ja oli julistanut sodan Saksaa vastaan). SAK:n edustajina olivat SAK:n puheenjohtaja Erkki Härmä ja valistussihteeri Lauri Kantola.

III Kehitys toisen maailmansodan jälkeen

1. LONTOON KONFERENSSI 1945

Sodan jatkumisesta huolimatta Lontoon konferenssiin osallistui 40 maan ammattijärjestöstä 50 edustajaa edustaen n. 50 milj. jäsentä, joten se oli suurin siihenastisista kansainvälisistä ammattiyhdistyskonferensseista.

Konferenssin työjärjestyksessä oli 4 kohtaa:

1. liittoutuneiden sotaponnistusten edistäminen;
2. ammattiyhdistysliikkeen suhde rauhansopimuksia koskeviin kysymyksiin;
3. uuden kansainvälisen ammattiyhdistysliiton perustaminen;
4. ammattiyhdistysliikkeen suhde sodanjälkeiseen jälleerakentamiseen.

Tässä konferenssissa korostettiin myös eräitä tänäkin päivänä ajankohtaisia ja ammattiyhdistysliikkeen kannalta tärkeitä periaatteellisia kysymyksiä. Todettiin mm. sodan eräänä perussyynä olleen kapitalististen monopoliyritysten taistelu markkina-alueiden väkivaltaisesta uudelleenjakamisesta ja siksi konferenssi vaati kartellien ja monopolien toiminnan lopettamista.

Lontoon konferenssissa sovittiin yksimielisesti paitsi päämääristä, joihin ammattiyhdistysliikkeen tulee pyrkiä, myös maailman eri maiden ammatillisten järjestöjen liittämistä yhtenäiseksi maailmanjärjestöksi rotuun ja kansallisuuteen tai uskonnollisiin, filosofisiin tai poliittisiin käsityksiin katsomatta.

Konferenssi asetti kansainvälisen yhteistyön kehittämisen johtoon ja maailmankongressin valmisteluja varten valtuuskunnan, johon valittiin edustajia 26 maasta. Valtuuskunta valitsi keskuudestaan työvaliokunnan, johon tulivat Neuvostoliiton, USA:n, Ison-Britannian, Kiinan ja Latinalaisen Amerikan ammatillisten järjestöjen edustajat.

2. MAAILMAN AMMATTIYHDISTYSTEN LIITON (MAL) PERUSTAMINEN

Toinen maailmansota oli päättynyt fasismin sotilaalliseen tappioon. Natsien miehittämät maat oli vapautettu miehittäjistään. Neuvostoliiton, Ison-Britannian ja Amerikan kansojen taistelu yhdessä muun edistyksellisen maailman tukemana oli lähentänyt kansoja ja erityisesti työväestöä toisiinsa.

Monessa maassa yhdisti yhteinen taistelu fasismia vastaan ja loi siten edellytyksiä myös ammattiyhdistysliikkeen kansalliselle eheytymiselle. Sota opetti kansoja myös jatkuvaan yhteistyöhön jonka avulla parhaiten voidaan turvata maailmanrauha. Sodan aikana kehittynyt teollisuus siirto- ja puolisiirtomaissa oli luonut uuden työväenluokan tai laajentanut sen rivejä. Tämän kehityksen mukana myös ammatillinen järjestäytyminen oli lähtenyt voimistuneena liikkeelle.

Kaikesta tästä johtui, että MAL:n kongressissa jo perustamisvaiheessa oli mukana 65 maan yhtenäisten ammatillisten keskusjärjestöjen edustajat edustaen n. 60 milj. työntekijää. MAL:n kongressin puhemieshistoriaan valittiin Leon Jouhauz (Ranska), Walter Citrine (Englanti), Vasili Kuznetsov (Neuvostoliitto), Vicente Lombardo Toledano (Latin. Amerikka), M. F. Chu (Kiina) ja August Lindberg (Ruotsi).

Maailmanliiton sääntöluonnos oli aikaisemmin lähetetty järjestöjen käsittelyyn. Sen tultua pienin muutoksin hyväksytyä, kongressi aloitti täysvaltaisena Maailmanliiton edustajakokouksena työskentelynsä.

Hyväksytyjen sääntöjen mukaan MAL toimii kaikkien maiden kansojen elin- ja työehtojen parantamiseksi ja yhdistämiseksi Lontoon konferenssin hyväksymien päämäärien puolesta. Kongressi katsoi, että ne ovat täysin saavutettavissa vain sellaisen maailmanjärjestyksen avulla, jossa maailman kaikki aineelliset varat käytetään kaikkien kan-

sojen hyväksi. Yksimielisesti kongressi hyväksyi maailmanliiton perustehtävät.

3. MAL:n PERUSTEHTÄVÄT

- a. Järjestää ja yhdistää riveihinsä koko maailman ammattiliitot rotuun, kansallisuuteen, uskontoon tai poliittisiin vakaumuksiin katsomatta;
- b. Avustaa tarpeen vaatiessa sosiaalisesti tai taloudellisesti vähemmän kehittyneiden maiden työläisiä ammattiliittojen rakentamisessa;
- c. Taistelu kaikkien fasististen hallintomuotojen lopulliseksi hävittämiseksi, samoin kaikkien fasismin ilmene-mismuotojen, esiintyvätpä ne missä muodossa ja millä nimellä tahansa;
- d. Taistella sotaa ja sen syytä vastaan lujan ja pysyvän rauhan aikaansaamiseksi antamalla täyden kannatuk-sen ja perustamalla voimakkaan ja tehokkaan kansain-välisen järjestön, jolla on hyökkäyksen estämiseen ja rauhan säilyttämiseen tarvittava valta; tukemalla mahdollisimman laajaa kansainvälistä yhteistyötä so-siaalisella ja taloudellisella alalla sekä niissä toimen-piteissä, jotka ovat välttämättömät taloudellisesti jäl-keen jääneiden maiden teollisuuden kehittämiseksi ja niiden aineellisten varojen täydelleen hyödyksi käyttä-miseksi; taistelmalla taantumusta vastaan ja täydelli-sesti toteuttamalla kaikkien kansojen demokraattiset oikeudet ja vapaudet;
- e. Puolustaa kaikkien maailman työtätekevien etuja kai-kissa kansainvälisissä elimissä, joiden tehtävänä on maailman rakentamista koskevain kysymysten ratkai-seminen Yhdistyneiden Kansakuntien välisten välipu-heiden tai sopimusten pohjalla, sekä muissa kansain-välisissä elimissä Maailman Ammattiyhdistysten Liiton harkinnan mukaan;

- f. Järjestää kaikkien maiden ammattiliittojen yhteinen taistelu kaikkia työntekijäin taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien sekä demokraattisten vapauksien loukkausyrityksiä vastaan; työtätekevän työnsaannin turvaamiseksi; työpalkkojen jatkuvasti parantamiseksi, työpäivän lyhentämiseksi ja työntekijäin työ- ja elin- ehtojen kohottamiseksi; työntekijäin ja heidän perhe- densä täydelliseksi sosiaalisesti turvaamiseksi työttö- myyden, sairauden, tapaturmien ja vanhuuden varalta, sekä muiden, työtätekevän sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia turvaavien toimenpiteiden aikaansaami- seksi;
- g. Järjestää ammattiliittojen jäsenten keskuudessa valis- tustoimintaa työntekijäin kansainvälistä yhtenäisyyttä koskevista kysymyksistä ja herättää tietoisuus oma- kohtaisesta vastuustaan ammattiliittojen päämäärien ja tehtävien toteuttamisessa.

4. MAL:n JÄRJESTÖRAKENTEESTA

Perustavan kokouksen hyväksymien sääntöjen mukaan MAL:n jäsenjärjestöksi hyväksytään erinäisin poikkeuksin vain yksi keskusjärjestö kustakin maasta. Korkein päätän- tävalta on kahden vuoden väliajoin kokoontuvalle kongres- sille. Sen väliaikoina järjestöä johtaa Pääneuvosto sekä Toimeenpaneva Komitea. Käytännön työstä vastaa Toimeen- paneva Toimisto (Byro) ja Sihteeristö. Edellämäinittujen johtoehtien jäsenpaikat jaettiin eri maiden ja maanosien kesken tasapuolisesti.

Toimeenpanevaan komiteaan valittiin 26 jäsentä: Neuvos- toliitto 3, USA ja Kanada 3, Iso-Britannia 2, Ranska 2, Latin. Amerikka ja Länsi-Intia 2, Lähi-Itä 1, Kiina 1, Australia 1, Intia ja Ceylon 1, Afrikka 1, Skandinaavian maat 1, Länsi-Eurooppa 1, Keski-Eurooppa 1, Etelä-Euroop-

pa 1, Kaakkois-Eurooppa 1, 3 edustajaa Tuotantojaostojen (ammattisihteeristöt) nimeämistä ehdokkaista.

Maaillan Ammattiyhdistysten Liiton (MAL) ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Walter Citrine (Englanti), varapuheenjohtajiksi Leon Jouhaux, Sidney Hillman, Vasili Kuznetsov, M. F. Chu, Giuseppe de Vittorio, J. Kyppers ja Vicente Lombardo Toledano. Pääsihteeriksi valittiin Louis Saillant. MAL:n kotipaikaksi hyväksyttiin Pariisi.

Ammattialojen ja -ryhmien kansainvälisten sihteeristöjen asemasta ja oikeuksista MAL:n järjestörakenteessa päätettiin yksimielisyyteen vasta heinäkuussa 1947, jolloin Pääneuvosto hyväksyi tätä koskevan suunnitelman. Aiemmin alan sihteeristöillä oli ollut tärkeä merkitys kansainvälisessä yhteistoiminnassa jo paljon ennen KAL:n perustamista. Sodan aikana, lukuunottamatta Kansainvälistä Kuljetustyöntekijäin Liittoa (ITF) niiden toiminta oli pysähdyksissä. Aiemmin ne olivat toimineet täysin riippumattomina mutta kuitenkin yhtestyössä KAL:n kanssa.

MAL:n päätösten mukaan kansainväliset ammattialan sihteeristöt jatkoivat toimintaansa MAL:n järjestörakenteeseen kuuluvina "Tuotantojaostoina". Näillä jaostoilla, joita v. 1947 oli 15, on omat säännöt ja johtelimet sekä itsenäinen päätösvalta alansa kysymyksissä, mutta niillä ei ole oikeutta tehdä päätöksiä tai ryhtyä toimenpiteisiin yleispoliittisissa tai muissa niiden ammattialan ulkopuolelle ulottuvissa kysymyksissä, joiden suhteen päätösvalta kuuluu MAL:n johtaville elimille.

MAL:n päätösten mukaan MAL:oon kuuluvan kansallisen keskusjärjestön jäsenliitto automaattisesti kuuluu myös alansa kansainväliseen liittoon eli Tuotantojaostoon. Lisäksi sellaiset kansalliset ammattiliitot, jotka eivät kuulu maansa keskusjärjestöön, voivat liittyä alansa MAL:ssa olevaan kansainväliseen liittoon.

MAL sai vasta myöhemmin ja sitkeän kamppailun jälkeen edustusoikeuden Yhdistyneet Kansakunnat-järjestössä (YK) ja Kansainvälisessä Työjärjestössä (ILO).

5. HAJOITUSTOIMINTA ALKAA

Yhtenäinen kansainvälinen ammatillinen järjestö MAL kehittyi nopeasti merkittäväksi tekijäksi koko maailmassa. Sen aktiivinen toiminta YK:ssa ja puuttuminen työtätekeviä joukkoja koskeviin asioihin kohotti ja vahvisti sen arvovaltaa niin teollisesti kehittyneissä kuin myös kehitysmaissa sekä siirtomaaorjuudesta vapautumisliikkeeseen lähteneissä maissa.

Miltei kaikki tärkeimmät ammatilliset keskusjärjestöt liittyivät MAL:n jäseneksi. Jo perustamisvuotena sen jäsenmäärä kohosi 70 miljoonaan. Vain Kristillisten ammattiliittojen johtajat paavin esikunnan ohjeita noudattaen onnistuivat pidättämään jäsenjoukkonsa MAL:n ulkopuolella. Taantumuksellisuudestaan tunnettu AFL (USA) jäi myös MAL:n ulkopuolelle.

Sodan päättymisen järkytyksistä selvittyään kansainvälinen suurpääoma nopeasti ryhmittyi uudelleen suunnaten huomionsa myös yhtyneeseen ammattiyhdistysliikkeeseen. Se näki ay-liikkeen järjestöllisessä kasvussa, luokkakantaisessa linjassa ja arvovallan nousussa vakavan vaaran pyyteilleen. Alottaessaan hyökkäyksen voimistunutta, eheytynttä ja aktiivisesti toimivaa työväenluokkaa vastaan suurpääoma samalla suunnitteli myös työväenluokan linnakkeen MAL:n hajoittamista.

Reformistit hajoitustyöhön. Amsterdamin Internationalen (KAL) johtajistosta osa oli vain olosuhteiden pakosta liittänyt järjestönsä MAL:n riveihin. Näistä reformistisista ammattiyhdistysjohtajista, joilla edelleenkin oli merkittävä vaikutusvalta eräissä kansallisissa sekä kansainvälisessä ammattiyhdistysliikkeessä ja joille luokkayhteistyö porvariston kanssa merkitsi enemmän kuin työtätekevien edut, sai suurpääoma tarvitsemansa tuen hajoitusaikeilleen.

Eräät reformistiset ammattiyhdistysjohtajat toivat MAL:n johtavien elinten piiriin MAL:n ulkopuolella olevien ammatillisten järjestöjen nostamat riitaa herättävät kysymykset.

Sellaisina olivat mm. ammattialojen kansainvälisiä sihteeristöjä (tuotantojaostoja) koskevat kysymykset joista, kuten edellä on mainittu, päästiin sopimukseen vasta 2 vuoden keskustelujen jälkeen. Tuotantojaostoja koskevien päätösten toteuttamiseen liittyvät kiistat otettiin hajoittajien taholta erääksi MAL:sta eroamisen perusteluksi. Hajoitustoimintaa säestettiin entiseen tapaan antikommunistisella ja neuvostoliittovastaisella propagandalla.

Marshallin suunnitelma. Merkittävämmäksi kiistakysymykseksi muodostui ns. Marshall-suunnitelma, jota USA tarjosi Euroopan kapitalistisille maille, mutta jota MAL:n johto ja jäsenenemmistö piti työläisille vahingollisena. Suunnitelma edellytti, että Eurooppaan sijoitetaan 15 mrd. dollaria vuoteen 1952 mennessä. Siihen liittyi poliittisia ehtoja mm. luopuminen kaikista työläisten esittämistä kansallistamistoimenpiteistä sekä liittymistä monopolipääoman suunnitella oleviin taloudellis-sotilaallisiin liittoutumiin. Asiasta äänestettäessä MAL:n toimeenpanevan komitean kokouksessa kesäkuussa 1948 Roomassa Marshall-suunnitelman kannattajat jäivät vähemmistöön.

Epäonnistuttuaan yrityksissään hajoittajat ehdottivat MAL:n toiminnan väliaikaista keskeyttämistä. MAL:n taholta torjuttiin tämäkin esitys. Tämän jälkeen Marshall-suunnitelman kannattajat suoraviivaisesti vaativat sopimuksen hyväksymistä. Laskelmoitiin, että suunnitelma eri maiden taloudellisesta ja poliittisesta alistamisesta USA:n monopolien määräysvaltaan synnyttää ristiriidan mikä hajoittaa MAL:n. MAL:n johdon esitys, että kukin kansallinen ammattijärjestö saa itsenäisesti päättää suhteestaan Marshall-suunnitelmaan ei tyydyttänyt hajoittajia. He tiesivät, että jäsenjärjestöjen enemmistö suhtautuu kielteisesti Marshall-suunnitelmaan.

Hajoitusjärjestöä luodaan. Edellämainittujen ristiriitojen alkaessa hajoittajat samanaikaisesti ryhtyivät alustaviin

toimenpiteisiin uuden keskusjärjestön perustamiseksi. Alussa se kohtasi vastustusta mm. molempien amerikkalaisten keskusjärjestöjen AFL:n ja CIO:n taholta jotka kumpikaan eivät alussa halunneet yhdessä osallistua sen perustamiseen. Valmistelut kuitenkin jatkuivat mm. Marshall-avun turvin. Niinpä AFL:n johtaja William Green ilmoitti järjestönsä käyttäneen yksistään vuonna 1947 160 milj. dollaria "vapaan ammattiyhdistysliikkeen" järjestämiseen Euroopassa.

V. 1948 alussa hajoittajain toimesta muodostettiin Lontoossa pidetyssä konferenssissa Neuvoa-antava ammattiyhdistyskomitea, joka järjestäytyi MAL:n silloisen apulaisihteerin ja entisen Amsterdamin Internationalen sihteerin Schevenelsin johdolla Pariisiin toimistoksi.

V. 1949 maaliskuussa pidettiin Englannissa MAL:n toimintaa vastustavien ammatillisten järjestöjen kansainvälisten liittojen konferenssi, jota seurasi eräitä muita neuvottelukokouksia. Näissä valmisteltiin uuden keskusjärjestön perustamista.

6. VAPAIEN AMMATILIIKTOJEN KANSAINVÄLISEN LIITON (VAKL) PERUSTAMINEN

VAKL:n perustava kokous pidettiin marraskuussa 1949 Lontoossa. Mukana olivat molemmat amerikkalaiset ammatilliset keskusjärjestöt AFL ja CIO sekä Iso-Britannian, Länsi-Saksan, Skandinaavisten maiden ja eräiden pienempien maiden ammatillisten järjestöjen edustajia. Ammattialojen kansainväliset liitot (sihteeristöt), joiden "itsenäisyyttä" reformistiset ammattiyhdistysjohtajat olivat puolta- neet, kytkettiin tiiviisti VAKL:n organisaatioon.

Kansainvälinen ammattiyhdistysliike oli jälleen jakaantunut kolmeen keskusjärjestöön, — MAL, VAKL ja Kristillisten Ammatillisten Järjestöjen Kansainvälinen Liitto.

Neuvostoliittoa ja kommunismia vastaan. VAKL:n johto kielsi kaikkinaisen yhteistoiminnan ja kanssakäymisen Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden sekä MAL:oon kuuluvien ammatillisten järjestöjen kanssa.

Hajaannusta seurasi ankara keskinäisen kiistelyn kausi lähinnä kansainvälisen politiikan ja taloudellisen kehityksen kysymyksistä. VAKL:n reformistinen johto antoi täyden kannatuksen kylmän sodan politiikalle. Jo perustamiskokouksessaan se päätti liittymisestään Neuvostoliittovastaisiin sotilaallisiin sopimuksiin. VAKL:n johto on edustettuna mm. Pohjois-Atlantin sotaliiton (NATO) johtoelimissä.

VAKL:n apua käytettiin asekuljetuksia vastustavien työläisten lakkojen murtamiseen ja kylmän sodan ylläpitämiseen. VAKL:n johto piti tärkeänä saada erityisesti kuljetusalan ammatilliset järjestöt sosialidemokraattisten oikeistovoimien käsiin ja siksi ryhdyttiin mm. Suomessa kommunistijohtoisen Kuljetustyöläisten liiton hajoittamiseen, missä onnistuttiinkin. Todettakoon, että tämän päivän Auto- ja kuljetusalan työntekijäliiton (AKT) oikeistososialidemokraattinen johto on jälleen täyttänyt monopolien heille asettamat tavoitteet. VAKL:n johto on useamman kerran vuosien varrella julistanut Neuvostoliiton ja muut sosialistiset maat taloudelliseen saartoon.

CIA. VAKL:n johtoa on erityisesti USA:n taholta käytetty sen ulkopoliittikan ja Yhdysvaltain salaisen tiedotuspalvelun — Central Intelligence Agency (CIA) apuelimenä, mikä on herättänyt tyytymättömyyttä eräiden Euroopan maiden VAKL:n jäsenjärjestöissä. Varsinkin amerikkalaisen AFL:n Euroopan edustaja ja myöhemmin VAKL:n tehtävissä toiminut CIA:n asiamies Irving Brown, joka lukuisien Suomen-vierailujen johdosta tunnetaan läheisesti myös SAK:n oikeistojohdon piirissä, on röyhkeällä ja komentavalla esiintymisellään joutunut epäsuosioon niin, että hänet on jouduttu vapauttamaan VAKL:sta ja siirtämään toisiin tehtäviin.

7. VAKL:n KEHITYS

VAKL:n johtajat ovat epäonnistuneet tehtävässään luoda siitä ammatillista liikettä hallitseva maailmanjärjestö. Sen reformistinen ja kylmän sodan politiikkaa suosiva toiminta ja varsinkin sen antikommunistinen linja on saanut täydellisen hyväksymisen monopolien taholta. VAKL:n kannatus ei kuitenkaan ole saavuttanut perustajiensa toivomaa laajuutta eikä se toiminnallaan ole pystynyt järkyttämään työväen yhteistahtoa rauhan, demokratian ja edistyksen puolesta.

VAKL:n päämaja sijaitsee Brüsselissä. Sen jäsenverkosto on keskittynyt lähinnä Euroopan kapitalistisiin maihin. Sen päävoiman muodostavat Englannin, Saksan Liittotasavallan ja Skandinaavisten maiden lisäksi Benelux-maiden, Sveitsin ja Itävallan ammatilliset järjestöt. Sosialististen maiden ammatilliset järjestöt, Italian Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) ja Ranskan CGT, jotka molemmat ovat maittensa ylivoimaisesti suurimmat ammatilliset keskusjärjestöt kuuluvat MAL:oon. Latinalaisen Amerikan CTAL (20 liittoa) ja lukuisat muut Euroopan ulkopuoliset ammatilliset järjestöt ovat uskollisia ammattiyhdistysliikkeen yhtenäisyydelle.

Rintama rakollee. VAKL:n tärkein perustajajäsenjärjestö, Yhdysvaltain AFL—CIO (yhdistyivät yhdeksi järjestöksi v. 1955), jonka jäsenmäärä on 20 milj. erosi VAKL:sta kolme vuotta sitten. Eroamisen perussyynä oli, että VAKL:n johto ei enää kyennyt estämään jäsenjärjestöjään ja jäseniään pyrkimästä yhteistoimintaan Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden ja MAL:oon kuuluvien muiden ammattiliittojen kanssa, t.s. se ei pystynyt toteuttamaan kommunisminvastaista ja neuvostoliittovastaista linjaansa, mikä oli VAKL:n perustamisen ensisijainen tarkoitus.

Erimielisyyksien aiheena oli myös kehitysmaiden apu, johon VAKL oli käyttänyt 20 % keräämistään jäsenmak-

suista. AFL—CIO piti tarkoituksenmukaisempaan käyttää itse, yhdessä USA:n hallituksen ja monopolien kanssa kehitysmaiden apuun tarkoitetut jäsenmaksuerät palvelemaan monopolien etuja.

VAKL:n johto on tehnyt lukuisia päätöksiä, joissa kielletään jäsenjärjestöjen ja kansainvälisten liittojen yhteistointa MAL:oon kuuluvien ammatillisten järjestöjen kanssa. Kiellosta huolimatta VAKL:oon kuuluvia ammatillisia järjestöjä on edustajiensa kautta osallistunut MAL:n ja siihen kuuluvien alan tuotantojaostojen (alan kansainvälisten liittojen) neuvottelukokouksiin, konferensseihin, symposiumeihin ym. tilaisuuksiin. Näissä tilaisuuksissa on tehty yksimielisiä, työväen yhteisiä luokkaetuja koskevia päätöksiä.

VAKL:n jäsenmäärä oli perustamistilaisuudessa n. 50 milj. ja myöhemmin se kohosi 60 miljoonaan. Korkeimmillaan se oli 67 milj. AFL—CIO:n erotessa VAKL:n jäsenyydestä. Huolimatta kehitysmaille myönnetystä taloudellisesta tuesta VAKL:n vaikutus on niissä vähäinen. Sillä on kaikissa maanosissa alueelliset toimistonsa työn ohjausta varten.

Afrikassa VAKL:n vaikutus rajoittuu Itä-Afrikan englanninkielisiin maihin. Aasiassa sen voimakkain järjestö on Filippiineillä. Japanin suuret ammatilliset järjestöt ovat riippumattomia, mutta yhteistyössä MAL:n kanssa. Latinalaisen Amerikan maissa VAKL:n vaikutus on varsin vaatimatonta, sillä siellä VAKL:n politiikka samaistetaan Yhdysvaltain imperialistien ja monopolipolitiikkaan.

VAKL:n toiminta ulottuu edustuksen kautta ILO:n ja Euroopan talousyhteisön (EEC) piiriin, jossa se Rooman sopimuksen mukaan on edustamassa EEC-maiden ammatillisia järjestöjä. Vasta viime vuosien aikana Ranskan ja Italian suuret, MAL:oon kuuluvat keskusjärjestöt ovat saaneet mahdollisuuden osallistua EEC-komissioiden työhön.

**8. KRISTILLISTEN AMMATTIYHDISTYSTEN KANSAIN-
VÄLINEN LIITTO** (perustettu v. 1891 muutti pari vuotta
sitten nimensä:
MAAILMAN TYÖN LIITTO (MTL))

Tähän kolmanteen merkittävään kansainväliseen ammattiyhdistysliittoon, joka perustettiin katolilaisen papiston aloitteesta vastapainoksi työväen ammatillisille järjestöille ja joka omaksui sosialisminvastaisen kannan, kuului v. 1960 5,5 milj. jäsentä 54 maasta. Alajärjestöjä on 11 ammattialan kansainvälistä liittoa. Eri maanosissa on alueellisia keskusjärjestöjä.

Em. nimenmuutos aiheutui siitä, että liitto otaksuu nimenmuutoksen avulla lisäävänsä jäsenmääräänsä muidenkin kuin katolilaisten keskuudessa.

Paavi Leo XII julistuksessaan siunasi järjestön, jossa moraalisen ja uskonnollisen ihanteellisuuden tulisi olla toiminnan johtotähtenä. Liitto on alusta alkaen korostanut "kohtuullisiin" vaatimuksiin tyytymistä sekä työn ja pääoman hyvien suhteiden välttämättömyyttä.

Toisen maailmansodan päättymisen jälkeen liitto uudelleenjärjestäytyi MAL-vastaisen taistelun merkeissä. Liiton jäsenmäärä tällä hetkellä lienee 3 milj. paikkeilla lähinnä Hollannissa, Ranskassa, Italiassa, Itävallassa, Belgiassa, Sveitsissä ja Luxemburgissa sekä joissakin Latinalaisen Amerikan maissa.

Näiden kolmen maailmanjärjestön lisäksi on olemassa alueellisia ja maanosaa käsittäviä yhteistoimintaelimiä Afrikassa, Lähi-Idässä, Arabimaissa ym., jotka ovat riippumattomia em. maailmanjärjestöistä, mutta jotka ovat yhteistoiminnassa jonkin niiden kanssa.

IV Maailman Ammattiyhdistysten Liitto (MAL) tänään

1. TYÖVAENLUOKAN VOIMAKESKUS

MAL edustaa vallankumouksellista luokkakantaista suuntausta kansainvälisessä ammattiyhdistysliikkeessä. Se on ylivoimaisesti suurin ja laajin kansainvälinen ammatillinen järjestö, joka erotuksena muista kansainvälisistä liitoista yhdistää riveihinsä tasaveroisina järjestöinä niin sosialististen maiden kuin kapitalististen ja nuorten kehitysmaiden ammatillisia järjestöjä.

MAL:n jäsenmäärä, joka v. 1956 käsitti 88 miljoonaa on v. 1973 154 miljoonaa. Sen jäsenyyteen lukeutuu mm. 50 kansallista keskusjärjestöä.

Nykyisten sääntöjen mukaan MAL:n kongressi kokoontuu joka 4 vuoden kuluttua. Kongressin välikautena liiton toimintaa johtaa kongressin valitsema, kerran vuodessa kokoontuva Pääneuvosto. Pääneuvoston kokousten välikautena toimintaa johtaa MAL:n toimisto (työvaliokunta). Operatiivisen työn johdossa on Sihteeristö (Praha).

MAL:n puheenjohtajana toimii E. Pastorino (Uruguay) ja pääsihteerinä Pierre Gensous (Ranska).

Jokaisella MAL:oon kuuluvalla keskusliitolla on yhtäläiset oikeudet jäsenmäärään katsomatta. Keskusjärjestön (MAL) ja kansallisten keskusliittojen keskinäissuhteet perustuvat molemminpuoliseen kunnioittamiseen, täydelliseen tasa-arvoisuuteen, kansallisten keskusjärjestöjen itsenäisyyden tunnustamiseen sekä sekaantumattomuuteen toistensa sisäisiin asioihin. asiat käsitellään kollektiivisesti. Enemmistö-päätös ei sido niitä järjestöjä, jotka eivät ole hyväksyneet päätöstä.

MAL:n järjestörakenteeseen kuuluvat (tällä hetkellä 1) ammattialojen kansainväliset liitot (ent. Tuotantojaostot) koostuvat kansallisista ammattialan liitoista. Niiden merki-

tys on jatkuvasti kasvanut. Kansainväliset ammattialojen liitot ovat autonomisia. Ne mm. osallistuvat itsenäisinä järjestöinä YK:n alaisten elinten toimintaan. Niiden kautta MAL pääsee entistä lähemmäksi työläisiä, mikä auttaa yhteistoiminnan kehittämistä eri ammatillisten järjestöjen kesken. Mainittakoon, että Suomessa toimii MAL:n Rakennus-, rakennusaineteollisuuden ja puutyöväen kansainvälinen liitto (UITBB), jonka pääsihteerinä toimii Veikko Porkkala.

MAL:n toiminta tapahtuu internationalismin hengessä, sillä sen jäsenjärjestöt toimivat erilaisissa yhteiskuntajärjestelmissä ja siksi on huomioitava eri tasoilla ja olosuhteissa toimivien työtätekevien ja heidän ammatillisten järjestöjensä edut ja päämäärät.

Tietoisena siitä, että ammattiyhdistysliikkeen hajaannus heikentää työtätekevien taistelumahdollisuuksia, MAL pitää tiukasti kiinni ammatillisen liikkeen eheydestä pyrkien sen kaikenpuoliseen laajentamiseen ja lujittamiseen. MAL:sta on kehittynyt maailman ammattiyhdistysliikkeen edistykselisten voimien keskus, joka yhdistää heidät taisteluun työtätekevien elin- ja työehtojen, kansojen vapauden, rauhan, demokratian ja sosiaalisen edistyksen puolesta.

MAL on kansainvälinen, ammatillinen, demokraattinen, luokka- ja joukkojärjestö, joka on riippumaton poliittisista puolueista ja hallituksista ja jonka sisällä jokainen sen jäsenjärjestö määrittelee vapaasti omat sisäiset toimintansa ja tehtävät.

Prahan tapaaminen. MAL:n täyttäessä 25 vuotta kokoon-tui tammi-helmikuun vaihteessa v. 1970 Prahaan "Kansainvälinen ammattiyhdistystapaaminen", jossa pohdittiin 25 vuoden aikana saatujen kokemusten pohjalla nykyhetken ajankohtaisia tehtäviä ammattiyhdistysliikkeen eheyden ja toimintayhtenäisyyden kehittämiseksi. Tilaisuuteen osallistui 30 kansallista ammatillista keskusjärjestöä, 8 alueellisia ja maanosia käsittäviä keskusjärjestöjä sekä MAL:n perustamiseen osallistuneita työväenliikkeen veteraaneja.

2. TAISTELUJARJESTÖ

Tässä tilaisuudessa MAL:n pääsihteeri Pierre Gensous puheessaan mainitsi, että MAL:n käsityksen mukaan on lukuisia kysymyksiä joiden suhteen voidaan saavuttaa yhteisymmärrys kolmen suurimman ammattiyhdistyskeskuksen kesken, olkoon sitten kysymys tärkeistä maailmaa koskevista kysymyksistä kuten esim. rauhantilan turvaamisesta, kolonialismin ja rasismien vastaisesta taistelusta, fasismin vastaisesta taistelusta Espanjassa, Portugalissa, Kreikassa, monopolienvastaisesta taistelusta tai työtätekevien sellaisten vaatimusten toteuttamisesta kuten saavutettujen ammattiyhdistysten toimintaoikeuksien ja -vapauksien turvaamisesta, työtätekevien elinehtojen parantamisesta, — koska kansainvälinen ammattiyhdistysliike jo 1945 määritteli myönteisen kantansa näihin kysymyksiin.

Viime vuosien tapahtumat osoittavat em. käsityksen oikeutuksen. Milloinkaan aikaisemmin eri puolilla maailmaa ei ole ollut niin laajoja ja monilukuisia liikehtimisiä, palkkatyöntekijäin lakkotaisteluja, kuin viimeksikuluneina vuosina. Tilastot lakkotaisteluista osoittavat tämän selvästi.

Taisteluiden luonteessa on tapahtunut merkittävä muutos. Pelkistä taloudellisista vaatimustaisteluista on siirrytty taisteluun syvällisten yhteiskunnallisten uudistusten puolesta. Ne ovat yhdistäneet yhä laajempia työtätekeviä joukkoja Ranskassa, Italiassa ja lukuisissa muissa maissa. Reformistiset ammattiyhdistysjohtajat ovat yhdessä hallitusten ja työnantajain kanssa yrittäneet rajoittaa työläisten lakko-oikeutta mm. leimaamalla lakot "laittomiksi", "korpilakoiksi", mutta sekään ei ole estänyt lakkotaistelun laajenemista mitä erilaisimmassa muodoissa.

Lakkotaistelujen laajuus ja voimakkuus, yleensä työtätekevien voimistunut liikehtiminen varsinkin kehittyneissä teollisuusmaissa on valtiomonopolistisen kapitalismin viimeaikaisten toimenpiteitten (mm. tulopolitiikka) johdosta entisestään laajentunut ulottuen yhä laajemmin miltei kaikkiin

monopoliin puristuksessa oleviin väestökerroksiin. Tämä on osoitus luokkakantaisuuden ja luokkatietoisuuden kasvusta ammattiyhdistysliikkeessä ja yleensä työläisten keskuudessa. Se ulottuu myös muihin palkkatyöntekijäryhmiin.

Ammattiyhdistysliikkeen jäsenten ja muiden työtätekevien valtava liikehtiminen Vietnamin kansan oikeutettujen vaatimusten puolesta, taistelu USA:n imperialismia vastaan, toiminnan voimistuminen kaikkien niiden vaatimusten ja tehtävän puolesta, jotka MAL:n ohjelmassa esitetään, merkitsevät samalla sitä, että tämä taistelukehitys vie myös työtätekevien yhtenäisyyden ja yhteistoiminnan asiaa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin voimakkaasti eteenpäin.

Vaikka yhä lukuisimmat kansalliset ammatilliset järjestöt romuuttelevat VAKL:n johdon kieltoa yhteistoiminnasta ja kanssakäymisestä MAL:oon ja sen ammattialan liittoihin kuuluvien järjestöjen kanssa, eivät reformistiset johtajat vieläkään ole halukkaita yhteiseen toimintaan. Sensijaan tällaista halua on ilmennyt MAL:n ja MTL:n välisissä neuvotteluissa.

MAL:n ehdotukset VAKL:lle ja MTL:lle eivät vielä ole johtaneet konkreettisiin tuloksiin, mutta edellytykset siihen ovat lisääntymässä. Niinpä aloite Eurooppaa käsittävän ammatillisen rauhankonferenssin koollekutsumiseksi on parhaillaan valmistelujen alaisena. Ennemmin tai myöhemmin kehitys tulee johtamaan siihen, että ne kysymykset, joihin MAL:n pääsihteeri edellä viittasi, tulevat olemaan koko maailman ammattiyhdistysliikkeen yhteisen toiminnan kohteina.

Valmistautuessaan 15—20 lokakuuta 1973 Varnassa (Bulgaria) pidettävään MAL:n 8. kongressiin perustunnukseensa "Yhtenäisyys ja solidaarisuus — edistyksen, vapauden ja rauhan nimissä" MAL toteaa mm. seuraavaa (lyhennys):

- 1 Tapahtumain kulku osoittaa, että voimasuhteiden kehitys maailmassa tapahtuu rauhan, kansojen vapautumisen, edistyksen ja sosialismin hyväksi.
- 2 Sosialistiset maat ovat saavuttaneet huomattavia tuloksia kaikilla elämän aloilla, niiden arvovalta on kasvanut ja niiden vaikutus maailmanrauhan puolesta ja jännityksen lieventymiseen on lisääntynyt.
- 3 Kapitalististen maiden työläisten taistelu monopoleja ja suurpääoman valtaa vastaan on voimistunut. Tämän vaikutuksesta laajenee ja lujittuu edityksellisten ja demokraattisten voimien pyrkimys syvällisten poliittisten muutosten aikaansamiseksi näissä maissa.
- 4 Suurpääoman häikäilemättömistä vastatoimenpiteistä huolimatta työtätekevät saavuttavat voittoja. Se jouduttaa kehitystä jokaisessa kapitalistisessa maassa.
- 5 Kansojen taistelu imperialistisia agressioita vastaan kansallisen itsenäisyyden ja kansallisen riippumattomuuden puolesta on pakoittanut imperialistit merkittäviin perääntymisiin. Sorrettujen kansojen anti-imperialistinen ja kansallinen vapautusliike laajenee ja vahvistuu.

— — —

Edellämainitut tosiasiat muodostavat maailmassa käynnissä olevan luokkataistelun oleellisen sisällön. Luokkataistelu saa yhä laajemmat mittasuhteet. Se velvoittaa ammatillisia järjestöjä johtamaan taistelua täysin tietoisina vastuustaan työväenluokan, maansa ja maailman työtätekevien edessä. Se on sitäkin tärkeämpää kun kapitalismin yleinen kriisi on siirtynyt uuteen vaiheeseen itse kapitalistisessa järjestelmässä.

Alati nopeutuva pääomien keskittyminen ja suurten monopolioiden muodostuminen sekä kansallisten resurssien yhä laajempi siirtäminen monopolioiden käyttöön niiden voittojen lisäämiseksi johtaa ylitvään riistoon, verotaakan kasvuun, inflaatioon, työttömyyden lisääntymiseen. Tämä kehitys johtaa yhä laajempiin joukkotaisteluihin monopoleja vastaan.

Huomattavia tuloksia on saavutettu kansojen välisen rauhantilan rinnakkainolon ja ja yhteistyön alalla.

Taistelussa aseistariisunnan ja turvallisuuden puolesta, on saavutettu merkittävää menestystä. Esteet, jotka 25 vuoden ajan ovat olleet Euroopan turvallisuuden ja yhteistyön kehittämisen sekä kiistakysymysten neuvotteluteitse ratkaisemisen tiellä ovat nyt väistyneet. Alkaneet neuvottelut Euroopan turvallisuuden ja yhteistyön kysymyksistä merkitsevät sitä, että imperialistit, jotka eivät halunneet tunnustaa II maailmansodan reaalista tilannetta vaan sensijaan halusivat ylläpitää jännityksen tilaa Euroopassa ja jotka ruokkivat imperialismiin, uusfasismin ja revanshismiin uudesti syntymistä Länsi-Saksan taantumuksellisimmassa piireissä, ovat kärsineet tappion. Neuvottelujen avulla avataan tie turvallisuusjärjestelmälle, joka takaa turvallisuuden ja rauhantilan säilymisen Euroopassa. Työtätekevien ja heidän ammatillisten järjestöjensä, jotka ovat taistelleet tämän politiikan puolesta on nyt voimistettava ponnistuksiaan jouduttaakseen tätä kehitystä, joka koituu työtätekevien ja koko maailman kansojen hyväksi.

MAL on antanut voimakkaan panoksen ja tukensa näille pyrkimyksille. Se on päättävästi tukenut Vietnamin, Laosin ja Kambodsan kansoja. Näiden maiden ammatilliset järjestöt ovat MAL:n jäsenjärjestöjä.

On tietystikin naivia olettaa, että USA:n imperialismi vapaaehtoisesti luopuisi suunnitelmistaan Vietnamin, Indo-Kiinan, Kaakkois-Aasian ja muiden alueiden suhteen. Tässä se tulee käyttämään Japanin militarismia iskuvoimanaan.

Kansallisten vapautusliikkeiden jatkuvalla nousulla on kasvava merkitys kansainvälisen tilanteen kehityksessä. Latinalaisessa Amerikassa, Afrikassa, ja Aasiassa kansat käyvät alati laajenevaa anti-imperialistista taistelua riippumattomuutensa ja kansallisen itsenäisyyden saavuttamiseksi.

USA pyrkii kaikin keinoin säilyttämään valtansa näillä alueilla. Tähän se käyttää hyväkseen mm. Brasilian sotilasdiktatuuria kansan vapautusliikettä vastaan. Mikään ei kuitenkaan voi estää kansojen taistelua.

Kuuba kulkee päättävästi kohti sosialismia, Chile, Peru ja muut Latinalaisen Amerikan maat ovat torjuneet USA:n taloudelliset pakotteet ja painostuksen. Myös muut Latinalaisen Amerikan maat ovat nousemassa taisteluun itsenäisyytensä puolesta.

Arabikansojen taistelu itsenäisyytensä puolesta ulkomaisen monopolien harjoittamaa riistoa vastaan, oikeuksista itse päättää maansa rikkauksien käytöstä, voimistuu vaikeista

olosuhteista huolimatta. Merkittävä on esim. Irakin ja Syyrian taistelu saada valvontaansa maansa luonnonrikkaudet (mm. öljylähteet). Vaikeudet johtuvat mm. siitä, että vielä ei ole pystytty löytämään ratkaisua kysymyksille jotka aiheutuivat Israelin agression johdosta v. 1967. Israel pyrkii USA:n tukemana edelleenkin laajentamaan alueitaan arabikansojen kustannuksella, harjoittaen tässä tarkoituksessa aseellisia provokaatioita Syyriaa, Libanonia ja muita Arabitasavaltoja vastaan. Israelin pyrkimyksenä on — samoin kuin USA:n — estää Arabikansojen kansallisen vapautusliikkeen kehittyminen, pysähdyttää vallankumouksellisten ja anti-imperialistisen liikkeen nousu, ikuistuttaa Israelin herruus valloitetuilla arabi-alueilla.

Arabimaissa on samalla havaittavissa vakavia kielteisiä piirteitä esim. Sudanissa, jossa hallitus on ryhtynyt vainoamaan edistyksellistä työväenliikettä. Vainon kohteeksi on joutunut myös ammatilliset järjestöt (Ammatillisen järjestön pääsihteeri ja MAL:n varapuheenjohtaja Schafi Ahmed el-Scheih on murhattu). Väkivaltaisista toimenpiteistä on kohdistettu mm. Jordaniassa, Libanonissa ym. Palestiinan vastarintaliikettä vastaan, hyökätty pakolaisleirejä vastaan, vainottu ammatillisia järjestöjä Jordaniassa, Marokossa, Saudi-Arabiassa ym. arabimaissa.

Afrikan nuoret itsenäiset valtiot käyvät sitkeää taistelua uuskolonialismia vastaan, maansa jälkeensä jääneisyyden poistamiseksi, luonnonrikkauksiensa käyttöönottamiseksi kansansa hyväksi ja kansallisen riippumattomuutensa lujittamiseksi.

Kansalliset vapautusliikkeet Angolassa, Mozambikissa, Guineassa (Bissau), Ranskan Somalimaassa, sekä Etelä-Afrikassa Rhodesiassa, Namibissa taistellaan maan vapautumisen puolesta mutta samalla imperialistien yleistä strategiaa vastaan jonka (strategian) tarkoituksena on säilyttää jäljellä olevat asemansa Afrikassa, jarruttaa kansojen vapautusliikettä ja hyökätä edistyksellisten afrikkalaisten valtioiden itsenäisyyttä vastaan.

Huolimatta siirtomaasodasta, verisestä terrorista, vapautusliike on saavuttanut voittoja — siirtomaajoukkoajat ovat jo menettäneet 2/3 Guinean (Bissau) alueesta, kaikki provinssit Mozambikin pohjoisosassa ja 1/3 Angolan alueesta.

Jo tämä lyhyt katsaus osoittaa, että ollaan siirtymässä kauteen joka avaa yhä uusia ja myönteisiä näköaloja laajenemiselle.

Työn ja pääoman välinen sovittamaton ristiriita, imperialismin ja sorrettujen kansojen välinen ristiriita sekä niiden

seurauksena luokkaristiriitojen terävöityminen on saattanut luokkayhteistyön kriisitilaan. MAL:n järjestövoiman ja arvovallan kasvu johtuu MAL:n selvästi anti-imperialistisesta ja anti-kapitalistisesta luonteesta, siitä, että se on kaikissa vaiheissa ollut työväenluokan puolella sen taistelussa paremman elämän puolesta, vapauden, rauhan, kansallisen riippumattomuuden ja kansanvallan puolesta. MAL pyrkii yhtäältä yhteistoimintaan kaikkien ammatillisten järjestöjen kanssa ja toisaalta kaikkien edistyksellisten voimien kanssa jotka toimivat imperialismia, kolonialismia ja uuskolonialismia vastaan, sosiaalisen edistyksen, riistosta vapautumisen, kansallisen riippumattomuuden ja rauhan puolesta.

MAL asetta tehtäväkseen:

kehittää ja voimistaa MAL:n järjestöverkoston kuuluvien ammatillisten järjestöjen oma-aloitteisuutta ja osallistumista konkreettiseen toimintaan MAL:n puitteissa.

- Kehittää erilaisia järjestöllisiä muotoja eri organisatios-
tasoissa edistääkseen erilaisten ammatillisten järjestö-
jen yhteistoimintaa valtioiden välisten integraatioiden
ja monikansallisten monopolien tasolla. Kysymyksessä
on yhteistoiminta luokkaperustalta ilman ennakoivia
ideologisia tai järjestöllisluontoisia ehtoja.
- Voimistaa toimintaansa niiden työtätekevien ja kanso-
jen keskuudessa joihin erityisen voimakkaasti kohdis-
tuu kapitalistinen riisto ja imperialistien sorto.
- Ryhtyä erityisiin toimenpiteisiin tukeakseen kansoja
jotka taistelevat kolonialismin ja fasismin poisraivaam-
iseksi, niitä jotka taistelevat maansa riippumatto-
muuden ja itsenäisyyden puolesta, uuskolonialismia ja
jälkeenjääneisyyttä vastaan (Apartheidia, rasismia,
fasismia vastaan).
- Edistää eri ammatillisten järjestöjen taistelun koordi-
nointia monikansallisissa yhtymissä ja monopolien ta-
lousliittoutumissa. Ammattialojen kansainvälisillä lii-
toilla on tässä merkittävä osuus.
- Toimia imperialismia, aggressio- ja sotapolitiikkaa vas-
taan, rauhanomaisen rinnakkainolon politiikan, riitaky-
symysten neuvotteluteitse ratkaisemisen puolesta, sota-
liittoutumien purkamisen puolesta, yleisen ja täydelli-
sen aseistariisumisen puolesta, sotapesäkkeiden hävit-
tämisen puolesta.

Kongressille esitettävästä ohjelmasta (charta) esitetään mm. seuraavat tehtäväryhmät:

- **Oikeus työhön.** Kapitalistisissa maissa lasketaan olevan 100 miljoonaa täystyötöntä.
- **Oikeus käyttää työnsä tuloksia, omata aikaa ja varoja elämänsä järjestämiseen.** 5 % alikehittyneiden kapitalististen maiden "rikkaista" anastavat itselleen 35—70 % kaikista tuloista. 5 % kehittyneiden kapitalististen maiden "rikkaista" anastavat itselleen 25—40 % luoduista rikkauksista.
- **On likvidoitava jälkeenjääneisyys.** Sosiaalisen edistykseen ja taloudellisen kehityksen puolesta. Maapallon väestöstä 50 % kärsii aliravitsemuksesta, 40 % kärsii nälästä.
- **Ammattiliitot ja kansainväliset monopolit.** 200 monikansallista monopolia kontrolloi 60 % USA:n tuotannosta, 50 kansainvälistä monopolia kontrolloi 75 % Iso-Britannian viennistä, on arvioitu, että 1985 mennessä 200 monikansallista yhtiötä (monopolia) kontrolloivat 90 % maailman kapitalististen maiden tuotannosta.

Ammattiyhdistysten toiminnan koordinoiminen monikansallisissa yrityksissä muodostaa erään keskeisimmän tehtävän.

- **Sellaisten taloudellisten, kaupallisten ja valuuttasuhteiden aikaansaaminen, joka vastaa työtätekevien ja kansojen etuja.** vv. 1946—72 USA vei toisiin maihin 75 mrd. dollaria. Samana aikana USA:aan tuotiin 115 mrd. dollaria. Jokaisesta lainaksi saadusta dollarista joka on saatu kehittyneistä kapitalistisista maista jälkeenjääneet kapitalistiset maat maksavat puoli dollaria korkona. On arvioitu, että v. 1980 mennessä on tilanne kehittynyt siihen, että jälkeenjääneiden kapitalististen maiden velka on n. 200 mrd. dollaria.
- **Työolosuhteet ja ympäristösuojaus.** Vuosittain työtapa-turmaisesti kuolee 100.000 työntekijää. Turvatakseen asunnon ihmisille olisi vuosittain rakennettava 40.000.000 uutta asuntoa. 85 % ympäristön saastaisuudesta on teollisuuden aiheuttamaa. Kolmannes Afrikan, Aasian ja Latinalaisen Amerikan asukkaista asuvat hökkeleissä.

- **Sivistyksen demokratisoiminen ja ammatillinen kasva-**
tus. Aasiassa, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa
vain yksi lapsi 11—15 ikäisistä pääsee osalliseksi kou-
luopetuksesta. On arvioitu, että v. 1980 maailmassa
on 830 miljoonaa lukutaidotonta.
- **Maaseudun uurastajat.** V. 1960—72 on 200 milj. ihmistä
siirtynyt maaseudulta työnhakuun muualle. Latinalai-
sessa Amerikassa 70—90 % viljelyskelpoisesta maasta
on 10 % maanomistajien omistuksessa.
- **Työtätekevät naiset.** On arvioitu, että kapitalistisissa
maissa v. 1980 on yli 650 milj. työläisnaista. Työttö-
mistä on 50 % alle 25 v. ikäisiä naisia. Vain yksi
nainen neljästä työskentelee ammattityössä.
- **Työtätekevä nuoris.** Alikehittyneissä maissa kuolee
seitsemään ikävuoteen mennessä 50 % lapsista. Kapi-
talistisissa maissa käytetään yli 50 milj. lapsityövoi-
maa. Vuosittain 28 milj. nuorta tulee työikään.
- **Siirtotyöväki.** Saatava samat oikeudet kuin muut.
- **Insinööri/teknillinen työväki.** V. 1949—72 on USA
"tuontitavarana" ollut tieteen/tekniikan työntekijät joi-
den kouluttamisesta USA on säästänyt 6 mrd. dollaria.
- **On saavutettava taloudellinen ja poliittinen demokratia,**
laajennettava työntekijäin oikeuksia. Antikapitalistisen
vaihtoehdon puolesta!

V Suomi ja kansainvälinen ammattiyhdistysliike

1. SOTAA EDELTANEET VUODET

Ammattiyhdistysliikkeen alkuvuosina toiminta rajoittui vain kansainvälisten tapahtumien seuraamiseen. Kun kehitys johti keskusjärjestön perustamiseen katsottiin Ruotsin ammattiyhdistysliikkeen lähinnä vastaavan kehitystä Suomessa ja niinpä sekä Helsingissä pidetty (23—30 jouluk. 1899) että Tampereella (8. tammik. 1900) kokoontunut Ammattijärjestöjen molemmissa perustavissa kokouksissa hyväksyttiin Ruotsin Ammattijärjestön säännöt miltei sellaisenaan myös Suomen Ammattijärjestön säännöiksi. Mainittakoon lisäksi, että Tampereen kokouksessa tohtori af Ursin selosti kansainvälisen ammattiyhdistysliikkeen tilaa.

Huhtikuussa 1907 päädyttiin yhtenäiseen Suomen Ammattijärjestön (SAJ) perustamiseen. Sen II edustajakokouksessa syysk. 1909 päätettiin v. 1910 alusta liittyä Kansainväliseen Ammattiyhdistysliittoon (KAL). Kansainväliset yhteydet rajoittuvat lähinnä muutamaiin kansainvälisiin edustuskokouksiin ja eri liittojen kansainvälisiin konferensseihin sekä yhteistyöhön Skandinaavisten ammatillisten järjestöjen kanssa. Nämäkin tapaamiset tapahtuivat lähinnä yhteisneuvotteluissa sosialidemokraattisten puolueiden edustajain kanssa.

Kansainvälisyyden vaikutuksesta mainittakoon, että Kirjatyöntekijäin liitto, joka jo varhaisessa vaiheessa oli yhteydessä eri maiden alansa liittoihin, sai Pariisin kokouksessa sysäyksen järjestää v. 1890 Vapunpäivänä kävelyretken Helsingissä. Luokkasodan aikana valkoiset tuomitsivat Rautatieläisten liiton puheenjohtajan Juho Jalon kuolemaan, mutta Ruotsin Rautatieläisten ja Kansainvälisen Kuljetustyöntekijäin liiton uhatessa saarrolla, tuomio muutettiin elinkautiseksi. Syynä tuomioon oli, että punaisen Suomen alueella v. 1918 rautatieliikenne oli toiminnassa.

KALn ja PAIn perustamisen jälkeen suuntakysymys SAJssa kärjistyi. V. 1920 SAJn ratkaistavana oli liittyäkö "Amsterdamin Internationaaleen" vai jäädäkö riippumattomaksi. Äänestyksessä, johon otti osaa 15.796 jäsentä, 10.930 asettui riippumattomaksi jäämisen kannalle. V. 1922 äänestettiin liittymisestä "Moskovan Internationaaleen" jolloin 18.276 äänestäjästä 12.215 oli liittymisen puolesta. Välttääkseen SAJn hajaannusta ja pyrkiessään turvaamaan kanssakäymisen jatkumisen Neuvostoliiton ammattiyhdistysliikkeen kanssa SAJn toimisto päätti siirtää ratkaisun ja niin SAJ jäi riippumattomaksi kansainvälisistä liitoista.

SAJn VII edustajakokouksessa v. 1926 päätettiin osallistua Kansainvälisen Työjärjestön (ILO) toimintaan.

Yhteistoiminta Skandinaavisten ammatillisten järjestöjen kanssa laajeni vuosi vuodelta. Sitä pyrittiin kehittämään myös Neuvostoliiton Ammattijärjestön kanssa, mutta viranomaiset keksivät kaikenlaisia syitä, joiden perusteella viisumi evättiin niin suomalaisilta kuin neuvostoliittolaisilta vierailta.

SAJn suhtautui myönteisesti Iso-Britannian ja Neuvostoliiton ammattijärjestöjen yhteistyökomitean perustamiseen v. 1925. Huomiota herätti myös ns. Köpenhaminan sopimus, joka solmittiin Köpenhaminassa v. 1928 Suomen, Norjan ja Neuvostoliiton ammatillisten keskusjärjestöjen kesken ja joka sisälsi sopimuksen keskinäisestä taloudellisesta tuesta työtaistelun aikana, tietojen vaihdosta ja toimenpiteistä ammatillisen kansainvälisen toiminnan eheyttämiseksi. SAJn johtoelemissä olevat sosialidemokraatit kuitenkin vastustivat sopimusta, joten se raukesi.

SAJn lopullinen hajoamisprosessi alkoi jo 1929. Keinolla tai toisella Sosialidemokraattinen puolue pyrki saamaan ammattijärjestön alaisuuteensa. Hajaantumista edisti taantumuksen ja lapualaisfasismin nousu. Lopullinen tuho tuli 1930, jolloin SAJn toiminta viranomaisten päätöksellä lakautettiin, sen johtoon kuuluvia syytettiin mm. valtiopetoksen valmistelusta sillä perusteella, että SAJ oli lähettä-

nyt vierailukutsun Neuvostoliiton ammattiyhdistysliikkeen edustajille.

Uuden ammattijärjestön, SAKn perustaminen tapahtui lokakuussa 1930. Suhteet Neuvostoliiton ammattiyhdistysliikkeeseen katkaistiin ja uudistettiin vasta toisen maailmansodan päättymisen jälkeen.

2. SOTAVUODET JA SAK

Sotaa edeltäneet vuodet olivat voimistuvan taantumuksen, laillistetun puolifasismien kautta. Mutta samalla se oli varsin katkerien ja pitkäaikaisten työtaistelujen kautta. Laajan lakkoliikkeen joukosta ansaitsee erityisesti mainita toukok. 1926 alkanut 9.000 metallityöläisen lakko joka päättyi (työnantajat julistivat sulun) kestätyään 30 viikkoa. Lakkolaiset saivat ulkomaisilta veljesjärjestöiltään yli 8 milj. Smk. avustusta ja kotimaassa yli miljoonan. Yli puolet em. avustuksesta eli yli 4 milj. tuli Neuvostoliiton ammatillisilta järjestöiltä. Yli vuoden kesti satamatyöläisten v. 1928 alkanut lakko johon otti osaa n. 12.000 työläistä. Ulkomaista apua saatiin yli 13 milj. ja kotimaasta 2,5 milj. mk. Ns. talvisodan kynnyksellä oli Crichton Vulcanilla Turussa n. 4000 työläistä käsittävä ja neljä ja puoli kuukautta kestävä mitä yhtenäisin lakko. Sekä SAKn johto (Vuori) että hallitus pääministereineen (K. A. Fagerholm) yrittivät sitä lopettaa mutta tuloksetta. Lakko päättyi Turun kaupungin hallituksen välitysehdotukseen syksyllä 1939.

Vuoden 1945 alussa alkoi uusi suuntaus myös kansainvälisissä suhteissa. Vaikka Englannin ammattijärjestö vastusti SAKn edustajain osallistumista Lontoon konferenssiin SAK pääsi Neuvostoliiton suosituksesta mukaan. Palattuaan konferenssista SAKn puheenjohtaja sosialidemokraatti Erkki Härmä antoi varsin myönteisen lausunnon lausuen mm. seuraavaa:

"Jälkeen Lontoon konferenssin katsoi Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto tärkeäksi saattaa konferenssin päätökset laajojen työläisjoukkojen sekä huomioonottaen päätösten luonteen myöskin muiden kansalaispiirien tietoon. Tämä oli sitäkin tärkeämpää, koska pieni edesvastuuton klikki oli eduskuntaa kuulematta ja suurinta osaa hallituksestakin harhaanjohtaen yhdistänyt maan Saksan natsien rikolliseen sotapolitiikkaan yhdistyneitä kansakuntia vastaan."

SAKn ensimmäisessä sodanjälkeisessä edustajakokouksessa v. 1947 vahvistettiin päätös liittymisestä MALoon sekä Lontoon ja Pariisin ammattiyhdistyskonferenssien päätökset hyväksyttiin.

3. HAJOITUKSEN TIELLÄ

Oikeistovoimien nousun kaudella SAKssa 1949, jolloin lakkoliike ja ammatillisten järjestöjen erottaminen SAKsta ja liitoista oli korkeimmillaan, SAK erosi Maailman Ammattiyhdistysten liitosta. Hajoituksen yhtenä pääjärjestäjänä Suomessa oli edellämainittu CIA:n asiamies ja VAKL:n Euroopan osaston edustaja Irving Brown jota skandinaavisten ammatillisten keskusliittojen reformistiset johtajat säestivät. Verukkeena MALsta eroamiseen käytettiin MAL:n osoittamaa myötätuntoa vastoin SAK:n kieltoa lakkotaisteluun osallistuvia työläisiä kohtaan. SAK:n edustajakokouksessa 1951 esitettiin 136.000 ja lukuisten ammatillisten järjestöjen esittämä adressi, jossa vaadittiin jäsenyyden säilyttämistä MAL:ssa, mutta kokouksen enemmistö vahvisti eroamispäätöksen.

Oikeistovoimien vaatimus ei rajoittunut tähän vaan he pyrkivät liittämään SAK:n VAKL:n jäseneksi. Lisäksi he vaativat, että SAK:n on noudatettava VAKL:n amerikkalaisiivien politiikkaa, jolle oli oleellista kommunisminvastaisuus ja neuvostoliittovastaisuus sekä USA:n ulkopolitiikan tuke-

minen. V. 1957 SAKn johto alistui vaatimukseen liittyä VAKLn jäseneksi.

SAKn johto ei kuitenkaan rojhennut jäsenistön vastustuksen johdosta katkaista suhteita Neuvostoliiton ammattiliisiin järjestöihin ja sen Keskusneuvostoon (VZSPS). Ja vaikka SAKn jäsenliitot samalla kytkettiin VAKLoon niin eräät SAKn ammattiliitot pitivät edelleenkin kiinni jäsenyydestään MALssa siihen kuuluvien alan kansainvälisten liittojen (Tuotantojaostot) kautta. Kahtiajakautuminen oli kuitenkin varsin selvä, sillä kommunistijohtoiset ammattiliitot säilyttivät näin suhteensa MALoon, sosialidemokraattisjohdoisten liittojen sensijaan rakentaessa suhteensa VAKLoon kuuluvien alan kansainvälisiin sihteeristöihin. MAL:n tuotantojaostoihin kuuluvat Rakennustyöväen Liitto ja Elintarviketyöläisten Liitto.

4. SUOMI JA SKANDINAAVISET AMMATILLISET JÄRJESTÖT

Mainittakoon ensin lyhyesti näistä järjestöistä seuraavaa. De Samvirkende Fagförbund (Tanskan ammattijärjestö) nykyisessä muodossaan on perustettu 1898. Perustamiskouksessa se kytkettiin Tanskan sosialidemokraattiseen puolueeseen.

Ammattijärjestö taloudellisesti tukee SDP lehdistöä, vaalikamppailuja ym. Ammattijärjestöillä on alusta alkaen ollut ominaista pienten liittojen suuri lukumäärä, niinpä esim. rakennusalalla on 15 eri liittoa.

Ruotsin ammattijärjestö — Landsorganisationen (LO) perustava kokous oli 1898 jolloin samalla päätettiin, että järjestöjen on liityttävä sosialidemokraattiseen puolueeseen. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen ammattiosaston jäsenyys SDPssa tuli vapaaehtoiseksi. Ammattijärjestö tukee sosialidemokraattista puoluetta ja lehdistöä ja vaalikamppailuja varsin huomattavilla rahamäärillä ym. keinoin.

Norjan ammattijärjestö — Landsorganisationen (LO) perustettiin v. 1899. Se oli alkuaikoina luokkataisteluhenkisempi kuin muut skandinaaviset ammatilliset järjestöt. Yhdessä Norjan työväenpuolueen kanssa, joka liittyi Kominterniin, se siirtyi vasemmalle. Ammattijärjestö ei aikaisemmin liittynyt KALn jäseneksi ja näin se saattoi pitää yhteyksiä Neuvostoliiton ammattijärjestöjen kanssa. Myöhemmin Norjan ammattijärjestö on siirtynyt yhä enemmän oikealle.

Yhteistä näille kolmelle ammattijärjestölle on

- pidättyväisyys palkkataistelussa,
- Marshall-suunnitelman kannattaminen,
- NATO:n kannattaminen (ei Ruotsi),
- voimakas oppositio reformistista ammattiyhdistyspolitiikkaa vastaan,
- oikeistojohtajien voimakkaasta vastustuksesta huolimatta jäsenistön ja järjestöjen voimistuva halu yhteistoimintaan MALn ja sen jäsenjärjestöjen ja alan kansainvälisten liittojen kanssa konkreettisissa muodoissa.

Suomen ammattiyhdistysliikkeellä on alusta alkaen ollut yhteys skandinaaviin järjestöihin, joka vuosi vuodelta on lujittunut ja saanut erilaisia järjestöllisiä ja toiminnallisia muotoja. Keskusjärjestöjen kesken se on ensisijaisesti ollut keskusliittojen ja po. maitten sosialidemokraattisten puolueiden edustajain yhteistoimikunnan (-neuvottelujen) pohjalla jonka tarkoituksena on ollut yhdenmukaistaa ammatillinen toiminta pohjoismaissa sosialidemokratismien pohjalla. Samassa hengessä on pyritty kehittämään pohjoismaiden eri ammattialojen liittojen yhteistoimintaa muodostettujen pohjoismaiden alan sihteeristöjen tms. ohjauksen puitteissa. On perustettu yhteisrahastoja taloudellisesti tukemaan lakkoon joutuneita tai taloudellisissa vaikeuksissa olevia kansallisia järjestöjä. Tällä toiminnalla on ollut huomattava merkitys kanssakäymisen lujittumiseen. VAKL:n ohjeiden mukaisesti alan sihteeristöt ovat pidättäytyneet ot-

tamasta jäsenyyteensä niitä suomalaisia alan ammattiliit-toja, jotka edelleenkin ovat MALn kuuluviissa alan keskus-järjestöissä (tuotantojaostoissa). Viime aikoina on tässäkin havaittavissa muutoksia, sillä eri ammattialojen perusjär-jestöjen kesken (esim. maalareiden, muurareiden ym.) on vuosittain pidetty kaikkia pohjoismaita käsittäviä neuvot-teluja kielloista huolimatta. Tätä tietä on mm. voitu löytää keinot ja tietyt luokkakantaisemmalle politiikalle ja tukea toisiaan lakkotaistelujen aikana ja yleispoliittisissa kamp-pailuissa.

5. SAK JA VZSPS

VAKL:n johdon ja SAK:n oikeistovoimien vastustuksesta huolimatta yhteistoiminta Neuvostoliiton ammattiyhdistys-liikkeen kanssa on vuosi vuodelta kasvanut ja lujittunut varsinkin sen jälkeen, kun v. 1958 muodostettiin Suomen ja Neuvostoliiton ammatillisten järjestöjen välinen yhteis-työtoimikunta, joka vuoronperään kerran vuodessa kokoon-tuu Suomessa tai Neuvostoliitossa tarkistamaan yhteisoi-minnan tuloksia ja laatimaan uudet tehtävät seuraavaa toi-mintavuotta varten.

SAK:n yhteistoiminta on laajentunut myös muihin sosia-listisiin maihin.